

Antenne 2009

Trends in alcohol,
tabak en drugs
bij jonge Amsterdammers

with English summary

Ton Nabben • Annemieke Benschop • Dirk J. Korf

ANTENNE 2009

ANTENNE 2009

TRENDS IN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS BIJ JONGE AMSTERDAMMERS

Ton Nabben - Annemieke Benschop - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum en Jaap Jamin

Antenne 2009 (Jellinek Reeks, nr. 21) is uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Preventie.

Bonger Instituut voor Criminologie (UvA)

Postbus 1030

1000 BA Amsterdam

www.bonger.nl

Tel : 020 525 3918

E-mail : bonger-fdr@uva.nl

Jellinek Preventie

Postbus 75848

1070 AV Amsterdam

www.jellinek.nl

Tel : 020 590 13 30

E-mail : preventie@jellinek.nl

Uitgave: Rozenberg Publishers

Omslagontwerp: Anne Toledo

English summary: Michael Dallas

Nabben T, Benschop A, Korf DJ (2010) *Antenne 2009. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 978 90 3610 182 0 / NUR 740

Trefwoorden: uitgaan, alcohol, tabak, cannabis, drugs, trends, preventie.

© 2010, de auteurs.

INHOUD

I	intro	9
II	panel	27
III	clubbezoekers.....	85
IV	preventie indicatoren.....	121
V	samenvatting	143
VI	english summary	151
	bijlagen	
	A panel	161
	B clubbezoekers	175
	C preventie indicatoren.....	203
	muzieklexicon.....	211
	literatuur	215

I INTRO

1	een gecombineerde monitor	12
2	cijfers uit voorgaande Antennes	13
2.1	scholieren.....	14
2.2	jongeren in de jeugdzorg.....	15
2.3	cafébezoekers.....	15
2.4	clubbezoekers	16
3	andere Amsterdamse cijfers	17
3.1	middelengebruik in de algemene bevolking	17
3.2	opiaatverslaafden	18
3.3	arrestaties.....	20
3.4	drugsconfiscaties	20
3.5	ongevallen.....	24
4	de volgende hoofdstukken	25

---

slikkers en blowers onder druk

Dat de Amsterdamse ecstasymarkt ook schaarste zou kennen, was voor veel gebruikers tot voor kort ondenkbaar. Toch heeft een soortgelijke situatie zich eerder voorgedaan, ruim tien jaar geleden. In 1997 kelderde de kwaliteit van ecstasy in Nederland, als gevolg van een tekort aan de grondstof PMK (cruciaal voor de productie van ecstasy). Maar binnen nog geen jaar had de markt zich hersteld. Daarna daalde de prijs fors en de kwaliteit bleef jarenlang vrij stabiel. Een grote meerderheid van de gebruikers uit die tijd slikt geen ecstasy meer. Nieuwe generaties groeiden op met lage pillenprijzen en ecstasy in overvloed. De huidige, tweede inzinking van de ecstasymarkt duurt aanzienlijk langer. Het gevolg is dat de soms routineuze omgang tussen dealers en gebruikers door een ernstig tekort aan 'goede' ecstasy verstoord is, waardoor er 'promiscue' contacten worden gelegd met andere aanbieders, waarvan een deel met een discutabele reputatie. Schaarste trekt altijd goudzoekers aan. Dat geldt ook voor de pillenmarkt. In Antenne 2009 wordt bekeken wat de gevolgen van deze ecstasyschaarste zijn voor de Amsterdamse markt van uitgaansdrugs, zowel aan de aanbod- als de vraagzijde. Stappen gebruikers over op andere middelen? In Engeland is mephedrone, een nieuwe 'designerdrug' en stimulerend van aard, momenteel een grote rage. Volgens Amsterdamse gebruikers houdt miauw-miauw, zoals het middel ook wordt genoemd, het midden tussen ecstasy en cocaïne. Is deze nieuweling ook een hoogvlieger in Amsterdam en vormt het een concurrent van ecstasy?

In het kader van Antenne 2009 is ook weer een enquête gehouden onder coffeeshopbezoekers in Amsterdam. De voorgaande drie surveys bij deze doelgroep lieten zien dat een aanzienlijk deel van de blowers naast cannabis ook ruime ervaring met andere illegale middelen had. Geldt dat nog steeds? In de afgelopen jaren zijn coffeeshops, mede door nieuwe beleidsmaatregelen, in toenemende mate onder druk komen te staan. De 'achterdeur' staat in een kwaad daglicht omdat de aanvoer van 'het groene goud' steeds vaker besmet zou zijn met de groeiende betrokkenheid van de georganiseerde misdaad.¹ Ofschoon Amsterdam er nog steeds ruim tweehonderd telt, is het aantal coffeeshops sinds de tweede helft jaren negentig drastisch verminderd. In de optiek van critici is de coffeeshop minder veilig geworden voor bezoekers die via de voordeur hun rookertje komen halen. Dat is opmerkelijk, want we horen zelden verhalen van blowers dat zij zich onveilig voelen in een coffeeshop. Ze zijn hooguit een stuk minder gezellig geworden, met vaker een afhaaloket en daarachter een relax- annex rookruimte. In de optiek van menige blower heeft juist deze scheiding ertoe ge-

---

¹ Emmett & Boers (2008).

leid dat de sfeer erop achteruit is gegaan. Amsterdamse coffeeshops trekken nog steeds veel toeristen, maar door het rookverbod heeft de coffeeshop voor lokale blowers als sociale ontmoetingsplaats aan betekenis ingeboet. Zijn de hoogtijdagen van de Mokumse blowcultuur ten einde?

---

1 een gecombineerde monitor

Sinds 1993 beschrijft Antenne elk jaar op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends en middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam. De multi-methodische onderzoeksaanpak kent drie vaste onderdelen: de panelstudie, de survey en de preventie indicatoren.

In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van halfjaarlijkse individuele interviews met een panel van insiders. Hierbij richten we ons vooral op het uitgaansleven. De nadruk ligt op trendsetters uit verschillende club- en partyscenes. Dit zijn degenen die voor het eerst met nieuwe middelen experimenteren of waar 'oude' middelen voor het eerst weer in zwang raken. Trendsetters zijn ook degenen bij wie zich het eerst een dalende populariteit van een bepaald middel of een bepaalde manier van gebruik aandient. De panelleden uit het clubcircuit zijn innoverende consumenten met een sterk besef van de vergankelijkheid van trendmatigheden en zij kunnen snel switchen tussen scènes en locaties. In hun netwerken bevinden zich relatief veel economisch en cultureel succesvolle twintigers en dertigers. De partygangers zijn over het algemeen jonger en doorgaans lager opgeleid. Een deel van de partyscene bezoekt ook kleinschalige feesten in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen. Daarnaast richt de panelstudie zich op buurt- en probleemjongeren. Hier verlopen ontwikkelingen anders en gaat het ook om andere middelen. In plaats van 'party drugs' gaat het bij deze jongeren vooral om cannabis en 'straatdrugs' (zoals basecoke of crack).

De panelstudie rapporteert over geruchten, signalen en trends in Amsterdamse jongerenculturen, maar precieze cijfers ontbreken in dat deel. De **survey** levert juist wel cijfers over middelengebruik in specifieke jongerengroepen. Aan de hand van de surveys krijgen we een beeld van de mate waarin nieuwe trends die waargenomen worden via de panelstudie zich voordoen bij bredere en/of andere groepen jongeren en jongvolwassenen. Verschillende groepen worden afwisselend onderzocht: scholieren, jongeren in de jeugdzorg, cafébezoekers, clubbezoekers en coffeeshopbezoekers. De laatste groep was in 2001 voor het laatst onderwerp van de survey. Hoogste tijd dus om in 2009 wederom een survey uit te voeren binnen deze groep.

Bij de **preventie indicatoren** gaat het om cijfers over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en vragen via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. Dit noemen we indicatoren omdat het secundaire informatie over markt of gebruik betreft of informatie is die afkomstig is van een selecte groep gebruikers. Dit neemt niet weg dat deze informatie aanwijzingen kan verschaffen over veranderingen in middelengebruik en verschuivingen in de drugsmarkt, waar preventie op kan inspelen.

De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een beeld van ontwikkelingen op de Amsterdamse drugsmarkt. De ervaringen met Antenne hebben een model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs opgeleverd. In het onderstaande schema onderscheiden we vier elkaar opeenvolgende fasen. De vierde fase van dalende populariteit kan, na kortere of langere tijd, weer gevolgd worden door een herhaling van de cyclus. Per fase is aangegeven welk onderdeel van Antenne de meest relevante informatie oplevert.

model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs

fase	antenne onderdeel
1. TRENDSETTERS Introductie van nieuwe middelen of manieren van gebruik en revival van oude middelen of manieren van gebruik.	Panelstudie
2. TRENDVOLGERS Verspreiding van middelen in subculturele settings (vaak met muziek als dragende, bindende kracht).	Survey (vooral clubbezoekers) Preventie indicatoren
3. MAINSTREAM Verdere verspreiding onder een breder publiek van jongeren en jongvolwassenen.	Survey (vooral scholieren) Preventie indicatoren
4. DALENDE POPULARITEIT Middelen verliezen aan invloed onder trendsetters.	Panelstudie

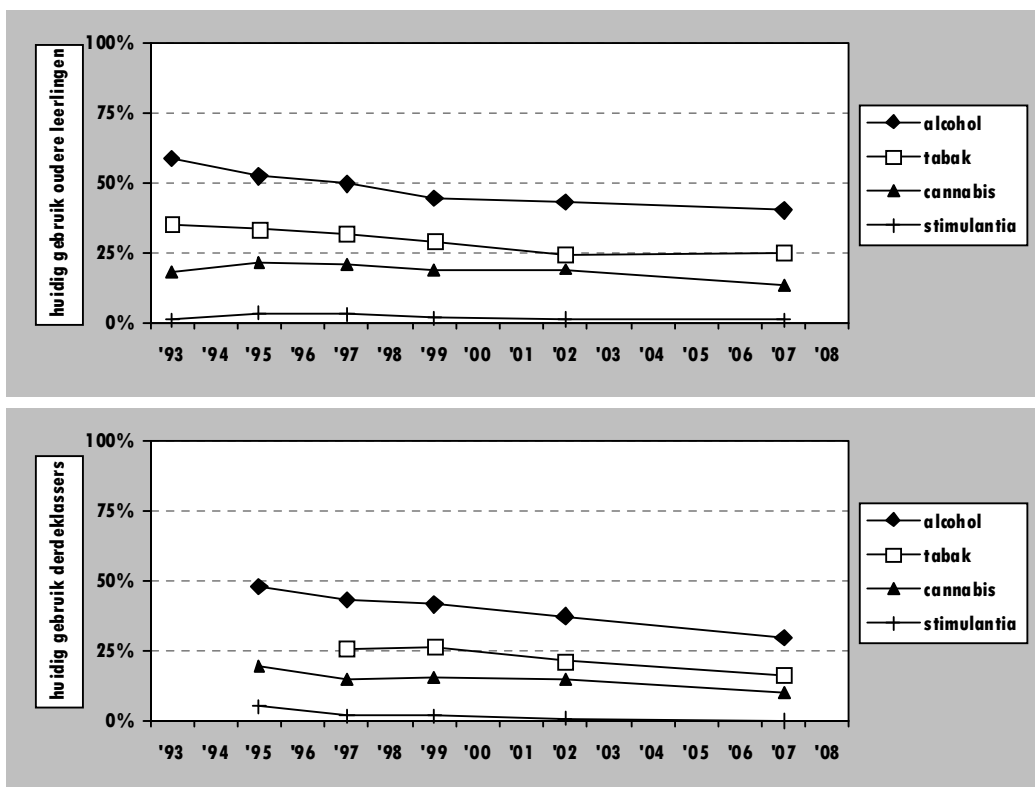
2 cijfers uit voorgaande Antennes

De cijfers en trends uit de surveys onder middelbare scholieren, jongeren in de jeugdzorg, cafébezoekers en clubbezoekers van eerdere jaargangen van Antenne worden in dit inleidende hoofdstuk kort weergegeven. We richten ons hier-

bij op het huidige gebruik (afgelopen maand). Resultaten van voorgaande surveys onder coffeeshopbezoekers komen later in deze rapportage aan bod.

2.1 scholieren

Vanaf 1993 is in totaal zes maal een survey uitgevoerd onder leerlingen in het voortgezet onderwijs in Amsterdam.² Drie groepen leerlingen werden onderzocht: oudere leerlingen in de voorlaatste klassen (3 vmbo, 4 havo en 5 vwo), derdeklassers (sinds 1995) en brugklassers (sinds 2007). In 2007 was een kwart van de oudere leerlingen huidige roker, tweevijfde was huidige drinker en één op de zeven huidige blower. Bij de derdeklassers was dat respectievelijk één op de zes, één op de drie en één op de tien. Brugklassers scoorden nog weer ongeveer de helft lager. Huidig gebruik van stimulantia (ecstasy, cocaïne en/of amfetamine) kwam bij oudere leerlingen af en toe voor (1%), maar bij de derdeklassers en brugklassers vonden we geen enkele huidige gebruiker. Het gebruik van al deze middelen daalde in de loop der tijd, vooral onder derdeklassers.

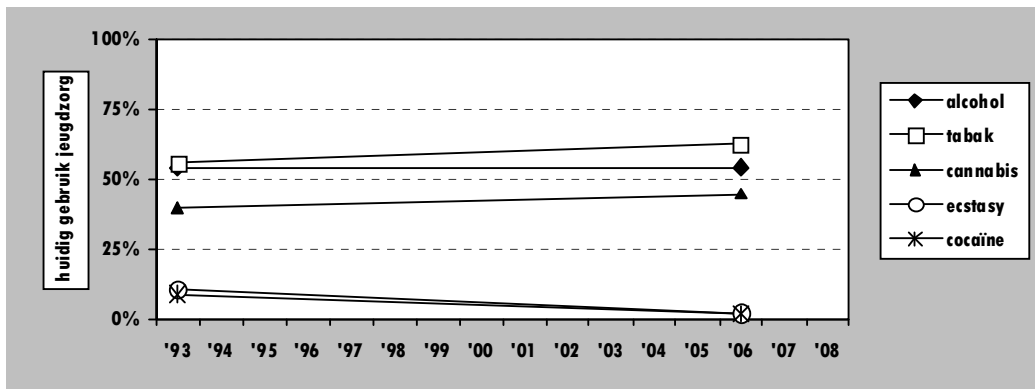
² Korf & van der Steenhoven (1994); Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al. (1998); Korf et al. (2000); Korf, Nabben & Benschop (2003); Nabben, Benschop & Korf (2008).

2.2 jongeren in de jeugdzorg

In 1993 zijn 'probleemjongeren' van het Jongeren Advies Centrum (JAC) en Psychologisch Pedagogisch Instituut (PPI) onderzocht. In 2006 waren dat jongeren van jeugdzorginstelling Spirit.³ Van deze jongeren was een kleine meerderheid huidige drinker, bijna tweederde huidige roker en bijna de helft huidige blower. Huidig gebruik van ecstasy of cocaïne (2%) was gering.

Vanwege de lange tussenliggende periode en de verschillende instanties moeten we de term 'trend' hier voorzichtig hanteren. Vergelijking van de twee surveys laat voor 2006 echter wel duidelijk lagere cijfers zien wat betreft ecstasy- en cocaïnegebruik. Het aandeel huidige rokers was in 2006 iets groter; het aandeel huidige drinkers en blowers bleef gelijk.

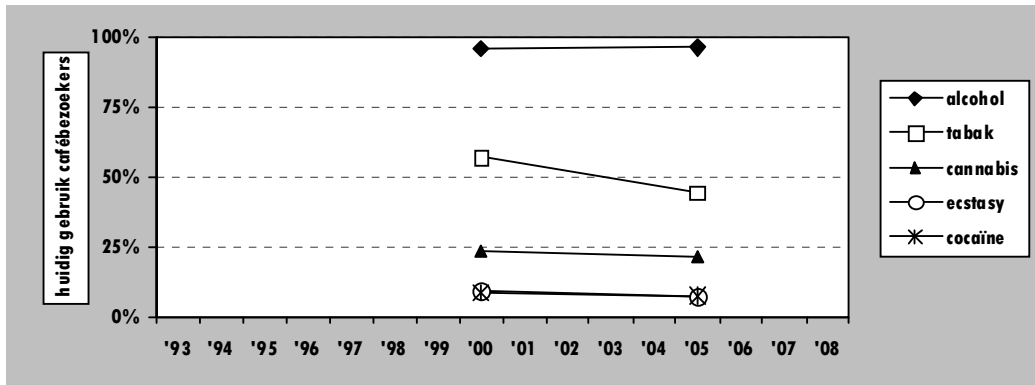
2.3 cafébezoekers

Bezoekers van mainstream, hippe, homo- en studentencafés in de binnenstad van Amsterdam zijn in 2000 en 2005 onderzocht.⁴ In 2005 was er niet één cafébezoeker die nog nooit alcohol had genuttigd en op een enkeling na was iedereen huidige drinker. Minder dan de helft was huidige roker en één op de vijf was huidige blower. Het huidige ecstasy- en cocaïnegebruik was vrijwel gelijk aan elkaar en bedroeg minder dan 10%.

Het middelengebruik onder de cafébezoekers was in 2005 grotendeels hetzelfde als in 2000. Belangrijkste uitzondering hierop was het gebruik van tabak: het aandeel rokers liet in vijf jaar een flinke daling zien.

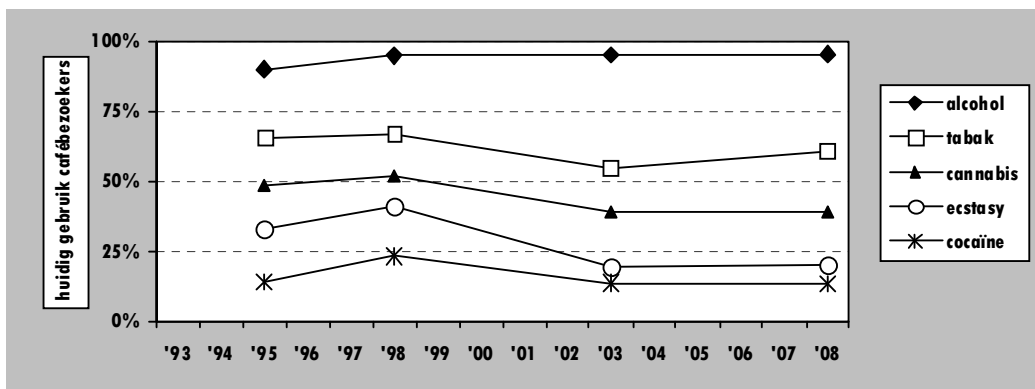
³ Korf & Van der Steenhoven (1994); Nabben, Benschop & Korf (2007).

⁴ Korf, Nabben & Benschop (2001); Nabben, Benschop & Korf (2006).

2.4 clubbezoekers

Clubbezoekers waren in 1995, 1998, 2003 en 2008 onderwerp van de Antenne survey.⁵ In 2008 waren bijna alle clubbezoekers huidige drinkers, zes op de tien huidige rokers en vier op de tien huidige blowers. Eén op de vijf was huidige ecstasygebruiker en één op de zeven huidige cocaïnegebruiker. Het aandeel huidige rokers is in de loop der jaren licht gedaald, maar het aandeel dagelijkse rokers is vrijwel gehalveerd. Gebruikscijfers van ecstasy, cocaïne en amfetamine laten een piek zien in 1998. Het gebruik van ecstasy en amfetamine is vervolgens gedaald naar een niveau onder dat van 1995. Cocaïne daalde ook, maar komt in 2008 uit op een vergelijkbaar niveau met dat van 1995.

⁵ Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al. (1999); Korf, Nabben & Benschop (2004); Benschop, Nabben & Korf (2009).

---

3 andere Amsterdamse cijfers

Daar waar Antenne zich richt op de jongere bevolking, geven andere cijfers een breder beeld van middelengebruik. Naast cijfers over middelengebruik in de algemene bevolking zijn dat gegevens over de methadonverstrekking, drugsconfiscaties, arrestaties voor overtreding van de Opiumwet en drugsgerelateerde ongevallen. Hieronder een kort overzicht.⁶

3.1 middelengebruik in de algemene bevolking

In het kader van het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) is tussen 1987 en 2001 vijfmaal het gebruik van legale en illegale drugs bij grote, representatieve steekproeven van de Amsterdamse bevolking van 12 jaar en ouder onderzocht.⁷ De Amsterdamse Gezondheidsmonitor GGD Amsterdam leverde over 1999/2000, 2004 en 2008 cijfers met betrekking tot roken, drinken en druggebruik bij de algemene Amsterdamse bevolking van 16 jaar en ouder.⁸ In onderstaande grafiek zijn de gegevens van deze onderzoeken gezamenlijk weergegeven.

Op basis van de gegevens uit 2008 is een ruim een kwart van de Amsterdammers een roker. Vergeleken met autochtone Nederlandse Amsterdammers, wordt er onder Surinaamse en Turkse Amsterdammers veel meer gerookt, en dan voornamelijk door de mannen. Marokkaanse Amsterdammers, vooral de vrouwen, roken daarentegen juist minder.⁹ Het aandeel rokers is in de afgelopen jaren gestaag afgenomen.

De meerderheid van de hoofdstedelingen is huidige drinker. Dat geldt echter niet voor de Turkse en Marokkaanse Amsterdammers, waar 69% respectievelijk 89% geen alcohol drinkt. Autochtone Nederlanders zijn het minst vaak geheelonthouders (11%).⁹ In totaal is 80% van de Amsterdamse bevolking van 2008 huidige drinker. Hierin is in de loop der jaren nauwelijks iets veranderd.

Het ooit-gebruik van cannabis leek rond de eeuwwisseling te stabiliseren of zelfs licht te dalen. In 2008 is het ooit-gebruik van cannabis onder Amsterdammers weer gestegen ten opzichte van 2004. Bijna de helft (45%) van de Amsterdammers heeft ooit wel eens gebloed. Huidig cannabisgebruik (laatste 4 weken) bedraagt 10%.

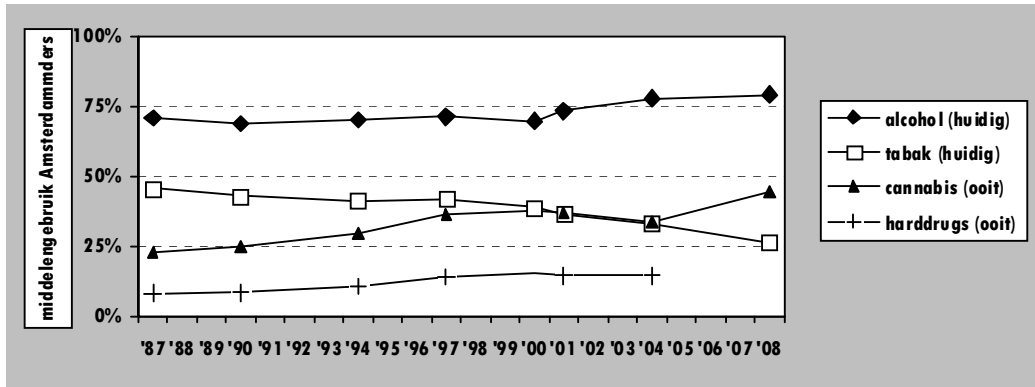
⁶ De meeste cijfers zijn ook in voorgaande Antennes terug te vinden. Daar waar mogelijk zijn gegevens aangevuld en geactualiseerd.

⁷ Abraham, Kaal & Cohen (2003).

⁸ Dijkshoorn (2002); Uitenbroek et al. (2006); Dijkshoorn, Van Dijk & Janssen (2009).

⁹ Deze resultaten uit de Gezondheidsmonitor 2008 komen overeen met eerder onderzoek met speciale aandacht voor Turkse, Marokkaanse en Surinaamse Amsterdammers (Dijkshoorn, 2002; Dijkshoorn, 2006).

Gebruik van harddrugs¹⁰ is niet gemeten in de laatste Gezondheidsmonitor. In 2004 had één op de zes Amsterdammers ooit wel eens harddrugs gebruikt.

Uit een studie naar middelengebruik onder mbo-scholieren in Amsterdam van 2005 komt naar voren dat, in vergelijking met de algemene bevolking van 12 jaar en ouder, deze specifieke groep 16-19 jarigen minder vaak huidige drinkers zijn (59%), maar meer ervaring hebben met cannabis (45% ooit-gebruik).¹¹

In de Amsterdamse Jeugdmonitor wordt leerlingen in de tweede klas van het voortgezet onderwijs (13-14 jaar) in het kader van (on)gezonde leefstijl gevraagd naar gebruik van alcohol, tabak en cannabis.¹² In het schooljaar 2005-2007 dronk 39% wel eens alcohol en had 11% de afgelopen week alcohol gedronken. Verder had 6% de afgelopen week gerookt en 5% de afgelopen maand geblowd. De afzonderlijke stadsdelen laten grote verschillen zien: binnen de ring wordt vaker geblowd dan daarbuiten. In vergelijking met de resultaten van schooljaar 2004-2005 lijkt tabak- en cannabisgebruik toegenomen.¹³

3.2 opiaatverslaafden

Op basis van de registraties van verstrekking van opiaten (methadon en medische heroïne) publiceert de GGD Amsterdam regelmatig schattingen van het aantal opiaatverslaafden in Amsterdam. De meest recente schatting uit 2004

¹⁰ Cocaine, heroïne, amfetamine of ecstasy. Voor de NPO-gegevens (1987-2001) tevens hallucinogenen, inclusief paddo's. De vergelijking van de gegevens is daarom ook lastig.

¹¹ Stolte, Schilthuis & Van der Wal (2005).

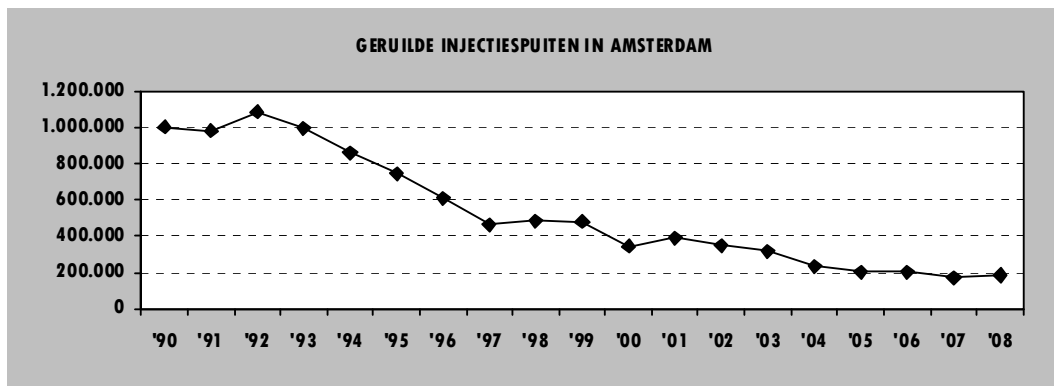
¹² GGD Amsterdam (2008), Booi et al. (2009).

¹³ Toen rookte 7% van de leerlingen, waarvan 33% de afgelopen 4 weken (= 2% van het totaal). Daarnaast had 9% ooit geblowd, waarvan 24% de afgelopen 4 weken (= 2% van het totaal). Zie: Van Vuuren & Nijman (2006).

komt neer op 3500 á 4000 opiaatverslaafden.¹⁴ In dat jaar ontvingen 2660 patiënten via CAD/Jellinek, huisarts of GGD methadonbehandeling en kregen 1157 verslaafden in de politiecel methadon verstrekt. De schattingen van het aantal opiaatverslaafden laten al jaren een daling zien. De schatting op jaarbasis is in 15 jaar gehalveerd. Dit komt vooral door het wegblijven van buitenlandse of buitenstedse verslaafde 'toeristen' (verslaafden die korte tijd in Amsterdam verblijven). De belangrijkste verandering in de samenstelling van de populatie is echter de stijging van de leeftijd. De doorsnee leeftijd van methadoncliënten stijgt ongeveer een jaar per jaar: van 28 in 1985 naar 45 in 2004. Er komen weinig jonge opiaatverslaafden bij.¹⁵

3.2.1 spuitenuitruil

Om het risico van besmetting met gevaarlijke infectieziekten als hepatitis en hiv te beperken, kunnen druggebruikers hun gebruikte spuiten omwisselen voor schoon, nieuw injectiemateriaal. Met de daling van het aantal drugsverslaafden is ook het aantal omgeruilde spuiten drastisch gedaald. Ook blijken de nog bestaande verslaafden hun drugs minder vaak te injecteren. Begin jaren negentig werden jaarlijks nog meer dan een miljoen spuiten geruild, maar de laatste vier jaar zijn dat er nauwelijks 200.000.¹⁶

¹⁴ Afhankelijk van de schattingsmethode. Via kwartaalberekening = 3491, via jaarberekening = 3928.

¹⁵ Van Brussel & Buster (2005).

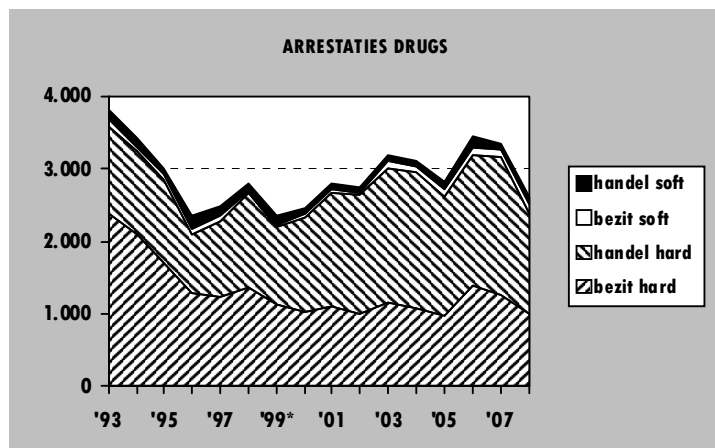
¹⁶ O+S (2009).

3.3 arrestaties

In 2008 werden in de politieregio Amsterdam-Amstelland **2.605** arrestaties verricht in verband met overtreding van de Opiumwet.¹⁷ Dat is een daling van ruim 20% ten opzichte van het jaar daarvoor. Vooral het aantal aanhoudingen voor bezit van of handel in harddrugs is afgenomen, arrestaties in verband met softdrugs namen licht toe.

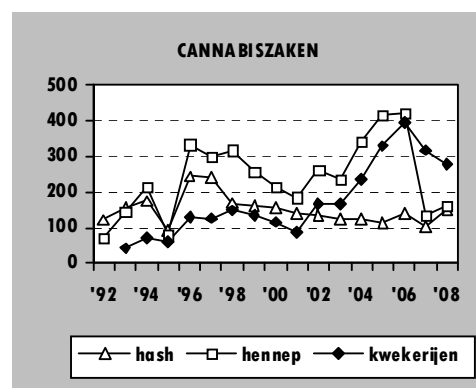
3.4 drugsconfiscaties

Voor het eerst kunnen we in Antenne ook Amsterdamse cijfers over door de politie geconfisqueerde drugs presenteren.¹⁸ We ontvingen gegevens over 1992-2008 van inbeslagnames per middel per jaar (in kilogrammen of aantal tabletten) en van het aantal politiezaken waarin deze confiscaties werden gedaan. Het gaat hierbij uitsluitend om zaken waarbij meer dan 1 gram of 10 tabletten harddrugs of meer dan 100 gram softdrugs is geconfisqueerd. Ook is het van belang te vermelden dat de luchthaven Schiphol niet onder het politiekorps Amsterdam-Amstelland valt.

3.4.1 cannabis

Het aantal zaken waarin cannabis werd geconfisqueerd is onderverdeeld in drie categorieën: hasj, hennep en kwekerijen. Het aantal hasjzaken is de laatste tien jaar vrijwel stabiel. Het aantal hennepzaken kende een hoogtepunt in de laatste helft van de jaren negentig en halverwege het nieuwe decennium. Het eerste hoogtepunt zal ongetwijfeld te maken hebben met de

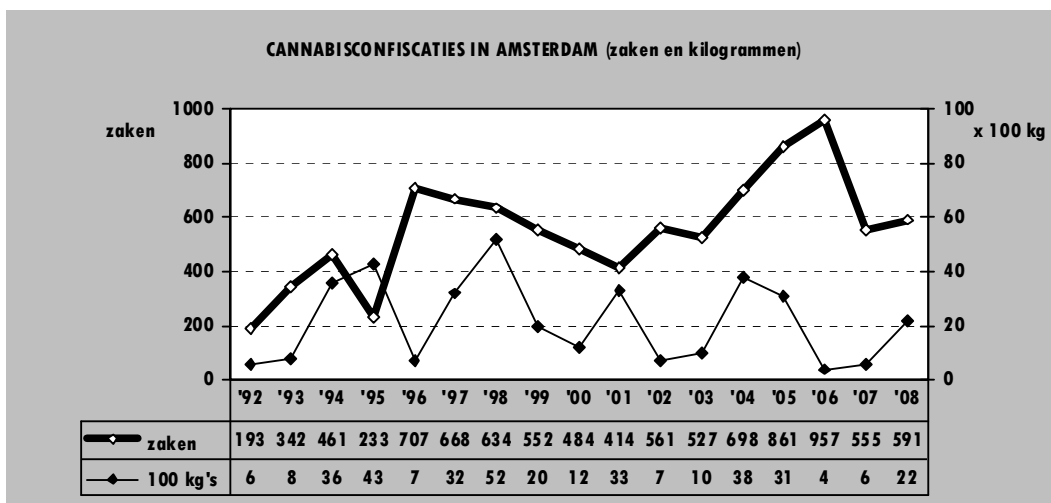

¹⁷ O+S (2009). Let wel: een persoon kan meerdere malen gearresteerd zijn. Deze cijfers gaan dus niet over unieke personen.

¹⁸ Met dank aan drs. Ruurd Jellema van het politielaboratorium Amsterdam-Amstelland.

wijzigingen in het coffeeshopbeleid in 1996.¹⁹ Het laatste hoogtepunt viel samen met een fikse toename van het aantal politiezaken rond hennepkwekerijen. De laatste twee jaar is zowel het aantal hennepzaken als het aantal zaken rond kwekerijen weer (fors) afgenomen.

Als we al deze cannabiszaken bij elkaar optellen en afzetten tegen de in beslaggenomen hoeveelheden, dan blijkt de toename in het aantal zaken niet gepaard te zijn gegaan met stijgende hoeveelheden. De hoeveelheid geconfisqueerde cannabis schommelt flink: ongeveer tussen de 500 en 5.000 kilogram per jaar. Die schommeling is echter onafhankelijk van het aantal zaken. Sterker nog in het jaar met het grootste aantal cannabiszaken, 957 zaken in 2006, was de cannabisvangst het laagst, 'slechts' 419 kilo. De grafiek suggereert dat de politie vanaf de eeuwwisseling meer is gaan focussen op kleinschaligere cannabistelers en -dealers. Opvallend, maar wellicht toevallig, is overigens dat ook het hoogtepunt in de jaren negentig (707 zaken in 1996) samenviel met een relatief beperkte vangst (722 kilo). In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 meer dan 30.000 kilo hasj en 5.000 kilo hennep.

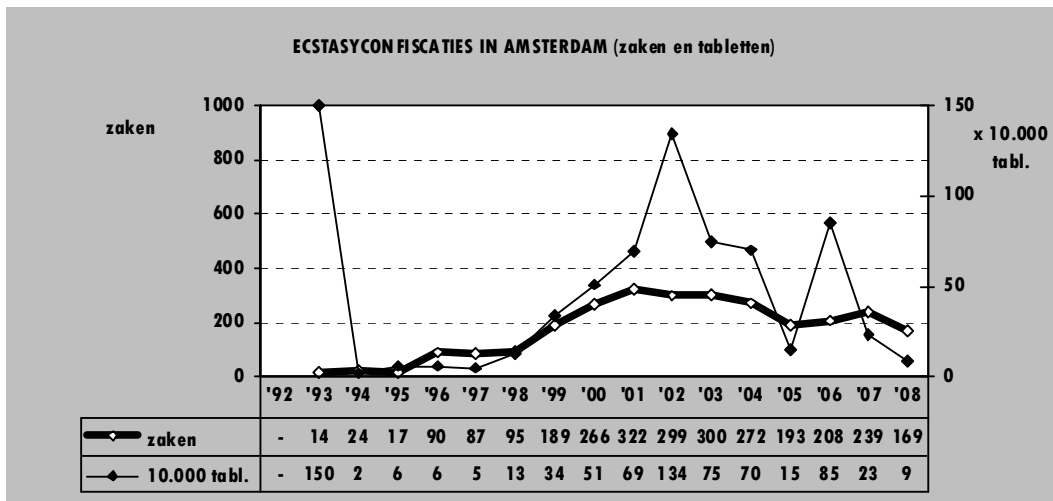

3.4.2 ecstasy

Na een ogenschijnlijke megavangst in 1993 groeide het aantal ecstasyzaken om rond de eeuwwisseling een hoogtepunt te bereiken. Sindsdien is er sprake van een langzame daling. In tegenstelling tot cannabis nemen de geconfisqueerde hoeveelheden ecstasypillen wel toe met het aantal zaken. Rond de eeuwwisseling lijkt er bovendien meer politieaandacht te zijn geweest voor grote ecstasy-

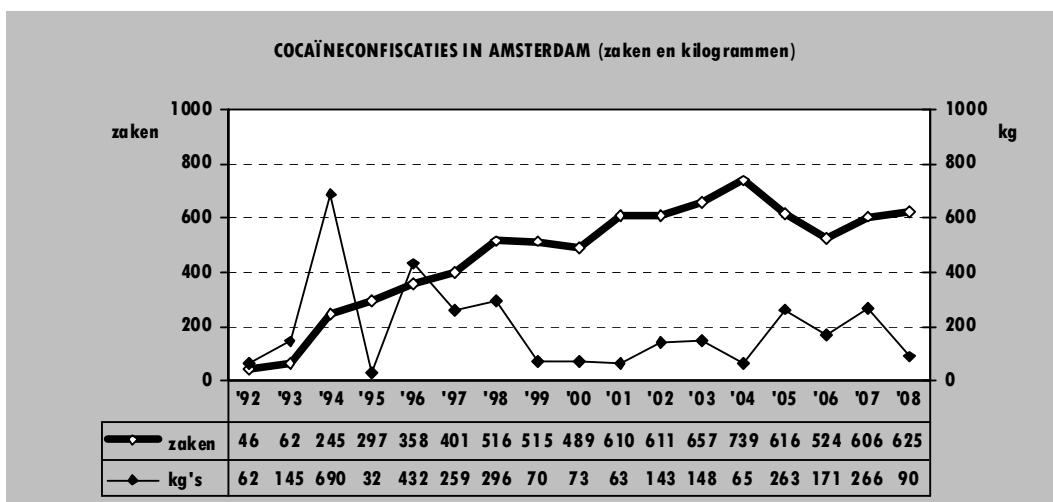
¹⁹ Verhoging van de minimumleeftijd van 16 naar 18 jaar en verlaging van de maximum hoeveelheid per transactie van 30 naar 5 gram.

handelaren. In die periode steeg de geconfisqueerde hoeveelheid sneller dan het aantal zaken, het aantal in beslaggenomen ecstasytabletten per zaak nam dus toe. In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 bijna 7,5 miljoen ecstasypillen.

3.4.3 cocaïne

Het eerste dat opvalt aan de grafiek over cocaïneconfiscaties in Amsterdam, is dat het aantal cocaïne-zaken ongeveer twee maal zo groot is als het aantal ecstasy-zaken. De hoeveelheden van beide middelen zijn slecht te vergelijken omdat geconfisqueerde cocaïne in kilogrammen en ecstasy in tabletten worden geregistreerd.

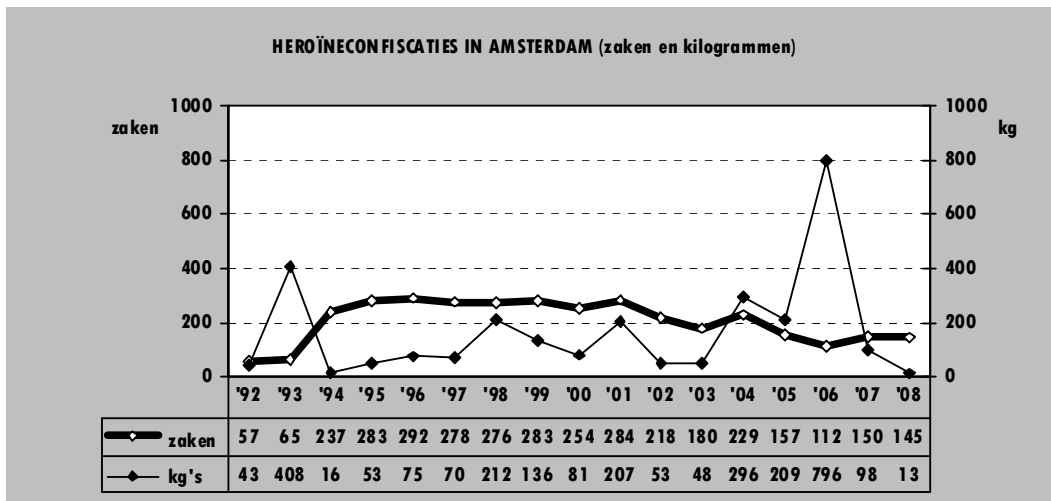

Vanaf begin jaren negentig neemt het aantal politiezaken rond cocaïne gestaag toe. Dat kan niet gezegd worden van de hoeveelheid cocaïne die in beslag wordt genomen, die schommelt al zo'n tien jaar tussen de 50 en 250 kilo per jaar. Gelijkblijvende hoeveelheden bij een toenemend aantal zaken wijst op steeds meer relatief kleine inbeslagnames (hetzelfde fenomeen dat we bij cannabisconfiscaties zagen). In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 ruim 3.000 kilo cocaïne.

3.4.4 heroïne

De in beslag genomen hoeveelheden heroïne zijn, een enkele uitschieter daargelaten, vergelijkbaar met cocaïne. Het aantal politiezaken waarin heroïne werd geconfisqueerd is echter veel kleiner dan cocaïne en bovendien stabiel over de jaren heen. In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 ongeveer 2.800 kilo heroïne.

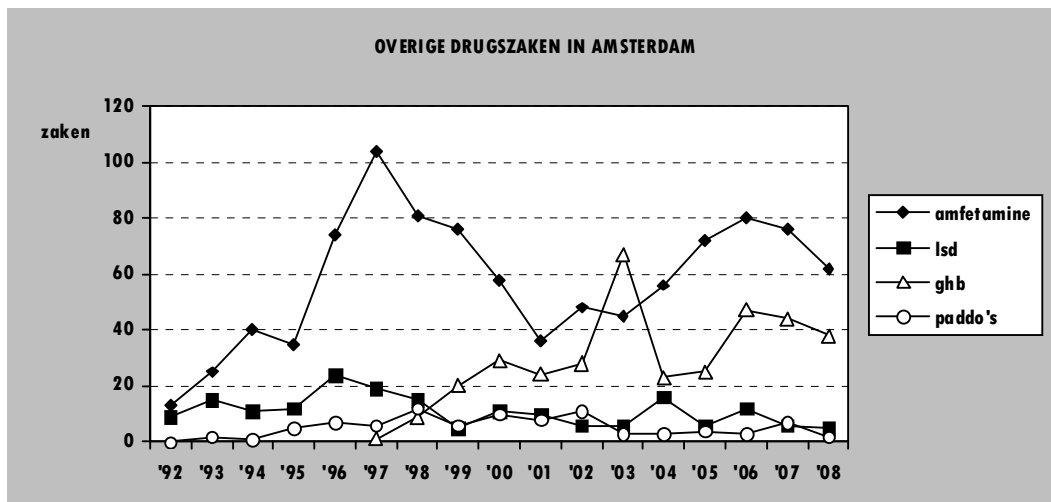

Naast heroïne wordt ook de handel in 'grijze' of illegale methadon door de politie bestreden. In 1992-2008 ging het om 1.573 zaken waarin in totaal 124.503 methadontabletten werden ingenomen.

3.4.5 overige zaken

Andere politiezaken waarin drugs worden geconfisqueerd betreffen, amfetamine, LSD, GHB, paddo's en een veelheid aan overige middelen en grondstoffen voor de productie van drugs, variërend van 2,5-dimethoxyfenethylamine tot PMK. Van de eerste vier middelen is het aantal zaken per jaar hieronder weergegeven. Amfetaminezaken kwamen vooral voor aan het einde van de jaren negentig en halverwege de jaren nul. GHB is sinds eind jaren negentig onder de aandacht

van de politie gekomen. Zaken rond LSD en paddo's liggen op een stabiel, laag niveau.

3.5 ongevallen

De GGD Amsterdam registreerde in 2008 een totaal van **3.176** interventies van de Centrale Post Ambulancevervoer (CPA) in verband met het gebruik van alcohol en/of drugs.²⁰ Dit kunnen zowel gevallen zijn geweest van mensen die onwel werden door alcohol- of druggebruik, als ongelukken onder invloed. Zoals gebruikelijk is het grootste deel gerelateerd aan **alcohol**; maar liefst 2.145 ambulanceritten.

Het aantal **cannabis**gerelateerde ritten laat een vreemde dip zien vóór de eeuwwisseling, gevolgd door een toename. De laatste twee jaar is er echter weer een daling in het aantal cannabisritten. In 2008 ging het om 381 ongevallen in verband met cannabisgebruik.

Het aantal ongevallen als gevolg van het gebruik van **'roesmiddelen'** (heroïne, cocaïne) is de laatste jaren stabiel. In 2008 waren dat er 221, eentje meer dan het jaar ervoor.

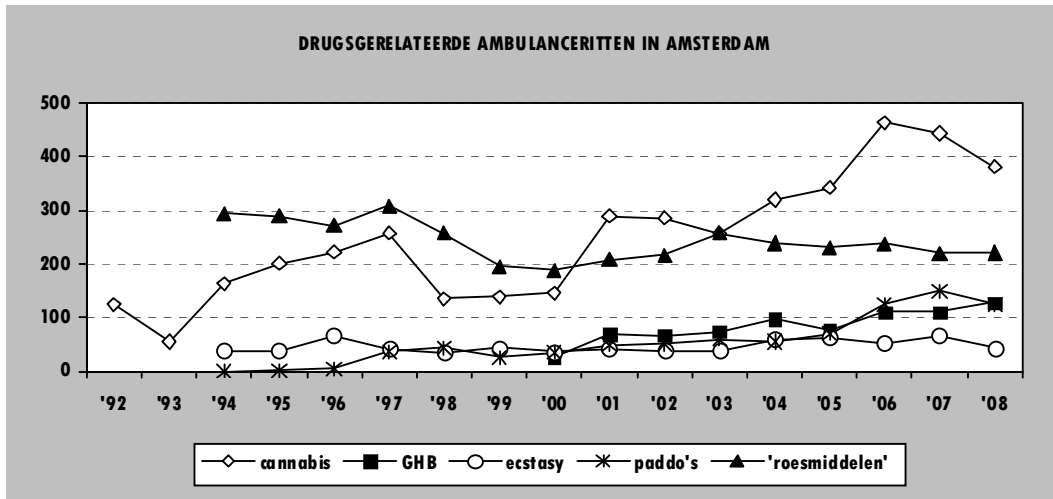
Ook het aantal ambulanceritten met betrekking tot **ecstasy** (43 in 2008) laat geen grote schommelingen zien.

GHB-gerelateerde ongevallen laten vanaf de eerste registratie hiervan in 2000 een licht stijgende trend zien. In 2008 stijgt het aantal GHB-ritten iets verder door naar 128.

Ongevallen als gevolg van het gebruik van **paddo's** verschenen eind jaren negentig ten tonele. Het aantal geregistreerde ambulanceritten in verband met

²⁰ O+S (2009). Dubbelstellingen door combinaties van meerdere middelen zijn mogelijk.

paddogebruik is in drie jaar bijna verdrievoudigd, maar in 2008 was er weer een lichte daling ten opzichte van het jaar daarvoor: van 149 naar 125.

Het aantal sterfgevallen in Amsterdam ten gevolge van een overdosis bedroeg 22 in 2008. Hierbij gaat het vooral om opiaten, eventueel in combinatie met andere middelen. Het aantal drugsdoden is al zo'n tien jaar redelijk stabiel.²¹

4 de volgende hoofdstukken

Nadat we in dit hoofdstuk de voorgaande Antennes en andere Amsterdamse gegevens in vogelvlucht hebben beschreven, gaan de volgende hoofdstukken in op de trends in alcohol en druggebruik onder jonge Amsterdammers in 2007. De resultaten van de *panelstudie* – interviews met insiders uit verschillende scènes in de uitgaanswereld en buurt- en probleemjongeren – worden in **hoofdstuk II** uitgebreid besproken. De bevindingen van de *survey* onder coffeeshopbezoekers en (trends in) middelengebruik binnen deze groep worden gepresenteerd in **hoofdstuk III**. De *preventie indicatoren* – gegevens over informatie- en adviesvragen, voorlichtingscontacten en testuitslagen – komen aan bod in **hoofdstuk IV**. In **hoofdstuk V** (Nederlands) en **hoofdstuk VI** (Engels) vatten we de belangrijkste bevindingen samen. Meer gedetailleerde (achtergrond)informatie over het panel en tabellen met cijfers van de survey en preventie indicatoren zijn te vinden in

²¹ O+S (2009).

de **bijlagen**. Tot slot is achter in dit rapport een **muzieklexicon** en lijst met geraadpleegde **literatuur** opgenomen.

II

PANEL

het Amsterdamse uitgaanscircuit	29
1 het panel	30
2 uitgaanscircuit (nachtleven)	32
2.1 selfactoren	34
2.2 leefstijlen en smaaksferen	35
2.3 vrijetijdsbesteding	36
2.4 mode	37
2.5 setting en muziekstijlen	37
2.6 beoordeling van het uitgaanscircuit	41
3 de Amsterdamse drugsmarkt	42
3.1 cannabismarkt	43
3.2 stimulantiamarkt	44
3.2.1 cocaïne	44
3.2.2 ecstasy	45
3.2.3 amfetamine	46
3.3 narcosemarkt	47
3.4 smartmarkt en overige markten	48
4 middelengebruik	48
4.1 alcohol	51
4.2 tabak en cannabis	52
4.4 ecstasy	53
4.4.1 ecstasy-achtigen	56
4.5 cocaïne	57
4.6 amfetamine	61
4.7 narcosemiddelen	63
4.7.1 GHB	64
4.7.2 ketamine	68
4.8 psychedelica	69
4.8.1 paddo's	70
4.8.2 LSD	70
4.8.3 overige psychedelica	70
4.9 overige middelen	71
4.10 combigebruik en gezondheidsrisico's	71

5	buurt- en probleemjongeren.....	74
5.1	buurtjongeren	74
5.2	probleemjongeren	79
6	conclusies en trends	81
6.1	trends op de uitgaansmarkt.....	81
6.2	trends op de alcohol- en drugsmarkt	82

---

het Amsterdamse uitgaanscircuit

Als de geluiden uit het nachteven ons niet bedriegen, dan begint een nieuwe stapgeneratie de trom te roeren. Geboren rond de 'houerevolutie' van 1988, volgt ze decennia later de generatie X op in een periode die wordt gekenmerkt door maatschappelijk onbehagen, oplopende jeugdwerkloosheid en een politiek vacuüm aan de vooravond van een grote bezuinigingsgolf. De generatie X, die volwassen werd in een tijd van grote welvaart, neemt afscheid van het club- en partycircuit op het moment dat het neo-liberale tijdperk in een crisis verkeert. Staat de nieuwe generatie het doemscenario uit de jaren tachtig te wachten? In elk geval voelen het uitgaansleven en de aanpalende horeca dat het minder florissante tijden zijn. Er wordt beduidend minder gestapt en geconsumeerd. Feesten zijn niet meer als vanzelfsprekend uitverkocht. Feestorganisatoren zien zich vaker gedwongen om hun ticketprijs te halveren en ook op de dj line-up wordt fors bespaard, wat weer gevolgen heeft voor de boekingskantoren. Toch duiken er tegen de stroom in nieuwe feestgezelschappen op, die de tering naar de nering zetten. Geen dure gigs, wel een lage entree, goedkope drankjes en 'back to basics'. Meer sober maar niet minder feestelijk. Ook op alternatieve settings zoals homodisco de Trut, is het weer beduidend drukker geworden. Zelfs het roemruchte Vaaghuizen is weer open, net als de ooit door de politie ontruimde Dino's, waar een kraakcollectief drum & bass en reggae-feesten organiseert. Op nieuwe gekraakte locaties in de periferie én de binnenstad, komen soms een paar honderd doorstappers af. De reguliere horeca zoekt naar mogelijkheden om de gederfde inkomsten met besloten feesten te compenseren. Uit verschillende feestsegmenten vangen we geluiden op dat de nieuwe generatie harder wil 'raven'. Bij de vriendenkring van panellid Toto (117a) is dat soms ten koste gegaan van de eerste studie.

De elektronische ritmes domineren nog steeds in hoge mate in het Amsterdamse nachtleven, maar de stijlgenres verschuiven of smelten samen. De 'minimal dictatuur' moet wijken voor feestorganisaties die weer vurig verlangen naar meer soulvolle en geïnspireerde Chicago house. Nieuwe panelleden als Ernie (116a) en Toto (117a) vinden minimal de dood in de pot. En de minimal dj's? Sommigen maken nu elders furore op de Europese dance podia, als een 'cool dj from Amsterdam!'. Anderen verleggen de ritmische bakens.

En Amsterdam? Sommigen beweren dat binnen niet al te lange tijd ook de disco weer aan een revival begint. In tijden van crisis schijnt weer meer behoefte te zijn aan ongecompliceerd plezier, zo wordt geredeneerd. Het draait weer om passie en de vrolijke beleving van muziek, zoals house ooit bedoeld was. Aan de andere kant van het spectrum trekken rock 'n rave en dubstep een nieuwe schare fans.

Een paar kenmerken vallen op bij de nieuwe stappers. Ze organiseren zich steeds vaker via internet en facebook. Binnen no-time zijn er 500 tot 1.000 danslustigen op de been. De publiciteit verloopt binnen de eigen netwerken via met wachtwoorden toegankelijke websites. Soms worden de (illegale) locaties pas op het laatste moment prijsgegeven. Onder de nieuwe garde is tevens een groeiende onvrede te bespeuren over het huidige uitgaansleven dat (te) strak aan regels is gebonden. Het creatieve en alternatieve potentieel wil meer ruimte in de nachteconomie. Ze vraagt zich af waarom de gemeente niet soepeler omgaat met leegstaande locaties die bij elkaar opgeteld honderdduizenden vierkante meters moeten beslaan en waarvan naar verluidt een substantieel deel nooit meer zal worden verhuurd. Het broedplaatsenbeleid biedt te weinig plek om al hun ideeën ten uitvoer te brengen. Enkele grote feesten zonder vergunning waren een daverend succes. Hoewel veel bezoekers ook naar clubs gaan, vinden ze dergelijke feesten meer avontuurlijk en autonoom, waar je meer kunt doen en laten wat je zelf wilt.

---

1 het panel

In deze Antenne doen we verslag van de eenendertigste (t_{31}) en tweeëndertigste (t_{32}) meting in respectievelijk voorjaar/zomer en najaar/winter 2009. Het huidige panel telt 29 **panellleden** die 39 **netwerken** vertegenwoordigen, verdeeld over drie clusters. (Zie ook bijlage A).

Het **uitgaanscircuit** vormt het grootste cluster met 24 panellleden en 30 netwerken. De panellleden hebben voornamelijk zicht op twee segmenten: **dance** en **urban**. Daarnaast is er het **mix** segment met netwerken/scenes die (ook) van andere muziekgenres houden (pop, rock, e.d.) en/of een specifieke groep vertegenwoordigen die minder vast zit aan een bepaalde muziekstroming (homo's, vriendengroepen of cafésscenes).

Het tweede cluster betreft **buurtjongeren** (4 panellleden en 5 netwerken). Deze jongeren worden vertegenwoordigd door panellleden die werkzaam zijn als (ambulante) jongerenwerker of veldwerker. Zij hebben kennis van straatculturen in de buurt en onderhouden frequent en intensief contact met jongerencliques die veel van hun vrije tijd buitenshuis in de eigen woonbuurt en daarbuiten doorbrengen.

Probleemjongeren (2 panellleden – waarvan één ook over buurtjongeren vertelt – en 4 netwerken) vormen het derde en tevens kleinste cluster. Zij worden verte-

genwoordigd door hulpverleners die contacten onderhouden met onder andere dak- en thuisloze jongeren in de opvang.

Het panel bestaat uit leden die primair of secundair contact hebben met netwerken en publieksgroepen. We spreken van een primair contact wanneer een panellid zelf deel uitmaakt van een netwerk, scene of vriendengroep; over inside-informatie beschikt en in microperspectief over middelengebruik vertelt. Panelliden met secundaire contacten bekleden beroepsmatige posities (bijv. glazenophaler, portier, organisator, dj, barbediende, boeker of programmeur) in het uitgaansleven of in de buurt. Deze leden hebben minder gedetailleerde informatie, maar kunnen wel veel vertellen over de verschillende stapculturen die het nachtleven bevolken.

geruchten, signalen, trends en hypes

Geruchten zijn berichten die niet verifieerbaar en soms zelfs empirisch pertinent onjuist zijn.

Signalen zijn duidelijk waarneembare, maar zich (nog) niet systematisch manifesterende ontwikkelingen in middelengebruik, waarbij (nog) niet gesproken kan worden van een trend.

Van **trends** is sprake wanneer we uit van elkaar onafhankelijke bronnen een duidelijke, systematische en empirisch verifieerbare toe- of afname in aard of omvang van middelengebruik waarnemen. Ze zijn het resultaat van een cumulatie van ontwikkelingen die al langer aan de gang zijn. Er is een duidelijke verspreiding van het gebruik van een 'nieuw' middel of van een 'nieuwe' toedieningswijze, dan wel een revival van 'oude' middelen of toedieningswijzen over uiteenlopende netwerken.

Hypes zijn vluchtige fenomenen die snel wegebben. Zij kunnen wel enige empirische basis hebben, maar het gaat doorgaans toch vooral om anekdotische verhalen die vaak in de media worden opgeklopt.

horizontale en verticale popularisering op lokaal niveau

De massaconsumptie van middelengebruik blijft continu aan trends onderhevig. Om naast kwantitatieve data óók in kwalitatieve zin meer greep te krijgen, benoemen we de mate van popularisering in termen van verticale of horizontale verspreiding. **Verticale trends** ontstaan als trendvolgers de door trendsetters ingezette ontwikkelingen oppakken en de trend eventueel op een later tijdstip ook bij de mainstream aanslaat. De perceptie van het eigen druggebruik geeft goed inzicht in sociale smaakhiërarchie en distinctie ten opzichte van andere groepen. Bij **horizontale trends** doen nieuwe ontwikkelingen zich in het centrum van innovatie voor, om zich vervolgens binnen netwerken of scenes in de breedte te verspreiden.

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens het uitgaanscircuit – en het daarbij horende middelengebruik – aan bod, gevolgd door de buurt- en probleemjongeren. Het hoofdstuk eindigt met conclusies en trends van de panelstudie.

---

2 uitgaanscircuit (nachtleven)

Het hart van de panelstudie is het uitgaanscircuit. De panelleden vormen een mix van stappers en professionals en tonen een staalkaart van het huidige Amsterdamse uitgaansleven. De sociaal-culturele context van uitgaan en muziek staan hierin centraal, waarbij vooral wordt gekeken naar de rol van het druggebruik. Vanwege het longitudinale karakter van de panelstudie blijven we goed op de hoogte van actuele ontwikkelingen, zoals nieuwe (club)programmeringen, feestlocaties en spraakmakende stapgroepen in het nachtleven.²² Daarbij wordt vooral gelet op de rol van de smaakmakers en het esthetische kapitaal dat de verschillende trendsettende groepen vertegenwoordigen. Daarbinnen worden in elk segment (dance, urban en mix) specifieke clubs, cafés en party's bezocht die soms overlappen met andere subculturen.

nightlife: bezoekers en danslocaties

Het totaal aantal bezoekers op een gemiddelde zaterdagavond in het hoofdstedelijke uitgaansleven wordt ruwweg geschat op 25.000-30.000 personen, houseparty's, cafés en events uitgezonderd. De panelleden dekken tezamen ongeveer 25 (club)locaties, waar behalve mainstream ook een innoverende muziekprogrammering te beluisteren is.

Het zwaartepunt van het uitgaansleven ligt in de binnenstad (Rembrandt- en Leidseplein, Jordaan, Nieuwmarkt) en heeft zich de afgelopen jaren ook verspreid naar de Pijp en het Westergasterrein. Het aantal danslocaties wordt geschat op ongeveer 75, waarvan ongeveer de helft uit kleine (250-750 personen) en grote clubs (750-1.500 personen) bestaat. De grote clubs hebben een veelzijdige programmering die alle bekende clubstijlen vertegenwoordigt. Volgens feestorganisator Toto (117a) is het typisch Amsterdams dat bijna geen enkele club een avontuurlijke programmering heeft waar je altijd terecht kunt voor goede muziek. Hij wijt dit aan het feit dat clubuitbaters hun 'tent' verhuren aan uiteenlopende feestorganisaties, zodat vrijwel geen enkele club een eigen identiteit heeft. Het gevolg is dat muzikliefhebbers en innovators vaak op verschillende plekken te vinden zijn.

---

²² Om de anonimiteit van clubs, cafés, coffeeshops etc. te waarborgen noemen we geen namen van panelleden en horecagelegenheden als er informatie wordt gegeven over, of er een duidelijke link is met het druggebruik op een desbetreffende locatie.

Clubs en party's programmeren vaak verschillende muziekgenres. We richten ons meer specifiek op clubavonden en party's die populair zijn bij stappers binnen het dance en urban genre. Het popcircuit komt slechts zijdelings aan de orde.

De andere helft van de Amsterdamse uitgaanslocaties is een bonte verzameling van cafépodia, danscafés, studenten- en homocafés en alternatieve broedplaatsen. Net als het clubcircuit zijn de muziekgenres zeer wisselend.

Panelleden kwalificeren het uitgaanspubliek vaak als mainstream, trendvolgend of als trendsettend.²³ Het mainstream uitgaanspubliek is meer gespits op hitmuziek dan de trendsetters die vaker deel uitmaken van alternatieve muziekculturen of creatieve scènes. De grenzen zijn echter steeds diffuser geworden: hip en mainstream zijn meer naar elkaar toe gegroeid en hebben zowel commerciële als subculturele associaties. Uitgaan bestaat in belangrijke mate uit het leggen van (nieuwe) contacten. Vooral in muzikscènes bestaat een krachtig verband tussen muziekstijl, settingkeuze en de wijze waarop men de vrije tijd met elkaar doorbrengt. Nieuwe scènes en muziekstijlen kunnen leiden tot andere rituele interacties alsmede het gebruik van andere genotmiddelen of (nieuwe) combinaties van bestaande drugs.

Dance beslaat het grootste uitgaanssegment: techno, trance, hardcore en hardstyle vertegenwoordigen grote stromingen binnen dance. De laatste tijd zitten vooral dubstep, electro en Chicago house in de lift. De steun voor minimal brokkelt af. De grote dance party's pakken af en toe nieuwe stromingen op, maar willen vooral hun positie consolideren.

Urban is vooral op zwarte ritmes geënt: onder andere hiphop, reggaeton, reggae, latin house, dancehall en nu-jazz. Urban house is een cross-over met elektronische ritmes. In de vorige Antenne hebben we gezien dat dit onder andere wordt veroorzaakt door marktontwikkeling.²⁴ Urban dj's draaien ook vaker house omdat er in dit segment meer te verdienen valt.

Tot de **mix** categorie rekenen we (indie) rock, pop(trash) en clubavonden met jaren '80 en '90 muziekhits.

Behalve de vaste clubavonden zijn er ook de klassieke jaarlijkse feesten als het Balonnenfeest en Manifesto en de al jaren succesvolle festivals MuseumN8, Dutch Fashion Week en Amsterdam Dance Event (ADE).²⁵ Ook de Gay Pride botenparade is een goede aanleiding om ervoor en erna party's te organiseren.

---

²³ Met mainstream wordt bijvoorbeeld een geijkte doorsnee clubavond bedoeld die veel publiek trekt en volgens een beproefd recept werkt. Een trendsettende clubavond of scene is qua muziek, samenstelling van publiek of specifiek druggebruik innovierend en weet zich te verbreden naar trendvolgers die hierop afkomen of het concept gaan kopiëren. De begrippen mainstream en trendsettend zijn soms discutabel aangezien de verschillen in het Amsterdamse uitgaansleven eerder kleiner dan groter zijn geworden.

²⁴ Benschop, Nabben & Korf (2009).

²⁵ Sinds de eerste editie in 1996 zijn er tegenwoordig honderden artiesten op tientallen locaties te beluisteren in de binnenstad die jaarlijks overspoeld wordt door 2000 dance producers, dj's, managers en boekers uit meer dan 40 landen.

2.1 setfactoren

leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de uitgaansnetwerken ligt tussen 22 en 28 jaar. Het valt organisatoren en stappers (25-35 jaar) op dat zich meer jongere groepen – waarvan sommigen jonger dan 20 jaar – manifesteren in het uitgaansleven. Soms is er sprake van duidelijke leeftijdsegregatie. Maar er zijn ook roemruchte feesten waar praktisch alle leeftijdscategorieën, inclusief vijftigers, door elkaar lopen. De jongste garde (18-23 jaar) profileert zich het meest nadrukkelijk met nieuwe muziekstijlen en zet zich soms af tegen heersende stromingen binnen dance of urban. Maar er zijn ook iets oudere scenes (25-30 jaar) die modegevoelig zijn en hun lifestyle meer etaleren. Urban stappers (scholieren, buurtjongeren, studenten) zijn meestal jonger dan de uitgaanders bij dance en mix. Traditioneel gezien is het homo, kinky en fetisj segment (25-40 jaar) wat ouder, net als sommige Amsterdamse incrowd- en themafeesten. Oerfestivals als bijvoorbeeld Dance Valley en Mysteryland trekken zowel veel twintigers als dertigers, en zelfs veertigers die de spirit van toen nog één keer per jaar willen beleven of dance pas net hebben ontdekt. Een enkele keer wordt er door de jonkies gemopperd waarom die 'ouwe lullen' niet naar hun eigen feestjes gaan.

etniciteit

De meerderheid van de netwerken of scenes binnen het dance segment (75%-100%) is autochtoon. De extremere feesten (hardcore, hardstyle, techno en underground) zijn zelfs bijna helemaal wit, net als het rockpubliek en het homocircuit (inclusief Europese en Amerikaanse toeristen). Toch duiken er ook met enige regelmaat fanatieke allochtone stapgroepen op. Volgens panelleden is dit het gevolg van de muzikale cross-over, waardoor wit en zwart meer gaan mixen met elkaar. Dit wordt ook deels veroorzaakt doordat favoriete dj's een andere stijl gaan draaien en hun fans meezuigen. De grootste etnische blend zit vooral in kleinere trendsettende clubs die voor een deel behoren tot het chique segment. Het urban (house) clubmilieu is meestal een kleurrijk palet van allochtone en autochtone bezoekers. Op hiphop en latin house feesten voeren Surinaamse en Caribische bezoekers (60-70%) de boventoon. De ruigere dancehall feesten zijn overwegend zwart. Aziatische en Chinese uitgaanders zijn meer op de eigen etnische groep gericht. De muziekstijl is hier, net als bij de Marokkaanse en Turkse stappers, minder dominant dan de etnische afkomst.

seks

Jongens en mannen zijn traditioneel oververtegenwoordigd op feesten met harde dance stijlen. Maar deze worden – zeker als het om hardcore en hardstyle gaat – vooral buiten Amsterdam georganiseerd. Het Amsterdamse clubcircuit

trekt vaak verhoudingsgewijs meer vrouwen dan dance party's. Zeker op mellow urban, latin house en trendy feesten is de sekseverdeling veel evenwichtiger. Op fetisch- en kinkyfeesten is deze vanwege de hoge parendichtheid nagenoeg gelijk. De participatie aan het uitgaansleven is het laagst bij Marokkaanse en Turkse stappers, die relatief vaak naar mono-etnische feesten gaan. Surinaamse en Nederlandse meisjes en vrouwen zijn op trendy en urban feesten meer vertegenwoordigd dan Marokkaanse en Turkse. Opvallend is dat de jongste lichte homo's elkaar weet te vinden op zowel homo als hetero feesten. Vooral de BAF feesten ('hetero-vriendelijk') worden zowel door homo's als hetero's goed bezocht. In enkele panelnetwerken is het aandeel homo's 10-25%. Het nieuw lesbien en homo elan is voor sommige clubs aanleiding om voor deze 'gemixte' groep te programmeren.

2.2 Leefstijlen en smaaksferen

Amsterdam heeft haar pijlen – net als andere hippe wereldsteden – voor een belangrijk deel gericht op de groei van de creatieve industrie en dienstensector. Technologie, talent én tolerantie zijn sinds de jaren nul in de economische filosofie de nieuwe speerpunten. Amsterdam is populair onder studenten, expats en creatief talent dat de stad als springplank voor een baan en carrière ziet. Een nieuw netwerk dat er dit keer uitspringt typeert Jorg (58b) als een 'vitaal samenraapsel' van hoogopgeleide Roemenen die hard werken, hard feesten én hard gebruiken.

Velen komen naar Amsterdam vanwege het avontuur en de culturele diversiteit: stadslucht maakt vrij! Het opleidingsniveau in het uitgaansleven is hoog, zoals ook blijkt uit de Amsterdamse clubsurvey van 2008.²⁶ Een deel van deze stappers brengt een (fors) deel van de vrije tijd door in het nacht- en uitgaansleven (o.a. cafés, lounges, clubs, concerten) of werkt in de (hippe) horeca, in winkelbedrijven binnen het diensten- of modieuze segment of bij organisaties die gelieerd zijn aan het uitgaansleven. Veel banen zijn gerelateerd aan communicatie en creativiteit. Lager opgeleide stapgroepen zijn in de minderheid en gaan behalve naar trendsettende en trendvolgende clubavonden ook naar hardcore, hardstyle of R&B feesten buiten Amsterdam.

Netwerken overlappen elkaar soms doordat ze veel verschillende locaties bezoeken. Scenes zijn meer fluide en er vindt makkelijker versmelting plaats tussen scenes wanneer een 'nieuwe' muziekstroming populair wordt. Smaaksferen worden gekleurd en gecultiveerd door sociaal-economische status en cultureel en sociaal kapitaal. Het nachtleven is een ideaal podium voor het leggen van zakelijke,

---

²⁶ Benschop, Nabben & Korf (2009).

vriendschappelijke of erotische contacten. Panelleden zien verschillen tussen feesten waar versieren en seks op de voorgrond staan, en feesten waar het vooral om het plezier en de muziekbeleving draait. In Gregory's (112a) netwerk bijvoorbeeld flirten en teasen de vrouwen dat het een lieve lust is. Als ze op een urban feest onder invloed zijn van ecstasy, zijn ze 'bijkans niet meer te houden'. De promiscuïteit is soms hoog in jonge en single netwerken. Clubfeesten worden vaak in de privésfeer voortgezet. Ook op latin house feesten is het flirtgehalte hoog en heeft het publiek een sexy attitude. Vrouwen zijn hier vaak de gang- en smaakmakers. Over het algemeen zijn de omgangsvormen in clubs relaxed en tolerant. Op sommige feesten worden portiers vaker met seksisme en handtastelijkheden jegens vrouwen geconfronteerd. Angelina (118a) betreurt dat het mannelijk deel in dancehall milieu weinig positief over homo's denkt. Als mannen in de Brazilbar elkaar zouden gaan zoenen, lopen ze de kans bier naar hun hoofd geslingerd te krijgen. Vrouwen worden soms als lustobject gezien, maar er zitten ook 'players' en 'golddiggers' tussen die het spel hard kunnen spelen. De meeste vrouwen staan hun mannetje wel in het Amsterdamse uitgaansleven. Mannen doen vaak wel stoer, aldus Martine (119a), maar vrouwen bepalen vaak wat er die avond gebeurt.

2.3 vrijetijdsbesteding

internetcommunicatie

Virtuele vriendennetwerken als Hyves, Facebook, Partypeeps worden door stapers intensief gebruikt, evenals de partysites met feestagenda's. Wie aan de weg timmert heeft vaak een Facebook profiel waarbij privé en zakelijk met elkaar wordt gemixt. LinkedIn is meer zakelijk georiënteerd. Op Facebook krijg je ook feestuitnodigingen of kun je promotie voor je eigen activiteiten maken. In de gayscene concurreert Facebook met datingsites die vooral seksgericht blijven. De digitale videoflyers op YouTube nemen een hoge vlucht. Technologische gadgets (iPhone, Smartphone, Blackberry e.d.) en applicaties die gedownload worden, behoren anno 2009 vaak tot de vertrouwde stapuitrusting. Maar niet iedereen is daar blij mee. Dj Spike (77a) baalt er soms van dat het publiek op de dansvloer staat te pingen met vrienden in een andere club. Het oogt suf en het feest komt niet van de grond. In plaats van te dansen wordt er een beetje gewiebel met de Blackberry of iPhone in de hand.

De sites van MySpace, Waffels en Beatport zijn populair omdat je muziek kunt downloaden, net als 3voor12 van de VPRO dat een gigantische muzikale database heeft. De zin van Twitter ziet (nog) niet iedereen. Sommigen twitteren zich suf; anderen vinden het duf. Bram (94a) ziet dat de blogcultuur steeds serieuzer wordt genomen en verder aan invloed wint in onder andere de mode-industrie.

Ten slotte is de Amerikaanse drugssite Erowid populair voor wie op zoek is naar objectieve informatie over psychoactieve middelen.

2.4 mode

Clubs en party's zijn ideale locaties voor het tonen van je eigen creatie of het spotten van (nieuwe) modestijlen. Design, vintage en sportmode zijn in de afgelopen jaren meer naar elkaar toe gegroeid. Naast de bekende mondiale logo's zijn er bij stappers (o.a. uit de kunst- en modewereld) ook authentieke creaties te bewonderen. De modeattributen die in 2009 meer in het oog springen zijn: leren riemen, hoofdkoordjes en -bandjes, supergrote zonnebrillen, tassen en grote opzichtige sieraden. Ook de pump en legging maken een comeback, evenals lange kettingen. Trendsetters bestempelen de huidige mode als vlak en onbestemd. Niemand wil er alledaags uitzien maar de verschillen zijn minimaal. Debby (56a) ziet soms geen verschil meer tussen Sjonnie's, Anita's en hip. Bijna iedereen loopt rond in dezelfde merken op een doorsnee clubavond. Volgens mode-insiders vallen er door de economische crisis rake klappen in modeland. De opening van alwéér een H&M is op de dansvloer goed te zien en leidt tot verschraling. Het zijn vooral verkleedfeestjes (o.a. Olympic en Valtifest) die voor onderscheid zorgen. Merkgeil of niet: het chique modesegment is aanzienlijk geslonken in de afgelopen jaren. Toch geloven sommigen dat de crisis juist aanleiding geeft om je vaker door middel van kleding te onderscheiden. In het homomilieu is schaars gekleed de mode en blijft de sportlook belangrijk. Er zijn ook nog steeds veel blote bovenlijven te bewonderen, met een simpele jeans of korte (sport)broek. De fetisj 'leer' en rubberscene blijft een constante. De mode op urban feesten is vaak uitbundiger en meer gestileerd: veel kleur, jassen met bontkragen, flitsende sportschoenen, logotasjes, sieraden of juist heel baggy of ordi en bloot, zoals op dancehall feesten waar vrouwen soms in een visnet shirt, bh en hotpants gekleed gaan.

2.5 setting en muziekstijlen

Het uitgaansleven biedt een breed spectrum aan muziekgenres en stijlcrossovers, die de kloof tussen stijlen soms weten te overbruggen. Panelleden klagen weleens over te veel mainstream, maar er valt genoeg te kiezen. De stad bulkt van jong dj talent. Maar de concurrentie is groot en voor boekingskantoren is de spoeling dunner. De provisie voor dj's loopt terug en de verwachting is dat er een 'shake out' van boekingsactiviteiten op handen is, omdat club- en partybezoek steeds vaker als een luxe activiteit gezien wordt. Desondanks zijn er in 2009 enkele kleine clubs (o.a. Godiva en CHURCH) geopend en timmeren nieuwe feestorganisaties flink aan de weg. Soms ook uit protest tegen het saaie uitgaansleven. De sterilliteit van minimal begon organisator Toto (117a) zo de keel uit te hangen dat

hij besloot om de draad van Chicago house, soul funk en Detroit weer op te pakken. Inmiddels organiseert hij een paar feesten per maand die op internet worden aangekondigd en waarmee Paradiso inmiddels met gemak kan worden gevuld. Met deze speciale aanpak kan een internetcommunity zonder een flyer te hebben gezien een hele club overnemen. House maar ook hardere technostijlen winnen aan invloed. Volgens dj Vince (76a) is de cirkel na twintig jaar weer rond: "We zijn weer terug bij house. Zelfs discohouse is hot." Oudere dj's (30+) doen naar hartelust aan 'crate digging', dat een incrowdterm is voor vinylplaten die (nog) niet gedigitaliseerd zijn.

clubcircuit en party's (dance, urban)

Amsterdam telt veel boekingskantoren en organisatoren die feesten in kleine en grote clubs programmeren. Het clubleven begint vaak pas te flowen tussen 01:00 en 02:00 's nachts. Party's worden in het feestseizoen, dat traditioneel na Koninnedag begint, meer frequent bezocht. Buiten het festivalseizoen ligt het bezoek fors lager. De échte partygangers zijn jonger en minder sterk op clubs gericht. Een deel stroomt door als ze ouder worden.²⁷ Clubgangers (dance) gaan vaker naar party's en bezoeken meer cafés dan urban stappers. De meerderheid binnen de panelnetwerken bezoekt minstens tweemaal per maand een club. Naar alle waarschijnlijkheid trekt dance vanwege het hogere stimulantiagebruik meer actieve stappers dan urban. Stappers wisselen vaak periodes af waarin veel of juist minder wordt gestapt. Bij zowel dance als urban zijn trendsetters te vinden die ritmische innovaties nastreven of op andere stijlen overstappen. Ook de versmelting van urban en house heeft tot een nieuwe stapmelange geleid. Het valt panelleden op dat scenes (o.a. OHAF, Olympic, Wasteland en Awakenings) meer door elkaar zijn gaan lopen. Sommigen wijten dit effect aan Facebook. Het Costa del Soul festival op Blijburg is een echte zomerhit waar een keur aan Amsterdamse artiesten, rijp en groen maar altijd 'grooveproof' en heet van de naald, acte de presente geven. Zef (107a), is duidelijk over het concept: "geen piemelhouse voor makelaars en loodgieters, maar harde discotech, punk-funk en soulrock. Het liefst in een zanderige ambiance met cocktailbars, barbecue, springkussens voor waaghalzen en kampioenschappen zandkastelen bouwen." Een absolute aanwinst en waardig opvolger van Club 11 is volgens velen de Trouw, die ook de plaats van de Sugar Factory over begint te nemen. De puristen klagen dat de Trouw minder avontuurlijk is dan Club 11, maar vergeleken met de Powerzone nog steeds een verademing. Daar ga je volgens BB (79b) alleen heen als je écht geen inspiratie hebt. Mede door de komst van nieuwe

---

²⁷ Dit geldt vooral voor de extremere muziekscenes als hardcore, hardstyle, tekno en psytrance, temeer daar deze muziekgenres in clubs niet populair zijn. Een wilde feesttak organiseert af en toe ook in kraakpanden, tunnels of op braakliggende stukken land in de periferie.

feestorganisaties barst het Amsterdamse uitgaansleven van nieuwe initiatieven. Sommige locaties beginnen weer te swingen. Ook de upperground lijkt een nieuwe fase in te gaan. Naast de alternatieve clubs en broedplaatsen worden er vaker (geheime) feesten buiten het reguliere circuit georganiseerd. Sommigen durven zelfs al te spreken van een 'nieuwe underground'. Een andere hit in 2009 zijn de parkfeesten (50-100 bezoekers). Door de nieuwe feestgezelschappen is er ook door de week meer uitgaansdynamiek. De feestintensiteit is hier het hoogst. Partyorganisatoren doen inmiddels pogingen om feestorganisaties te strikken voor de grote events. Voor dj Vince (76a) staat vast dat je voor wilde en spontane feesten niet in het 'gearriveerde' clubcircuit moet zijn, maar juist in zaaltjes, gebouwtjes en loodsen. De drempel is laag en dat is ook de charme ervan. Geen strenge portiers aan de voordeur, 'stupid' clubregels of strikte sluitingstijden. Raven onder een systeemplafond met een sigaret in je hand en stoned op de ecstasy blijft kicken.

dance subgenres, cross-overs en urban

De **psytrance**scene bestaat volgens Rogier (41a) uit mensen met verschillende 'walk of life', die psychedelica leuk vinden omdat ze de muziekbeleving intensiveren. Psytrance en Goa zijn mondiaal bekend en populair in de VS, Brazilië, Japan en Israël. Een deel van de scene zit vaak in het buitenland. Volgens kenners bestaan er tal van subgenres (o.a. progressive, minimal, dark en full-on) die op de grote zomerfestivals (o.a. Fusion, Soulstice, Boom, Ozora en Antaris) aan bod komen en qua tempo oplopen van traag naar heel snel. De feestdecoratie is vaak tripachtig en door blacklight uitgelicht. De politie treedt meestal streng op tegen wilde feesten op industrieterreinen langs de snelweg. Een reden waarom ook legale locaties niet meer worden geschuwd.

De **hardcore** gabbers vertegenwoordigen de andere kant van het uitgaansspectrum. Jamie (113a) vertoeft zowel onder vrienden die naar clubs en cafés op het Leidseplein gaan als de hardcore Ajax groep die grote feesten (o.a. Defqon, Decibel) bezoekt. De stijlen hardstyle, industrial, early hardcore, speedcore en terror worden op festivals gedraaid. Door de rivaliteit tussen feestclans uit Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven is de verbroedering soms ver te zoeken. Weinig Amsterdammers reizen af naar feesten onder de rivieren. Rotterdam is helemaal no go! Jamie (113a) durfde op Decibel, waar veel 'boeren' (uit Eindhoven) en 'kakkertakken' (uit Rotterdam) komen, haar mond bijna niet open te trekken. Bang dat anderen haar Amsterdamse accent zouden opmerken: "We hebben alle recht om arrogant te zijn want wij komen uit Amsterdam en dat is mooi wel de hoofdstad van Nederland."

Ook het **dubstep** genre – een cross-over met hiphop – blijft groeien en is zowel te horen op illegale feesten als in het alternatieve clubcircuit. Saskia's (95a) vrienden

zijn er helemaal wild van. Op de drukbezochte OI! feesten wordt zelfs weer ouderwets gepogood. De losse sfeer is een tikje ruw. Precies wat organisator Ernie (116a) voor ogen heeft: een tijdloze spannende en avontuurlijke feest sfeer in loodsen, op boten, onder tunnels en zonder sluitingstijd. Een feest met 1.000 personen is geen uitzondering meer. Ernie ziet uitgaan als een zoektocht naar vrijheid en naar alles wat niet belemmert. Clubs vallen daarom af. De vaste feestkern van hiphoppers houdt elkaar via internet op de hoogte. Acid doemt weer op en crackhouse knettert ook nog stevig. Meer gestileerd is de mix van Italo disco en electro. Oudgedienden uit de feestscene ontwaren eveneens een groot enthousiasme bij de huidige instromende stapgeneratie. Breekt er na de 'nieuwe nuchtheid' weer een fase aan van de 'nieuwe wildheid'?

Doordat gezichtsbepalende dj's ook op andere locaties zijn gaan draaien is de urban aanhang voor een deel gefuseerd met het housegenre en daardoor meer versnipperd geraakt. Sommigen zien urban house als de nieuwe R&B. Anderen vinden dat R&B als genre stilstaat. Een positieve ontwikkeling volgens portiers is dat de ruzieachtige sfeer op feesten beduidend minder is geworden. Mainstream urban feesten zijn vooral te vinden in clubs gelegen in de stadsperiferie. Alternatieve genres als het Jamaicaans geïnspireerde dancehall, dat een rauwere versie van reggae is, worden meer in kleine clubs rond het Leidseplein gedraaid. Daarbinnen onderscheidt Angelina (118a) 'roots rhythms' dat volgens ingewijden echte ragga is en 'sensimilia rhythms' dat een stuk trager is. Dancehall wordt steeds vaker met house gemixt. In Angelina's netwerk wordt soms tussen beide genres geswitcht.

"Voordat we een dancehall feest bezoeken spreken we bij iemand thuis af. Meestal drinken we whisky met cola en blowen er een beetje bij. Een enkele keer nemen we een pilletje of MDMA. Maar dat doen we vaker als we naar een housefeest gaan." (Angelina, 118a:t31)

Jazz dance avonden zijn na een korte opleving weer tanend, maar de Jam Rock feesten in Paradiso en de Brazilbar blijven populair. Ook de langlopende Basement en Knockout avonden zijn onverslijtbaar. De hiphop avonden in de Sugar Factory slaan goed aan bij een nieuw publiek. Een deel van de stappers, op zoek naar goede urban, beproeft zijn heil buiten Amsterdam. Travis (106a) vindt dat het urban segment momenteel te veel leunt op 'vlakke formules'. Er is stagnatie omdat iedereen elkaar nadoet. Of het moet een nog prille cross-over stroming zijn van rappers die met housebeats experimenteren. Volgens Travis vloeit de huidige malheur voort uit de recessie; niemand wil financiële risico's nemen. De ur-

ban 'play safe' concepten worden zo veel mogelijk geconsolideerd in clubs die duidend leger zijn dan een jaar geleden.

homo- en lesboscene

Feestorganisaties in het clubcircuit leggen zich weer wat meer toe op het homopubliek. Maar de Amsterdamse nicht is volgens David (57b) snel verveeld. Daarnaast blijft er een hang naar exclusiviteit. In het leersegment wordt het zwaartepunt van seks verlegd naar een meer muzikminnend publiek. De scheiding tussen kinky en de artistieke homoscene blijft groot. Met de lesboscene blijft het tabben volgens Clara (99a). Er is weliswaar een nieuw elan, maar het blijft voor organisatoren een moeilijke doelgroep. Homofeesten zijn er op verschillende locaties (o.a. Odeon, Paradiso, Studio 80 en Trut). De Rapido feesten, een soort partycircuit on tour, zijn erg populair, evenals Fresh en Furball die mikken op dikke behaarde mannen en hun fans. En voor wie over de grens wil feesten gaat vaak naar Berlijn. De regelmakers zijn hier soepeler en de stad voelt avontuurlijker. Voor velen is een groot feest van 4.500 bezoekers in een fabriekshal met daaronder een kelderlabyrint een natte droom.

2.6 beoordeling van het uitgaanscircuit

Amsterdam is multiculti, gezellig en alles ligt bij elkaar in de buurt. Een échte feeststad waar Rotterdam, dat in een culturele dip zit, niet aan tippen kan. Het enige jaloersmakende zijn de feestvergunningen, die in de havenstad makkelijker zijn te krijgen. Als we alle meningen moeten samenvatten in één zin, dan is Amsterdam een toffe heterogene feeststad waar niks meer mag. Zagen velen het rookverbod nog als een voldongen feit, in de loop van 2009 negeren steeds meer stapers het verbod. Trouw en Canvas ondervinden vergunningsproblemen vanwege enkele volhardende buurtklagers. De gemeente wordt steeds kritischer met vergunningen en voelt volgens trendsetters de tijdgeest niet goed aan. Panelleden met organisatorische kennis zien dat de gemeente achter de schermen een steekspel speelt bij de afgifte van vergunningen. Sommige organisatoren ondervinden grote tegenwerking. Menigeen realiseert zich dat de welvaart van de afgelopen jaren momenteel op een lager pitje staat. Sommigen vinden dat de recessie juist moet worden aangegrepen om regels te versoepelen. Een crisis kan juist inspirerend werken, ook voor organisaties, omdat minder geld noopt tot creatieve oplossingen.

Portiers zijn positiever en worden met minder geweldsincidenten geconfronteerd. Sommigen wijten dit aan het feit dat mensen minder uitgaan. Ook drugs worden minder aangetroffen tijdens het fouilleren. Slechts sporadisch wordt er iemand met een grotere hoeveelheid onderschept. In een grote club geldt de regel dat de politie bij meer dan drie pillen wordt gebeld. Het is sommige portiers ter ore

gekomen dat ecstasy moeilijk te krijgen is voor stappers. Het vermoeden bestaat dat een deel van de uitgaanders op cocaïne overstapt.

Portiers voelen vaak intuïtief aan op welke nachten meer gebruikt wordt. Vaak gaat het om een melange van subculturele mores, leeftijd, muziek en de organisatie. De ene keer wordt er meer cocaïne, ecstasy of speed gebruikt, de andere keer is het GHB. Soms vindt Remo (81a) een hoop buisjes GHB of moet de ambulance een paar keer op een avond komen. Op drukke avonden gaan mensen sneller out. De indruk bestaat dat het juist de meer ervaren types zijn die worden verrast door de werking van GHB.²⁸ Met 'elastieken' benen worden ze meestal door een vriend of vriendin binnengebracht. In noodgevallen wordt de ambulance gebeld. Er ontstaat vooral gedoe wanneer het slachtoffer weer wakker wordt en dan verder wil feesten, terwijl de ambulance al onderweg is. Sommigen gaan herhaaldelijk out. Ook obstinaat gedrag onder invloed van GHB komt voor. Verder blijven we verhalen horen over drugscontroles op feesten.

"Mijn vriendin werd op een feest betrapt met twee gram cocaïne in haar bh. Ze moest meteen mee naar het bureau voor een proces-verbaal. Stom, maar ze was nog onervaren. Wij zijn niet bang voor controle. Ze mogen inwendig niet visiteren. Vriendinnen zijn weleens tot hun nakie uitgekleeft. Je moet je gewoon goed voorbereiden. Zerotolerance? Nooit van gehoord! Soms moeten we onze schoenen steekproefsgewijs uittrekken. Pillen slikken doen we net voor de ingang. Het zou dramatisch zijn als ik gepakt zou worden, want dan word ik van de opleiding [hotelschool] getrappt." (Jamie, 113a:t₃₁)

---

3 de Amsterdamse drugsmarkt

Als we de legale middelen als alcohol en tabak buiten beschouwing laten, evenals de 'straatdrugs' (heroïne, basecoké), dan kan de Amsterdamse drugsmarkt worden onderverdeeld in vier 'branches'.²⁹ In volgorde van omvang:

- (1) De *cannabismarkt*: hasj, marihuana en bewerkte producten als 'spacecake' en dergelijke.
- (2) De *stimulantiamarkt*: ecstasy (MDMA) en ecstasy-achtigen, cocaïne en (meth)amfetamine.

---

²⁸ Dit sluit aan bij de bevindingen van de incidentenmonitor, waar slachtoffers van GHB-incidenten overwegend ouder zijn dan bij incidenten met ecstasy of paddo's (Vogels & Croes, 2010).

²⁹ Daarnaast zijn er vele kleine markten, waaronder (1) *trippers*: LSD, DMT, mescaline, ayahuasca en ecstasy-achtigen met voornamelijk psychedelische werking, (2) *erectogenen*: poppers, yohimbe en Viagra(-achtigen), en (3) *exotische middelen*: cocablad, khat, opium, ibogaine, peyote en san pedro.

- (3) De *narcosemarkt*: GHB, ketamine en lachgas.
- (4) De *smartmarkt*, waartoe voornamelijk natuurlijke, stimulerende en (lust)opwekkende middelen behoren, die vaak in een bewerkte vorm aangeboden worden, en (mild) psychedelische middelen als de triptruffel.

Deze indeling sluit grosso modo aan bij de segmentering in het aanbod, althans bij de verkoop aan consumenten. Op het niveau van de detailhandel is er wel enige overlap, onder andere tussen de stimulantia- en narcosemarkt, maar over het geheel genomen is er sprake van scheiding in aanbod.³⁰

Prijzen van drugs op consumentenniveau in Amsterdam, 2009

middel	hoeveelheid	prijstrange*	meest gangbare prijs
ecstasy: tabletten	1 pil	€5 – €10	€5 – €7
ecstasy: poeder/kristallen	1 gram	€30 – €50	€25 – €40
cocaine	1 gram	€45 – €70	€50 – €60
amfetamine	1 gram	€5 – €25	€10 – €15
GHB	1 buisje (5 ml)	€5 – €10	€5
ketamine	1 gram	€20 – €40	€25 – €30

* Incidentele extreme uitschieters naar boven of beneden niet meegerekend.

3.1 cannabismarkt

Het aantal coffeeshops in Amsterdam is sinds de jaren negentig van de vorige eeuw flink gedaald tot ruim tweehonderd. Verwacht wordt dat dit aantal nog verder zal afnemen. Het gemeentebestuur wil de vergunning van een fors aantal coffeeshops in het wallengebied intrekken. De sluiting van shops in de buurt van middelbare scholen is voorlopig van de baan. Blowers én coffeeshopeigenaars betreuren het dat de blowcultuur door het rookverbod teloor dreigt te gaan. Want net als cafés zijn coffeeshops sociale trefpunten. En net als bij het roken in cafés, wordt in enkele coffeeshops het blowen weer oogluikend toegestaan. Toch lijkt de belangstelling voor coffeeshops volgens panelleden niet alleen als gevolg van het rookverbod af te nemen, maar ook omdat er minder geblowd wordt. Als reactie op het rookverbod hebben sommige coffeeshops een vaporizer aangeschaft (een apparaat waarmee na verhitting van de hasj of wiet, de lucht via een ballon wordt geïnhaleerd) en/of bieden – met wisselend succes – alternatieve bestanddelen aan voor het mixen van cannabis. Wiet blijft populairder dan hasj.

³⁰ Dit zegt overigens niets over de segmentering of juist gecombineerde handel in de hogere echelons.

3.2 stimulantiamarkt

In 2008 ontstond er flinke beroering op de stimulantiamarkt vanwege de afnemende kwaliteit en verkrijgbaarheid van ecstasy. Ook in 2009 blijft de ecstasymarkt onstabiel. In het laatste kwartaal van 2009 lijkt de markt zich enigszins te herstellen. Sommige panelleden reppen weer van goede pillen en zuivere MDMA-poeder. Desalniettemin liggen de prijzen van ecstasy hoger dan voorheen. Door de onbetrouwbare ecstasymarkt zijn gebruikers voorzichtiger geworden of zien ze voorlopig af van pillen in afwachting van betere tijden. De kiloprijs van cocaïne, die in de afgelopen jaren fors is gestegen, blijft hoog en schommelt tussen de 37.000 en 40.000 euro.³¹ Meer dealers vragen 60 euro per gram aan hun klanten.

3.2.1 cocaïne

Veel panelleden vinden dat cocaïne vaak makkelijk te regelen is. Tenminste, als je een telefoonnummer hebt. Of je dan ook goede kwaliteit hebt, is weer een ander verhaal. Want de kwaliteit verschilt nogal volgens snuivers. Over de bezorging wordt weinig geklaagd. Eén telefoontje en binnen een half uur kan er een lijn worden gelegd. De meeste dealers leveren thuis en komen met de auto of scooter. Sommigen leveren ook in de horeca. De bezorgnummers wisselen vaak. Soms elke maand. Knap verwarrend suggereren we, als Zef (107a) vertelt over zijn dealerregistratie. Vol bravoure haalt hij z'n Blackberrie tevoorschijn en tikt code 'lek' (van lekker) in. Twintig nummers op het scherm en nog zo'n tien actief, schat hij in. De indruk bestaat dat ook de cocaïnehandel profiteert van de schaarste op de ecstasymarkt. Anderen spreken dat weer tegen omdat de oudere snuivers sowieso bijna geen pillen meer slikken. Cocainedealers zijn meestal 'monodealers' die uitsluitend cocaïne leveren en weinig interesse hebben voor ecstasy. Toch worden sommige verkopers als gevolg van de ecstasyschaarste gevraagd of ze misschien ook nog goede pillen kunnen vinden. Van de meeste panelleden horen we dat Marokkaanse bezorgers het meest actief zijn, gevolgd door Nederlandse en Surinaamse. De prijs van een pakje cocaïne varieert in 2009 tussen 45 en 70 euro per gram.³² Een gram kost meestal 50-60 euro. Enkele dealers bieden ook halfjes aan. Anderen beweren dat de duurdere variant minder is versneden.

---

³¹ De huidige kiloprijs is afkomstig uit verschillende bronnen. Behalve van panelleden krijgen we ook informatie van verkopers en inkopers op hoog niveau (handel in kilo's cocaïne) die zaken doen met verschillende afnemers en kopers van voornamelijk cocaïne en ecstasy op de Nederlandse (Amsterdamse) en Britse markt.

³² Snuivers twijfelen soms of ze een exacte gram krijgen. Er zijn dealers die ontkennen ze minder dan een gram verkopen en dealers die eerlijk toegeven dat er 0.9 of soms 0.8 gram in zit.

3.2.2 ecstasy

De ecstasymarkt blijft onstabiel. In 2009 zijn de meeste gebruikers in de panelnetwerken ervan doordrongen dat de markt zich niet zomaar weer herstelt. De makkelijke verkrijgbaarheid van goede kwaliteit is (voorlopig) verleden tijd. De prijs voor zuivere ecstasy is (licht) gestegen. Zelfs bij een partij van honderd blijft de prijs 5 euro. Niet iedereen heeft contacten met aanbieders van betrouwbare ecstasy. Ongeveer een kwart van de panelleden zegt dat de gebruikers in hun netwerken of scene via 'regelaars' en 'verdelers' nog (heel) makkelijk aan goede ecstasy kunnen komen. Driekwart van de panelnetwerken kan (heel) moeilijk goede ecstasy vinden. Slechts in een enkel netwerk weet men een dealer die nog genoeg heeft. Ook verkopers zijn langer bezig om de markt af stropen op zoek naar betrouwbare ecstasy. Saskia (95a) vertelt dat het beduidend meer stress geeft om drugs te regelen. Ook nu MDMA-poeder zeldzaam is. Bram (94a) vertelt dat de thuisdealer een nieuwe regel hanteert dat je niet meer dan één pil mag kopen, om zo alle klanten tevreden te houden. Gevolg is dat sommigen hun geluk in het uitgaansleven gaan beproeven. Ook Vince (76a) kreeg te horen dat er door de pillenschaarste voor Koninginnedag maar 30 pillen geregeld konden worden in plaats van de gewenste 100. Portier Remo (81a/b) bestrijdt echter het beeld dat meer stappers op zoek zijn naar ecstasy. In afwachting van betere tijden wordt het gebruik in sommige kringen drastisch teruggeschroefd. Anderen blijven tegen beter weten in gebruiken ondanks de vele neppers. Maar in Clara's (99a/b) netwerk wordt geen pil meer geslikt zonder eerst te testen. Zef (107a) spreekt van 'promiscue toestanden' omdat ecstasyzoekers soms in zee gaan met onbekende types. In Angelina's (118a) netwerk, waar goede ecstasy eveneens schaars is, werpt een vriendin zich op als proefpersoon. Want pillen naar een test-service brengen? Angel (65a) vertelt een 'horrorverhaal' over een pillenpartij (200 stuks à 1.75 euro) waar iedereen misselijk van werd of moest overgeven. Toen de keer daarop 5 verschillende pillen aan een EZ-test werden onderworpen bleek geen enkele betrouwbaar.³³ En de ecstasypartij daarna?

"Ook de roze dollars met mCPP waren super slecht. We hadden er 150 gekocht voor 2 euro per stuk en werden kotsmisselijk. Daar zit je dan op een feest zonder goede pillen. Heel ongezellig. Later die avond heeft een nieuwkomer een paar van die kutpillen uit de prullenbak gevist en opgegeten en aan zijn vrienden uitgedeeld. Dat hadden ze beter niet kunnen doen." (Angel, 65a: 2009)

---

³³ Met behulp van een EZ-test kan de gebruiker op grond van een kleurenproef een inschatting maken of er MDMA in zit. Men weet echter niet hoeveel mg erin zit.

De inkoopprijs bij 10.000 pillen verdrievoudigde van 45 eurocent per stuk in voorgaande jaren naar bijna 1.50 euro in 2008 en steeg in 2009 verder naar 1.75 euro. En bij afname van 1.000 pillen van 60 eurocent naar 2.25 tot 3.50 euro per stuk. Een kilo MDMA-poeder steeg in de loop van 2009 naar bijna 10.000 euro.³⁴ In het uitgaansleven vragen dealers nu 10-15 euro voor een pil. Sommigen balen dat ze 5-7 euro per stuk moeten betalen bij de thuisdealer, maar anderen kiezen eieren voor hun geld. Liever een paar euro meer voor een betrouwbare 'mitsu' dan een 'vage kotspil' van 1.50 euro. Voor MDMA-poeder of -kristallen wordt per gram 30 tot 50 euro betaald. Hoewel MDMA-poeder net als pillen soms nog eenvoudig is te krijgen, horen we ook over schaarste. Een deel van de gebruikers heeft voor het eerst ook met poeder kennis gemaakt en 'bommetjes' gedropt.

Ook David (57b) is de roerige drugsmarkt niet ontgaan. Hoewel hij eind 2009 weer een lichte verbetering van de ecstasymarkt bespeurt, wordt menigeen nog steeds opgezadeld met pillen en poeders van overschotten en inferieure partijen. Zoals laatst toen iemand twee 'pure' MDMA samples van 60 mg wist te bemachtigen. Niet spectaculair hoog en vroeger aanleiding om verder te zoeken. Maar er is momenteel niks anders, aldus David. Er zijn veel variaties en evenveel doodlopende sporen. Met enige kennis van de markt vermoedt hij dat producenten meer geld verdienen in het buitenland omdat de marges daar hoger liggen. Verhalen over PMK schaarste kloppen, maar er is ook nog een commercieel verhaal. De productie is meer verschoven naar Canada en ook India hoort hij vaker.

3.2.3 amfetamine

De speedmarkt lijkt wat meer te profiteren van de ecstasyschaarste. Een deel van de panelleden zegt dat speed makkelijker te krijgen is. Speeddealers krijgen meer aanloop. Toch vindt de helft van de panelnetwerken dat amfetamine soms moeilijk verkrijgbaar blijft. Ook over de kwaliteit lopen de meningen uiteen. De prijs voor een gram varieert tussen 5 en 25 euro. De meesten betalen 10 tot 15 euro per gram. In één netwerk circuleren flesjes (50 ml) voor 35 euro. Amfetamine is in tegenstelling tot cocaïne meer een 'halersmarkt', wat betekent dat de verkoop voornamelijk plaatsvindt op thuisadressen. Methamfetamine blijft met ruim 100 euro per gram prijzig.

---

³⁴ We vernemen uit twee bronnen dat er Chinezen in Nederland actief zijn die contacten onderhouden met Vancouver (Canada). De pillen van hen afkomstig, waren van goede kwaliteit.

3.3 narcosemarkt

Leveranciers van **lachgas** zijn vaak winkels en groothandels in horecabehoeften. Voor wie de weg weet is lachgas eenvoudig verkrijgbaar. Een panellid meldt dat het vak met lachgaspatronen bij een groothandel is uitgebreid. Een doosje patronen (50 stuks) komt op 12.50 euro. Omgerekend een eurokwartje per stuk. In het thuismilieu is de slagroomspruit populair, waarbij 1 à 2 patronen in een ballon worden geperst. Het thuisgebruik van lachgas wint in bepaalde kringen aan populariteit. Flessen met lachgas op illegale feesten komen weer vaker voor. Eén panellid vertelt van een lachgasdealer die ballonnen thuis komt afleveren.

Er zijn in 2009 volgens panelleden meer **GHB**-brouwers actief. GHB is in sommige netwerken zelfs makkelijker verkrijgbaar dan ecstasy. Hoewel het thuis maken van GHB – met behulp van handleidingen en/of instructie filmpjes (YouTube) – op tamelijk eenvoudige wijze geschiedt, wil dit nog niet zeggen dat ook iedere gebruiker zijn eigen GHB produceert. Er zijn verschillende obstakels. Recepten die op internet circuleren deugen niet altijd. Er zijn weliswaar tientallen besteladressen voor de grondstof GBL op internet, maar men is ook huiverig om zelf aan de slag te gaan. Sommigen vragen zich af of de postbode wel te vertrouwen is of de leverancier niet door de politie in de gaten wordt gehouden. Een panellid vertelt over een professionele brouwer die tientallen liters distribueert. De meeste gebruikers komen via vrienden en 'idealistische' doe-het-zelvers in aanraking met GHB. Vaak worden er gratis 'plonsjes' uitgedeeld ('vriendendienst') aan (nieuwsgierige) gebruikers. De prijzen van GHB zijn verder gedaald, wat een indicatie is voor het toegenomen aanbod. Een halve liter kost 50-75 euro. Voor een buisje (5ml) in het uitgaansleven wordt doorgaans tussen 5-10 euro betaald. Toby (105a) kent diverse kleine huis-tuin-en-keukendealers die GHB aanbieden.

BB (79b) ziet dat een deel van de gebruikers die niet aan ecstasy kunnen komen, vaker op cocaïne terugvallen. Ook ketamine en lachgas worden bekender en het GHB-gebruik stijgt. Meer mensen zien het als een alternatief voor ecstasy. De gebruiksfrequentie van GHB ten opzichte van ecstasy is gestegen. Sommigen bestellen losse componenten via internet. Een kind kan de was doen, volgens BB. Meng de behoeften (gedemineraliseerd water, GBL en sulfaat) in een juiste verhouding in een pan, beetje schudden tot de reactie begint, uit laten bruisen en een PH-stripje ter controle of de GHB niet te basisch is.

Een klein deel van de panelleden zegt dat **ketamine** weer makkelijker verkrijgbaar is. Ook hier is de markt gegroeid, maar minder sterk als bij GHB. De verkopers van ketamine verkopen meestal ook middelen als GHB, ecstasy of amfetamine. De prijs voor een gram ketamine bedraagt tussen de 20 en 40 euro per gram. Er zouden verschillende kwaliteiten ketamine op de markt zijn.

3.4 smartmarkt en overige markten

Sinds het **paddo**verbod legt de markt zich meer toe op de verkoop van paraferalia, 'paddokweeksets' en tripknollen die nog wel mogen.³⁵ Er worden verschillende variëteiten in de smartshops en via internetsites aangeboden. Een kweekset (30 euro) levert na twee weken al een eerste oogst op. Prijstechnisch gezien is de opbrengst van een kweekset aanzienlijk voordeliger. Volgens een smart-insider mag de handel niet klagen. Anderen suggereren echter dat de verkoop van nieuwe middelen (o.a. mephedrone) tijdelijk wordt aangegrepen om de gevoelige inkomstenderving te compenseren.

erectogenen

Een flesje **poppers** kost 12.50 tot 15 euro. Poppers worden op sommige gay, seks, smart en andere toeristische locaties openlijk of meer discreet onder de toonbank verkocht. Verschillende bezorgers hebben **Viagra**-tabletten van 50 en 100 mg voor 5 en 10 euro. Er zijn ook gelsachets Kamagra verkrijgbaar in verschillende smaken.

trippers en exotica

Op deze kleinste markt wordt voor een gram **DMT** 150-300 euro betaald en kost een **ayahuasca**sessie 120-150 euro. **LSD** is verkrijgbaar in vloeibare vorm en als papiertripje en bedoeld voor een specifieke groep liefhebbers. Een papiertrip kost per stuk 5-10 euro en bij 200 zegels 1.50 euro. Een flesje LSD (waar moeilijk aan te komen is) kost 200-250 euro en bedraagt 100-125 microgram per druppel. **2-CB** wordt weer vaker gesignaleerd (zie ecstasy-achtigen). Tripdealers zijn vooral in psychedelische middelen gespecialiseerd en hebben soms ook ketamine en ecstasy(-kristallen).

---

4 middelengebruik

Rond het middelengebruik zijn allerlei informele regels en codes van kracht, zowel bij novieten als ervaren gebruikers, waar doorgaans een groter appèl op de eigen verantwoordelijkheid wordt gedaan. 'Loos' gaan wordt in veel gebruikersgroepen niet meteen als problematisch gezien. Integendeel; het verhoogt soms zelfs de feestpret en het groepsavontuur. Zolang je leven maar op orde blijft en je afspraken en verplichtingen na blijft komen. Zo wordt vaak geredeneerd. In te-

---

³⁵ Smartwinkels bieden legaal tripknollen (ook wel triptruffels) aan. De officiële benaming is de sclerotium ofwel de philosophers stone, die jarenlang in smartshops verkrijgbaar was en als enige niet is toegevoegd aan lijst 2 van de Opiumwet.

genstelling tot beginners voelen ervaren gebruikers vaak beter aan in welk gezelschap ze het beste wel of juist niet willen gebruiken en wanneer. Als het mis gaat, dan liever in een groep die je niet in de steek laat. De meeste stappers plannen hun roes in het weekend. Vooral als het om ingrijpende middelen als ecstasy, 2-CB of ketamine gaat. Maar spontaan gebruik komt ook voor en wisselt qua middel(en) al naar gelang de setting en het momentum.

Buitenstaanders weten vaak niet dat gebruikers er allerlei omgangsregels op na houden om de risico's tot een minimum te beperken. Bijvoorbeeld discretie van gebruik betrachten tegenover anderen die niet gebruiken. Wat niet weet wat niet deert, vinden sommigen. Openlijk gebruik als anderen daar geen prijs op stellen komt ongetwijfeld voor, maar wordt doorgaans in gebruikerskringen niet als fatsoenlijk gezien. Een heel andere regel is niet via de telefoon over middelen praten, maar hooguit in bedekte termen. Het is niet cool om stiekem te slikken, te snuiven of te verzwijgen dat je drugs hebt als anderen juist met je willen delen. Alleen als je weinig hebt, zoals bijvoorbeeld met cocaine, mag je gierig zijn. En wie bij herhaling te ver gaat verknalt het bij de anderen.

Op grond van gesprekken met panelleden blijkt dat er in gebruikerskringen een aantal regels in acht worden genomen. Tijdens de roesfase wordt veel belang gehecht aan de eigen verantwoordelijkheid. Grenzen worden bewaakt (niet te ver heen) door ook op elkaar te letten en zo nodig het gedrag te corrigeren als de situatie daar om vraagt. Ook gebruikers hechten aan een beschaafde omgang als ze onder invloed zijn. Drugs pushen wordt vaak als een godzonde beschouwd. Overigens vinden vrouwen dat mannen vaker over de schreef gaan met druggebruik. Verder zijn er tal van regels die meer specifiek gelden voor vriendengroepen. Niet aan vriendjes van vriendinnen komen als je op de drugs bent. Geen drankjes van onbekenden aannemen als je niet meer zo scherp bent. Minder alcohol en meer water drinken tijdens de ecstasy of je vrienden niet achterlaten als er iemand fout gaat. In sommige kringen stelt men het ook op prijs dat de nuchteren op een feest weten wie er onder invloed is.

Wat de specifieke middelen betreft worden er (verschillende) regels in acht genomen bij cocaine, GHB, ecstasy en tripmiddelen. Over het algemeen geldt dat je drugs nooit alleen gebuikt; zeker cocaine. Bij cocaine is het ongepast als je telkens lijntjes bij anderen bietst, stiekem in het bijzijn van vrienden een lijntje neemt, of ook in je eentje door de week snuift. Bij GHB gelden vanwege de kans op fout gaan weer andere regels. Niet combineren met alcohol bijvoorbeeld, voorzichtig doseren en niet te snel achterelkaar. En niet zomaar uit een fles drinken of je GHB aan anderen geven zonder iets te zeggen. De regels naleven wil nog niet zeggen dat het altijd goed gaat. Zeker bij GHB worden er soms aanvullende maatregelen getroffen en wordt GHB niet meer in een glas of fles gemengd maar per buisje. Zodoende is er meer controle over de dosering. Ten slot-

te geldt bij de meeste stappers: samen uit en samen thuis. Het komt ook vaak voor dat iedereen de dag erna met elkaar contact zoekt en het feest evalueert. Zoals gezegd hebben gebruikers ondanks allerlei regels de grootste moeite met GHB. Het verhaal van Saskia (95a) is hier een goed voorbeeld van.

"G gebruiken is een trend. Velen doen het ook omdat het in de media blijft komen. Er zijn ook gebruikers die balen als anderen er een potje van maken. Er wordt harder opgetreden tegen types die regelmatig out gaan of daar laconiek over doen. Laatst ging er een meisje om. De brandweer moeste er zelfs aan te pas komen om haar het huis uit te takelen. Is dat nog normaal? Is het sowieso normaal om out te gaan? Is het eigenlijk normaal als daar niet over wordt gepraat? Mensen zorgen wel vaak voor je als je out gaat. Op Lowlands ging een ander meisje uit de groep om en vetrok per ambulance naar het ziekenhuis. Een poos later was ze er opeens weer én aan de GHB. Dat is toch raar? Mensen die regelmatig out gaan horen weleens geïrriteerd: 'jezus gebeurt het nou weer?' Op een gegeven moment ben je er wel klaar mee. Daarom is men steeds voorzigtiger geworden om slokjes te delen. Vaak wordt er gezegd: 'wacht nog heel even, je bent best nog wel heen'." (Saskia, 95a:t32)

Het middelengebruik wordt ondermeer beïnvloed door het type stapgroep, de setting, de aangehangen muziekstijl of scene. Dance trekt meer roeszoekers dan urban en binnen dit spectrum bevinden zich netwerken waar substantieel meer gebruikt wordt. De groep 'doorhalers' waar Gerard (114a) deel van uitmaakt worden ook wel 'thrillseekers' genoemd. In het weekend zijn ze 'verslaafd' aan langdurig roezen, zolang het arbeidsethos er maar niet onder leidt, net als de studie. Gregory (112a) ziet het 'onder invloed zijn' als een vorm van relaxen. Tussen alle baantjes en serieuze afspraken door is het een cadeau als je de euforie in gezelschap en op eenzelfde flow beleeft.

In de inleiding constateerden we dat de nieuwe feestgolf fanatieker drugs lijkt te gebruiken. De nieuwelingen worden als eerste geconfronteerd met het rookbeleid in het uitgaansleven. Opvallend zijn de vele nieuwe initiatieven in én buiten het reguliere clubcircuitbuit. Volgens sommigen een reactie op het rook- en blowverbod. Tel daarbij op de deurcontroles, de hoge toegangsprijzen, de dure drankjes en de crisis die ook geld kost, en de drang naar autonome locaties wordt alleen maar groter. Het gevolg is dat sommige stapculturen hun heil elders willen gaan zoeken.

Omdat het druggebruik weer wat toe lijkt te nemen maakt de 'nieuwe nuchterheid' in sommige segmenten plaats voor de 'nieuwe wildheid'. Afgaande op de verhalen lijkt de keuze voor middelen verbreed. Dat komt enerzijds omdat de markt als gevolg van de 'ecstasycrash' meer onvoorspelbaar is geworden en de nieuwe subgeneratie ecstasy steeds vaker als één van de vele roesmiddelen ziet.

De 'ineenstorting' van de ecstasymarkt heeft geleid tot verschillende ontwikkelingen, maar laat ook zien dat ze een cruciale markt vormt binnen het uitgaansleven. Ten eerste wordt er in sommige netwerken minder ecstasy gebruikt en wordt er ook niet overgestapt op andere middelen. Anderzijds komen andere middelen in de picture als (mogelijk) substituut voor ecstasy. Overigens is met een aantal van deze middelen al enige ervaring. De intensivering van de gebruiksfrequentie doet zich vooral voor bij GHB, amfetamine, cocaïne en in mindere mate ook ketamine. Voorts valt het op dat – mogelijk ook als gevolg van de slechte ecstasy-kwaliteit – beduidend kleinere en soms 'nieuwe' middelen meer op de voorgrond komen te staan en profiteren van het 'gat in de markt'. Dit geldt onder andere voor methydone (explosion), mephedrone en 2-CB. Ten slotte wordt er in sommige kringen ter compensatie vaker alcohol gedronken in plaats van ecstasy of bijvoorbeeld overgestapt op de GHB, zoals David (57b) zag.

"Op een aantal homofeesten was er een drooglegging van MDMA. Je zag een duidelijke migratie naar GHB. Omdat je GHB minder makkelijk kunt smokkelen stapten anderen over op GBL dat nog sterker is en een kleiner volume heeft. Het risico op OD is wel veel hoger. Anderen stapten over op ketamine en een redelijk grote groep blijft gewoon alcohol drinken." (David, 57b:t31)

4.1 alcohol

De alcoholmarkt heeft in de afgelopen decennia een grote vlucht genomen door de promotie van nieuwe mixen, soorten en verfijnde smaken binnen het gedestilleerde segment. Bier en wijn domineren nog steeds, evenals wodka, Bacardi en whisky. Er wordt veel gemixt met frisdranken. Sterke dranken worden wegens een krappere budget minder besteld. Op de cafeïnehoudende frisdrankenmarkt blijft Red Bull populair en is Fritz cola met extra cafeïne op de markt gelanceerd. De ecologische sappen hebben een vast marktaandeel veroverd. De licht mousserende prosecco blijft al twee jaar op rij de onbetwiste zomerdrank. Sommige panelleden hebben geopperd dat er meer wordt gedronken ter compensatie van ecstasy.

In praktisch elk uitgaansnetwerk wordt alcohol gedronken en meer in het weekend dan doordeweeks. Het gemiddeld aantal glazen varieert flink op een doorsnee stapavond en schommelt ergens tussen de vijf en tien. Zoals bijvoorbeeld bij de vrienden van Angelina (118a). "We drinken van te voren thuis standaard 4-6 glazen en nog 3 glazen daarna in de disco. Wij drinken duur (minimaal 5 euro per glas). Daarna gaan we over op water en fris zodat het financieel haalbaar blijft." Maar er zijn ook netwerken waar soms vijftien tot vijftentwintig glazen bier worden weggespoeld. De vriendengroep van Jamie (113a) spant de kroon. In dance

netwerken wordt meer en regelmatig gedronken dan in urban gerelateerde netwerken. Wie op de ecstasy is, drinkt vaak minder alcohol. Tussen de netwerken bestaan grote smaakverschillen. Sommigen prefereren sterk zoals whisky, wodka en tequila, of zoete dranken, likeuren en cocktails.

4.2 tabak en cannabis

Panelleden werkzaam in het uitgaansleven (horeca en clubs) zeggen als gevolg van het rookverbod weinig zicht meer te hebben op het blowen. Veel stappers vinden het een domper dat er niet meer gerookt of geblowd mag worden en steeds minder bezoekers houden zich aan de regels. Sommigen zien dat het rookgedrag veranderd is. Wie buiten staat, rookt voor het naar binnen gaan soms twee sigaretten achter elkaar. Een jaar nadat het nieuwe rookbeleid van kracht is, staan de asbakken weer in beduidend meer (dans)cafés pontificaal op tafel. Er is een groeiende groep rokers (vooral in clubs) die 'schijnt aan de regels' heeft. Het rookbeleid verschilt van tent tot tent, aldus Zef (107a). Meer mensen roken 'sneaky', zegt Angelina (118a). Behalve in de zaal wordt er ook op de toiletten gerookt. De braverikken gaan naar de rookruimte (waar soms ook weer mag worden geblowd) en de obstinate types blijven ervoor staan roken. Sommige clubs zien er streng op toe dat er niet op de verkeerde plekken gerookt wordt. Er zijn stappers die al een clubverbod van een paar maanden aan hun broek hebben of ter plekke een boete hebben betaald. Naarmate het later is wordt de regel steeds vaker overtreden totdat er soms geen houden meer aan is en het roken op de dansvloer wordt gedoogd. Blowen in de clubs komt weinig voor omdat de cannabis bij de ingang al wordt ingeleverd of onderschept. Stiekem blowen in een club valt vanwege de kruidige geur al snel op. Het reggae en dancehall publiek houdt zich nog het minst aan de regels. Op een tribute to Bob Marley avond had de clubuitbater de pech dat uitgerekend die avond de Warenautoriteit kwam controleren. Barmedewerkers en portiers krijgen vaker klachten van omwonenden, omdat de bezoekers die buiten staan meer lawaai maken en troep achterlaten van peuken en glaswerk.

"Bijna niemand houdt zich nog aan het rookverbod. Na 12 uur 's nachts rookt iedereen gewoon binnen. De uitbater kan de hele avond bezig blijven om mensen aan te spreken. Het gebeurt ook weleens dat je staat de roken en dat de security je sigaret uit je hand trekt. Vriendinnen van mij zijn er ook weleens uitgegooid wegens herhaaldelijk roken. (Gregory, 112a:t31)

gebruiksfrequentie

Ofschoon in alle panelnetwerken wordt gerookt en geblowd neemt de populariteit van blowen en coffeeshops verder af. Het aantal joints – inclusief het meerooken van een aangeboden joint – blijft vaak beperkt tot een halve, één, hooguit twee joints per gelegenheid.³⁶ Dat neemt niet weg dat forse blowers soms wel vijf joints roken. In een aantal panelnetwerken zitten groepjes (10-25%) die (bijna) dagelijks blowen. De meerderheid rookt (bijna) wekelijks één of meerdere joints. Maar de dalende trend van de afgelopen jaren lijkt zich verder door te zetten, hoewel sommigen ook zien dat het rookverbod ertoe heeft geleid dat er juist weer meer geblowd wordt, vooral op afterfeesten. Motieven om te blowen zijn ontspanning, ‘chillen’, weg van dagelijkse beslommeringen en stress. Blowen is ook favoriet tijdens het filmkijken of gamen. Cannabis wordt ook als een geschikte inslaper gezien of als ‘afkickmiddel’ na een stapnacht op stimulantia.

4.4 ecstasy

Het ecstasygebruik is al jarenlang stabiel, evenals de status als partydrug. Toch rommelt het op de markt omdat de inferieure pillen het partygevoel doven en vaker tot misselijkheid en vage klachten leiden of zelfs helemaal geen effect hebben. Gerard (114a) spreekt van een ‘pillenroulette’ en Jamie (113a) van een ‘slap spacegevoel’. De gebruiksprevalentie blijft redelijk stabiel, maar er is een opvallende variatie van gebruik. In een aantal netwerken neemt minder dan een kwart van de gebruikers nog regelmatig ecstasy, in evenveel andere netwerken is dat minstens de helft. Er is geen enkel netwerk waar helemaal geen ecstasy wordt gebruikt. Het imago van ecstasy staat door de kwaliteitsdaling en versnijdingen met onder andere mCPP onder druk. Door de verstoorde markt zijn gebruikers genoopt om langer te zoeken. Er wordt minder frequent geslikt, maar nog wel een paar keer per jaar. Er zijn beduidend meer klachten over nep- en kotspillen; meer gebruikers zijn op hun hoede. Toch laten weinigen hun pillen testen. Ondanks de onstuimige ecstasymarkt blijven veel gebruikers het middel trouw. Ze willen liefst ecstasy en geen enkel ander middel. Desnoods door meer risico te nemen. Opvallend is dat de hoge gebruiksprevalentie niet strookt met de lage waardering voor ecstasy. Cocaine scoort vaak hoger en soms ook speed en zelfs GHB. In sommige rijtjes staat ecstasy niet eens meer in de favoriete top 3, wat echt een trendbreuk is. Daar komt bij dat vooral in jonge scenes ecstasy slechts als één van de vele middelen wordt gezien.

---

³⁶ Een enkeling zegt ook weleens een pijpje pure hasj of wiet te roken.

verspreiding

Ecstasy blijft dominant in dance gerelateerde netwerken en in meer specifieke niches binnen de homo- en fetisj wereld. Vanwege de slechte verkrijgbaarheid en matige kwaliteit is er geen sprake van verbreding maar eerder van een krimp. Het urban milieu heeft net als de pop- en rockcultuur aanzienlijk minder ervaring met ecstasy. Zwarte trendsetters als Angelina (118a) en Gregory (112a), die ecstasy soms op dancehall of house feesten slikken, zijn vooralsnog meer uitzondering dan regel. Alleen Angelina's (118a) vriendinnen slikken 'perki's' (Surinaams voor ecstasy). De mannen lopen er niet warm voor, bang voor controleverlies. Dat ecstasygebruik soms gevoelig ligt in de scene, laat het onderstaand verhaal van Angelina (118a) zien.

"Voor mij betekent ecstasy lekker dansen, helemaal los gaan en lekker spacen. We plannen ons gebruik bewust. Niet iedereen in de groep weet dat we ecstasy gebruiken. Sommigen denken dat we heel dronken zijn. We vertellen het ook niet omdat vrienden het raar zouden vinden. Voor hen is het harddrugs voor junkies. Mijn zusje zegt dat er over ons gepraat wordt. Maar wij vinden het gewoon lekker, leuk en gezellig en écht iets van ons. Het is een beetje not done in onze cultuur. Wij zijn een uitzondering. Toch zien we meer negers die ook gaan experimenteren" (Angelina, 118a:t₃₂)

Evangelisten die ecstasy openlijk propageren in het urban milieu zijn schaars. Een reden waarom allochtone stappers alleen ecstasy op een groot housefeest durven nemen of in een select gezelschap. Soms wordt er ecstasy genomen op artistieke urban house feesten – waar wit en zwart meer gemengd is – of bijvoorbeeld in Bloemendaal tijdens een zomerfestival aan zee. Panelleden merken dat muziekstromingen makkelijker mixen en een deel van het zwarter publiek meer ontvankelijk is voor house beats.

gebruiksfrequentie en settings

Ecstasy wordt in de meeste netwerken in het weekend en tijdens speciale feesten of in vakantieperiodes gebruikt. De calculerende gebruiker weet soms al ruim van tevoren wanneer hij met anderen ecstasy gaat nemen. De 'spontanen' laten het afhangen van het moment. Wat echter roet in het eten gooit, is de onvoorspelbare markt. Plannen kun je alleen doen als je ook zeker weet dat je pillen hebt. Er valt geen peil meer op trekken wanneer iemand betrouwbare ecstasy gevonden heeft. Het gebruik hangt verder ook af van de dj, sfeer en type clubavond. Het gebruik bij actieve stappers varieert van eenmaal per week tot enkele keren per jaar. Partybezoekers nemen vaak ecstasy dan clubbezoekers. Ook wordt er op after- en thuisfeestjes gebruikt, en in cafés bij hoge uitzondering. Het gebruik van ecstasy heeft zich voor een deel verplaatst naar niet-reguliere settings. Vooral bij

jonge groepen met een hoge stapfrequentie, die langer doorgaan dan oudere stappers. In ruim de helft van alle netwerken slikt de meerderheid ten minste één keer per maand en de rest minder. De groep die wekelijks slikt is klein.

motieven, effecten en imago

Zoals gezegd staat het imago van ecstasy onder druk. Gebruikers blijven de effecten positief waarderen, maar melden ook dat niet elke roes de moeite waard is geweest. Wie euforie wil maar koppijn krijgt, misselijk of draaierig wordt, houdt er letterlijk en figuurlijk een kater aan over. Zelfs het altijd door gebruikers opgehemelde MDMA-poeder en kristallen is niet meer wat het ooit is geweest. Kristallen minder dan 50% zuiver komen tegenwoordig ook voor. Wegens pillenschaarste hebben sommige gebruikers voor het eerst met MDMA-poeder geëxperimenteerd. Het was het enige wat dealers nog hadden. Er zijn nog genoeg gebruikers die positieve roesassociaties beleven, maar niet meer als vanzelfsprekend. De beschreven positieve effecten stemmen grotendeels overeen met Antenne 2008, maar zijn minder rijk in commentaar.³⁷ We sommen alleen de categorieën op zonder de toelichting van gebruikers:

- euforisch en liefdevol
- welbehagen en ontspanning
- stimuleren associatieve inzichten
- zintuiglijk, narcistisch en/of energiek
- collectief samenzijn en/of entactogeen
- empathogeen en introspectie

dosering en toediening

De doseringrange loopt uiteen van een halve tot zes pillen, maar bedraagt meestal één tot twee pillen. Hoe langer het stapavontuur duurt – inclusief afterfeesten – hoe groter de kans dat er wordt bijgeslikt. We bespeuren ook een tendens dat wegens de laag gedoseerde pillen sommigen meer gebruiken dan normaal. In verband met schaarste is een deel overgestapt op MDMA-poeder.

effecten en gezondheidsrisico's

De negatieve ervaringen en/of effecten behoren tot de *acute* of *subacute* lichamelijke en psychische effecten. Voorst zijn effecten ook te relateren aan specifieke farmacologische eigenschappen van het middel ecstasy.

Bij de (sub)acute lichamelijke effecten (o.a. tandenknarsen, zweten, hoofdpijn en moeheid) worden beduidend meer klachten gesignaleerd. Dit houdt mogelijk verband met de 'vaagheid' van de pillen en de onvoorspelbare uitwerking van

---

³⁷ Benschop, Nabben & Korf (2009).

mCPP die, afgezien van enkelen, door de meerderheid als onprettig beschouwd wordt omdat de roes geen herkenbare rush heeft. Er worden minder (sub)acute psychische effecten (o.a. dip, down en vergeetachtig) gemeld. Ook over de lange intensieve werkingsduur horen we weinig meer. In plaats daarvan wordt er meer geklaagd dat het veel langer duurt voordat je 'iets' voelt. De onbetrouwbare ecstasypil is in gebruikerskringen dan ook het middelpunt van discussie en kritiek. Slechts in een enkel netwerk worden geen nadelen genoemd. Het betreft hier vooral groepen die sporadisch nemen maar wel goede ecstasy hebben weten te bemachtigen of nog op voorraad hadden.

"mCPP hebben we ook gehad. Ik vertrouwde het niet maar nam toch. Koppijn, misselijk; niet lekker dat gevoel. Er is weer MDMA op de markt die ouderwets anijsachtig ruikt en er grijsbruin uitziet. Prettig maar niet euforisch. De hoofdpijnpillen hebben geen kwaliteit en toch blijven mensen slikken. Men slikt zonder te testen, maar er wordt veel minder geslikt. Een keer een slechte ervaring en je krijgt er toch minder zin in. Raar want in onze scene waren er nooit slechte drugs. Precies een reden waarom niemand testte." (Rogier, 41a:t31)

4.4.1 ecstasy-achtigen

De roerige ecstasymarkt leidt in andere marksegmenten tot meer bedrijvigheid. Aanverwante middelen als 2-CB, 2-CI en de stimulantia methylone en mephedrone komen meer voor het voetlicht. Van 4-fluo (25 euro per gram) wordt praktisch niets meer vernomen. Het middel Blue blijft vooralsnog beperkt tot het geruchtencircuit. Beduidend meer panelleden vertellen over experimenten met nieuwe middelen, die als gevolg van de ecstasyschaarste door dealers worden aangeboden. Resi (108a) hoorde van zijn dealer dat hij geen ecstasy maar wel 2-CB had. Het enige verschil was dat hij afraadde om 2-CB in een club te nemen.

We vangen meer geluiden op van 2-CB en 2-CI, alsof er enigszins sprake lijkt te zijn van een 'geforceerde' psychedelische ontwikkeling. Toevallig of niet, maar 2-CB wordt vaker gepromoot nu de paddo's niet meer verkrijgbaar zijn (meermaals horen we dat 2-CB op een paddotrip lijkt) en ecstasy schaarser is. Ruim een derde van de panelleden vertelt dat er vaker 2-CB als alternatief voor ecstasy wordt aangeboden en gebruikt. Het middel verwierf bij een nieuwe generatie meer bekendheid toen een journaliste van het programma *Sputten en slikken* een kolderieke trip beleefde die haar zichtbaar overmande. De doseringsrange van 2-CB ligt tussen de 7 en 20 mg. Hoe hoger de dosering hoe belangrijker de setting wordt. De prijs voor een pil van 7 mg schommelt tussen de 2 en 4 euro. Ook 2-CI wordt iets bekender en valt net als 2-CB in het zelfde 'tripspectrum'. In Gregory's (112a) vriendenkring werd op een thuisfeest voor het eerst 2-CB uitgedeeld. Iedereen ging 'lekker uit zijn dak' van 6 mg dat bij een dergelijke dosis lichte tripver-

schijnselen kan veroorzaken. Vince (76a) daarentegen typeert 2-CB als een 'urban legend', hij hoort er wel over, maar krijgt het nooit te zien als hij doorvraagt. Gebruikers vinden 2-CB een hilarisch, (mild) trippend, grappig en euforisch middel. De muziekbeleving wordt geïntensiveerd en lachkicks versterkt. Zelfs in Bram's milieu, waar trippen niet favoriet is en zelfs een beetje eng wordt gevonden, heeft een groep (circa 15 personen) inmiddels 2-CB getest. Bram (94a) typeert het als een interessante levenservaring. Resi (108a) roemt de erotische kant van 2-CB na een sekstrip met haar geliefde. Dj Clara (99a/b) weet dat 2-CB behalve in haar eigen scene ook in Berlijn een rage is. 2-CB heeft zich ook verspreid naar Ajax supporterskringen waar Jamie (113a) met een grote groep 'dikke triplol' heeft getrap.

Mephedrone ontpopt zich in rap tempo als een nieuwe loot aan de 'stimulantiastam' en doet qua werking volgens gebruikers denken aan een mix van cocaïne en ecstasy. David meldt dat de dealer 4 euro voor een pil vraagt, 2.50 euro voor 100 stuks en 2 euro voor 1.000. De als prettig ervaren stimulerende rush is volgens sommigen helaas van korte duur en heeft als nadeel dat het speedy effect lang aanhoudt. Er gaan geruchten dat sommige smartwinkels mephedrone hebben. Ook *methylone* (Dynamite en voorheen Blutz en Explosion) lijkt een bescheiden comeback te maken. In het netwerk van Angelina (118a) wordt er niet gepiekerd om bij gebrek aan goede ecstasy op de klassiekers cocaïne en speed over te gaan. Meer benieuwd is men naar methylone, dat qua werking overeenkomt met ecstasy, maar net als bij mephedrone de warmte van de rush moet ontberen. Bijkomend voordeel is wel dat methylone (25 euro per gram) geen 'kaakklem' geeft. De roes beviel zodanig dat een herhaling niet uitgesloten wordt. Methylone dat luttele jaren geleden in vloeibare vorm als Explosion werd aangeboden, is nu ook als poeder verkrijgbaar.

"Bij gebrek aan beter stappen mensen over op andere drugs. Mephedrone zat in de ecstasypillen en zo zijn mensen er voor het eerst mee in aanraking gekomen. Bij ons heeft driekwart ervaring met mephedrone. Een overzichtelijk middel, minder lange katers, geen verhoogde lichaamstemperatuur et cetera. Omdat het milder is nemen ze vaker op een avond. Het is ook goedkoper. Minder leuk is dat mensen niet echt knallen, last krijgen van hun kaken en moeilijk slapen. Als de ecstasymarkt beter wordt, blijft er maar een kleine groep hangen aan mephedrone." (David, 57b:t32)

4.5 cocaine

Net als ecstasy wordt ook cocaine in heel uiteenlopende milieus gebruikt. Vaak af en toe als 'toetje', voor het stappen of thuis bij sociale activiteiten met vrien-

den. En minder vaak als een standaard 'pak op zak'. De trend is stabiel en zeker niet stijgend. Panelleden wijten dit ondermeer aan de verjonging van de clubgarde en een toegenomen interesse voor 'subculturele' narcosemiddelen en (nieuwe) ecstasyvarianten. De economische dip zou eveneens debet zijn aan het afnemende cocaïnegebruik. Hoewel er in sommige kringen nog steeds flink gesnoven wordt, zijn deze netwerken (fors) ouder en raken in het hectische uitgaansleven langzaam uit beeld. Ook in nieuwe netwerken wordt cocaïne op een discrete manier ('undercover') gebruikt. Vooral in kringen waar het gebruik als minder vanzelfsprekend wordt gezien, is voorzichtigheid geboden om niet meteen een 'naam' te krijgen. Degene die altijd bij zich heeft heet in Zefs milieu een 'Corleone'. Vooral de jonkies storen zich weleens aan ouderen die met groot bravoure openlijk snuiven. Dan zijn er ook nog de uitgekookte types, de bijdehandte snuivers volgens Zef (107a) met een 'schijnpakje' op zak dat pas te voorschijn komt tijdens het 'delen'. Bijna leeg natuurlijk, terwijl het vollere pakje privé blijft.

verspreiding

Het cocaïnegebruik is over de hele linie gestabiliseerd. Hoewel sommigen zeggen dat er als gevolg van de ecstasyschaarste meer wordt gesnoven, zien we dit niet duidelijk terug in een stijgende trendlijn. Verticaal wordt er geen groei gezien en op horizontaal niveau lijkt zelfs eerder sprake van een lichte krimp, wat er op duidt dat de gebruikersgroepen kleiner worden en/of minder frequent gaan gebruiken. De nieuwe subgeneratie (20-24 jaar) loopt beduidend minder warm voor cocaïne en laat soms tussen neus en lippen doorschemeren dat 'C' meer een middel is voor 'doorgesnoven' dertigers, dj's en andere feesttjagers die tijdens de hoogtijdagen van cocaïne rond het millennium zijn gestart. Alles bij elkaar opgeteld lijkt cocaïne wat uit de gratie te raken in het uitgaansleven. In sommige netwerken is men zelfs uitgesproken negatief over cocaïne.

gebruiksfrequentie en setting

En toch wordt er in vrijwel alle netwerken nog steeds gebruikt of 'gechipt', zoals snuiven soms ook wel wordt genoemd. Wel lijkt er meer sprake te zijn van een waterscheiding tussen de oudere snuifgarde (30-35 jaar), de invloedrijke midden-groep (25-30 jaar) die gas terugneemt, en de jonkies die sporadisch ervaring met cocaïne hebben en eerder tot de novieten behoren. Voorts zijn er in elk netwerk soms forse verschillen tussen frequente, incidentele en/of niet-gebruikers. Actieve snuivers vertoeven relatief vaak in creatieve netwerken, waarvan bekend is dat ze sterk wisselende werktijden hebben. Maar ook hier zijn dagelijkse snuivers een uitzondering. In de groep geregleerde snuivers neemt de helft (bijna) wekelijks cocaïne en de rest minder vaak, hooguit een of enkele keren per maand én meestal in het weekend. Omdat cocaine niet zoals ecstasy als feestdrug bekend

staat, wordt het wel meer door de week gebruikt op verschillende settings en vaak ook spontaan.

Het thuisgebruik (o.a. feestjes, afters en spelletjes) is favoriet, gevolgd door gebruik in cafés, clubs etc. De drijfveren om te snuiven zijn veelzijdig. Bij *pretsnuivers* ter verhoging van de gezelligheid en bij *prestatiesnuivers* in periodes van werkstress en deadlines. *Meesnuivers* nemen cocaïne als het spontaan door anderen wordt aangeboden en *klapsnuivers* willen wel de high maar er niet voor betalen. Deze typen zijn niet statisch en blijven in tijd en ruimte onderhevig aan veranderingen. Het beeld van een meesnuiver die op termijn in een zielige *probleemsnuiver* verandert, is voor velen een schrikbeeld, maar komt in praktijk weinig voor en is in het jonge uitgaanssegment zelfs zeldzaam. De incidentele 'zuipsnuiver', die tijdens een binge zowel veel cocaïne als alcohol gebruikt komt vaker voor. Cocaïne geldt dan als een 'drinkbuddy'. De vrienden van Bram (94a) snuiven alleen nog maar 'corrigerend' met alcohol, maar niet meer 'door'.

motieven, effecten en imago

Vergeleken met andere middelen onderscheidt cocaïne zich vaker door het spontane en impulsieve gebruik. Wie tijdens het stappen 'trek' krijgt vindt al snel andere kompanen om een pakje te bestellen. Het feit dat de cocainemarkt een snelle bezorgmarkt is moet daarbij niet worden onderschat. Het is een lekkere 'verslaving' met een knipoog, vanwege het 'uplifting' gevoel, aldus Resi (108a). In een enkel netwerk wordt cocaïne ook door de week gesnoven tijdens het werk, alhoewel te veel snuiven tot wazigheid en concentratieverlies leidt. Het imago van cocaïne is soms uitgesproken negatief. Een 'verraderlijk' en 'verleidelijk' middel volgens sommigen en een groot verschil met het 'liefdesmiddel' ecstasy. Het repeterende lijtjes snuiven roept in tegenstelling tot een pilletje slikken al snel associaties met 'verslavingsgedrag' op. Toch wijst Jamie (113a) ook op de sociale kant van cocaïnegebruik in haar vriendenkring.

"Coke geeft een chillgevoel terwijl je praat en eerlijk tegen elkaar bent. Je meent het ook echt en zegt dat tegen elkaar. Het is een fijne weekendrug en je kunt ook nog autorijden. Met pillen op gaat dat niet. Dan ben je de hele avond afgeschreven." (Jamie, 113a:t31)

Omdat de genoemde positieve effecten vaak met andere panelmetingen overeenkomen, volstaan we hier met een korte opsomming:

- zelfverzekerd, welbespraakt en versterking zelfbeeld
- neutraliseringsmiddel ter ontspanning van alcohol
- statusverhoging (elitepep) en cool
- sociaal-communicatief, gezelligheid en goede stemming

- heldere, korte en high rush en betere concentratie
- functioneel bij leveren prestaties, alert en hogere concentratie

dosering, toediening en negatieve effecten

Recreatieve gebruikers snuiven poedercocaine en roken bij hoge uitzondering 'plofjes' (cocaine in een sigaret). De dosering varieert van een paar 'nakkies' tot (bijna) een gram. De dikte en lengte van de lijnen verschillen soms aanzienlijk. Dit hangt onder andere samen met het tijdstip, de setting, de sfeer en de aanwezigheid van anderen. Een snel lijntje tussendoor heeft een ander intentie dan doorsnuiven en wakker blijven. Uit de verhalen blijkt dat 'probleemsnuivers' de meeste moeite hebben om het gebruik onder controle te houden. Het bestelde pakje moet hoe dan ook in één sessie op. En als het er twee zijn ook. Het snuifgedrag leidt in gebruikerskringen soms tot irritaties als er te veel gulzigheid bij komt kijken of het snuiftempo zo hoog is dat anderen het overdreven gaan vinden. In Jamies netwerk (113a) worden de frequente of 'harde' snuivers (zowel door de week als in het weekend) getypeerd als 'crackies'. En in Zefs (107a) snuifmilieu is het soms cocaine op een 'doorhaaldinsdag, een wilde woensdag én een dulle donderdag'. Volgens Resi (108a) is frequent cocainegebruik soms debet aan het feit dat groepjes uiteen vallen. Terwijl sommigen stug doorsnuiven, krijgen anderen steeds meer weerzin. Bram (94a) kan zich goed indenken dat niet-snuivers zich soms ergeren aan de snuifherhaling. Een kentering van sfeer kan optreden als het gesnuif een 'constante factor' dreigt te worden, aldus Bram (94a).

"Het lijkt wel of iedereen coke doet. Laatst tijdens het varen toen er drie envelopjes doorheen gingen, voelde ik mij als niet-snuiver buitengesloten. Ik zie wel dat mensen de buzz lekker vinden. Zelfs koormeisjes doen mee! Sommigen beweren dat coke alleen voor bijzondere gelegenheden is. Maar die zijn er eigenlijk altijd wel." Jorg (58a:t32)

De negatieve eigenschappen van cocaine zijn soms *(sub)acuut psychisch* van aard: strak, impulsief, fake, egocentrisch, afstompen et cetera. En de dag erna: vlak, verdoofd, chagrijnig, et cetera. Resi (108a): "Als we coke op hebben komt er niks meer uit onze handen. Het geeft energie maar je wordt er ook passief en lui van en je verlegt je verantwoordelijkheden." De *(sub)acute lichamelijke* effecten zijn pijn op de borst, hoofdpijn, misselijk, hitte aanval, slapeloosheid, et cetera.

Het dwangmatige gebruik en/of obsessieve karakter van 'telkens weer' wordt door gebruikers snel als 'verslavend' geïnterpreteerd. Te veel focus op een middel is immers ongezond. Wie moeite heeft met gecontroleerd gebruik en/of vaker gebruikt dan anderen en ook door de week geregeld én voor langere tijd, be-

vindt zich in snuiverskringen al snel in de gevarenzone. Een snuifsleur van een paar gram per week tikt financieel flink aan. Omdat cocaïne door menig gebruiker als een van de meest verslavingsgevoelige middelen wordt gezien, is men alert op uitwassen. Een keer 'naar de klote' op cocaïne is niet zo erg en wordt soms zelfs als lollig gezien. Maar elk weekend en soms ook door de week is weer een ander verhaal. Saskia (95a) vertelt dat haar vriendje ontslagen is wegens cocaïnegebruik op het werk (horeca). Hij is hier zo van geschrokken, dat hij zijn leven probeert te beteren. Ze hebben afgesproken om elkaar beter in de gaten te houden. Snuivers die met veel aplomb zeggen te stoppen doen dat niet altijd, maar krijgen het wel voor elkaar om aanzienlijk te minderen en het snuiven niet als iets vanzelfsprekends te gaan zien.

4.6 amfetamine

Amfetamine (pep, speed) is vergeleken met ecstasy en cocaïne beduidend minder populair, maar wint toch wat aan invloed in de 'rafelranden' van het nachtleven. De eerder gesignaleerde 'nieuwe wildheid' heeft hier mogelijk aan bijgedragen. Bovendien schakelt lang niet iedereen die geen goede ecstasy kan vinden automatisch op cocaïne over. Zeker niet nu ook de economische crisis zich nog wat pregnanter doet gelden in het uitgaansleven. En terwijl menig overtuigde cocainesnuiver amfetamine een inferieure drug vindt, toont de nieuwe generatie minder ontzag voor het 'chique' cocaïne. Amfetamine is een idealer feestmiddel, dat daarom soms hoger wordt geclassificeerd als cocaïne. Door de (tijdelijke) ecstasyschaarste vinden panelleden dat pep makkelijker te krijgen is.

In een enkele feestclique wordt methamfetamine gebruikt, vaak op onregelmatige momenten. In (een paar) netwerken waar Ritalin in omloop is, verschillen de meningen of de roes voelbaar opwekkend is of vaag blijft.

verspreiding

Vergeleken met de twee voorafgaande jaren is er iets meer sprake van verticale popularisering, nu amfetamine in de helft van de netwerken wordt gebruikt in plaats van een derde. Het gebruik zit vooral in het alternatieve en creatieve segment, evenals in de – van oudsher populaire – underground en in het partycircuit. Amfetamine blijft grotendeels horen bij alternatieve dansstromingen die wat verder van de mainstream (dance en urban) afstaan, en waar pep als een tamelijk obscuur middel wordt gezien. Naar alle waarschijnlijkheid kan de licht toegenomen populariteit van amfetamine worden verklaard door de (tijdelijke) ecstasyschaarste, een ervaring binnen het alternatieve feestsegment, en de instroom van een jonge subgeneratie die zich deels lijkt af te zetten tegen 'gearriveerde' en oudere cocainesnuivers in het uitgaansleven. Door de crisis ten slotte is het verschil tussen 15 en 50 euro voor sommigen (vooral cocainesnuivers) aan-

leiding om minder snel de cocaïnedealer te bellen en wat vaker op pep door te gaan. Amfetamine wordt ook weer iets meer in sommige clubs genomen. Het gebruik van methamfetamine komt sporadisch voor en voornamelijk in een enkele homoniche of bij drugsexperimenteerders.

gebruiksfrequentie en setting

De gebruiksfrequentie van amfetamine in panelnetwerken ligt lager dan bij cocaïne en ecstasy. Slechts in een enkel netwerk wordt amfetamine wekelijks gebruikt. De meerderheid gebruikt hooguit één keer per maand of minder. Het gebruik van methamfetamine blijft marginaal. Als cocaïne symbool staat voor luxe klasse (upgrading), dan is amfetamine meer een representant van de meer wilde en ongecompliceerde upperground. Vooral in dit segment is er meer reuring van nieuwe jonge organisaties die ook op buitenreguliere feestsettings actief zijn. Behalve het gebruik in een feest sfeer zijn er ook studenten die soms met hulp van speed op tijd aan hun studieverplichtingen voldoen. Zolang het functioneel is – bijvoorbeeld voor studie, werk of vervelende klusjes – wordt het minder negatief beoordeeld, alhoewel het snuiven van studiepep bepaald niet als een heldendaad wordt gezien. Amfetamine geldt in het stimulerende clubmilieu niet als de meest favoriete drug, maar soms wel als perfect hulpmiddel om de (feest)moeheid tegen het ochtendgloren te verdrijven.

motieven, effecten en imago

Amfetamine behoudt de reputatie van een échte, eerlijke energiegever, die 'scherpte' geeft en goed met alcohol kan worden gecombineerd. Amfetamine is goedkoop en geschikt voor 'jonkies' en 'doorhalers' die slapen als tijdsverspilling zien. Hoewel de doorsnee Amsterdamse cocaïnegebruiker niet zo veel op heeft met amfetamine, is de 'energieboost' volgens amfetaminegebruikers zoveel effectiever. Volgens Pepe (85a) heerst in zijn milieu nog steeds de mores dat er "cokies zijn die geen pep willen maar geen peppies die coke weigeren". In de tekno scene blijft 'pep' (traditioneel) het weekendfundament. Al was het alleen maar omdat cocaïne op mondiale schaal mensenlevens kost. Maar ook daarbuiten wordt de werking geprezen. "Waarom coke nemen als amfetamine dezelfde effecten heeft", vindt Martine (119a). Amfetamine zit wat in de schaduw van de twee andere grote stimulantia maar wordt vaker gebruikt dan soms gedacht en schudt volgens Jorg (58a/b) en Vince (76a) het 'Rotterdam' en 'looser' imago van zich af. Sommigen vinden amfetamine ondergewaardeerd, terwijl het sociaal gezien een gangmakend en sfeerverhogend middel is.

dosering, toediening en negatieve effecten

Het gebruik van amfetamine blijft meestal beperkt tot één of een paar lijntjes, soms oplopend tot een kwart of halve gram bij feestuitspattingen. In de tekno en

afterparty scene wordt het meest gebruikt. Amfetamine wordt als 'sleuteltje' (schepje poeder van een sleutel) gesnoven of als 'bommetje' (beetje poeder in een vloeitje gewikkeld) geslikt of in een sapje opgelost. In één netwerk (Angel, 65a) circuleren buisjes met opgeloste amfetamine (4 ml) met een klein naaldje dat in de buik wordt geprikt. Methamfetamine wordt gesnoven of gebased.

Het energieke effect gaat bij een hoge dosering gepaard met een onrustig, opgefokt en soms als neurotisch omschreven gedrag. 'Plafonddienst' hebben tijdens mislukte slaappogingen is de straf van deze 'vieze wakkerblijver', volgens Toto (117a). In sommige kringen wordt ook de 'speedkater' de daaropvolgende dag gevreesd. Mensen zijn volgens Vince (76a) vaak bang om smoezelig te worden of fysiek in verval te raken. Bij methamfetamine zijn de nadelige effecten zo mogelijk nog groter. De beschikbaarheid is volgens David (57b) laag omdat het onregelmatig door buitenlanders wordt aangeboden.

4.7 narcosemiddelen

GHB, ketamine en lachgas zijn farmacologisch enigszins aan elkaar verwant en worden daarom hier onder de narcosemiddelen geschaard. Alle drie hebben een vaste plek verworven op de Amsterdamse drugsmarkt. In sommige scenes behoren ze tot de favorieten. Momenteel zitten ze ook weer in de lift nu er sprake is van een onrustige drugsmarkt. GHB is het meest populair en ligt inmiddels op hetzelfde gebruiksniveau als amfetamine.

verspreiding

Het gebruik van narcosemiddelen verschilt per netwerk en scene. In het dance segment is evenwel meer ervaring met narcosemiddelen dan in het urban segment, waar soms enige belangstelling voor GHB is. In tweederde van de panelnetwerken wordt GHB gebruikt, tegenover bijna de helft bij ketamine en lachgas, die vooral populair zijn in dance, homo en psychonautische panelnetwerken. De narcosemarkt is aanzienlijk kleiner dan de stimulantiamarkt. Desalniettemin wordt er weer meer geëxperimenteerd. De verspreiding van GHB is wisselvallig. Men blijft beducht voor GHB, terwijl in jongere netwerken soms sprake is van een forse toename. Ook het obscure ketamine schrikt af óf wakkert juist de nieuwsgierigheid aan bij experimenteerders. Dat ketamine (mild) psychedelisch van aard is, vormt daarbij geen beletsel. Net als GHB circuleert ketamine behalve in clubs vaker op ad hoc en afterfeesten. De ervaren gebruikers durven GHB en ketamine ook aan tijdens het clubben.

Het lachgasgebruik blijft beperkt tot privésettings en kleine (intieme) feesten, maar wordt ook vaker op andere settings signaleerd. De omslachtige toediening van lachgas valt in een reguliere clubsetting echter snel op. Desalniettemin

zien panelleden vaker grote gasflessen op incrowdfeesten verschijnen. Het horecapersoneel bedient zich soms ook van lachgas met behulp van een slagroomspruit, een N₂O cilinder en een ballon. In kringen waar voor het eerst lachgas is gebruikt, heerst vaak grote opwinding over de korte kick, die Gerard (114a) als een 'achtbaan' of een 'what the fuck' gevoel omschrijft. Clara (99a) vertelt dat ze op feesten is geweest waar een paar honderd lachgaspatronen er in een paar uur doorheen werden gejaagd. Gevraagd naar de ervaring stamelen sommigen dat ze in een momentum de zin van het leven hebben gezien. Andere waaghalzen vinden het gewoon 'vet kicken'.

"Een jongen had op ons feest zoveel ballonnen gesnoept dat hij beloofde om de volgende keer patronen mee te nemen. Een poosje later werd ik door hem gebeld. Hij stond voor de kassa van een grootwinkelbedrijf. Hij snapte er geen snars van. Hij had om lachgaspatronen gevraagd en de caissière bleek alleen maar slagroompatronen te verkopen. Ik heb hem toen gerustgesteld dat dit dezelfde patronen waren." (Angel, 65a:t32)

4.7.1 GHB

GHB, of simpelweg 'G', heeft bij een deel van de jonge garde de status van een geuzenmiddel waar je doldrieste avonturen mee kunt beleven. Niet zelden ont-aardt het gebruik al snel in riskant kickgedrag. Deze ongeremde baldadigheid leidt echter steeds vaker tot kritiek in de gebruikerswereld. Ook clubs worden volgens Pepe (85a) moe van het 'GHB-gedoe'. De toename van GHB – en in sommige niches ook ketamine – wordt bevestigd door portiers. Remo (81a/b) weet dat GHB in hoestdrankflesjes wordt gesmokkeld. In de praktijk gebeurt het vaak dat als er ééntje omgaat er meer zullen volgen. Gevolg is onder andere dat GHB-ers uit voorzorg soms niet meer worden toegelaten op (after)feesten om meer ellende te voorkomen. Op nog een ambulance voor de deur zit niemand te wachten. En Vince (76a) vertelt dat hij tijdens Koninginnedag op een feestboot zat waar een GHB-verbod heerste. Tekenend is de reactie van een dj die op internet in niet mis te verstane bewoordingen ageert dat 'G niet oké' is.³⁸ Hij zegt stevig te balen van de Rocky Horror Picture Show op de dansvloer, met 'overdreven fladderende mensen met liquide gelaatsuitdrukkingen en gasten die niet meer weten in welke mongoloïde houding ze moeten liggen of staan. Het dringende appèl op gebruikers om voorzichtiger te zijn en meer verantwoordelijkheid te nemen, staat soms haaks op het gedrag van onbesuisde types die out gaan juist cool lijken te vinden. Panelleden hebben de indruk dat het nachtleven vaker

---

³⁸ 'G'? *Weg ermee!*, Brent Rozenendaal, www.partyzene.nl, 9 september 2009.

jonge groepen van buiten de stad lijkt aan te trekken die flink uit 'hun buis' willen gaan. De GHB-toename wordt ook door de GGD ambulancedienst bevestigd.

In menig netwerk groeit de weerstand tegen het gebruik, bevreesd dat out gaan het nieuwe uitgaan wordt. Toto (117a) snapt er geen biet van dat GHB in zijn scene plots populair werd. Hij begrijpt best dat sommigen er lekker op kunnen dansen, maar die 'ghbibber' blijft er verrot uitzien. De plakkerige sociale omgang op afters doet denken aan vaag hippiegedrag van mensen die sloom tegen elkaar kuieren. Waar Toto (117a) helemaal niks van snapt is dat out gaan geaccepteerd is. Dat viel Ernie (116a) ook op bij een 'spoorfeest' in het Westerpark, waar een grote groep GHB zat te doppen en sommigen lagen te 'pitten'. De kritiek die vaak geventileerd wordt is dat GHB sfeerbedervend is en gebruikers zich niet verantwoordelijk voelen voor anderen. De meningen lopen dan ook flink uiteen, van 'geil bronwater' tot 'gare bagger'. In Gregory's (112a) netwerk piekert niemand erover om te experimenteren met een 'verkrachtingsdrug'. Bij Gerard (114a) is GHB een grote hit en in Jamie's (113a) netwerk wordt GHB door jongens afgeschilderd als een meisjesdrug.

"GHB is als een warme deken. Maar ik zie ook meisjes van ellende in een hoekje liggen. Controle houden blijft een kunst die lang niet iedereen machtig is. Het is nog niet zo populair als cocaïne, maar het is er wel altijd op afters. Het verandert je state of mind en het is een love drug. Lekker wappie en dance minded. Niemand schrikt ervan dat het verslavend zou zijn." (Zef, 107a:t32)

gebruiksfrequentie en setting

Het toenemende GHB-gebruik loopt opvallend parallel aan de ecstasyschaarste. Hoewel beide middelen op het eerste gezicht weinig verwant zijn aan elkaar, geldt GHB bij een deel van de roeszoekers als substituut voor ecstasy. Een 'weggevertje' ook dat je krijgt aangeboden om uit te proberen. In dergelijke kringen is de bekendheid van GHB fors toegenomen. GHB manifesteert zich primair in het dance circuit, maar ook op homofeesten. Jorg (58b) doet verslag van legendarische 'steamy' feesten waar menigeen GHB drinkt en cocaïne als neutraliseerder gebruikt. Verder zijn er indicaties dat GHB ook buiten het dance en urban milieu furore maakt en op settings (o.a. restaurants en sauna's) wordt gebruikt die niet primair tot het nachtleven worden gerekend.³⁹

Hoewel GHB in menig netwerk primair nog steeds als een thuismiddel te boek staat, wijzen panelleden erop dat meer stappers de stoute schoenen durven aan te trekken en ook in clubs beginnen te 'doppen'. De scheidslijn tussen gebruik in

---

³⁹ Doekhie, Nabben & Korf (2010).

het weekend en door de week vervaagt in bepaalde netwerken. Vooral bij diegene die al jarenlang GHB in huis hebben. In de helft van de netwerken wordt weinig of niet gebruikt. Maar in een handvol netwerken neemt minstens de helft regelmatig GHB. In ongeveer een kwart van alle panelnetwerken zitten groepjes die (bijna) wekelijks GHB nemen. GHB wordt weinig dagelijks gebruikt, maar er klinken wel meer verhalen door over personen die onrustig worden als de bodem van de fles in zicht is. Typend is de opmerking van een panellid, naar aanleiding van de ecstasyschaarste, dat sommigen zich meer druk lijken te maken over een GHB- dan een pillentekort. Er zijn ook verhalen over individuele gebruikers die op regelmatige basis GHB nemen. Toby (105a) verbaasde zich erover toen hij na het stappen met een meisje mee naar huis ging en hem alleen GHB werd aangeboden. En dat terwijl ze al aangeschoten was van de alcohol. De locaties waar out wordt gegaan zijn een indicatie dat GHB op zeer uiteenlopende plekken wordt geconsumeerd.

“Iedereen lijkt wel GHB te gebruiken. Je bent bijna gek als je er niet aan mee doet. Er wordt wel op elkaar gelet, dat je bijvoorbeeld niet met alcohol combineert. Sommigen zijn heel precies met doseren en gebruiken parfumtesters. Niet meer dan twee buisjes op een avond. Dagelijkse gebruikers ken ik niet. GHB heeft een onschuldige aura omdat mensen denken dat het een lichaamseigen stof is, dus niet toxisch. Out gaan is niet cool, maar je bent ook geen sukkel. Het wordt meer als een ‘bedrijfsrisico’ gezien. Zoiets als overgeven na te veel drank.” (Jorg, 58a/b:t31)

motieven, effecten en imago

Ging de stijging van het GHB-gebruik voorheen gepaard met meer berichtgeving in de media over ‘rape incidenten’, tegenwoordig komen seksueel getinte incidenten onder invloed van GHB zelden voor.⁴⁰ De gemoederen lopen vooral op bij acute gezondheidsverstoringen. Geen enkel middel leidt tot zoveel controversie. Vooral bij GHB is een stijging van het aantal incidenten een redelijk betrouwbare indicatie voor een toename van gebruik. Een problematische ontwikkeling is wanneer novieten van ervaren gebruikers te horen krijgen dat out gaan niet zo dramatisch is als de voorlichters suggereren. De genoemde positieve effecten die aan GHB worden toegekend zijn:

- ontspanning en slaapmiddel
- sociale en plezierige ontremming
- tactiele sensatie

---

⁴⁰ Korf et al. (2002); Németh, Kun & Demetrovics (2010).

- erotische gevoelens
- geen kater

dosering, toediening en negatieve effecten

De dosering van GHB verschilt van één slokje tot enkele buisjes of dopjes, meestal met sap vermengd. Een enkele keer wordt GHB met een pipetje in de mond gespoten. Op langdurige feesten liggen de doseringen, soms oplopend tot tien buisjes (á 4 ml) aanzienlijk hoger. De dosis van ervaren gebruikers ligt meestal hoger en is vaak ook frequenter (eventueel ook door de week). Saskia (95a) wijst erop dat de kans op out gaan groter wordt als je slokjes van anderen neemt en niet precies weet hoe hoog de dosering is. Het ontremmende gedrag van 'doordoppers' geeft reden tot zorg maar ook tot groeiende irritatie. Gezondheidsverstoringen met GHB blijven schering en inslag op privéfeesten, in clubs, op straat of in een van de stadsparken waar groepjes feestvierders in de zomer samendrommen. Ongevallen komen bij novieten én ervaren gebruikers voor. Het valt sommigen op dat met name de jonkies (20+) er soms behagen in lijken te scheppen om provocerend kickgedrag te vertonen op de GHB. De gezondheidsverstoringen bestaan uit (f)out gaan, stuipen, coma's, valpartijen, kneuzingen of gebroken ledematen. Wie te veel GHB neemt in Gerards (114a) vriendenkring wordt beticht van het hebben van het downsyndroom. Ook deelname aan het verkeer onder invloed komt voor. Volgens David (57b) vervallen sommigen tot de babbelziekte. En Toby (105a) vertelt dat hij tijdens een vrijpartij onder een meisje uit moest kruipen dat plotseling in slaap gevallen was. Een rotgezicht en niet echt geil.

Saskia (95a) vindt dat ze te vaak verkeerde GHB-verhalen hoort. Er is nog niemand 'goed fout' gegaan, maar de incidenten zijn niet minder vervelend. Zoals een vriendin die na een paar glazen wijn, een beetje pep en wat G-tjes in de club niet meer uit haar woorden kwam en naar buiten moest, alwaar ze op een helder moment opnieuw stennis begint te trappen in een café. Portiers erbij en politie omdat iemand, in het geval van GHB, in een dergelijke staat moeilijk in de hand is te houden. Of een vrouw die na een parkfeestje in een Italiaans restaurant onderuit gaat en zich naderhand daar helemaal niet voor schaamt. Vrienden besluiten in geval van een lichte coma om iemand op de zij te leggen als iemand wel op pijnprikkels reageert. Om personen die bij herhaling out gaan zijn de meeste zorgen, hoewel de maat op en gegeven moment vol is. Ook bij vrienden. Angel doet voorlopig niet meer open voor vreemde types toen onlangs een bedwelmd feestganger in een GHB coma op haar bed was gelegd en helemaal leeggelopen was. Omstreeks 11 uur zondagochtend werd hij in diepe coma naar het ziekenhuis gebracht. Naar verluidt had hij in een overmoedige bui enkele slokken met sinaasappelsap aangelengde GHB gedronken.

"Het is vreemd om te zien dat mensen de hele week door gebruiken en GHB ook gewoon met alcohol combineren. Iedere maand hoor ik wel een verhaal van iemand die out is gegaan. Er wordt lang niet altijd een ziekenwagen gebeld. Er wordt heel stoer over gedaan en het zijn vaak dezelfde types die omvallen. Ik snap zo'n vriendengroep niet. Iedereen doet maar en gaat maar out!?" (Clara, 99a/b:t32)

David (57b) merkt dat er op GHB vaker vreemd wordt gegaan. Groepjes regelmatige gebruikers wenden het middel aan voor seks, om te feesten of om op te kunnen slapen. Een dempende combi van GHB en slaaptabletten is gangbaar in kringen waar 'crystal meth' wordt gebruikt. David (57b) ziet dat GHB op termijn van een seksmiddel verandert in een partydrug.

4.7.2 ketamine

gebruiksfrequentie en setting

Dit 'psychedelisch narcosemiddel' wordt doorgaans thuis en op underground-feesten gebruikt.⁴¹ Ook op specifieke clubavonden duiken soms 'ketakids' op. Net als andere drugs wordt ketamine meestal in het weekend gebruikt of komt het pas te voorschijn als de andere middelen op zijn.

In ruim de helft van de panelnetwerken wordt weinig of geen ketamine gebruikt (in 2007 nog driekwart). In een paar netwerken neemt meer dan de helft regelmatig ketamine. De helft van de ketaminegebruikers neemt (bijna) wekelijks of ten minste eens per maand, de rest minder vaak. Het gebruiksniveau ligt lager dan bij GHB. Ketamine heeft een hoge graad van gewenning. Has (75a) kent twee personen die moesten afkicken van de ketamine nadat het weekendgebruik weekgebruik werd en de doses hoger werden.

motieven, effecten en imago

De door sommigen gevreesde 'K-hole' (egoverlies, geen besef meer van lichaam of fysieke omgeving) wekt bij anderen juist spanning op. Net als bij GHB hebben ook ketaminegebruikers veel ervaring met andere middelen. De 'thrill van K' geeft de roes een tripdimensie, maar wordt toch als relatief veilig beschouwd. Vergeleken met GHB is het imago van ketamine vanwege de tripfactor meer psychedelisch (leip, bizar, lucide, astraal e.d.) Als gevolg van een sociale disconnectie met omstanders worden ketaminegebruikers in het nachtleven soms als freaks of junkies afgeschilderd. Gerard (114a) zit daar niet zo mee. Het tijdelijke junkiegevoel geeft juist die extra dimensie. De genoemde positieve eigenschappen van ketamine zijn:

---

⁴¹ Andere fantasienamen zijn: K, keta, keetje trippel, special K, Kellogs en ontbijtje.

- mild tripeffect: bizarre denkassociaties, helder spacen, zweven en dissociaties (scheiding van lichaam en geest)
- hilarisch: humor, grappig, wankel, freaky
- spirituele ervaring: uittreding van het lichaam, visioenen
- introspectief: verhelderende inzichten
- kortdurend: stuurbaar bij kleine dosering

dosering, toedieningen negatieve effecten

Omdat ketamine psychedelisch van aard is en bij een kleine dosering al een andere perceptie van de werkelijkheid kan veroorzaken, nemen gebruikers hooguit één tot een paar lijntjes op een avond. Uit een gram kunnen naar schatting 40 tot 50 lijntjes worden gehaald (ruim twee keer zo veel als cocaïne). Ervaren gebruikers (o.a. psychonauten) bouwen hun roes langzaam op tot een halve gram, het punt waarop een 'K-hole' kan ontstaan. In gebruikersjargon is een 'puntje', 'nippie' of 'poentje' een klein beetje, en ook hanteerbaar in een club. Een 'trippie' (bewust meer) wordt meestal gereserveerd voor de privésetting. Ketamine wordt meestal in poeder- of kristalvorm gesnoven. Vloeibare ketamine (uit flesjes) wordt in de magnetron tot snuifpoeder verdampt.

Waaghalzen en ervaren gebruikers durven ook hogere doseringen in het uitgaansleven te nemen. Paniekaanvallen kunnen (onverwacht) optreden bij hogere doseringen. Sommigen zijn onbevreesd of juist beducht voor een K-hole die leidt tot algehele desoriëntatie en buiten zichzelf raken. Omdat ketamine onlogisch werkt en soms hulpbehoevend maakt vindt Has (75a) dat het middel eigenlijk helemaal niet thuishoort in het uitgaansleven.

4.8 psychedelica

Paddo's, LSD, DMT en ayahuasca zijn vanwege hun hallucinogene eigenschappen verwant aan elkaar. Psychedelische middelen spelen een marginale rol in het uitgaansleven dat als setting vaak ongeschikt wordt geacht. Het gebruik blijft meestal beperkt tot experimenteren in kleine groepen. Psychonauten hebben de meeste ervaring met tripmiddelen. De meerderheid van stappers (met uitzondering dan van paddos) is hiermee onbekend, hoewel 2-CB wat bekender wordt. Men is huiverig voor tripmiddelen uit angst voor controleverlies en flashbacks naderhand. Bovendien moet een trip, in tegenstelling tot alcohol of cocaïne, worden gepland. Een trip is niet op voorhand meteen sociaal (egotrippers) en kan geestelijk inspannend zijn. Er is ook een grote onbekendheid met de tripcultus.

4.8.1 paddo's

Het paddogebruik in panelnetwerken is gekrompen van de helft naar een derde; de gebruiksfrequentie is laag. Op de psyscene na, heeft vaak minder dan 10% ervaring met paddo's. De daling van gebruik houdt mogelijk verband met het paddoverbod. Paddo's worden behalve thuis vaak ook op festivals geconsumeerd voor het plezier of de spirituele verdieping. De markt biedt via internet paddokweeksets aan.

4.8.2 LSD

Het LSD-gebruik is eveneens gekrompen van de helft naar een derde van de panelnetwerken. Het gebruiksniveau is hetzelfde als bij paddo's: sporadisch. De psychedelische partyscene en een groepje psychonauten hebben met respectievelijk 75% en 50% de meeste ervaring met LSD. De tripdosering varieert van een 'snippertje' tot een paar papertrips. LSD in de trancescene intensiveert de muziekbeleving en het dansen. Ook felle fluorachtige kleuren van kleding, kunstdoeken en voorwerpen worden door LSD verstrekt. Een deel van de gebruikers wendt LSD, net als paddo's, aan voor spirituele doeleinden en therapeutisch gebruik. Geconditioneerde handelingen of patronen worden kritisch beoordeeld bij het oplossen van problemen of vragen. Hoewel de gezondheidsschade van LSD en paddo's vergeleken met ander middelen laag scoort, blijven er risico's verbonden aan het gebruik.⁴² Gebruikers nemen volgens Rogier (41a) hun verantwoordelijkheid door in groepsverband te trippen. Eerlijk tegen elkaar zijn is belangrijk, vooral bij heftig tripmiddel als LSD. Wie niet goed gaat wordt door vrienden in de gaten gehouden. Er is valium, mocht het uit de hand lopen. Wie overdreven gebruikt krijgt commentaar, hoewel extreme uitpattingen zich weinig voordoen. Druggebruik in deze gebruikersgroep met een kern van honderd, is uitgeroeid tot een lifestyle. Rogier (41a): "We hebben elkaar gevonden op dit vlak". Uit ervaring kent men doorgaans de grenzen en weet welke combinaties met psychedelica meer of minder geschikt zijn.

4.8.3 overige psychedelica

Hoewel Has (95a) aangeeft dat het maken van nn-DMT tegenwoordig eenvoudiger is, wordt er slechts mondjesmaat iets vernomen over nn-DMT evenals de varianten 5-meo-DIPT, 5-meo-DMT en 5-meo-AMT. De rookbare nn-DMT is de meest bekende soort.

Panelleden horen soms van ervaringen met **ayahuasca** die meestal op rituele wijze en in besloten groepen plaatsvinden en soms onder begeleiding van een sjamaan. **Mescaline** behoort eveneens tot de psychedelische exotica waar

---

⁴² Van Amsterdam et al. (2009).

slechts een select gezelschap uit ervaring over mee kan praten. De milde en kleurrijke trip wordt weleens vergeleken met 2-CB.

4.9 overige middelen

Tenslotte zijn er nog middelen die niet direct bij de stimulantia, hallucinogenen of narcosemiddelen zijn in te delen. Met uitzondering van het geregistreerde geneesmiddel Viagra, zijn alle andere middelen psychoactief (sederend of stimulerend) van aard.

Viagra wordt in de helft van alle panelnetwerken gebruikt. Het hoogste gebruik (50-75%) ligt in promiscue en wat oudere hetero- en homonetwerken. Viagra wordt onder andere aangewend om het gedoofde libido na gebruik van stimulantia of alcohol te verhogen. De dosering ligt tussen een halve en twee pillen of een hele sachet die in de mond wordt gespoten.

Poppers worden wat minder gebruikt (van de helft naar een derde van alle netwerken) en dan vooral in promiscue netwerken waar ook Viagra hoger scoort dan in andere scenes. Het poppergebruik vindt thuis en op uitsettings plaats. Het blijft vaak beperkt tot incidenteel gebruik, soms voor de kick of om een kortstondige (seksuele) euforie op te wekken.

Slaapmiddelen worden slechts in een kwart van alle netwerken genomen en dan voornamelijk waar langer en harder wordt gefeest, zodat het weekritme hier soms onder leidt.

Heroïne en **crack** blijven passé.

Z-Syrup dat als gerucht rondgaat in de R&B scene is een soort hoestdrank waar je volgens sommigen in hogere sferen van kan komen. Het middel wordt in liedjes van hiphopsterren gepromoot, aldus Angelina (118a).

4.10 combigebruik en gezondheidsrisico's

We hebben gezien dat de middelenkeuze en de frequentie van gebruik per netwerk aanzienlijk kunnen verschillen. In praktisch elk netwerk wordt ecstasy en cocaïne genomen. Bij amfetamine en narcosemiddelen zijn er minder netwerken die zich inlaten met deze middelen. Dat geldt al helemaal voor psychedelica en andere exotische middelen als DMT, mescaline, et cetera. Voorts bestaan er ook binnen elk netwerk verschillen van frequent gebruik én in een grotere groep, dan bij andere scenes. De leeftijd, etniciteit, lifestyle en muziekkeuze zijn variabelen die de mate van en keuze voor middelen beïnvloeden. In het dance segment worden de meeste stimulantia en narcosemiddelen genomen. Gebruikers van psychedelica of narcosemiddelen hebben vaak ook ervaring met stimulantia,

maar andersom niet per se. Aan de hand van het gevarieerde middelengebruik en gebruiksfrequentie, komen we tot de volgende driedeling:

(1) drinkers en blowers

Deze groep heeft voornamelijk ervaring met alcohol en cannabis en (bijna) niet met stimulantia, narcosemiddelen of psychedelica. Deze categorie stappers bevindt zich in het mainstream of trendvolgend segment en is vooral urban (house) georiënteerd. De sociale controle is groot. Stoned zijn heeft geen status. Materieel en sociaal kapitaal des te meer. Vaak zijn het jonge allochtone stappers (20-24 jaar). Toch zijn er ook groepjes die meer ontvankelijk zijn om te experimenteren en soms (tijdelijk) switchen naar andere niches waar meer *peppers* zitten. Daarmee is overigens nog niet meteen gezegd dat ze ook automatisch drugs gaan gebruiken, hoewel de kans wel groter is. Verandering van muzieksmaak, vriendenkring, opleiding, et cetera kunnen aanleiding zijn om te gaan gebruiken. Er bestaat een lichte voorkeur voor ecstasy.

(2) peppers

Deze groep heeft naast alcohol en cannabis vooral ervaring met stimulantia (75-100%) maar (bijna) niet met narcosemiddelen en psychedelica (<10%). De voorkeur voor cocaïne, ecstasy of amfetamine loopt vaak synchroon met de fase in de gebruikscarrière. Deze bepaalt deels welke stimulant een primaire dan wel secundaire rol speelt. Het gebruik van louter één stimulant komt weinig voor in netwerken. Of een bepaalde stimulant primair of secundair is, wordt ondermeer bepaald door de set (leeftijd, etniciteit e.d.) en settingfactoren (locatiekeuze, scene, imago e.d.). De peppers behoren grotendeels tot het dance segment (clubs en party's) en bezoeken ook vaak cafés en feesten. Het gebruikspatroon sluit vaak aan bij groepsactiviteiten.

De gebruikscarrière van stimulantia bij de doorgaanders verloopt als volgt:

- (1) In de beginperiode (tot 20 jaar) wordt er geëxperimenteerd met allerlei verschillende stimulantia (ecstasy, cocaïne en amfetamine).
- (2) In de categorie 20-24 jaar voert ecstasy de boventoon naast amfetamine en cocaïne.
- (3) Bij 25-29 jaar wordt, naast ecstasy, cocaïne meer dominant en dat soms ten koste van amfetamine.
- (4) Vanaf 30 jaar en ouder is het dominant cocaïne en af en toe nog ecstasy of amfetamine.

Trendsetters (20-24 jaar) zijn naast stimulantia ook ontvankelijk voor narcosemiddelen. De switch naar de *mixers* vindt meestal plaats vanaf 25 jaar en wordt gro-

tendeels beïnvloed door een verandering van muziekstijl binnen het dance genre en/of leefstijl (van student naar werkend).

(3) mixers

Deze groep heeft naast alcohol, cannabis en stimulantia ook ervaring met narcosemiddelen en/of psychedelica (>10%). De *mixer* is een overkoepelende term voor diverse subculturen in het uitgaansleven. Symbolische, esthetische en/of lichamelijke accenten zijn richtinggevend voor de articulatie van specifieke waarden: underground (locatie), seks (lichaam), muziek (stijl), leefstijl (creatieven, psychonauten, sensualisten, alternatieven). Stimulantia, narcosemiddelen en trippers verhogen het sociale plezier (pleasure) en/of accentueren de subcultuur. Ecstasy (en alcohol) wordt in veel combinaties gebruikt met meer specifieke middelen die in verschillende smaakculturen populair zijn. Bij de sensualisten is dat onder andere GHB en Viagra; bij de alternatieven ketamine, amfetamine en GHB; bij de psychonauten LSD; en bij de creatieven cocaine.

Alternatieven en creatieven overlappen elkaar echter voor een deel. De trendsettende groep (25-29 jaar) heeft de meeste invloed in het uitgaansleven. Mixers onderscheiden zich vanwege een eclectische consumptie op het gebied van mode, muziek, settings en (nieuwe) roesmiddelen.

Blowers en drinkers combineren het minst. *Peppers* combineren alcohol en cannabis vooral met stimulantia en *mixers* combineren – al naar gelang de uitgaansniche – met alle middelen. Ofschoon sommigen favoriete combinaties hebben, wordt er ook impulsief gecombineerd. Hoe meer middelen, hoe onvoorspelbaarder de roes.

gezondheidsrisico's

Problemen met drugs worden zelden aan één specifiek middel toegeschreven. Na heroïne, crack en methamfetamine zijn gebruikers vooral beducht voor snuifcocaine in verband met een dreigende afhankelijkheid en nu ook voor GHB, als gevolg van het aanhoudend aantal ongelukken. Toch worden deze middelen niet massaal afgezworen. Ook ecstasy ligt onder vuur. Hier zien we iets anders. Een groep die risico's niet uit de weg gaat en mCPP op de koop toe lijkt te nemen en een groep die behoedzamer opereert meer zekerheid wil over de kwaliteit en desnoods eerst wil laten testen.

Combinaties met alcohol leiden nog steeds tot de nodige problemen. Er is een breed besef dat GHB (ook met alcohol) een onvoorspelbaar effect kan hebben, hoewel niet iedereen zich hier iets van aantrekt. Wat GHB betreft horen we vaker dat gebruikers kritischer naar elkaar worden en meer sancties gaan toepassen, onder andere door volhardende brokkenpiloten de toegang tot feestsettings te

ontzeggen. Anderen geven aan dat ze zich niet meer willen ontfermen over slachtoffers. Niet vanuit een laconieke houding, maar vanuit weerzin dat bepaalde recidivisten onverbeterlijk blijven en daarom niet meer op clementie hoeven te rekenen. Vrienden of geen vrienden.

De incidenten waarmee portiers worden geconfronteerd zijn grotendeels alcoholgerelateerd en minder aan drugs. De indruk bestaat dat er, met uitzondering van GHB, slechts zelden nog excessief gebruikt wordt in het reguliere clubcircuit. Strengere controles bij de ingang en meer toezicht in de clubs zouden hier debet aan zijn. Maar hoe anders gaat het er soms aan toe op ad hoc en afterfeesten. Daarnaast vinden collectieve en grootschalige excessen vooral plaats op speciale dagen als Koninginnedag of op een dance event. Drugsmarathons zijn in zoverre gevaarlijk dat stappers niet genoeg tijd nemen om te herstellen van alle feestemotie. Het multiple druggebruik is het meest complex aangezien er ook nieuwe (kleine) middelen op de markt blijven verschijnen.

---

5 buurt- en probleemjongeren

De straatcultuur speelt een belangrijke rol bij de Amsterdamse buurtjongeren. Wat is 'hot' en wat niet meer? En hoe ontwikkelt het alcoholgebruik zich en de populariteit van blowen? Deze vragen komen zowel aan bod bij de Amsterdamse buurtjongeren, als bij dak- en thuisloze jongeren.

5.1 buurtjongeren

De geschetste impressies baseren zich voor een deel op observaties en ervaringen van panelleden met jongeren in het alledaagse leven. Erik (20a), Cartier (103a) en Fared (83a) hebben contact met voornamelijk allochtone netwerken die verspreid zijn over verschillende wijken in Amsterdam. Erick (20a) kent diverse etnische groepen in Oost. Cartier (103a), een jeugdwerker in Noord, heeft Nieuwendam verwisseld voor de Vogelbuurt. Het gevolg is dat hij niet meer uitsluitend contact heeft met autochtone jongeren maar nu ook met een groep voornamelijk mannelijke allochtonen.

Alle panelleden samen hebben contact met ongeveer driehonderd jongeren in de leeftijdrange van 14-27 jaar en met een gemiddelde van 20 jaar. Minder dan een kwart is vrouw, omdat jongens vaak oververtegenwoordigd zijn in het publieke domein. De professionals bezoeken buurthuizen, jeugdcentra, (beruchte) pleinen en straathoeken. Door een vertrouwensband op te bouwen krijgen ze goed inzicht in hun dagelijkse leven en de straatcultuur.

onderwijs, werk en toekomstperspectief

Vrijwel alle jongeren volg(d)en een vmbo- of mbo-opleiding, met wisselend succes overigens. Studenten met hoger onderwijs zijn zeldzaam. De variatie in opleidingsniveau en bijbaantjes is in sommige groepen meer heterogeen. Er zijn krantenbezorgers, vakkenvullers, monteurs, et cetera, terwijl er ook clubjes zijn waarvan de inkomstenbronnen zich slechts laten raden. Het lage opleidingsniveau correspondeert niet met de grote ambities van jongeren. De meerderheid droomt van snelle rijkdom. Fared (83a) heeft zicht op Surinaamse en Marokkaanse jongens. Over de Marokkanen zegt hij dat de spanning tussen de lage kansen en hoge ambities al in het gezin begint. De communicatie met de ouders is slecht. De soms analfabete ouders kunnen de weg in de Nederlandse maatschappij niet goed vinden en verwachten geld en steun van hun kinderen. De kinderen willen veel bereiken. Ze zijn gericht op dure kleren en halen vanaf hun achttiende levensjaar zo snel mogelijk hun rijbewijs. Vooral jongens blinken uit in korte termijn plannen. Hun gedroomde maatschappelijke succes is niet realistisch zolang de ouders niet de structuur en begeleiding aanreiken die nodig is om een normale opleiding af te ronden en toekomstplannen te smeden. "Er zijn nu eenmaal regels nodig om verder te komen", vindt Fared (83a).

Cartier (103a), werkzaam in Noord, meldt dat Hollandse jongens uit Nieuwendam een stuk hanteerbaarder zijn geworden. Ze worden ouder, serieuzer en zijn met 22-23 jaar in een nieuwe fase van hun leven. Van Vogelbuurtgroep kan dat niet worden gezegd. Net als de jongens uit Oost laten deze jongens zich leiden door een op de korte termijn gerichte overlevingsdrang. Voor een serieuze baan is daarin geen plek en de opleiding, als daar al sprake van is, wordt meestal verwaarloosd. Sommige jongens worden in een traject van de Dienst Werk en Inkommen geplaatst, maar maken daar alleen goed gebruik van als het direct winstgevend is, bijvoorbeeld in de vorm van een begeleid wonen traject met een eigen kamer. Na één jaar veldwerk blijkt de groep dermate crimineel actief dat de gemeente besluit dat jeugdwerk niet langer effectief is. Cartier (103a) is daarom teruggegaan naar Nieuwendam. De zorg voor de groep in Vogelbuurt is inmiddels overgedragen aan de politie.

vrijtijdsbesteding

De jongeren waar de panelleden zicht op hebben lijken wat problematischer dan hun doorsnee Amsterdamse leeftijdgenoten; school en werk worden erg verwaarloosd. Cartier (103a) en Fared (83a) zien jongens en meiden weinig ondernemen maar vooral veel 'hangen'. Ze liggen tot laat in bed en ontbijten onregelmatig. Er wordt veel voor de buis gehangen; ze kijken tv, spelen computer spelletjes en internetten. De sociale netwerksites zoals MSN, Hyves en Partypeeps (een site met informatie over clubs en feesten) zijn populair, vooral bij de meiden.

En via YouTube worden filmpjes bekeken, maar ook hele speelfilms. De tweede favoriete hangplek is de straat. Met name jongens ontmoeten elkaar daar om te kletsen. Ze houden zich op in portieken en op pleintjes waar ze voetballen, blowen en scooteren. Cartier (103a) noemt het een onvermogen van de ouders om de jongeren 's avonds binnen te houden. Het heeft te maken met de cultuur van de ouders, die zich niet willen bemoeien met wat hun kinderen buitenshuis doen en ze als het fout gaat niet corrigeren. Als de buurtwerker jongeren 's nachts vraagt wat ze nog op straat doen, krijgt hij vaak te horen: "Ik mag zelf weten wanneer ik thuis kom, ik heb geen school of werk dus waarom zou ik naar huis gaan." (Cartier, 103a). Het is inmiddels zo dat buurtwerkers aan het stadsdeel doorgeven wanneer er doelloos op straat wordt gehangen.

Zowel allochtone als autochtone jongeren tonen veel interesse in nieuwe 'wannahaves'. Merkkleding blijft de populairste besteding. Vooral dure schoenen en jassen zijn een belangrijk statussymbool. De mp3-speler wordt verdrongen door telefoons met ingebouwde muziekspelers. Maar in alle netwerken neemt de interesse voor supermoderne telefoons af. Cartier (103a) merkt zelfs op dat de jongeren helemaal niets om de iPhone geven.

seksuele codes en mores

Volgens Cartier (103a) gaan de jongens pas rond hun drieëntwintigste levensjaar serieus nadenken over relaties. Tot die tijd behandelen ze meisjes als 'bitches', die alleen maar goed zijn als neukertjes. Erik (20a) voegt daaraan toe dat de meisjes even makkelijk voor deze jongens vallen. De stoere en foute types, die zich laten inspireren door artiesten als Tupac en 50 Cent en het filmkarakter Tony Montana, vinden ze spannend. Tegelijkertijd lijden de jongens onder een ongelijkheid die in het publieke debat onderbelicht blijft. "Meisjes zijn vaak hoger opgeleid omdat ze hun studie afmaken. Ze willen een partner op niveau en niet de jongens uit de buurt. Sommigen willen een partner uit het buitenland halen." (Fared, 83a). Over homoseksualiteit zijn de panelleden kort en helder: daarop rust een taboe en het wordt gewoon niet geaccepteerd. Tegelijk zeggen sommigen op de hoogte te zijn dat Marokkaanse jongens zich weleens prostitueren achter het CS.

criminaliteit en problemen in de buurt

De relatie tussen jongeren en hun wijk wordt door elk panellid problematisch genoemd. De aard en intensiteit van de problematiek verschilt per buurt en per vriendengroep en varieert van dagelijkse overlast en intimidatie tot (kleine) criminaliteit. Vaak staan jongerenwerkers en buurtcoaches machteloos in hun strijd om jongens voor deelname aan het criminele circuit te behoeden. Volgens Erik (20a) zijn de straatcoaches in zijn Oetgenbuurt niet effectief. Ze praten nauwelijks met de jongeren en blijven buitenstaanders. Doordat ze niet goed weten wat er

in de buurt leeft, kunnen ze ook weinig invloed uitoefenen. Bovendien heeft het stadsdeel volgens hem alleen maar oog voor resultaat dat in cijfers wordt uitgedrukt. Voor het belang van sociale samenhang is weinig oog. Daarin ligt één van de oorzaken waarom de binding tussen ambtenaren en jongeren zo gering is. Jeugdwerkers wonen niet altijd in de buurt waarin ze werken en voor de politieteams geldt dat ze steeds binnen maximaal vijf jaar weer helemaal vervangen zijn door nieuwe, onbekende agenten.

Er zijn groepen die wel degelijk goed contact hebben met de buurtregisseur, maar dat neemt niet weg dat elke buurt ook zijn kruimeldieven en onruststokers kent. Er is veel contact met de politie en dat gaat van routinematige gesprekken tot gewelddadigheid. Van de boetes is 80% voor dingen als rijden zonder brommercertificaat, zwart rijden, rondhangen op straat, rotzooi achterlaten of het beledigen van agenten. "Laatst heeft een groep van 20 jongeren in één keer een boete gehad van 90 euro per persoon voor beledigen. Eén van de jongeren had wat gezegd, de rest niet. Ook betalen ze bijvoorbeeld hun lesgeld niet. Dan komt er een deurwaarder aan de deur. Na een jaar is het 1.200 euro.", beschrijft Fared (83a). De meeste jongeren groeien over de fase van baldadigheid heen wanneer ze meer structuur in hun leven krijgen, bijvoorbeeld met het stichten van een gezin of het krijgen van een baan. Maar in sommige gevallen loopt het uit de hand. Zo heeft Cartier (103a) zich terug moeten trekken van een jongensgroep in de Vogelbuurt die te crimineel werd.

positief en negatief over Amsterdam

De meeste jongeren roemen de gezelligheid van Amsterdam. Ze zijn er geboren en getogen. Door de uitgebreide sociale netwerken voelt iedereen zich thuis in zijn of haar stadsdeel. Jongeren identificeren zich met hun buurt: je komt uit 'Oost' of 'Noord'. Ze zijn tevreden over de genoten vrijheid. De grote stad is anoniem en er valt van alles te regelen en te schnabbelen, ook in de illegaliteit. Als negatief punt wordt discriminatie het meest nadrukkelijk genoemd. Veel jongeren voelen zich niet welkom en schrikken van het aantal Wilders-stemmers. Het ontgaat ze niet dat ze worden gezien als probleem. De oudere Nederlanders moeten hen niet meer en daar voelen de jongeren zich soms verantwoordelijk voor.

uitgaan

'Stappen' doen de meeste jongeren wegens geldgebrek gewoon in de buurt door te verzamelen op een pleintje en daar zelf drank mee naar toe te nemen. Ook het gevoel niet geaccepteerd te worden weerhoudt sommigen ervan de stad in te gaan. Voor zover clubfeesten wel worden bezocht, betreft het voornamelijk de populaire mainstream clubs zoals Paradiso, de Melkweg en Escape. Soms zoeken ze daar specifiek de etnische thema-avonden uit.

alcohol

Alcohol hoort er tegenwoordig gewoon bij, ook voor islamitische jongeren. "Marokkaanse jongens zijn de schaamte voorbij. De moderne Marokkaan houdt van drank", zei Erik (20a) al eerder in Antenne 2008. De onthoudingsperiode tijdens de ramadan blijft vooralsnog van kracht. Sterke drank en mixdrankjes zijn populair, bier minder en alleen onder jongens. De uitstraling van drank speelt een rol in de keuze voor merken. Fared (83a) vertelt: "Laatst kwam er een jongen naar me toe met een goudkleurig blikje. Het was een blikje waar Paris Hilton reclame voor maakte, met prosecco erin. Toen ik hem vroeg waarom hij dat dronk zei hij: 'dit blikje staat cool, zo'n mooi goud blikje'. Niet alcoholisch, maar superpopulair in alle buurten en in alle vriendenkringen, zijn de energiedrankjes. Naast Red Bull zijn er veel varianten.

De frequentie van het alcoholgebruik verschilt per groep. Terwijl veel jongeren bijna wekelijks bier of mixdrankjes consumeren, doet een net zo grote groep dat niet meer dan maandelijks. Geheelonthouders zijn in de minderheid. Over het algemeen wordt er niet rond school- of werktijden gedronken, dus vinden er 's avonds of in het weekend drinksessies plaats. Samen weliswaar. Nooit alleen, want drinken is net als blowen een sociale bezigheid. Naast de jongeren die te ver gaan en regelmatig dronken worden, zijn er veel die het drankgebruik juist heel beperkt houden. Bij zowel de veelgebruikers als de meer bescheiden types onder hen zijn de nadelen van alcoholconsumptie goed bekend. Ze balen van de lichamelijke gevolgen als hoofdpijn en katers, en kijken neer op beschonken vrienden die zich onbeheerst gedragen. De gezelligheid is het belangrijkste, evenals het 'losser worden' en het ervaren van een 'gevoel van vrijheid'.

cannabis

Ongeveer driekwart van de buurtjongeren in de panelnetwerken (vanaf vijftien jaar) heeft ervaring met blowen en een flink deel blowt dagelijks. Een voorname reden om te blowen is de gezelligheid en dat het ritueel een goede manier is om samen met je vrienden of vriendinnen een moment van ontspanning te beleven. Een minderheid wil uit verveling de dagelijkse sleur ontstijgen. Als er toch niets te beleven valt? Blowen wordt een doel op zich wat tot passiviteit leidt waardoor ze nog minder voor elkaar krijgen. Fanatieke gebruikers die om deze reden blowen, raken in een negatieve spiraal waardoor ze hun sociale en maatschappelijke verplichtingen verwaarlozen. Vooral oudere gebruikers zijn vaker van dat gevaar op de hoogte. Erik (20a) ziet dat sommigen bewust zijn geminderd en door schade en schande ontdekt hebben dat "de dingen gewoon gedaan moeten worden". De jonge generatie is nog naïef en vindt het gebruik van softdrugs vaak onschuldig. Het dagelijks roken van wiet of hasj zien zij niet als een probleem.

ecstasy en cocaïne

Harddruggebruik is bij autochtonen sporadisch en bij allochtonen nog zeldzamer. Structureel harddruggebruik komt niet tot weinig voor. Zo'n 10% heeft weleens ecstasy of cocaïne gebruikt, maar vaak blijft het bij een enkele keer. Dat gebeurt dan meestal op grote commerciële feesten. Redenen die hen weerhouden zijn de hoge prijzen van 'een bappie' (cocaïne), de heftige bijwerkingen en de afkeer van verslaafden. Ecstasy is overigens wel meer geaccepteerd dan cocaïne, dat vaker geassocieerd wordt met drugsafhankelijke 'losers'.

Fared (83a) meldt het voorkomen van drugshandel in de Transvaalbuurt. "De Surinamers gebruiken de buurtjongens om drugs te transporteren. Er zijn 30 panden in de Transvaal die gezien worden als drugspanden. Daarbinnen wordt dan dus gebruikt. Er zijn daar dealers en er worden drugs verkocht. Er zijn groepjes die op straat dealen. Er komen verslaafden van buiten de buurt op af."

5.2 probleemjongeren

Twee panelleden hebben zicht op dak- en thuisloze netwerken. Lefty (104a) als straathoekwerker en Yah (82b) bij de ambulante thuislozenzorg. Samen hebben ze contact met bijna honderd jongeren. In tegenstelling tot de buurtnetwerken bevinden zich onder dak- en thuislozen ongeveer net zo veel meiden als jongens en is de populatie etnisch meer divers. De gemiddelde leeftijd is 21 jaar.

dak- en thuisloze jeugd: werk, school en dagbesteding

Net als bij de buurtjongeren wordt geconcludeerd dat de dak- en thuisloze jongeren meervoudige problemen hebben. Echter, de individuele levensverhalen zijn uniek en gaan vaak over uitersten. Niet zelden komt het voor dat bepaalde jongens en meiden in het verleden bijvoorbeeld een vwo-opleiding volgden, maar om heel uiteenlopende redenen soms letterlijk op straat zijn beland. Meestal gaat het thuis al mis, aldus Yah (82b), wanneer jongeren te maken krijgen met bijvoorbeeld seksueel misbruik, alcoholisme, geweld, verlating van de ouders of een combinatie van meerdere factoren. Veel jongeren zwerven al vanaf hun twaalfde jaar. Yah (82b) schat dat het om zo'n 1.000 gevallen per jaar gaat: "Als ze niet worden geholpen, dan krijgt de criminaliteit na verloop van tijd vat op ze." Lefty en Yah doen er zoveel mogelijk aan om dat te voorkomen.

Het poortgebouw waar Yah (82b) werkt is een instroomhuis waarvoor jongeren zichzelf inschrijven of ingeschreven worden door instanties. Er is een wachttijd van maximaal 10 weken. In die periode vinden er een intakegesprek en analyses plaats, waarna ze eventueel een plek toegewezen krijgen. De afdeling is dagelijks pas om 17:00 geopend, dus tot die tijd wordt er op straat doorgebracht. Om 17:00 worden er ook spoedgevallen behandeld, die voor hoogstens vijf nachten

mogen blijven. Eenmaal binnen wordt er om 18:00 warm gegeten. Doordeweeks mogen ze tot 24:00 opblijven en worden ze om 08:00 gewekt, in het weekend is dat 01:00 en 09:00. Lefty (104a) is kritisch over het nieuwe concept van het instroomhuis. Hij merkt op dat er te weinig plekken zijn en maakt zich vooral zorgen over jongeren uit andere gemeenten. Die hebben geen recht op een slaapplek, maar willen meestal ook niet terug naar hun oude buurt.

De dagbesteding bestaat voornamelijk uit rondhangen en vervelen. Overdag, wanneer de opvang gesloten is, zijn veel jongeren op zoek naar 'wat te blowen'. Ook zoeken ze vrienden of vriendinnen op waar ze wellicht een paar dagen bij kunnen intrekken. 's Avonds bij de opvang ontmoeten ze hun maatjes weer met wie ze tafelvoetballen, gamen, tv kijken, muziek luisteren en kaarten. Vooral de meiden houden van internet en maken veel gebruik van sociale netwerksites. Terwijl Lefty (104a) niemand ziet sporten, zijn er in Yahs (82b) netwerk wel jongeren die gebruik maken van een sportfonds.

Soms zijn ze betrokken bij (semi-)criminele activiteiten. Maar net zo goed zijn ze weleens het slachtoffer van andere mensen, want volgens Lefty (104a) zijn de jongeren naïef en makkelijk te beïnvloeden. Velen hebben een schuld van tussen de 5.000 en 20.000 euro. Niet zelden omdat ze te goedgelovig zijn en anderen daarvan misbruik maken. Ze krijgen ook veel boetes voor zwartrijden.

cultuur en gedrag

Behalve hun extremere, problematische achtergrond wijken dak- en thuislozen niet zoveel af van hun leeftijdsgenoten. Dakloze jongeren omringen zich graag met technologische gadgets en merkkleding en willen er extra hip uitzien om hun situatie te verhullen. Petjes en sneakers zijn cruciaal voor je status in de groep. "Wie het niet kan betalen gaat het stelen", aldus Lefty (104a). Anderen steken zich flink in de schulden. Ook telefoonrekeningen kunnen hoog oplopen.

Ook voor de dak- en thuisloze jongeren is muziek heel belangrijk. Commerciële artiesten op MTV en TMF zijn het populairst. Met alternatieve bands hebben ze niet zoveel. R&B en hiphop waren er al; house is weer helemaal terug. Stappen doen jongeren zo'n één keer per maand in clubs. Iets vaker zijn ze in de bardancings te vinden, voornamelijk op en rond het Leidse- en het Rembrandtplein.

Wat seksuele mores betreft verschillen de dak- en thuisloze jongeren wel degelijk van de hiervoor besproken buurtjongeren. In Yahs netwerk gaan de jongens en meisjes op gelijke voet met elkaar om. Jongens hebben respect voor meisjes en zorgen voor ze. "Het is samen uit, samen thuis." (Yah, 82b). Ook wordt er van homoseksualiteit geen groot probleem gemaakt. Er bevinden zich in haar groep twee Turkse homojongens, die gewoon bij de andere jongens op de kamer slapen. Relaties binnen de opvang zijn zeldzaam, maar ze komen weleens voor.

druggebruik

In de netwerken van zowel Yah (82b) als Lefty (103a) is blowen aan de orde van de dag. Iedereen doet het en het enige verschil tussen gebruikers is de gebruiksfrequentie. Dus waar de meesten al 's ochtends vroeg een fakkeltje opsteken, daar wachten sommigen tot na de middag. Door hasj of wiet te roken kunnen de dagelijkse problemen even worden vergeten. Bovendien is het een sociale drug, de dak- en thuisloze jongeren zijn gul en delen graag met elkaar. Als negatieve gevolgen van het blowen worden onder andere genoemd de passiviteit die het veroorzaakt en de invloed die het heeft op de geest. Ook tabak wordt door vrijwel alle probleemjongeren gerookt. Het is in de opvanghuizen van Yah (82b) en Lefty (103a) toegestaan. Bij Yah (82b) wordt zelfs groepsshag ingekocht. Marlboro is populair. Het wordt zowel door de jongens als door de meiden gerookt.

Alcoholhoudende drank is populair. Drinken is cool! Omdat het een sociale aangelegenheid is drinken de meesten vooral tijdens het uitgaan. Populair onder de allochtone jongens en meisjes zijn mixdrankjes met whisky of Bacardi. De jongens drinken ook wel bier. Echt superhip zijn energydrankjes uit blik.

Harddrugs ten slotte zijn een zeldzamer fenomeen. In beide netwerken gebruikt de helft van de jongeren eens per maand cocaïne of ecstasy. Beduidend meer dan de buurtjongeren. Dit gebeurt tijdens speciale gelegenheden en wordt vaak al van tevoren ingepland en geregeld. Motieven zijn vooral de gevoelens die deze middelen opwekken: de opkikker van cocaïne en het liefdevolle gevoel van ecstasy. Als nadelen worden onder andere de hoge prijs van cocaïne en de nawerking van ecstasy genoemd. Het gebruik beperkt zich niet tot deze middelen. De probleemjongeren zijn nieuwsgierig en proberen bijvoorbeeld GHB. In Yahs (82b) netwerk wordt zelfs geëxperimenteerd met crack.

---

6 conclusies en trends

We vatten de belangrijkste bevindingen van de panelstudie nog eens samen en bespreken trends die hieruit naar voren komen.

6.1 trends op de uitgaansmarkt

Aan het eind van de jaren nul zijn drie ontwikkelingen in het uitgaansleven richtinggevend. Ten eerste verschuift door de komst van nieuwe feestorganisatoren binnen het dance segment het muzikale aanbod richting warme en meer dansbare house. Het ooit zo dominante minimal genre is daarmee (voorlopig) op een zijspoor gezet. De cross-over tussen urban en house trekt een meer sophisticated

en etnisch gemixt publiek. In het reguliere en undergroundcircuit begint op kleinere schaal dubstep door te breken. Los daarvan blijft er een grote variatie in muziekstijlen met daaraan gekoppeld een bont palet van mellow en meer ruige feestniches. Ten tweede maant de economische crisis bij clubuitbaters en investeerders tot enige voorzichtigheid. Teruglopende bezoekersaantallen leiden tot minder investeringen en consolidatie van 'play safe' concepten. Ten derde lijkt het meer innoverende 'feestfront' zich langzaam te verplaatsen naar de periferie. De uitgebreide regelgeving in het centrum, het rookverbod en de toegenomen controle leidt, vooral bij de nieuwe subgeneratie, tot een verlangen naar meer vrijheid in het uitgaansleven.

6.2 trends op de alcohol- en drugsmarkt

uitgaanscircuit

Mede als gevolg van de onstuimige ecstasymarkt, vindt er in een aantal vooral op dance gerichte panelnetwerken enige productsubstitutie plaats. De status van ecstasy is gedaald ten faveure van andere middelen, waardoor de gebruikersmarkt meer onvoorspelbaar is geworden. Omdat het druggebruik bij de nieuwe subgeneratie toe lijkt te nemen is er vooral in dit segment sprake van een 'nieuwe wildheid'.

Het **alcohol**aanbod in het uitgaansleven draait allang niet meer om wijn en bier alleen. Toch worden sterke en chique alcoholsoorten vanwege een krap budget minder besteld. Stappers in het dance circuit drinken meer alcohol dan urban liefhebbers, waar een grotere groep weinig of geen alcohol drinkt.

Het invoeren van het **rookverbod** in het uitgaansleven heeft tot weinig problemen geleid. Het rookbeleid in het uitgaansleven wordt heel verschillend geïnterpreteerd: van pragmatisch tot streng. Er is een groeiende groep die maling aan de regels heeft. Naarmate de tijd verstrijkt in de nacht wordt de rookregel vaker overtreden. **Blowen** in clubs komt minder voor en durfals moeten listen verzinnen om de kruidige geur zoveel mogelijk te camoufleren. Panelleden werkzaam in het uitgaansleven hebben hierdoor minder zicht op specifieke 'blowcultuurtjes'. Alleen tijdens reggaeconcerten wordt er nog flink doorgepaft. In alle netwerken wordt weliswaar **cannabis** gerookt, maar door de dalende gebruikstrend van de afgelopen jaren en het rookverbod in het uitgaansleven wordt er zichtbaar minder geblowd.

Cocaïne is vergeleken met ecstasy minder strikt gebonden aan tijdstip en setting en meer aan leefstijl dan aan muziekvoorkeur. Cocaïnegebruik vindt behalve in het nachtleven veel in de privésfeer plaats, waar het meestal thuis wordt bezorgd

door 'lijnkoeriers' en 'pakjesbezorgers'. Er lijkt voorzichtig sprake van een kentering jegens cocaïne, waardoor de trend stabiel tot licht dalend is. De gebruikersgroepen, vooral bij de jonge subgeneraties (20-24 jaar), tonen zich minder ontvankelijk voor cocaïne. Waarom zoveel geld betalen terwijl je met amfetamine langer profijt hebt op feesten?

Ecstasy en **ecstasy-achtigen** beleven een onstuimige periode op de drugsmarkt. De stroom aan inferieure pillen heeft voor een deel het partygevoel gedoofd en ontlokt gebruikers tot opmerkingen dat het slikken van pillen meer begint te lijken op 'roulette'. En op een 'slap spacegevoel' zit niemand te wachten. De inschatting (in Antenne 2008) dat actieve gebruikers bij een aanhoudende schaarste en vervuiling uit zullen wijken naar andere roesmiddelen heeft zich inderdaad voorgedaan in menig panelnetwerk. Middelen als **2-CB** en **mephedrone** hebben in korte tijd furore gemaakt, doordat deze middelen vaker werden aangeboden door verkopers die niet meer de beschikking hadden over betrouwbare en voldoende gedoseerde ecstasy. Opvallend is dat er bij 2-CB sprake is van de popularisering van een 'geforceerde tripper' die voor een doorsnee gebruiker moeilijker te hanteren is. Hoewel mephedrone voor menigeen een goed alternatief is voor ecstasy, wordt toch ook vaak vernomen dat het specifieke rushgevoel van ecstasy niet wordt geëvenaard.

Misschien hierdoor niet helemaal vreemd is dat de Amsterdamse **amfetamine**-markt aan invloed lijkt te winnen, hoewel het product zeker minder makkelijker te krijgen is dan cocaïne. Omdat het gebruik gerelateerd is aan alternatieve subscènes binnen het uitgaansleven sluit amfetamine goed aan bij de gepercipieerde 'nieuwe wildheid'. **Methamfetamine** is voornamelijk in omloop in kleine niches van het homocircuit. Het middel is nog steeds moeilijk verkrijgbaar.

GHB zit net als de twee andere narcosemiddelen (ketamine en lachgas) in de lift. De schaarste op de ecstasymarkt zou hier voor een deel debet aan zijn. Het gebruik van GHB, dat al enige jaren op rij licht stijgt, vindt behalve in privésettings (afterfeesten) ook in clubs en op ad hoc feesten plaats. Aanschaf en productie verloopt vaak via vrienden. Opvallend is dat er in de uitgaansscene een steeds grotere aversie begint te ontstaan tegenover mateloze gebruikers en brokkenpiloten die riskant kickgedrag vertonen. Krachtiger dan in voorafgaande jaren doen gebruikers een appèl op elkaars verantwoordelijkheid. De weerstand neemt toe en soms wordt GHB-gebruik zelfs niet meer geduld op feesten omdat het de sfeer bederft. Het psychedelische narcosemiddel **ketamine** wordt in kleinere en alternatieve kring gebruikt en is minder breed verspreid dan GHB. Ketamine blijft ook moeilijker verkrijgbaar. Kleine 'nippies' worden vaker ook in het uitgaansleven genomen. Ook **Lachgas** is meer in beeld en wordt in kringen van thuisgebruikers, na afloop van een feest, of op kleine en illegale feesten meer gebruikt.

Psychedelica als LSD, paddo's, DMT en ayahuasca blijven voornamelijk in zwang bij psychonauten en (ervaren) trippers en spelen een marginale rol in het klassieke uitgaansleven.

Viagra en **poppers** blijven stabiel in groepjes die tot de sensualisten behoren. **Slaapmiddelen** worden voornamelijk aangewend na het gebruik van stimulantia.

Combigebruik komt voor in alle netwerken, maar is frequenter en meer gevarieerd in de dance scene. Alcohol met stimulantia (vooral cocaine en speed) blijft favoriet.

buurt- en probleemjongeren

Het taboe op **alcohol** bij islamitische jongeren is buiten de ramadan aanzienlijk geslonken. Nederlandse en Surinaamse jongeren drinken evenwel meer en frequenter. Ruim driekwart van de buurtjongeren in panelnetwerken heeft ervaring met **cannabis**. Het roken en delen van joints wordt vaak aangewend ter ontspanning in de groep, maar leidt bij een minderheid ook tot een meer problematische consumptie als vlucht of neutralisering van persoonlijke problemen. **Ecstasy** en **cocaine** worden voornamelijk door witte buurtjongens gebruikt op feesten en soms in buurtcafés.

De groep **probleemjongeren** (vooral dak- en thuisloos) is meer etnisch gemêleerd. Alcohol en cannabis zijn populair. Probleemjongeren hebben meer ervaring met cocaine en ecstasy dan buurtjongeren. De nieuwsgierigheid naar GHB neemt toe en in een enkel netwerk wordt crack gebruikt.

III

COFFEESHOPBEZOEKERS

1	het onderzoek	89
1.1	representativiteit.....	89
1.2	de coffeeshopbezoekers.....	90
1.3	geestelijke gezondheid.....	92
2	middelengebruik	95
2.1	tabak	95
2.2	alcohol	96
2.2.1	alcoholgebruik naar subgroep.....	96
2.2.2	riskant drinken en binge drinken.....	97
2.3	cannabis	97
2.3.1	cannabisgebruik naar subgroep.....	97
2.3.2	cannabisgebruik onder vrienden.....	98
2.4	ecstasy	98
2.4.1	ecstasy-achtigen.....	98
2.4.2	ecstasy en ecstasy-achtigen naar subgroep.....	99
2.5	cocaïne	99
2.5.1	cocaïne naar subgroep.....	99
2.6	amfetamine	100
2.6.1	amfetamine-achtigen.....	100
2.6.2	amfetamine en amfetamine-achtigen naar subgroep.....	100
2.7	narcosemiddelen	101
2.7.1	narcosemiddelen naar subgroep.....	101
2.8	psychedelica	101
2.8.1	psychedelica naar subgroep.....	102
2.9	straatdrugs	102
2.9.1	straatdrugs naar subgroep.....	102
2.10	overige middelen	102
2.11	vergelijking met café- en clubbezoekers.....	103
3	cannabis nader bekeken	103
3.1	cannabis kopen	104
3.1.1	coffeeshop.....	104
3.1.2	dealers en telers.....	104
3.2	cannabis roken: hoe, waar, wanneer, met wie	105
3.2.1	rookverbod.....	106

3.3	problematisch gebruik	107
3.3.1	slechte ervaringen	107
3.3.2	riskant blowen.....	107
3.3.3	te veel blowen.....	108
3.3.4	hulp bij problemen	109
4	trends	110
4.1	trends in coffeeshoppubliek	110
4.2	trends in middelengebruik	111
4.2.1	tabak.....	111
4.2.2	alcohol.....	112
4.2.3	cannabis.....	112
4.2.4	ecstasy	113
4.2.5	cocaïne	113
4.2.6	amfetamine	114
4.2.7	overige middelen	114
4.3	trends in de markt	115
5	samenvatting en conclusies	116
5.1	het onderzoek.....	116
5.2	middelengebruik.....	116
5.3	cannabis nader bekeken.....	118
5.4	trends in gebruik en markt	119
5.5	conclusie.....	119

De panelstudie, waarin vooral kwalitatieve informatie wordt verzameld over middelengebruik bij trendsetters in het uitgaansleven, wordt in de Antenne monitor aangevuld met een survey die kwantitatieve gegevens levert over middelengebruik bij bredere groepen jonge Amsterdammers. De survey focust dit jaar voor de vierde maal op coffeeshopbezoekers (ook in 1990, 1994 en 2001 onderzochten we deze doelgroep).

Het is zelden rustig in coffeeshopland. Het aantal Amsterdamse coffeeshops groeide van circa 20 stuks begin jaren tachtig naar meer dan 280 rond de eeuwwisseling. In de laatste officiële meting van 2007 kende Amsterdam in totaal 229 coffeeshops.⁴³ In de tussentijd werden de AHOJ-G criteria aangescherpt (de maximale transactiehoeveelheid werd teruggebracht van 30 naar 5 gram en de leeftijdsgrens ging omhoog van 16 naar 18 jaar) en werd er een gemeentelijk uitsterfbeleid ingesteld. In de strategienota *Hart van Amsterdam* uit 2008 is voorgesteld om 'overlastgevende en criminogene branches' in postcodegebied 1012 te verminderen door ondermeer de sluiting van 38 van de 76 aanwezige coffeeshops. Daarentegen vond het kabinetsvoorstel om alle coffeeshops binnen een straal van 250 meter rond middelbare scholen te sluiten geen steun bij burgemeester Job Cohen.

Bij de survey onder coffeeshopbezoekers hanteren we in grote lijnen dezelfde methode als bij surveys onder club- en cafébezoekers, met als enig verschil dat vragenlijsten zoveel mogelijk direct ter plekke worden ingevuld. Doordat we respondenten voor de survey werven in de coffeeshops (en niet bijvoorbeeld een willekeurige steekproef kunnen trekken van alle coffeeshopbezoekers), zijn de respondenten van deze survey onbedoeld maar onvermijdelijk over het algemeen bezoekers die meer dan gemiddeld in een coffeeshop te vinden zijn en (daarmee samenhangend) meer dan gemiddeld cannabis gebruiken. Stevige blowers zijn niet de doelgroep, maar zijn door de methode van onderzoek wel oververtegenwoordigd in deze survey. Dit kleurt de resultaten die in de volgende pagina's worden beschreven.

In dit deel komen achtereenvolgens aan bod: **(1)** de onderzoeksopzet en beschrijving van de steekproef, **(2)** gebruik van een 24-tal legale en illegale genotmiddelen, **(3)** kenmerken van cannabisgebruik (o.a. aanschaf, gebruikswijze, problemen), en **(4)** trends in middelengebruik onder coffeeshopbezoekers en drugsprizen.

---

⁴³ Bieleman et al. (2008).

definities en begrippen

In Antenne maken we vaak een onderscheid naar etniciteit en hanteren we verschillende maten voor middelengebruik. De gebruikte definities en enkele statistische termen worden hier toegelicht.

eticiteit

Wanneer we spreken van etniciteit, dan doelen we op **objectieve etniciteit** op basis van het geboorteland van de ouders. We hanteren de standaardprocedure van het CBS. Iemand is autochtoon als beide ouders in Nederland geboren zijn. En iemand is allochtoon wanneer ten minste een van de ouders in het buitenland geboren is. Eerste generatie allochtonen worden ingedeeld naar het land van herkomst van de persoon zelf; tweede generatie allochtonen naar het geboorteland van de ouder(s). Wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren, bepaalt het geboorteland van de moeder de specifieke etniciteit. Er wordt onderscheid gemaakt tussen **westers** (Nederlandse autochtonen en allochtonen uit westerse landen⁴⁴) en **niet-westers** (allochtonen uit de Antillen, Suriname, Marokko, Turkije, of andere niet-westerse landen⁴⁵).

We vragen de respondenten ook bij welke bevolkingsgroep ze zichzelf indelen. Dit noemen we de **subjectieve etniciteit**. Ook hierbij onderscheiden we westerse en niet-westerse etniciteit.

middelengebruik

Wanneer iemand een middel ooit in zijn of haar leven heeft gebruikt, spreken we van **ooit-gebruik**. Bij gebruik in het laatste jaar spreken we van **recent gebruik** en gebruik in de laatste maand noemen we **huidig gebruik**.

Bij het gebruik van tabak, alcohol en cannabis worden onder andere ook **gebruikshoeveelheden per dag** besproken. Deze hoeveelheden gelden alleen voor dagen waarop gerookt, gedronken of geblowd wordt. Wanneer we dus het aantal sigaretten, glazen alcohol of joints per dag rapporteren, bedoelen we het aantal per 'rook' dag, 'drink' dag of 'blow' dag.

statistiek

In de vergelijking tussen (sub)groepen spreken we alleen van verschillen als deze **significant** zijn, dat wil zeggen dat de verschillen statistisch gezien met ten minste 95% zekerheid niet aan toeval toe te schrijven zijn ($p < .05$). Bij toetsen op samenhang (correlaties) wordt dezelfde significantiegrens gehanteerd. In tekst en gra-

---

⁴⁴ Australië, Europa, Noord-Amerika. Door het CBS worden hier ook Indonesië en Japan toe gerekend. Indonesische allochtonen zijn vaak afkomstig uit voormalig Nederlands-Indië (en dus van oorsprong weer Nederlandse kolonisten). Japan behoort tot de rijke, geïndustrialiseerde landen en Japanse allochtonen zijn vaak expats (werknemers van internationale bedrijven).

⁴⁵ Afrika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) en Zuid-Amerika.

fieken worden de belangrijkste resultaten weergegeven; meer gedetailleerde cijfers zijn te vinden in de tabellen in bijlage B.

---

1 het onderzoek

In het najaar van 2009 heeft een team van zes veldwerkers gedurende vijf weken ruim vijftig verschillende coffeeshops bezocht, verspreid over Amsterdam. Elke veldwerker was verantwoordelijk voor een eigen stadsdeel of wijk. Hierdoor werd voorkomen dat coffeeshopbezoekers meermaals mee zouden doen. Dagen en tijden waarop werd geënquêteerd werden verspreid over de week en afgestemd op de coffeeshops, d.w.z. dat niet werd geënquêteerd wanneer er vrijwel geen bezoekers waren of (vooral in het centrum) er vrijwel uitsluitend toeristen aanwezig waren. Er zijn zoveel mogelijk verschillende personen aangesproken (jong en oud, man en vrouw, autochtoon en allochtoon). Daarnaast is veel moeite gedaan om zowel bezoekers die veel tijd in de coffeeshop doorbrengen ('zitters') als bezoekers die de coffeeshop in en uit lopen ('halers') te enquêteren. Voor elke 'zitter' hebben de veldwerkers ook een 'haler' aangesproken.

De veldwerkers spraken coffeeshopbezoekers persoonlijk aan en gaven een korte uitleg over het onderzoek. Benadrukt werd dat de gegevens vertrouwelijk en anoniem werden behandeld. Daarna werd een korte vragenlijst afgenomen, waarin geslacht, leeftijd, etniciteit en het gebruik van cannabis, ecstasy, cocaïne en amfetamine werden genoteerd. Bezoekers hadden vervolgens de mogelijkheid om een lange vragenlijst thuis op papier of via internet in te vullen, maar omdat uit eerder onderzoek in coffeeshops is gebleken dat bij deze doelgroep zeer lage responspercentages worden gehaald, is geprobeerd zoveel mogelijk lange vragenlijsten ter plekke in te laten vullen. Voor het invullen van de lange vragenlijst ontvingen de respondenten een vergoeding van 10 euro.⁴⁶

1.1 representativiteit

De nieuwe procedure is wat responspercentage betreft zeer geslaagd te noemen. In totaal hebben 249 coffeeshopbezoekers de lange vragenlijst ter plekke ingevuld. Daarnaast is aan 40 bezoekers een lange vragenlijst meegegeven.

---

⁴⁶ Bij het ter plekke invullen werd de vergoeding direct contant uitbetaald. Dit zal er zeker toe hebben bijgedragen dat verreweg de meeste coffeeshopbezoekers de vragenlijst ter plekke invulden. Wanneer de lange vragenlijst op een later tijdstip werd ingevuld en per post of internet verstuurd, is bij ontvangst van de vragenlijst een waardebon van 10 euro opgestuurd.

Daarvan hebben er 18 de vragenlijst thuis ingevuld. Van de in totaal 289 vragenlijsten, zijn er dus 267 ingevuld; een respons van **92%**.

Van de 22 coffeeshopbezoekers die de meegegeven lange vragenlijst niet thuis invulden, is op basis van de korte vragenlijst wel wat informatie over geslacht, leeftijd, etniciteit en middelengebruik bekend. Wanneer we deze gegevens vergelijken met die van de 267 respondenten, dan is er geen significant verschil in geslacht, leeftijd of etniciteit. Ook het gebruik van ecstasy, cocaïne en speed is vergelijkbaar in beide groepen. Wel zijn de respondenten bijna twee keer zo vaak dagelijkse blowers dan degenen die de vragenlijst niet invulden. Als er dus al sprake is van selectieve non-respons, dan is het zeker niet zo dat alleen de 'lichte' blowers mee hebben gedaan; eerder juist de 'zware' blowers.

We kunnen zeggen dat de respondenten in dit onderzoek representatief zijn voor de bezoekers die we aantreffen in de coffeeshops. Maar niet perse voor *alle* coffeeshopbezoekers in Amsterdam. Om te beginnen hebben we ons gericht op lokale coffeeshopbezoekers en valt de grote groep coffeeshoptoeristen sowieso buiten dit onderzoek. Maar belangrijker is dat personen die langer en vaker in de coffeeshop te vinden zijn een grotere kans hebben om door de veldwerker aangetroffen te worden en in het onderzoek te komen dan personen die misschien maar één keer per jaar even snel wat hasj of wiet halen. Dit hebben we deels geprobeerd te ondervangen door tijdens het veldwerk evenveel 'zitters' als 'halers' aan te spreken. De werkelijke verhouding 'zitters'/'halers' bij het coffeeshoppubliek is bij niemand bekend, maar het is aannemelijk dat de 'halers' veruit in de meerderheid zijn.

Uiteindelijk zijn dus personen die veel en vaak in de coffeeshop komen oververtegenwoordigd in de steekproef. De onderzochte groep coffeeshopbezoekers zal daarom onvermijdelijk bestaan uit relatief frequente blowers. Net als een steekproef van zwembadbezoekers zal bestaan uit relatief frequente zwemmers. In eerdere Antenne coffeeshopsurveys was dat echter niet anders en de resultaten van 2009 kunnen dus zonder problemen vergeleken worden met voorgaande jaren om trends te onderzoeken.

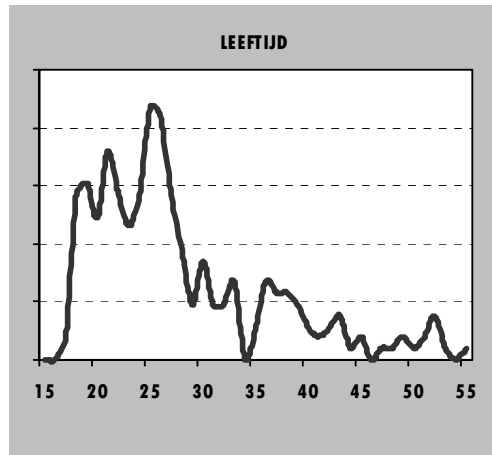
1.2 de coffeeshopbezoekers

Eén vragenlijst is verwijderd wegens onbetrouwbare en tegenstrijdige antwoorden, zodat de uiteindelijke steekproef van deze survey neerkomt op **266** respondenten. Vrouwen zijn in de minderheid; vier op de vijf bezoekers zijn mannen. Twee coffeeshopbezoekers waren minderjarig (17 jaar, waarvan er één nog nooit had geblowd). Verder varieert de leeftijd van 18 tot en met 55 jaar. De gemid-

delde leeftijd ligt vrij hoog op 28 jaar en een vijfde is 35-plusser, maar toch zijn de meeste bezoekers twintigers (57%).

Ruim driekwart is in Nederland geboren, maar vader of moeder komt vaak uit het buitenland. Dat maakt volgens de officiële CBS definitie de meeste coffeeshopbezoekers allochtoon (61%). Surinamers (19%) en Marokkanen (16%) vormen daarbij de grootste groepen. In totaal is 53% niet-westers allochtoon. Ook is een relatief groot deel van westerse buitenlandse herkomst (9%).

Gevraagd naar hun subjectieve etniciteit ("Tot welke etnische groep vind je zelf dat je behoort?") zegt iets meer dan de helft (55%) zich Nederlands te voelen.

Ruim de helft van de coffeeshopbezoekers woont zelfstandig op zichzelf, bijna een kwart woont nog thuis bij zijn of haar ouders en een vijfde woont met partner en/of kinderen. Bijna negen op de tien zijn woonachtig in Amsterdam.

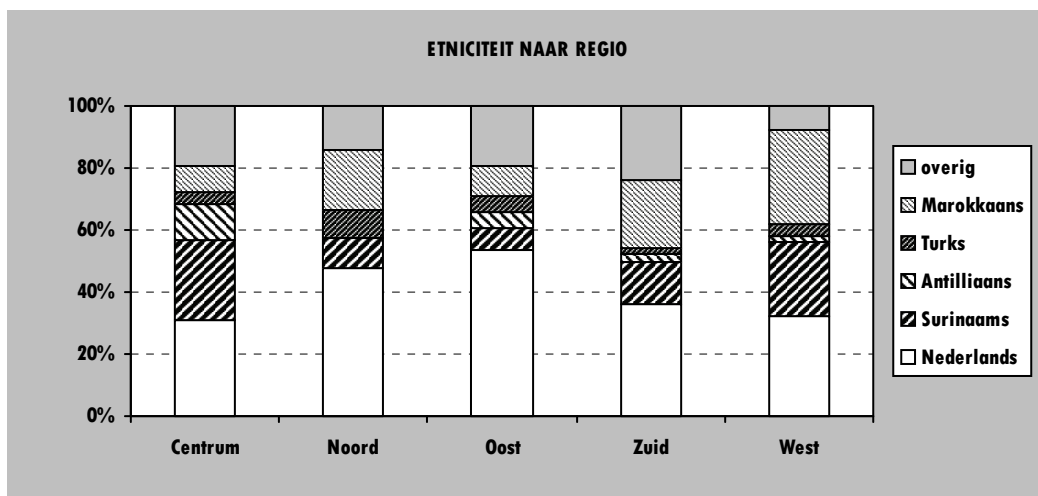
De meeste coffeeshopbezoekers hebben een beroepsopleiding afgerond (34% op vmbo-niveau en 24% op mbo-niveau). Vergeleken met de algemene bevolking van Amsterdam ligt het opleidingsniveau laag: slechts 13% heeft een hogere beroepsopleiding of universitaire studie afgerond.⁴⁷ Ruim een derde is momenteel nog schoolgaand of studerend, waarvan ongeveer de helft een middelbare beroepsopleiding volgt en de andere helft studeert aan hogeschool of universiteit. Voor de leesbaarheid zullen we de totale groep die momenteel een opleiding volgt 'studerenden' noemen. Bijna driekwart (73%) heeft een betaalde (bij)baan. Combineren we de gegevens over werk en opleiding, dan kunnen we spreken van 47% werkenden (hebben betaald werk en volgen daarnaast geen opleiding), 35% studerenden (volgen een opleiding, vaak gecombineerd met een parttime baan), en 19% werklozen (werk noch opleiding). Dat laatste percentage is hoog in vergelijking met de Amsterdamse bevolking, waar 8% van de burgers van 15-64 jaar 'niet-werkend werkzoekende' is.⁴⁸ Het gemiddelde netto inkomen ligt op 1.058 euro per maand.

⁴⁷ Van de Amsterdamse beroepsbevolking van 2008 was 39% hoger opgeleid (O+S, 2009).

⁴⁸ Peildatum 1 juli 2009 (O+S, 2009).

Coffeeshopbezoekers zijn te typeren als gemiddelde uitgaanders: 24% is een thuisblijver (ging afgelopen maand niet uit), maar 23% is juist een vaste stapper (ging ten minste 4 keer uit). De meeste uitgaanders bezoeken gelegenheden in het centrum van Amsterdam (72%). Het soort gelegenheden dat wordt bezocht zijn voornamelijk coffeeshops (74%)⁴⁹, cafés (68%), clubs (65%) en feestjes bij vrienden (59%). Minder – maar toch behoorlijk wat – coffeeshopbezoekers gingen de afgelopen maand naar kleine of grote party's en/of afterparty's (19%, 14% respectievelijk 18%).

Het publiek in de coffeeshops in het centrum van Amsterdam verschilt opvallend van dat in andere stadsregio's.⁵⁰ In het centrum zijn de coffeeshopbezoekers vaker vrouw, jonger, vaker van niet-westerse afkomst en vaker studierend. Vooral de etniciteit van de coffeeshopbezoekers in het centrum valt op; niet-westerse coffeeshopbezoekers zou men misschien juist vaker buiten het centrum verwachten. In de regio's Noord en Oost is echter een groot deel van de coffeeshopbezoekers autochtoon Nederlands. Het publiek in de regio's Zuid en vooral West is wel voornamelijk allochtoon.

1.3 geestelijke gezondheid

Tweederde van de coffeeshopbezoekers vindt zijn of haar eigen gezondheid goed tot uitstekend en 54% geeft zijn of haar eigen leven een rapportcijfer van

⁴⁹ De thuisblijvers bezochten de afgelopen maand ook een coffeeshop, maar bestempelden dat zelf niet als uitgaan.

⁵⁰ We onderscheiden vijf regio's op basis van de toenmalige stadsdelen: Centrum, Noord, Oost (Oost-Watergraafsmeer), Zuid (Oud Zuid, De Pijp) en West (Oud West, Westerpark, De Baarsjes)

een 8 of hoger. Anderzijds meent 1% een slechte gezondheid te hebben en beoordeelt 5% zijn of haar eigen leven met een (dikke) onvoldoende. Gemiddeld geven de coffeeshopbezoekers een 7.7 aan hun leven.

MHI - 5

In de Antenne vragenlijst is een kort meetinstrument voor de geestelijke gezondheid opgenomen: de RAND Mental Health Inventory (MHI-5).⁵¹ Door middel van 5 vragen over positieve en negatieve gevoelens wordt de algemene psychische gezondheidstoestand vastgesteld. Antwoordmogelijkheden zijn *altijd*, *meestal*, *vaak*, *soms*, *zelden* en *nooit*. Aan de antwoorden worden 1 tot en met 6 punten toegekend. Bij de derde en vijfde vraag krijgt het antwoord 'altijd' de meeste punten; bij de overige vragen is dat het antwoord 'nooit'. De itemscores worden bij elkaar opgeteld tot een ruwe somscore, die wordt getransformeerd naar een schaalscore tussen de 0 en de 100 punten. Algemeen wordt gezegd dat iemand met een score van meer dan 60 punten **psychisch gezond** is.⁵²

Hoe voelde je je de afgelopen maand?

- (1) Voelde je je erg zenuwachtig?
- (2) Zat je zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken?
- (3) Voelde je je kalm en rustig?
- (4) Voelde je je neerslachtig en somber?
- (5) Voelde je je gelukkig?

Afgaand op de scores op de MHI-5 zijn de meeste coffeeshopbezoekers (77%) psychisch gezond. De gemiddelde schaalscore is 74.9 op 100. Daarmee scoren de coffeeshopbezoekers gemiddeld ruim boven de grenswaarde van 60 punten. De totale Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder heeft een gemiddelde MHI-5 somscore van 79.7; de bevolking in zeer stedelijke gebieden scoort iets lager op 78.7 punten. De coffeeshopbezoekers scoren dus onder het gemiddelde van de Nederlandse bevolking, maar het verschil is klein.⁵³

Van de vijf items van de MHI-5 scoort "Zat je zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken?" het hoogst, dat wil zeggen dat verreweg de meeste coffeeshopbezoekers hier zelden of nooit last van hadden. Een hoge score betekent immers een goede geestelijke gezondheid. Het item "Voelde je je kalm en rustig?" scoorde relatief laag. Als coffeeshopbezoekers niet lekker in hun vel zitten, dan is er dus meestal sprake van rusteloosheid.

⁵¹ Berwick et al. (1991); Van der Zee & Sanderman (1993).

⁵² Perenboom et al. (2000).

⁵³ Cijfers afkomstig uit Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) 2008 (CBS, 2009). Het verschil tussen coffeeshopbezoekers en Nederlandse bevolking in zeer stedelijke gebieden is significant (enkelzijdige t-test, $t = -3.811$, $p < .001$).

PHQ - 9

De vragenlijst bevatte tevens een wereldwijd veelgebruikte screener voor **depressie**: de Patient Health Questionnaire (PHQ-9).⁵⁴ Dit meetinstrument bevat negen vragen die zijn gebaseerd op de DSM-IV⁵⁵ criteria voor ernstige depressieve episodes. Antwoordmogelijkheden zijn *helemaal niet*, *verscheidene dagen*, *meer dan de helft van de dagen* en *bijna elke dag*. De laatste twee antwoorden leveren een positieve score op. Wanneer ten minste 5 van de 9 vragen positief zijn beantwoord (waaronder in elk geval vraag 1 of 2), dan is er zeer waarschijnlijk sprake van een depressie.

Bij iets meer dan 5% van de coffeeshopbezoekers wijst de score op de PHQ-9 op een mogelijke depressie. Cijfers over de algemene Nederlandse bevolking ontbreken, maar in Duits en Amerikaans onderzoek scoorde circa 4% positief op deze screener.⁵⁶ Daarmee vergeleken doen coffeeshopbezoekers het nauwelijks slechter.⁵⁷

Gemiddeld scoren de coffeeshopbezoekers positief op 3 van de 9 items en 29% scoort positief op minimaal 1 item. Er is dus bij een kleine groep waarschijnlijk sprake van echte depressie, maar een wat grotere groep (overigens nog steeds de minderheid) heeft weleens last van depressieve symptomen. De meest voorkomende symptomen zijn slaap- en eetproblemen. In beide gevallen kunnen deze problemen twee vormen aannemen: zowel te veel als te weinig slaap of eetlust. Ook vermoeidheid en gebrek aan energie scoort relatief hoog. Suïcidale gedachten komen het minst voor.

Hoe vaak heb je in de afgelopen 2 weken last gehad van één of meer van de volgende problemen?

- (1) **Weinig interesse of plezier in activiteiten.**
- (2) **Je neerslachtig, depressief of hopeloos voelen.**
- (3) **Moeilijk inslapen, moeilijk doorslapen of te veel slapen.**
- (4) **Je moe voelen of gebrek aan energie hebben.**
- (5) **Weinig eetlust of overmatig eten.**
- (6) **Een slecht gevoel hebben over jezelf - of het gevoel hebben dat je een mislukking bent of het gevoel dat je jezelf of jouw familie teleurgesteld hebt.**
- (7) **Problemen om je te concentreren, bijvoorbeeld om de krant te lezen of om tv te kijken.**
- (8) **Zo traag bewegen of zo langzaam spreken dat andere mensen dit opgemerkt kunnen hebben? Of het tegenovergestelde, zo zenuwachtig of rusteloos zijn dat je veel meer beweegt dan gebruikelijk.**
- (9) **De gedachte dat je beter dood zou kunnen zijn of de gedachte jezelf op een bepaalde manier pijn te doen.**

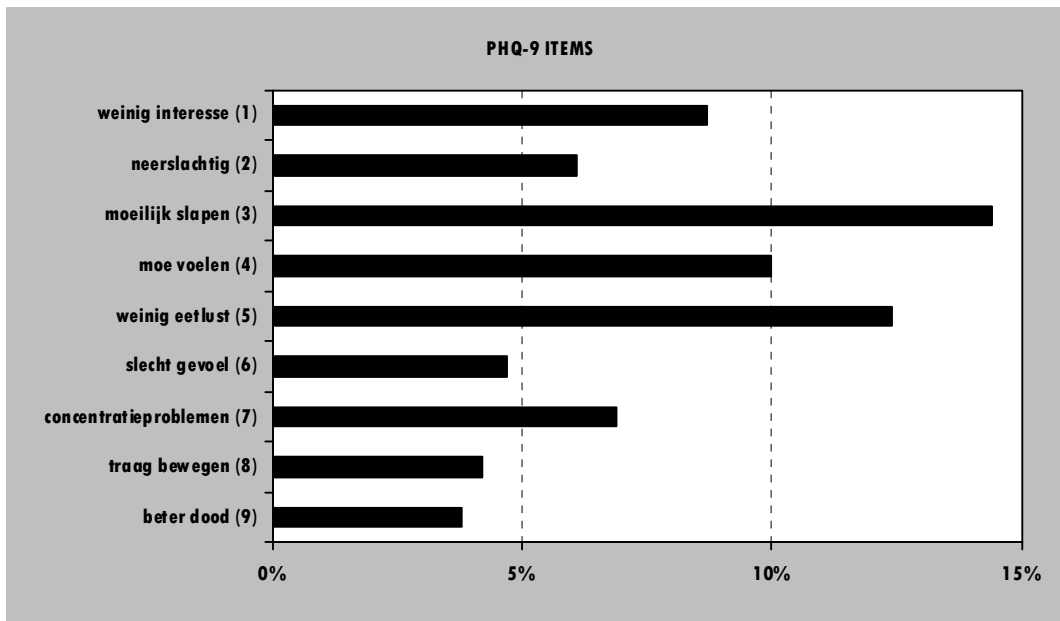
⁵⁴ Spitzer et al. (1999).

⁵⁵ DSM (Diagnostic and Statistic Manual of mental disorders) is een internationaal classificatiesysteem voor psychiatrische diagnostiek.

⁵⁶ Martin et al. (2006) en Kroenke et al. (2009). In het laatstgenoemde Amerikaanse onderzoek werd de PHQ-8 gehanteerd, waarbij de laatste vraag naar suïcidale gedachten ontbreekt.

⁵⁷ Geen significant verschil. Enkelzijdige t-testen: $t = .738$, $p = .461$ / $t = 1.098$, $p = .273$.

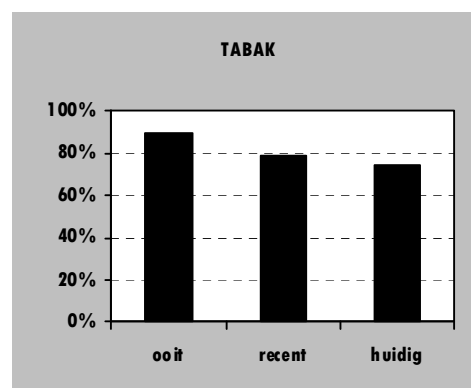

2 middelengebruik

De vragenlijst besloeg items over roken, drinken, blowen en het gebruik van zeventien andere middelen. We presenteren in deze paragraaf algemene gebruikscijfers en maken vergelijkingen tussen subgroepen op basis van geslacht (mannen versus vrouwen), leeftijd (5 categorieën: jonger dan 20, 20 t/m 24, 25 t/m 29, 30 t/m 34, 35 en ouder), etniciteit (westers versus niet-westers) en dagbesteding (werkend, studierend en werkloos).

2.1 tabak

Coffeeshopbezoekers zijn over het algemeen stevige rokers, maar opvallender is dat een niet onaanzienlijk deel van hen niet rookt of zelfs nog nooit heeft gerookt. Negen op de tien coffeeshopbezoekers hebben ooit tabak gerookt. Gemiddeld deden ze dat voor het eerst op hun 15^e jaar. Bijna driekwart van de coffeeshopbezoekers is huidige roker (74%), waarvan 80% dagelijks (dat is 58% van de totale groep)

en 11% bijna dagelijks. Zogenaamde 'gelegenheidsrokers' komen (zeker in vergelijking met de clubbezoekers van 2008) nauwelijks voor.

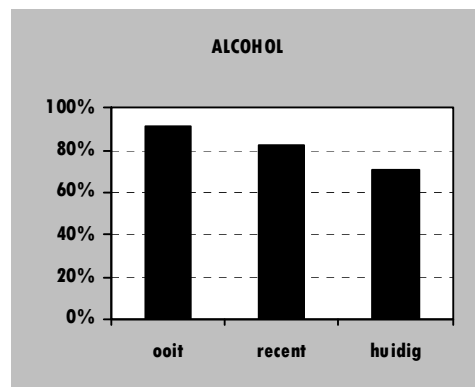
Gemiddeld roken de huidige rokers 11 sigaretten per dag; 25% rookt 1-5 sigaretten, 33% rookt er 6-10 en 38% rookt 11-20 sigaretten per dag. Bijna driekwart (73%) van de huidige rokers denkt zelf weleens dat hij/zij te veel of te vaak rookt.

2.1.1 tabakgebruik naar subgroep

Er is nauwelijks verschil in rookgedrag naar geslacht, leeftijd, etniciteit of dagbesteding. Wel roken westerse coffeeshopbezoekers gemiddeld iets meer sigaretten per dag dan niet-westerse bezoekers (12 versus 10).

2.2 alcohol

Negen van de tien coffeeshopbezoekers (91%) hebben ooit alcohol gedronken. Gemiddeld waren zij 15 jaar toen ze dat voor het eerst deden. Zeven op de tien coffeeshopbezoekers zijn huidige drinkers (71%). De meeste huidige drinkers drinken een paar dagen per week (24%), alleen in het weekend (23%) of af en toe bij gelegenheden (33%). Dagelijks of bijna dagelijks drinken komt veel minder vaak voor (13%). Van de totale groep coffeeshopbezoekers is 4% dagelijks drinker.

Gemiddeld consumeren de huidige drinkers (op de dagen dat ze drinken) 5 glazen alcohol per dag. Eén op de vier huidige drinkers (24%) drinkt hooguit twee glazen alcohol op een dag, maar ongeveer hetzelfde deel (25%) drinkt er meer dan zes. Alcohol wordt meestal gedronken in gezelschap van partner en/of vrienden, maar toch geeft 5% van de huidige drinkers aan dit meestal alleen te doen.

2.2.1 alcoholgebruik naar subgroep

Mannelijke en vrouwelijke coffeeshopbezoekers zijn even vaak ooit-, recente en huidige drinkers, maar mannen drinken gemiddeld per dag bijna anderhalf glas meer (5.3 versus 4.0 glazen). Westerse coffeeshopbezoekers zijn vaker recente (89%) en huidige (79%) drinkers dan niet-westerse bezoekers (77% respectievelijk 64%), maar de verschillen zijn niet heel groot en in het ooit-gebruik en in de hoeveelheid alcohol die gedronken wordt, is er geen verschil. Leeftijd en dagbesteding van de bezoekers maakt geen onderscheid in alcoholconsumptie.

2.2.2 riskant drinken en binge drinken

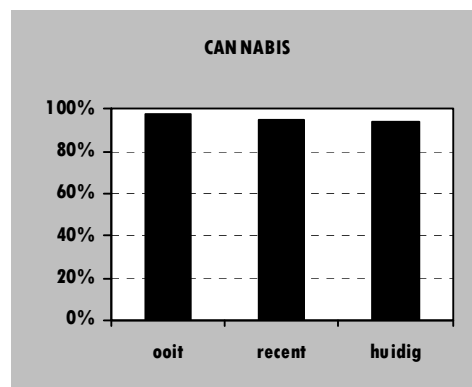
Wanneer we frequentie en hoeveelheid van alcoholgebruik combineren, dan is 7% van de huidige drinkers een **riskante drinker** (dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 of 5 glazen).⁵⁸ Voor de totale groep coffeeshopbezoekers is dat 5%.

Een andere maatstaf op basis van frequentie en hoeveelheid is het '**binge drinken**', veelal gedefinieerd als de afgelopen maand weleens bij één gelegenheid 5 of meer glazen alcohol hebben gedronken. Aan deze definitie voldoet 82% van de huidige drinkers (75% van de totale groep). De definitie is echter niet geheel onomstreden, zo schreven we in de vorige Antenne.⁵⁹

Zelf vindt ongeveer één op de vijf coffeeshopbezoekers dat hij/zij weleens **te veel of te vaak** drinkt (20% van de huidige drinkers; 22% van de totale groep).

2.3 cannabis

Het is weinig verrassend dat het leeuwendeel van de coffeeshopbezoekers cannabis gebruikt. Des te opvallender is het dat zeven bezoekers (3%) nog nooit en zestien bezoekers (6%) de laatste maand niet hebben geblowd. De coffeeshopbezoekers die wel ooit geblowd hebben, deden dat voor het eerst toen zij gemiddeld 16 jaar waren. Driekwart van de huidige blowers blowt dagelijks (55%) of bijna dagelijks (21%), 15% wekelijks of in het weekend en 9% zelden of alleen bij gelegenheden. Op een dag blowen de huidige blowers gemiddeld bijna 4 joints. Ongeveer één op de zes rookt maximaal één joint per dag (16%), maar een iets grotere groep van 20% blowt er op een dag meer dan vijf.

2.3.1 cannabisgebruik naar subgroep

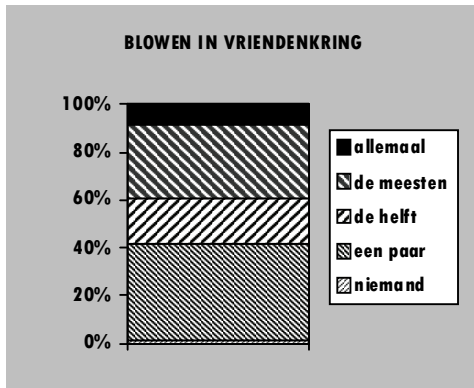
Er is geen verschil in ooit-, recent of huidig gebruik van cannabis tussen subgroepen. Wel is er verschil in de hoeveelheden die worden geblowd. Mannelijke coffeeshopbezoekers blowen per dag gemiddeld bijna twee maal zo veel dan vrouwelijke bezoekers (4.2 versus 2.4 joints). Daarnaast zien we dat studerende coffeeshopbezoekers het minst blowen (gemiddeld 2.8 joints per dag), gevolgd

⁵⁸ Voor personen tot 19 jaar geldt een grens van 4 glazen; vanaf 19 jaar is dat 5 glazen. Deze definitie wordt sinds 1995 in Antenne gehanteerd.

⁵⁹ Benschop, Nabben & korf (2009), p.106.

door werkende bezoekers (3.9 joints). Werkloze bezoekers blowen het meest (5.5 joints). Er is geen verschil in hoeveelheid naar leeftijd of etniciteit.

2.3.2 cannabisgebruik onder vrienden

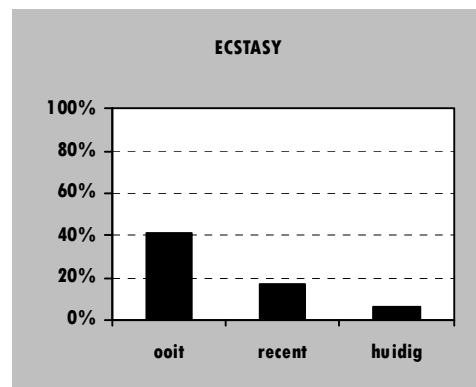
Ook binnen de vriendenkring van de coffeeshopbezoekers is cannabisgebruik geen uitzondering. Er is bijna niemand die niet op z'n minst een paar vrienden heeft die blowen. Toch is het zeker niet zo dat de coffeeshopbezoekers alleen maar blowende vrienden hebben. Vier op de tien coffeeshopbezoekers hebben voornamelijk vrienden die niet blowen en bij twee op de tien blowt niet meer dan de helft. Coffeeshopbezoekers wier vriendenkring voor het grootste deel uit blowers bestaan, zijn dus in de minderheid.

shopbezoekers wier vriendenkring voor het grootste deel uit blowers bestaan, zijn dus in de minderheid.

Uiteraard komt cannabisgebruik in deze editie van Antenne uitgebreid aan bod. In paragraaf 3 (pag. 103) gaan we dieper in op de aard, omvang en achtergronden van het blowen.

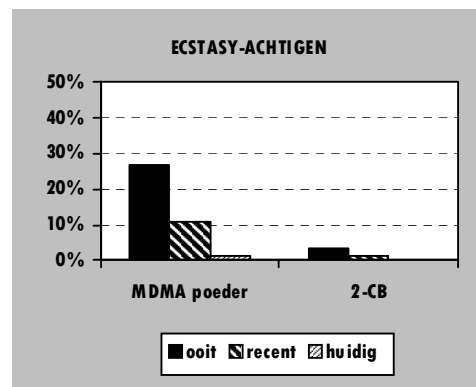
2.4 ecstasy

Vier op de tien coffeeshopbezoekers (41%) hebben ervaring met ecstasy. Zij waren gemiddeld bijna 20 jaar toen zij voor het eerst ecstasy gebruikten. De laatste maand heeft 6% van de coffeeshopbezoekers ecstasy gebruikt. Geen van hen dagelijks of doordeweeks; ze gebruiken af en toe (60%) of alleen in het weekend (27%). Er zijn ook niet veel huidige gebruikers (13%) die zelf vinden dat ze **te veel of te vaak** ecstasy gebruiken.

2.4.1 ecstasy-achtigen

De werkzame stof in ecstasy is MDMA. Dit is behalve in pilvorm ook in poeder of kristallen verkrijgbaar. 2-CB is een aan MDMA verwante stof met meer hallucinogene

effecten. Het gebruik van MDMA-poeder onder coffeeshopbezoekers benadert dat van ecstasypillen, maar 2-CB gebruik is duidelijk experimenteler van aard. Ruim een kwart (27%) heeft ooit MDMA-poeder gebruikt tegenover 3% 2-CB. De laatste maand gebruikte 2% MDMA-poeder en niemand 2-CB.

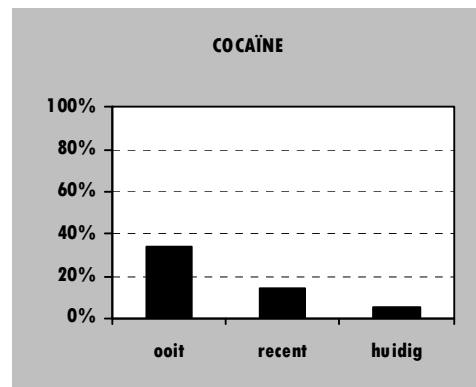
2.4.2 ecstasy en ecstasy-achtigen naar subgroep

Er is geen verschil in ecstasygebruik tussen mannelijke en vrouwelijke coffeeshopbezoekers en tussen werkenden, studerende en werklozen. Bij een stijgende leeftijd gaat het ooit-gebruik omhoog (van 27% naar 53%), maar in recent en huidig gebruik verschillen jongere en oudere coffeeshopbezoekers niet. Tussen westerse en niet-westerse bezoekers zijn er wel aperte verschillen. Van de westerse bezoekers heeft 59% ooit ecstasy gebruikt; bij de niet-westerse bezoekers is dat nog niet de helft daarvan, 26%. In het huidig gebruik is het verschil nog meer uitgesproken (11% versus 2%).

Verschillen tussen subgroepen wat betreft het ooit-gebruik van MDMA-poeder zijn dezelfde als bij ecstasy: westerse coffeeshopbezoekers zijn vaker ooit-gebruikers dan niet-westerse (42% versus 13%) en het ooit-gebruik stijgt met de leeftijd (van 18% naar 41%). Tussen mannen en vrouwen en tussen werkenden, studerende en werklozen is er geen verschil. Gebruik van 2-CB laat geen verschillen zien tussen subgroepen.

2.5 cocaïne

Een derde van de coffeeshopbezoekers heeft ooit cocaïne gebruikt (34%); gemiddeld voor het eerst op hun 21e. De laatste maand heeft 5% van de coffeeshopbezoekers cocaïne gebruikt. Eén van deze huidige gebruikers neemt dagelijks cocaïne, de rest gebruikt veel minder frequent en bewaart het middel vooral voor gelegenheden (71%). Hoewel cocaïne dus zeker niet meer frequent gebruikt wordt dan ecstasy, denkt toch een veel groter deel, namelijk meer dan de helft van de huidige gebruikers (54%) dat hij of zij **te veel of te vaak** cocaïne gebruikt.

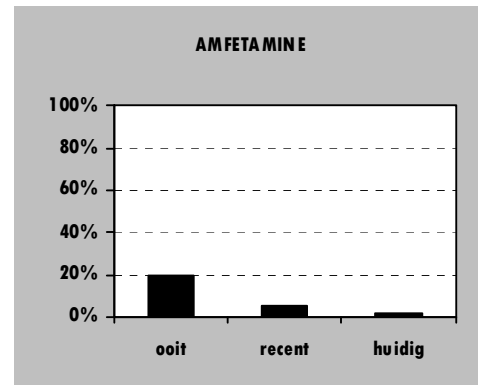
2.5.1 cocaïne naar subgroep

Bij cocaïne zien we dezelfde verschillen tussen subgroepen als bij ecstasy. Tussen westerse en niet-westerse coffeeshopbezoekers is er een groot verschil in zowel ooit-gebruik (50% versus 19%) en recent gebruik (24% versus 6%) als huidig gebruik

(10% versus 2%). Het ooit-gebruik neemt toe van 15% bij bezoekers jonger dan 20 jaar naar 56% bij 35-plussers, maar in huidig gebruik is er geen verschil tussen leeftijdsgroepen. En mannelijke, vrouwelijke, werkende, studerende en werkloze coffeeshopbezoekers zijn ongeveer even vaak cocaïnegebruikers.

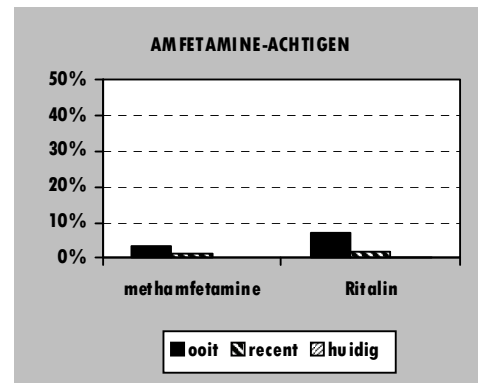
2.6 amfetamine

De gebruikscijfers van amfetamine liggen in vergelijking met ecstasy en cocaïne ongeveer de helft lager. Eén op de vijf coffeeshopbezoekers (20%) heeft ooit amfetamine gebruikt. De gemiddelde startleeftijd is 20 jaar. De laatste maand hebben vier bezoekers amfetamine gebruikt, dat is 2% van de totale groep. Er wordt over het algemeen zelden amfetamine gebruikt.

2.6.1 amfetamine-achtigen

Methamfetamine (of *crystal* of *ice*) heeft net als amfetamine een stimulerende werking, maar de effecten houden veel langer aan. Ook de werkzame stof in het bekende ADHD-medicijn Ritalin (methylfenidaat) is verwant aan amfetamine en heeft een oppeppend effect. Geen van beide middelen lijkt erg populair bij de coffeeshopbezoekers. Het ooit-gebruik bedraagt 3% voor methamfetamine en 7% voor Ritalin (al dan niet op doktersvoorschrift). Eén enkele coffeeshopbezoeker (0.4%) gebruikte de laatste maand nog Ritalin en niemand gebruikte methamfetamine.

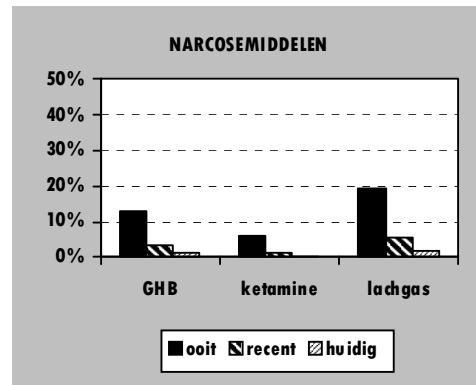
2.6.2 amfetamine en amfetamine-achtigen naar subgroep

Ook bij amfetaminegebruik is er een duidelijk verschil tussen westerse en niet-westerse coffeeshopbezoekers, maar dat is vooral te vinden in het ooit-gebruik (34% versus 7%) en recente gebruik (9% versus 2%), maar niet in het huidige gebruik (3% versus 1%). Het ooit-gebruik stijgt met de leeftijd, van 6% bij de jongste leeftijdsgroep naar 33% bij de oudste. In het recente en huidige gebruik is er geen verschil naar leeftijd. Geslacht en voornaamste dagbesteding hangen niet samen met amfetaminegebruik bij de coffeeshopbezoekers.

Het ooit-gebruik van methamfetamine en Ritalin door westerse bezoekers bedraagt respectievelijk 7% en 13%, bij niet-westerse bezoekers ligt dat een stuk lager op 1% en 2%. Daarnaast valt op dat het voornamelijk bezoekers van 35 jaar en ouder zijn die ervaring hebben met methamfetamine.

2.7 narcosemiddelen

GHB, ketamine en lachgas worden of werden in de geneeskunde gebruikt als narcosemiddel. GHB staat vermeld onder zowel de Opiumwet als de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening; ketamine alleen onder de laatste. Lachgas is niet wettelijk verboden en wordt ook wel gebruikt in gaspatronen voor slagroomspuiten. Van de drie narcosemiddelen is lachgas het meest gebruikt door de coffeeshopbezoekers (19%), gevolgd door GHB (13%) en ketamine (6%). Huidig gebruik van lachgas en GHB bedraagt ieder 2%; één coffeeshopbezoeker gebruikte de laatste maand ketamine (0.4%).

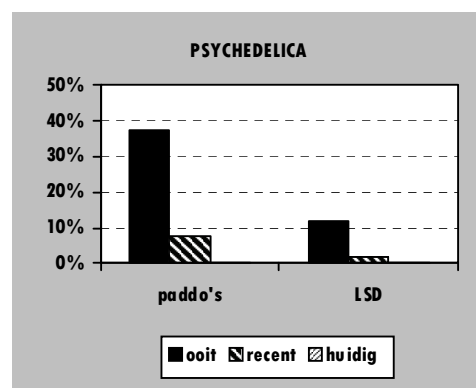

2.7.1 narcosemiddelen naar subgroep

Ook bij narcosemiddelen komen de verschillen naar etniciteit naar voren: het ooit-gebruik van alledrie de middelen ligt bij westerse coffeeshopbezoekers ten minste twee maal hoger dan bij niet-westerse bezoekers (lachgas: 27% versus 13%, GHB: 20% versus 8%, ketamine: 12% versus 1%). Het patroon van toenemend ooit-gebruik bij een stijgende leeftijd is ook terug te vinden bij GHB en lachgas.

2.8 psychedelica

Bijna vier op de tien coffeeshopbezoekers (38%) hebben weleens hallucinogene paddenstoelen (paddo's) gebruikt, maar slechts een enkeling is huidige gebruiker (0.4%). Ooit-gebruik van LSD ligt veel lager. Dat psychedelicum is door 14% van de bezoekers weleens gebruikt. Het huidige gebruik van LSD is eveneens beperkt tot een enkele coffeeshopbezoeker (overigens een ander individu).

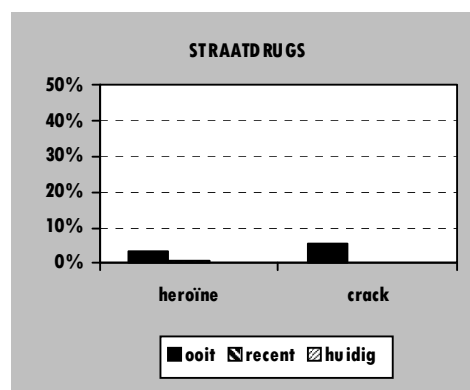

2.8.1 psychedelica naar subgroep

Ooit-gebruik van paddo's laat het bekende beeld zien van een hoger percentage bij westerse coffeeshopbezoekers ten opzichte van niet-westerse bezoekers (55% versus 23%). Dat geldt ook voor ooit-gebruik van LSD (18% versus 7%). Dit middel laat daarnaast een toenemend ooit-gebruik bij stijgende leeftijd zien en bovendien een verschil tussen mannen en vrouwen (14% versus 4%) én een bedeutend lager ooit-gebruik bij studerende (5%) vergeleken met werkende (12%) en werkloze (20%).

2.9 straatdrugs

Gebruik van heroïne en crack (ook wel 'straatdrugs') komt nauwelijks voor bij de coffeeshopbezoekers. Ooit-gebruik van crack bedraagt 6% (vergelijkbaar met een middel als ketamine) en van heroïne 3% (vergelijkbaar met 2-CB of methamfetamine). Het gebruik was blijkbaar van experimentele aard, want er is niet één coffeeshopbezoeker die deze middelen de laatste maand nog heeft gebruikt.

2.9.1 straatdrugs naar subgroep

Het zijn vrijwel uitsluitend oudere coffeeshopbezoekers (35 jaar en ouder) die weleens heroïne of crack hebben gebruikt. Dat geldt zeker wat betreft heroïne ook voor de werkloze; werkende en studerende coffeeshopbezoekers hebben niet of nauwelijks ervaring met het middel. Opvallender is waarschijnlijk (hoewel het gaat om kleine aantallen) dat er geen significant verschil is tussen westerse en niet-westerse bezoekers.

2.10 overige middelen

Tot slot twee middelen die buiten de bovengenoemde categorieën vallen: poppers en slaap- en kalmeringsmiddelen (al dan niet op recept). Ongeveer één op de zes coffeeshopbezoekers (16%) heeft ooit poppers geprobeerd en twee bezoekers (1%) hebben die de laatste maand nog gebruikt. Het ooit-gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen bedraagt 12%; huidig gebruik eveneens 1%.

Bij beide middelen zien we een toenemend ooit-gebruik bij stijgende leeftijd en een hogere score bij westerse bezoekers.

2.11 vergelijking met café- en clubbezoekers

Actuele cijfers over druggebruik onder jongeren en jongvolwassen in Amsterdam ontbreken, maar we kunnen gerust veronderstellen dat de coffeeshopbezoekers in deze survey hierin hoger scoren dan hun leeftijdsgenoten in de algemene bevolking.⁶⁰ Om de gebruikscijfers van coffeeshopbezoekers toch een beetje in perspectief te kunnen plaatsen, zetten we ze naast de cijfers van de laatste Antenne surveys onder cafébezoekers (2005) en clubbezoekers (2008).⁶¹ Het ooitgebruik van verschillende genotmiddelen in de drie groepen ontloopt elkaar niet veel; in het huidige gebruik zien we grotere verschillen. Coffeeshopbezoekers zijn natuurlijk vaker huidige blowers en ook vaker huidige rokers. Ze zijn daarentegen minder vaak huidige drinkers. Wat betreft het huidige gebruik van de andere illegale middelen (harddrugs) lijken de coffeeshopbezoekers erg op de cafébezoekers van 2005.

middelengebruik café-, club- en coffeeshopbezoekers

	OOIT			LAATSTE MAAND		
	café 2005	club 2008	coffeeshop 2009	café 2005	club 2008	coffeeshop 2009
alcohol	100%	99%	91%	97%	96%	71%
tabak	80%	81%	90%	45%	61%	74%
cannabis	73%	83%	97%	22%	39%	94%
ecstasy	32%	48%	41%	7%	21%	6%
cocaine	26%	33%	34%	8%	14%	5%
amfetamine	17%	24%	20%	2%	6%	2%
GHB	10%	16%	13%	2%	5%	2%
ketamine	4%	9%	6%	1%	2%	< 1%
paddo's	22%	32%	38%	0%	2%	< 1%
LSD	6%	8%	12%	0%	< 1%	< 1%
crack	2%	5%	6%	< 1%	1%	0%
heroïne	2%	1%	3%	0%	0%	0%

3 cannabis nader bekeken

Bij een survey onder coffeeshopbezoekers ligt het voor de hand om vooral over cannabis meer gedetailleerde vragen te stellen. We besteden hier aandacht

⁶⁰ Het meest recente cijfer stamt uit 2004. Ooit-gebruik van harddrugs (ecstasy, cocaine, amfetamine en/of heroïne) in de leeftijdscategorie 18-34 jaar: 18% (Uitenbroek et al., 2006). Ter vergelijking: het ooit-gebruik van deze middelen onder de coffeeshopbezoekers bedraagt 47%.

⁶¹ Nabben, Benschop & Korf (2006); Benschop, Nabben & Korf (2009). Vergelijking op 'face value', er zijn geen significantietoetsen uitgevoerd.

aan het kopen van cannabis (in de coffeeshop of daarbuiten), kenmerken van gebruik (o.a. wijze, moment en frequentie van gebruik) en problematisch gebruik.

3.1 cannabis kopen

Vier op de tien coffeeshopbezoekers die ooit hebben geblowd, hebben hun eerste hasj of wiet zelf gekocht (42%). De meerderheid kreeg hun eerste cannabis dus aangeboden door anderen. Tien bezoekers (4%) hebben tot op heden nooit zelf hasj of wiet gekocht.

3.1.1 coffeeshop

Van de totale groep onderzochte coffeeshopbezoekers is driekwart vaste klant bij de shop waar ze werden geënquêteerd: 18% bezoekt uitsluitend die shop en 57% komt vooral daar, soms elders. Gemiddeld komen de bezoekers om de dag in een coffeeshop (17 van de 30 dagen). Een vijfde (19%) bezoekt ongeveer één keer per week een coffeeshop (maximaal 4 van de 30 dagen) en ruim een derde (35%) komt er bijna dagelijks (minimaal 25 van de 30 dagen).

De coffeeshopbezoekers die zelf weleens hasj of wiet kopen, doen dat gemiddeld negen van de tien keer in een coffeeshop. Bijna driekwart van de kopers (73%) heeft de laatste 10 keer alleen maar in een coffeeshop gekocht. Iets meer dan de helft (52%) koopt in een coffeeshop uitsluitend hasj of wiet voor zichzelf, 41% koopt er soms ook voor iemand anders en 7% koopt er vaak of altijd cannabis voor anderen.

3.1.2 dealers en telers

Van de coffeeshopbezoekers die zelf hasj of wiet kopen, koopt 20% ook weleens van dealers of andere onbekenden. Van hen doet 55% dat bij vrienden/kennissen thuis, 27% belt een 06-dealer, eveneens 27% gaat langs bij een dealer of teler thuis en 10% koopt bij een dealer op straat.

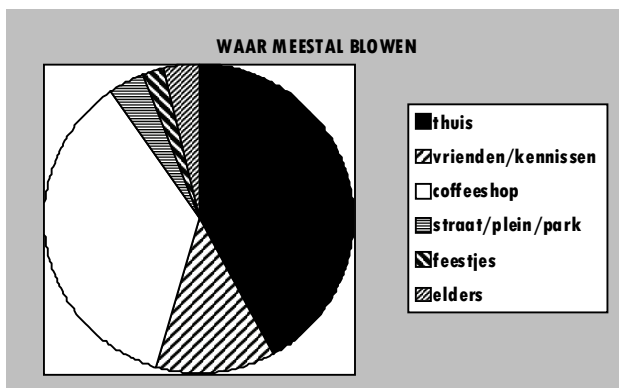
Drie op de tien coffeeshopbezoekers (29%) hebben ooit zelf wiet geteeld en 9% teelt tegenwoordig nog zelf. Het lijkt vreemd om in een coffeeshop zelf-telers aan te treffen. Veel van deze telers doen dat blijkbaar op dusdanige kleine schaal dat zij niet het hele jaar zelfvoorzienend zijn. De coffeeshop heeft ook een sociale functie en is niet altijd slechts een afhaalpunt voor cannabis.

Bijna de helft van alle coffeeshopbezoekers (49%) kent iemand anders die wiet teelt. Meestal teelt die persoon voor eigen gebruik en voor directe vrienden (39%), telers die kweken voor de verkoop (10%) zijn wat minder bekend bij de coffeeshopbezoekers.

3.2 cannabis roken: hoe, waar, wanneer, met wie

Zo goed als iedereen (98% van de huidige blowers) rookt cannabis in een joint met tabak. Uitzonderingen zijn drie coffeeshopbezoekers die meestal een joint zonder tabak blowen, twee bezoekers die een pijpje gebruiken en één bezoeker die een vaporizer gebruikt. Blowen met behulp van een waterpijp of chillum en eten of drinken van cannabis (spacecake, wietthee e.d.) komt wellicht wel voor, maar is door geen van de coffeeshopbezoekers genoemd als hun meest gehanteerde methode.

Iets meer dan de helft van de huidige blowers (53%) prefereert wiet boven hasj; bij 30% is dat juist andersom. Eén op de zes (16%) heeft geen voorkeur hasj dan wel wiet. Er lijkt een hele lichte verschuiving richting een voorkeur voor hasj te hebben plaatsgevonden. In de Antenne coffeeshopsurvey van 2001 en in een onderzoek naar blowgedrag onder coffeeshopbezoekers uit 2003 gebruikte 58% liever wiet en 27% respectievelijk 26% liever hasj.⁶²

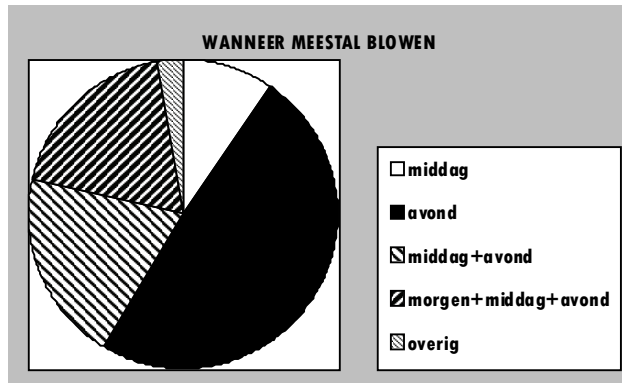

Het grootste deel van de huidige blowers gebruikt cannabis meestal thuis (42%), dan wel in – of voor de deur van – een coffeeshop (36%). Daarbuiten blouwt 12% meestal bij vrienden of kennissen, 4% op straat en 2% op feestjes. Geen enkele bezoeker blouwt meestal in café/club of op of rond school.

Een kwart van de huidige blowers (25%) beperkt het blowen vooral tot de weekenddagen (vrijdag t/m zondag). Daarentegen doet 6% het vooral op doordeweekse dagen (maandag t/m donderdag). Het merendeel van de blowers blouwt echter zowel in het weekend als door de week (70%). Dat blijkt ook uit het aantal blowdagen per maand. In de afgelopen 30 dagen heeft 46% van de huidige blowers elke dag geblouwt en 27% telde tussen de 20 en de 30 blowdagen. Gemiddeld hebben de huidige blowers op 22 van de afgelopen 30 dagen cannabis gebruikt. Hierbij is het belangrijk te herhalen dat de meer frequente blowers in dit onderzoek oververtegenwoordigd zijn omdat zij een grotere kans hebben om in de coffeeshop te worden aangetroffen (zie paragraaf 1.1, pag. 89).

⁶² Korf, Nabben & Benschop (2002); Korf et al. (2004).

De avonduren zijn duidelijk het meest favoriete tijdstip om te blowen: 88% van de huidige blowers doet dit (ook) 's avonds. Ongeveer de helft bluft (ook) 's middags (48%) en 21% (ook) 's morgens. Combineren we deze dagdelen, dan blijkt 9% uitsluitend 's middags te blowen, 49% uitsluitend

's avonds en 20% zowel 's middags als 's avonds. Eén op de vijf blowers (19%) bluft op elk uur van de dag, zowel 's morgens als 's middag en 's avonds.

Blowen gebeurt over het algemeen in gezelschap van partner (10%), vrienden en kennissen (44%) of allebei (15%). Ongeveer één op de drie huidige blowers (31%) bluft meestal alleen.

3.2.1 rookverbod

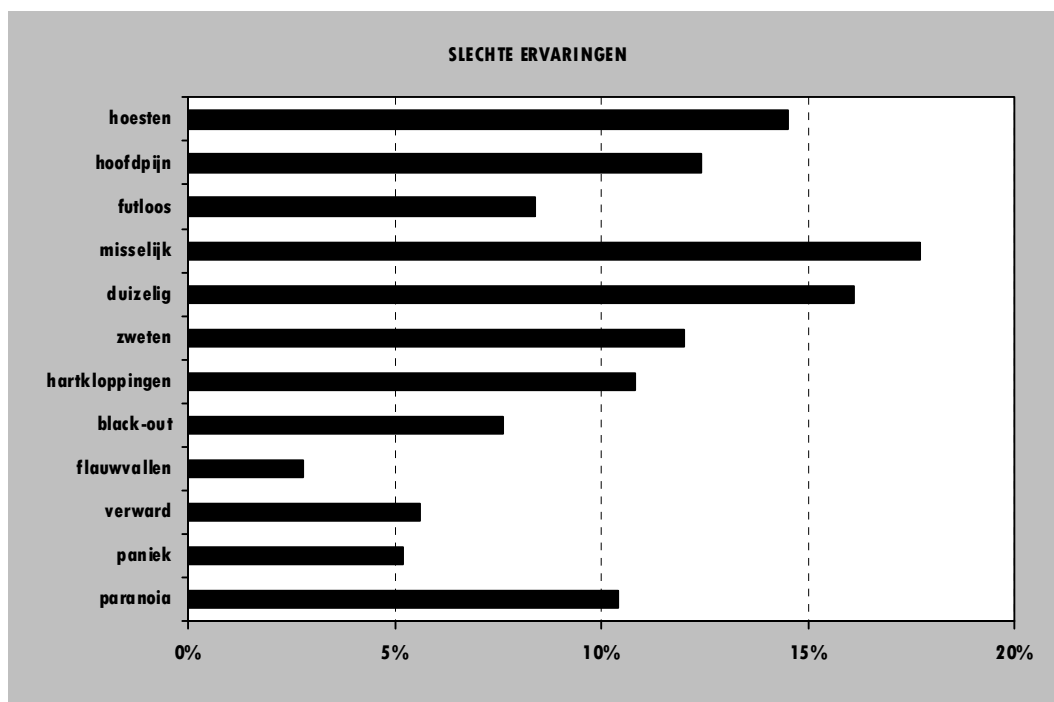
Sinds 1 juli 2008 geldt er een rookverbod in alle Nederlandse horeca – inclusief de coffeeshops. We vroegen de coffeeshopbezoekers in hoeverre hun blowgedrag door dit verbod was veranderd wat betreft frequentie van het blowen, blowen met of zonder tabak en blowen binnen of buiten de coffeeshop. Over het algemeen lijkt het rookverbod van beperkte invloed te zijn geweest. Driekwart van de huidige blowers is niet meer of minder gaan blowen, 92% bluft niet vaker zonder tabak en 63% bluft niet vaker buiten de coffeeshop.

De meesten blowen sinds het rookverbod dus evenveel, maar opmerkelijk genoeg zegt 15% (veel) meer te zijn gaan blowen, terwijl 11% zegt juist te zijn gemindeerd. Van de weinigen die vaker zonder tabak zijn gaan blowen, doet ongeveer de helft dat door middel van een 'pure' joint (alleen wiet) en de andere helft met behulp van een tabaksvervanger (gedroogde planten of kruiden zonder nicotine). Een enkele coffeeshopbezoeker is overgestapt op de vaporizer. Hoewel beperkt, heeft het rookverbod vooral effect gehad op de plek waar wordt gebluft. Eén op de tien coffeeshopbezoekers (11%) bluft vaker buiten voor de deur van de coffeeshop, 7% bluft vaker op straat of in het park en 20% heeft ergens anders een niet nader gespecificeerde plek gevonden. Blowen heeft zich voor een deel van de coffeeshopbezoekers dus naar de openbare ruimte verplaatst.

3.3 problematisch gebruik

3.3.1 slechte ervaringen

Een fors deel (42%) van de huidige blowers heeft weleens slechte ervaringen gehad met blowen. Misselijkheid, duizeligheid en hoestbuien waren daarbij de meest voorkomende klachten, maar ook ernstiger symptomen kwamen voor. Daarbij valt vooral het percentage huidige blowers op dat weleens last heeft gehad van 'paranoia' (10%). In hoeverre het hier daadwerkelijk om verschijnselen van psychose ging, kan alleen door deskundigen worden beoordeeld.

3.3.2 riskant blowen

In Antenne definiëren we **riskant blowen** als dagelijks blowen, of meerdere dagen per week meer dan 1 joint roken. Maar liefst 82% van de huidige blowers voldoet aan deze definitie (dat is 77% van de totale groep onderzochte coffeeshopbezoekers).

De mannelijke coffeeshopbezoekers (88%) blowen vaker riskant dan vrouwelijke bezoekers (58%), maar in beide groepen is de meerderheid riskante blower. Ook bij studerende(n), werkende(n) en werkloze(n) is de meerderheid riskante blower, maar huidige blowers zonder baan of studie (96%) zijn duidelijk vaker riskante blower dan studerende(n) (70%); coffeeshopbezoekers met werk zitten daar tussenin (86%). Leeftijd en etniciteit hangen niet samen met riskant blowen. Dat

geldt ook voor geestelijke gezondheid, althans niet binnen de groep huidige blowers. Blowers die scoren op de MHI-5 (psychisch ongezond zijn) en blowers die scoren op de PHQ-9 (mogelijk depressief zijn) zijn niet vaker riskante blowers dan blowers die niet scoren op deze screeners. Andersom kunnen we ook zeggen dat riskante blowers niet vaker een slechte geestelijke gezondheid of depressie hebben dan coffeeshopbezoekers die niet riskant blowen.

Omdat zo'n groot deel van de coffeeshopbezoekers riskante blower is, hebben we ook onderzocht in hoeverre er verschil is tussen bezoekers die vaak blowen (dagelijks; 55% van de huidige blowers) en bezoekers die veel blowen (meer dan gemiddeld binnen de groep, i.e. 4 joints of meer per blowdag; 43%). Wanneer we deze maten hanteren, komen echter dezelfde verschillen tussen subgroepen naar voren: mannen en werklozen blowen relatief veel en vaak. Leeftijd, etniciteit en geestelijke gezondheid hangen niet samen met veel of vaak blowen.

3.3.3 te veel blowen

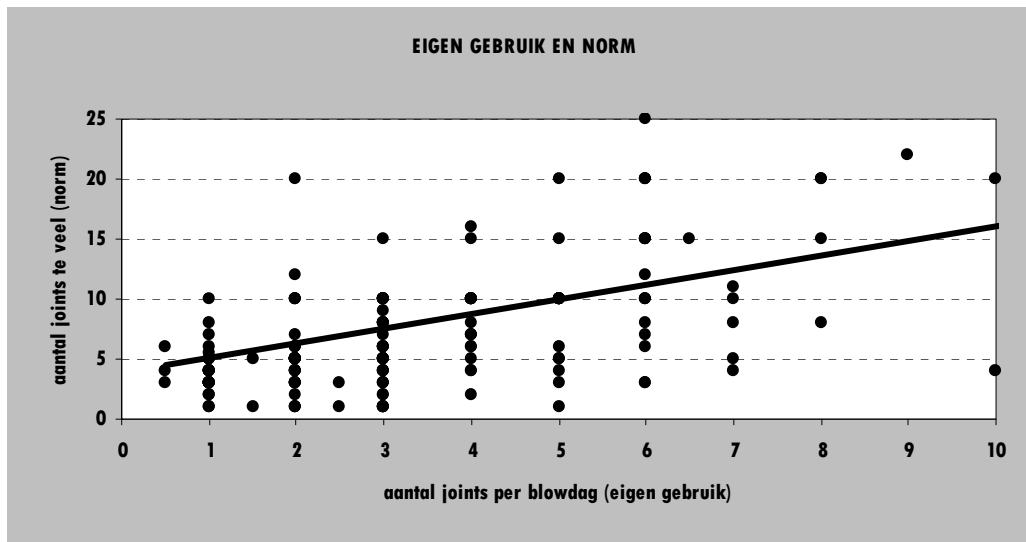
Lang niet alle blowers zullen hun eigen gedrag als riskant beschouwen, maar toch denkt een ruime meerderheid van 62% zelf ook weleens dat hij of zij te veel of te vaak blowt. Op de vraag hoeveel eigenlijk te veel is, lopen de antwoorden ver uiteen. Een enkeling meent dat elke joint er één te veel is, anderen zeggen dat je nooit te veel kunt blowen of noemen aantallen van 100, 1.000 of zelfs 10.000 joints (wat op hetzelfde neerkomt). Als we dergelijke antwoorden buiten beschouwing laten, dan vinden de huidige blowers gemiddeld dat iemand van hun leeftijd bij 8 joints te veel heeft geblowd. Dit gemiddelde wordt iets omhoog getrokken door grote aantallen (ondanks het buiten beschouwing laten van de werkelijk extremen). In doorsnee⁶³ vinden de huidige blowers 6 joints te veel. Wat blowers te veel vinden, hangt duidelijk samen met de hoeveelheid die ze zelf blowen: hoe meer joints per blowdag, hoe hoger hun grens van wat te veel is (norm).⁶⁴ Er is een kleine groep (11%) die zelf meer blowt dan hun eigen norm, maar gemiddeld trekken de coffeeshopbezoekers de grens bijna 5 joints boven hun eigen gebruikshoeveelheid (doorsnee 3 joints). In onderstaande grafiek is de samenhang tussen eigen gebruik en norm weergegeven.⁶⁵

---

⁶³ De mediaan: 50% gaf een lager aantal als antwoord en 50% een hoger aantal.

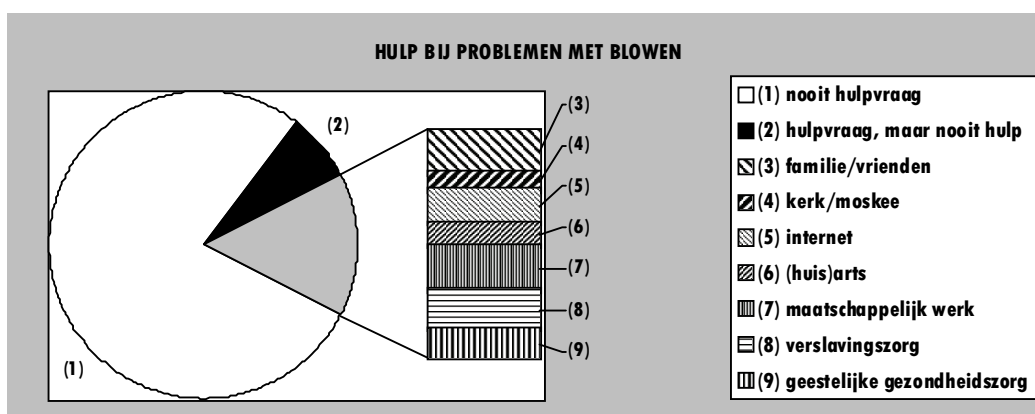
⁶⁴ Pearson correlatie coëfficiënt = .387, $p = .000$.

⁶⁵ Eigen gebruik van meer dan 10 joints en norm van meer dan 25 joints vallen buiten de grafiek.

3.3.4 hulp bij problemen

Gezien het aandeel coffeeshopbezoekers dat meent te veel of te vaak te blowen en/of slechte ervaringen heeft gehad, is het percentage huidige blowers dat ooit hulp heeft willen hebben voor problemen met blowen relatief beperkt. Van degenen die zelf weleens vinden dat ze te veel of te vaak blowen, heeft 77% geen behoefte aan hulp. Toch heeft 16% van de huidige blowers wel ooit hulp gewenst. De helft van deze blowers heeft nooit hulp gehad, ongeveer een kwart had vroeger hulp, maar tegenwoordig niet meer en een kwart heeft het afgelopen jaar hulp ontvangen. De hulp kwam en komt niet alleen vanuit de verslavingszorg; alle hulpbronnen komen voor, van kerk of moskee tot internet.

---

4 trends

De eerste Antenne survey onder coffeeshopbezoekers was in 1994.⁶⁶ Vier jaar daarvoor, in 1990, waren coffeeshopbezoekers ook al eens ondervraagd in het kader van een onderzoek naar de destijds nieuwe 'wonderpil' ecstasy.⁶⁷ De gegevensbestanden van deze surveys zijn echter niet langer beschikbaar, waardoor reguliere statistische analyses niet mogelijk zijn. Wel kunnen we, met behulp van de gegevens in de rapportages van 1990 en 1994, zogenoemde non-parametrische toetsen uitvoeren om verschillen met 2009 vast te kunnen stellen.

Van de laatste Antenne survey onder coffeeshopbezoekers uit 2001 zijn de gegevens nog wel digitaal beschikbaar.⁶⁸ In de komende paragrafen zullen verschillen tussen 2001 en 2009 daarom op de gebruikelijke wijze worden geanalyseerd.

4.1 trends in coffeeshoppubliek

De onderzochte coffeeshopbezoekers van 2009 zijn duidelijk ouder, vaker van niet-westerse afkomst en vaker studierend dan de bezoekers uit 1990. Ook vergeleken met de coffeeshopbezoekers uit 1994 zijn die van 2009 een stuk ouder, maar dat jaar werd bij de gegevensverzameling eenmalig een maximumleeftijd van 25 jaar gehanteerd. Wanneer we echter ook voor 2009 bezoekers ouder dan 25 jaar buiten beschouwing laten, blijft er een verschil in leeftijd. In 1994 was 35% van de onderzochte bezoekers jonger dan 20 jaar; van de geselecteerde bezoekers van 2009 is 25% jonger dan 20. Daarnaast blijken de coffeeshopbezoekers t/m 25 jaar uit 2009 vaker man, vaker niet-westers en vaker studierend dan de bezoekers uit 1994. Ook in vergelijking met 2001 zijn de bezoekers uit 2009 vaker man, vaker niet-westers en vaker studierend. Er is geen verschil in leeftijd tussen beide groepen.

De stijging in het aandeel niet-westerse en studerende coffeeshopbezoekers loopt parallel met veranderingen in de algemene bevolking van Amsterdam. De laatste tien jaar (1999-2009) steeg het percentage allochtone Amsterdammers van 51% naar 56% en het aantal hbo en universitaire studenten nam toe van 64.283 naar 92.722.⁶⁹

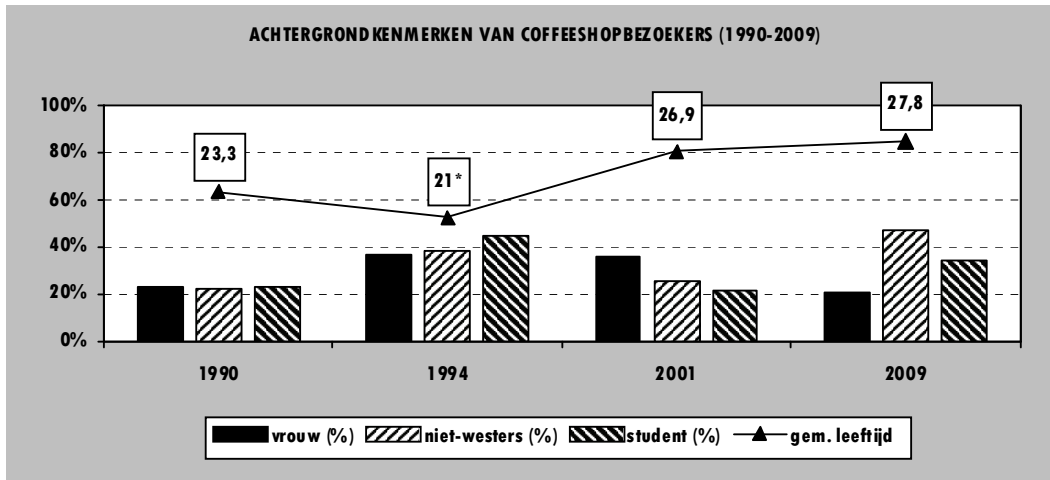
⁶⁶ Korf, Nabben & Schreuders (1995).

⁶⁷ Korf, Blanken & Nabben (1991).

⁶⁸ Korf, Nabben & Benschop (2002).

⁶⁹ O+S (2009) en eerdere versies.

* Leeftijdsgrens van 25 jaar, doorsnee leeftijd.

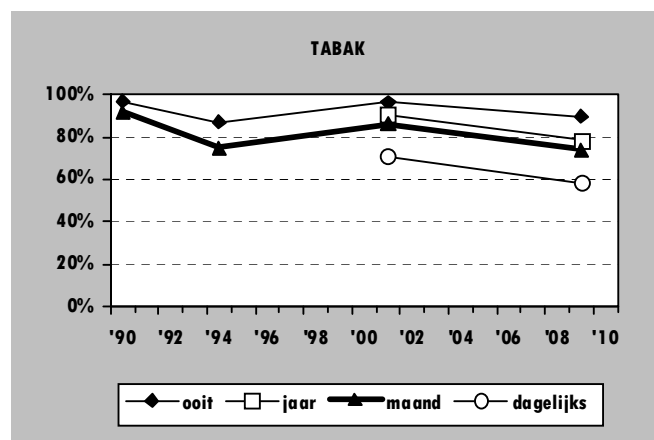
4.2 trends in middelengebruik

Wanneer we trends in roken, drinken, blowen en druggebruik bestuderen, is het van belang rekening te houden met eventuele verschillen in steekproef. Bepaalde achtergrondkenmerken hangen namelijk samen met middelengebruik. Een (schijnbare) stijging in middelengebruik wordt mogelijk eerder verklaard door bijvoorbeeld toename van het aandeel mannelijke coffeeshopbezoekers. Om te corrigeren voor dergelijke steekproefverschillen is een regressie analyse uitgevoerd met de gegevens van 2001 en 2009. Voor de jaren 1990 en 1994 zijn non-parametrische toetsen gedaan. Daarbij kan geen rekening gehouden worden met steekproefverschillen.

De grafieken kunnen een wat bedriegend beeld geven van het middelengebruik onder coffeeshopbezoekers vanwege de in 1994 gehanteerde leeftijdsgrens van 25 jaar. Bij de vergelijking tussen 1994 en 2009 is voor 2009 eenzelfde leeftijdselectie gemaakt.

4.2.1 tabak

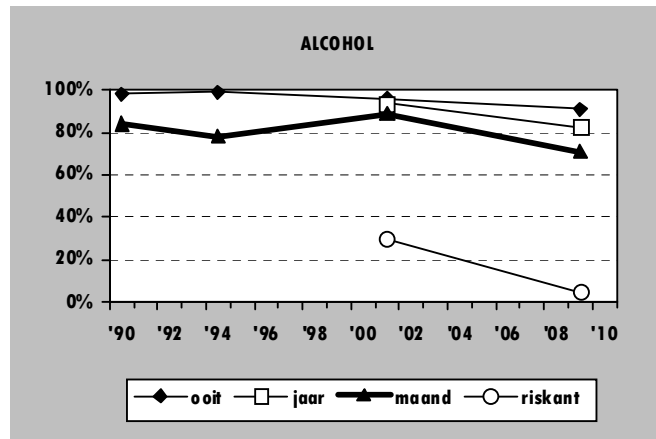
Hoewel een ruime meerderheid van de coffeeshopbezoekers van 2009 rookt, is er toch een duidelijke daling in tabakgebruik te zien sinds de laatste meting in 2001. Het aandeel huidige rokers nam af van circa 90% in 1990 en

2001 naar 74% in 2009. Het aandeel dagelijkse rokers daalde van 71% in 2001 naar 58% in 2009. In die periode daalde ook het aantal sigaretten van gemiddeld 14 naar gemiddeld 11 per dag.

4.2.2 alcohol

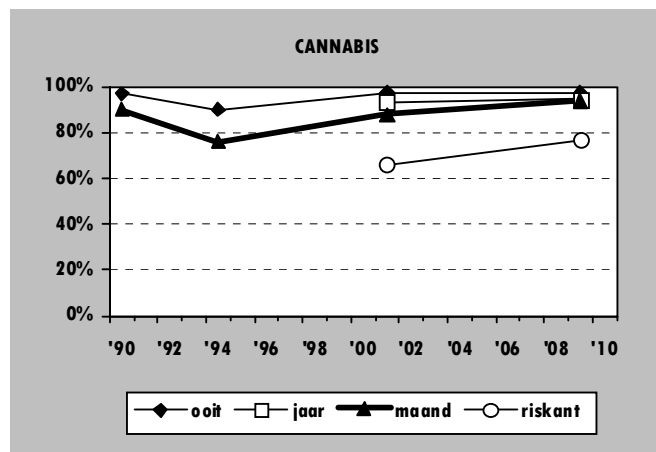
Het ooit-gebruik van alcohol neemt langzaam af. De laatste acht jaar is de daling niet aantoonbaar, maar tussen 1990 en 2009 is het aandeel coffeeshopbezoekers dat ooit alcohol heeft gedronken afgenomen van 98% naar 91%. Feit blijft natuurlijk dat verreweg de meeste bezoekers wel ervaring hebben met alcohol.

Ook zijn de meeste bezoekers huidige drinkers. Het aandeel bezoekers dat de laatste maand alcohol dronk nam echter wel af van 89% in 2001 naar 71% in 2009. Ook de gemiddelde hoeveelheid glazen per drinkdag nam in die periode af van 5.7 naar 4.9. De meest uitgesproken daling is terug te vinden bij riskant drinken: van 30% van de coffeeshopbezoekers in 2001 naar 5% in 2009.

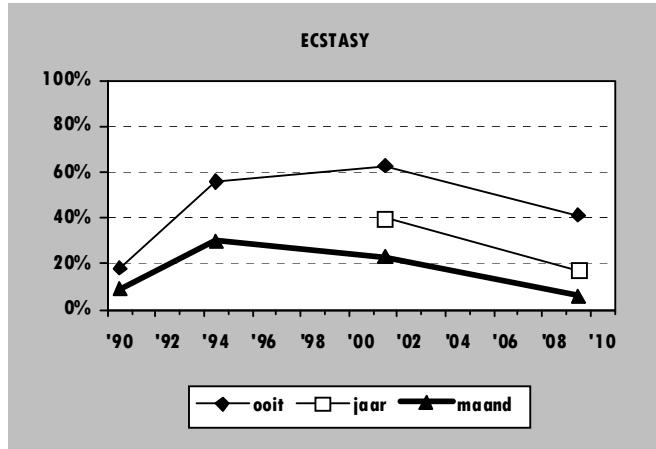
4.2.3 cannabis

Het spreekt voor zich dat de meeste coffeeshopbezoekers blowers zijn. Toch blijkt dat in het verleden iets minder voor de hand liggend te zijn geweest. In 1990 en 2001 was circa 90% van de bezoekers huidige blower en in 1994 was dat 'slechts' 76%; in 2009 is 94% huidige blower. Duidelijker nog is de toename van het aandeel riskante blowers de laatste acht jaar: van 66% in 2001 naar 77% in 2009.

4.2.4 ecstasy

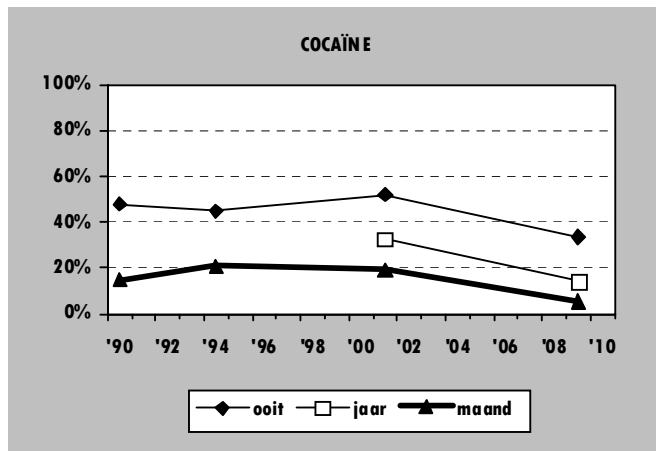
Het ecstasygebruik nam bij de coffeeshopbezoekers (net als onder de algemene bevolking) tijdens de jaren negentig flink toe. In 1990 had het grootste deel van de coffeeshopbezoekers nog geen ervaring met ecstasy: het ooit-gebruik lag op 18%. In 2001 hadden de meeste bezoekers al weleens ecstasy geprobeerd en was

het ooit-gebruik gestegen naar 63%. Ook het huidige gebruik nam toe in die periode van 9% naar 23%. De laatste acht jaar is er echter een duidelijke daling te zien. Het huidige ecstasygebruik daalde zelfs naar 6%, iets onder het niveau van 1990 dus.

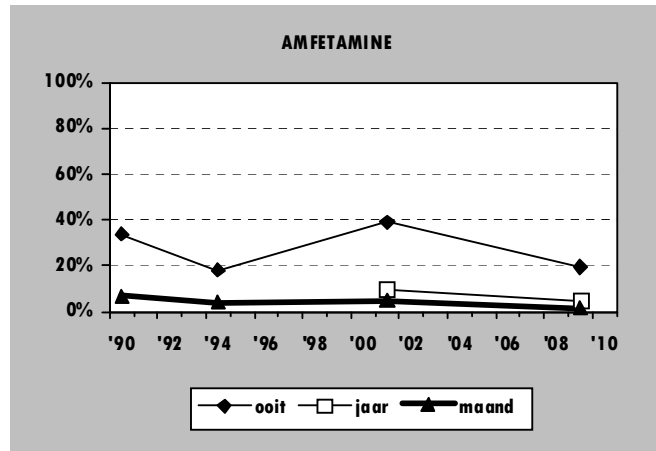
4.2.5 cocaïne

Het niveau van cocaïnegebruik bleef bij de coffeeshopbezoekers min of meer stabiel gedurende de jaren negentig. De afgelopen acht jaar laten ook voor dit middel echter een daling zien die vergelijkbaar is met de afname in het ecstasygebruik. Zowel ooit-, recent als huidig cocaïnegebruik nam af; de laatste van 19% in 2001 naar 5% in 2009.

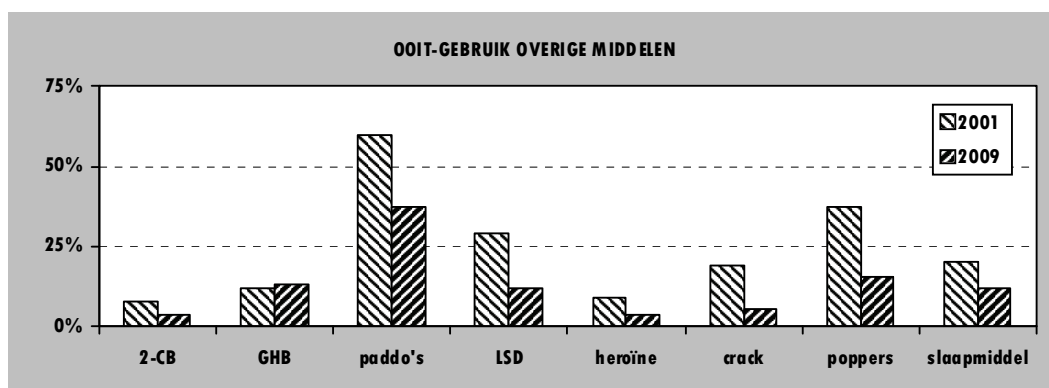
4.2.6 amfetamine

Amfetamine laat vooral in het ooit-gebruik een stijging in de jaren negentig zien, gevolgd door een daling sinds 2001. Ooit-gebruik van amfetamine halveerde tussen 2001 (39%) en 2009 (20%). Huidig gebruik nam in die periode niet aantoonbaar af, maar vergeleken met 1990 (7%) ligt het huidige amfetaminegebruik wel duidelijk lager in 2009 (2%).

4.2.7 overige middelen

Overige middelen die zowel in 2001 als in 2009 in de vragenlijst waren opgenomen zijn: 2-CB (ecstasy-achtige), GHB (narcosemiddel), paddo's en LSD (psychedelica), heroïne en crack (straatdrugs), poppers en slaap- en kalmeringsmiddelen. Het ooit-gebruik en vaak ook het huidige gebruik van vrijwel al deze middelen is de laatste acht jaar gedaald. Grote uitzondering is GHB. Het ooit-gebruik bleef ongewijzigd (12% in 2001, 13% in 2009) en ook het huidige gebruik veranderde niet (3% respectievelijk 2%). Een stijging in het GHB-gebruik is dus niet aan de orde, maar in tegenstelling tot alle andere onderzochte middelen (uitgezonderd cannabis) is het gebruik van GHB niet gedaald.

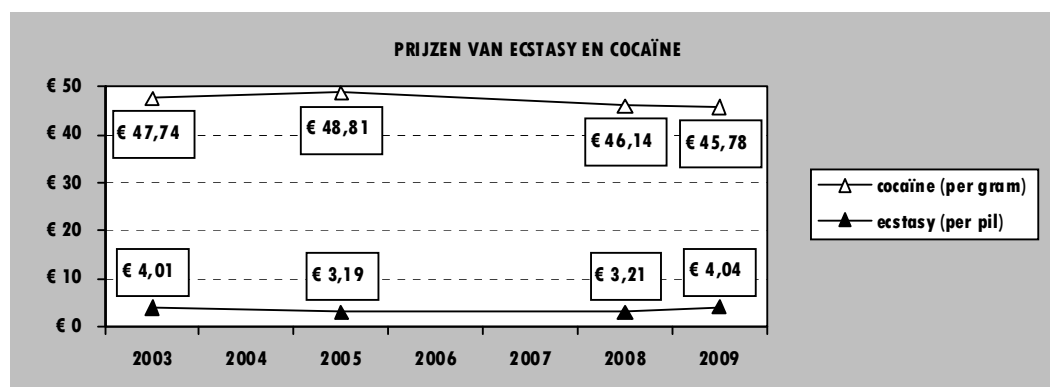

4.3 trends in de markt

In 2003 en 2008 vroegen we clubbezoekers in een Antenne survey naar de prijs die zij betaalden voor ecstasy en cocaïne, in 2005 stelden we dezelfde vraag aan cafébezoekers en ook in deze Antenne vroegen we de coffeeshopbezoekers naar drugsprijzen.⁷⁰ De doelgroepen van deze verschillende Antennes zijn natuurlijk niet vergelijkbaar, maar de gerapporteerde prijzen kunnen wel degelijk een indicatie zijn voor trends in de markt. Het is namelijk niet aannemelijk dat coffeeshopbezoekers hun ecstasy en cocaïne kopen op een drugsmarkt die volledig gescheiden is van de markt waar café- en/of clubbezoekers hun middelen kopen.

Om een vergelijkbaar beeld te krijgen, selecteren we in alle genoemde jaargangen alleen die respondenten die recente ecstasy- respectievelijk cocaïnegebruikers zijn. Binnen deze groep blijkt een fors deel het betreffende middel het afgelopen jaar wel gebruikt te hebben, maar niet zelf te hebben gekocht. Tussen de 65% en de 47% van de recente ecstasygebruikers kocht het laatste jaar zelf ecstasy. Hierin is wel verschil tussen de jaren, maar er is geen duidelijk patroon te herkennen. De cafébezoekers van 2005 scoren het hoogst, de clubbezoekers van 2008 het laagst en de overige twee jaargangen ertussenin. Van de recente cocaïnegebruikers kocht tussen de 54% en 66% zelf zijn of haar cocaïne. Er zijn hierin geen duidelijke verschillen tussen de jaren.

De gemiddelde prijs die de kopers van ecstasy betalen, bedroeg in 2009 €4,00 per pil; evenveel als in 2003. In tussentijdse jaren was de ecstasy echter bijna 1 euro goedkoper. De gemiddelde prijs van een gram cocaïne schommelt rond de 45 á 50 euro. Het lijkt erop dat de cocaïneprijs de laatste vier jaar licht is gedaald. Het prijsverschil is echter te klein (3 euro, een prijsdaling van 6%) om statistisch aan te kunnen tonen.

⁷⁰ Korf, Nabben & Benschop (2004); Benschop, Nabben & Korf (2009); Nabben, Benschop & Korf (2006).

---

5 samenvatting en conclusies

De survey is een vast onderdeel van de jaarlijkse monitor Antenne Amsterdam. Dit jaar is de survey voor de vierde maal uitgevoerd onder coffeeshopbezoekers in Amsterdam.

5.1 het onderzoek

In het najaar van 2009 heeft een veldwerkteam in ruim vijftig coffeeshops bij 289 bezoekers een korte vragenlijst afgenomen, waarna **266** coffeeshopbezoekers (92%) ook – meestal ter plekke – een lange uitgebreide vragenlijst hebben ingevuld. Er is niet speciaal gezocht naar meer frequente blowers, maar deze zijn onvermijdelijk toch oververtegenwoordigd in de steekproef. Personen die vaker blowen komen vaker in een coffeeshop en hadden dus meer kans om door een veldwerker aangesproken te worden. Dit is deels ondervangen door voor elke bezoeker die wat langer in een coffeeshop blijft ('zitter') ook een bezoeker die even in en uit loopt ('haler') aan te spreken. Toch gaat deze survey onbedoeld vooral over stevige blowers.

De onderzochte coffeeshopbezoekers zijn gemiddeld 28 jaar oud. Vier op de vijf zijn mannen en bijna tweederde is allochtoon. Coffeeshoptoeristen hebben we bewust gemeden; negen op de tien respondenten woont in Amsterdam. Bijna de helft is werkend, ruim een derde gaat naar school of studeert (vaak in combinatie met een bijbaan) en een vijfde is werkloos. Vergeleken met de algemene bevolking van Amsterdam ligt het opleidingsniveau laag en is de werkloosheid hoog.

In de vragenlijst waren een screener voor de geestelijke gezondheid (MHI-5) en een screener voor depressie (PHQ-9) opgenomen. Deze (internationaal) veelgebruikte meetinstrumenten suggereren dat driekwart van de coffeeshopbezoekers psychisch gezond is en dat er bij meer dan 9 op de 10 bezoekers geen sprake is van depressie. Op de MHI-5 scoren de coffeeshopbezoekers iets slechter dan het Nederlands gemiddelde in zeer stedelijke gebieden. Op de PHQ-9 scoren de coffeeshopbezoekers beter dan Amerikaans onderzoek onder de algemene bevolking (cijfers voor Nederland zijn er niet).

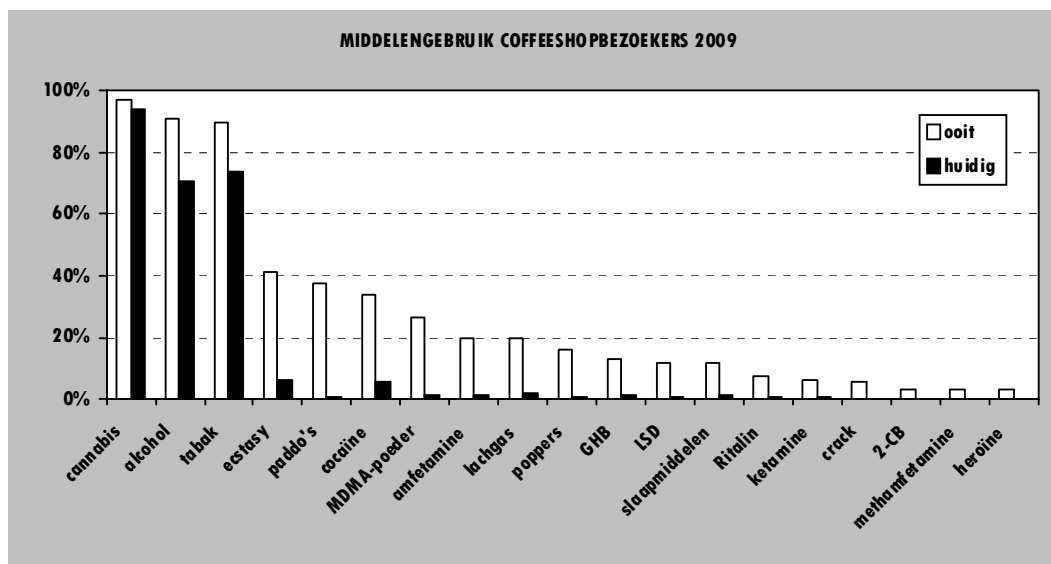
5.2 middelengebruik

Eén op de tien coffeeshopbezoekers heeft nog nooit tabak gerookt. De rest zijn over het algemeen stevige rokers. Driekwart is huidige roker, gemiddeld 11 siga-

retten per dag, waarvan de meeste (bijna) dagelijks. Zogenaamde 'gelegenheders' komen nauwelijks voor.

Zeven op de tien coffeeshopbezoekers zijn huidige drinkers, die gemiddeld 5 glazen alcohol per dag consumeren. Drinken gebeurt echter meestal niet dagelijks. In hoeverre er sprake is van overmatig alcoholgebruik hangt sterk af van de gehanteerde definitie (hoeveelheid en frequentie). Eén op de vijf huidige drinkers vindt zelf dat hij/zij weleens te veel of te vaak drinkt.

Wat betreft ooit-gebruik zijn ecstasy, paddo's, cocaïne, MDMA-poeder, amfetamine en lachgas de meest gebruikte illegale drugs. Kijken we naar huidige gebruik dan blijven eigenlijk alleen ecstasy en cocaïne over. Deze middelen zijn de laatste maand door respectievelijk 6% en 5% van de coffeeshopbezoekers gebruikt. Andere middelen als amfetamine, ecstasy-achtigen (MDMA-poeder en 2-CB), amfetamine-achtigen (methamfetamine en Ritalin), narcosemiddelen (GHB, ketamine en lachgas), psychedelica (paddo's en LSD), 'straatdrugs' (heroïne en crack) en overige middelen (poppers en slaap- en kalmeringsmiddelen) werden niet of nauwelijks gebruikt. Ecstasy noch cocaïne worden frequent gebruikt – de meeste gebruikers beperken het tot speciale gelegenheden – maar toch zijn er coffeeshopbezoekers die vinden dat ze te veel of te vaak gebruiken. Opvallend is dat bij cocaïne veel vaker het geval is dan bij ecstasy. Ruim de helft van de huidige cocaïnegebruikers vindt zijn/haar eigen gebruik weleens overmatig, tegenover een achtste van de huidige ecstasygebruikers.

Afgezien van tabak geldt voor vrijwel alle onderzochte middelen dat westerse coffeeshopbezoekers vaker gebruikers zijn dan niet-westerse. Voor een beperkt

aantal middelen (waaronder narcosemiddelen en straatdrugs) stijgt het ooit-gebruik met de leeftijd. Hoewel de aantallen beperkt zijn, is het wel opvallend dat duidelijke verschillen in middelengebruik tussen werkenden, studerende en werklozen en tussen mannelijke en vrouwelijke bezoekers ontbreken. Alleen wat betreft het ooit-gebruik van heroïne scoren werklozen hoger dan bezoekers met baan of opleiding. Verschil naar geslacht komt vrijwel alleen tot uitdrukking in de hoeveelheid genuttigde alcohol. Mannen en vrouwen zijn even vaak drinkers, maar mannen drinken meer.

5.3 cannabis nader bekeken

Het is weinig verrassend dat vrijwel alle coffeeshopbezoekers weleens cannabis hebben gebruikt en dat ook in de vriendenkring van de bezoekers blowen geen uitzondering is. Toch heeft 6% van de bezoekers de laatste maand niet geblowd en hebben vier op de tien coffeeshopbezoekers voornamelijk vrienden die niet blowen.

Voor het overige zijn zoals gezegd de stevige blowers oververtegenwoordigd in de survey. Van de huidige blowers blowt driekwart (bijna) dagelijks en gemiddeld een kleine 4 joints per dag. Mannelijke en werkloze coffeeshopbezoekers blowen gemiddeld meer.

Hun eerste joint werd de meeste coffeeshopbezoekers aangeboden door anderen, maar tegenwoordig kopen de meesten hun cannabis zelf. Negen van de tien keer doen ze dat in een coffeeshop, ongeveer elke andere dag. Driekwart is vaste klant bij de coffeeshop waar ze werden aangesproken. Eén op de vijf koopt ook weleens cannabis van dealers of andere onbekenden (meestal bij vrienden thuis) en één op de tien teelt zelf (een beetje) wiet.

Iets meer dan de helft van de huidige blowers prefereert wiet boven hasj en bij ongeveer een derde is dat andersom, maar zo goed als iedereen rookt de cannabis in een joint met tabak. Dat gebeurt dan meestal ofwel thuis, ofwel in (of voor de deur van) een coffeeshop. De avonduren zijn het favoriete tijdstip om te blowen, maar een vijfde steekt ook 's middags wel een joint op en nog eens een vijfde doet dit ook 's morgens al. En hoewel de meerderheid blowt in gezelschap van anderen, blowt één op de drie huidige blowers meestal alleen.

Door de oververtegenwoordiging van stevige blowers in de steekproef voldoet een groot deel van de respondenten aan de definitie van riskant blowen (dagelijks of meerdere dagen per week meer dan 1 joint). Ruim driekwart van de coffeeshopbezoekers blowt riskant. Mannen en werklozen scoren hierbij hoger, maar ook onder vrouwelijke en werkende of studerende coffeeshopbezoekers is de meerderheid riskante blower. Leeftijd en etniciteit, maar ook geestelijke gezondheid en depressie hangen niet samen met riskant blowen. Zes op de tien huidige

blowers denken zelf weleens dat ze te veel of te vaak blowen. Hoeveel te veel is (Bij hoeveel joints heeft iemand van jouw leeftijd te veel geblowd?) hangt sterk samen met de eigen gebruikshoeveelheid. Over het algemeen trekken de coffeeshopbezoekers de grens een aantal joints boven hun eigen gemiddelde.

Terwijl riskant blowen, te veel blowen en slechte ervaringen met blowen relatief vaak voorkomen, is het aantal coffeeshopbezoekers dat ooit hulp heeft willen hebben bij cannabisproblematiek relatief beperkt.

5.4 trends in gebruik en markt

Vergeleken met eerdere coffeeshopsurveys uit 1990, 1994 en 2001 zijn de coffeeshopbezoekers in 2009 vaker student en vaker van niet-westerse etniciteit. Vergeleken met 1990 en 1994 zijn de bezoekers ook ouder.

Tabak en alcohol werden en worden nog steeds door de meerderheid van de coffeeshopbezoekers gebruikt, maar er is vooral de laatste acht jaar een lichte daling te zien. Het aandeel riskante drinkers daalde fors.

Ook voor cannabis geldt logischerwijs dat verreweg de meeste coffeeshopbezoekers het gebruikten en gebruiken. In voorgaande surveys werden echter iets vaker ook niet-blowers in de coffeeshops aangetroffen. In 2009 is het aandeel huidige blowers, maar vooral het aandeel riskante blowers groter dan voorheen.

Gebruikscijfers van ecstasy, cocaïne en amfetamine – maar ook 2-CB, paddo's, LSD, heroïne, crack, poppers en slaap- en kalmeringsmiddelen – zijn tussen 2001 en 2009 flink gedaald. Dat geldt zowel voor het ooit-gebruik als het huidige gebruik. GHB is het enige middel waarvan het gebruik in die periode stabiel bleef.

De prijs die coffeeshopbezoekers betalen voor ecstasy en cocaïne vergeleken we met de prijs die clubbezoekers in 2003 en 2008 rapporteerden en cafébezoekers in 2005. Tussen de helft en tweederde van de recente ecstasy- en cocaïne-gebruikers kocht de middelen het laatste jaar zelf. De gemiddelde prijs voor een ecstasypil in 2009 is €4,00; evenveel als in 2003. In tussenliggende jaren was de ecstasy bijna 1 euro goedkoper. De gemiddelde prijs van een gram cocaïne schommelt rond de 45 á 50 euro.

5.5 conclusie

De coffeeshopbezoekers in deze survey zijn stevige blowers die vaak in de coffeeshop komen waar we ze aantreffen. Ook roken de meesten tabak en drinken alcohol, hoewel iets minder dan voorgaande jaren. Ondanks hun blowgedrag verschillen de coffeeshopbezoekers niet veel van de algemene bevolking als het gaat om geestelijke gezondheid en depressie. En wat betreft het gebruik van

andere (illegale) genotmiddelen als ecstasy en cocaïne zijn coffeeshopbezoekers vergelijkbaar met cafébezoekers in Amsterdam.

IV

PREVENTIE INDICATOREN

1	telefonische vragen	123
1.1	vragenstellers.....	123
1.2	middelen	124
1.3	trends	125
2	vragen via internet.....	127
2.1	vragenstellers.....	127
2.2	middelen	128
2.3	vragenstellers per middel.....	129
2.4	vragethema's.....	129
3	unity	130
3.1	bezoekers en middelengebruik.....	130
3.2	vragenstellers, middelen en thema's	134
4	testservice	135
4.1	geanalyseerde ecstasymonsters.....	135
4.2	overige monsters	138
5	samenvatting en conclusies	140

Preventie indicatoren zijn cijfers over selecte groepen gebruikers of gegevens afkomstig van secundaire bronnen (niet van gebruikers zelf, maar bijvoorbeeld uit de omgeving van gebruikers). Deze informatie geeft geen precies beeld van een totale Amsterdamse gebruikerspopulatie of dé Amsterdamse markt, maar kan wel degelijk aanwijzingen verschaffen over veranderingen in gebruik en verschuivingen in de markt van genotmiddelen – zeker wanneer een reeks van meerdere jaren beschikbaar is. Vier preventie indicatoren, afkomstig van Jellinek Preventie, komen in dit deel aan bod. Sinds 1992 analyseren we registratiecijfers van de **telefonische informatie- en advieslijn**, waar mensen anoniem met hun vragen terecht kunnen – of ze nu zelf gebruiken, iemand kennen die gebruikt, of gewoon nieuwsgierig zijn. Sinds 2000 kunnen mensen daarnaast op de **website** terecht met vragen. Ook deze gegevens worden gebruikt. Sinds 2002 zijn ook contactgegevens van de **Unity** peereducatie interventie op party's onderdeel van Antenne. Partygangers kunnen bij de Unity stand terecht met vragen en vullen er vaak een vragenlijst in over hun eigen middelengebruik. Tot slot worden sinds 1993 testuitslagen verwerkt van drugs die bij de **testservice** worden aangeboden. In de tekst worden de belangrijkste resultaten in afgeronde cijfers en percentages weergegeven. Meer gedetailleerde gegevens zijn te vinden in bijlage C.

---

1 telefonische vragen

Mensen die vragen hebben rond drugs en alcohol (effect, gebruik, verslaving of hulpverlening) kunnen daarmee onder andere terecht bij een speciale telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie. Bellers en hun vragen lopen uiteen: scholieren bellen met vragen voor hun werkstuk, bezorgde ouders bellen over hun blowende kinderen en gebruikers zelf bellen met specifieke vragen over bijwerkingen of dosering. In 2009 werden bij de informatie- en advieslijn in totaal **548** telefooncontacten geregistreerd. Dat is beduidend minder dan voorgaande jaren, toen het aantal contacten rond de 800 schommelde.⁷¹

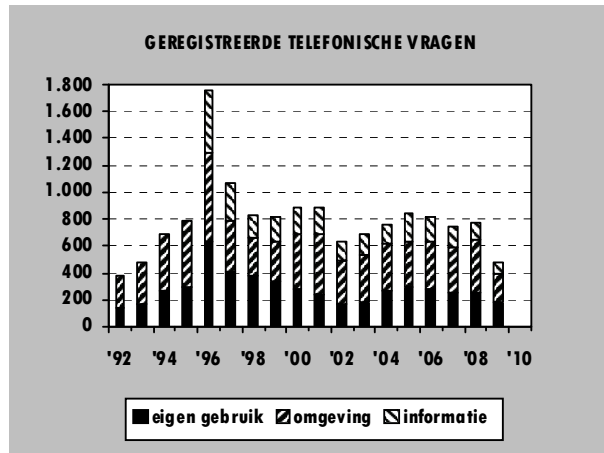
1.1 vragenstellers

De vragen die binnenkomen bij de informatie- en advieslijn zijn afkomstig van gebruikers zelf over hun **eigen gebruik**, van familie, vrienden en bekenden uit de **omgeving** van gebruikers, of zijn meer algemene verzoeken om **informatie**. Sinds

---

⁷¹ Een belangrijke oorzaak voor deze afname is mogelijk een grote fusie/reorganisatie bij Jellinek (Arkin). Interne doorverwijzing en telefonische doorverbinding naar de informatie- en advieslijn verliep daardoor (tijdelijk) stroef.

vanaf 2000 ook de mogelijkheid wordt geboden om via internet vragen te stellen, komen via de telefonische informatie- en advieslijn meer vragen binnen uit de omgeving van gebruikers dan van gebruikers zelf. In 2009 zijn drie op de tien telefonische vragen afkomstig van gebruikers zelf en vier op de tien van partners, ouders, vrienden, familieleden en andere mensen uit de omgeving.

De advieslijn ontvangt voornamelijk lokale telefoontjes uit Amsterdam en omgeving (69%). Mensen kunnen anoniem terecht met vragen, maar om toch een algemeen beeld te krijgen van de doelgroep wordt geprobeerd geslacht en leeftijd van de beller te noteren. Er bellen over het algemeen meer vrouwen dan mannen. Bij vragen uit de omgeving van gebruikers is de beller tweemaal zo vaak vrouw als man. Maar vragen van gebruikers zelf komen tweemaal zo vaak van mannen als vrouwen. Dit is in 2009 niet anders dan voorgaande jaren. Voor zover bekend (in ongeveer de helft van de gevallen kan dit worden geregistreerd) loopt de leeftijd van de bellers uiteen van 10 tot en met 70 jaar. Bellers uit de omgeving zijn gemiddeld 39 jaar, gebruikers zelf gemiddeld 37 jaar.

1.2 middelen

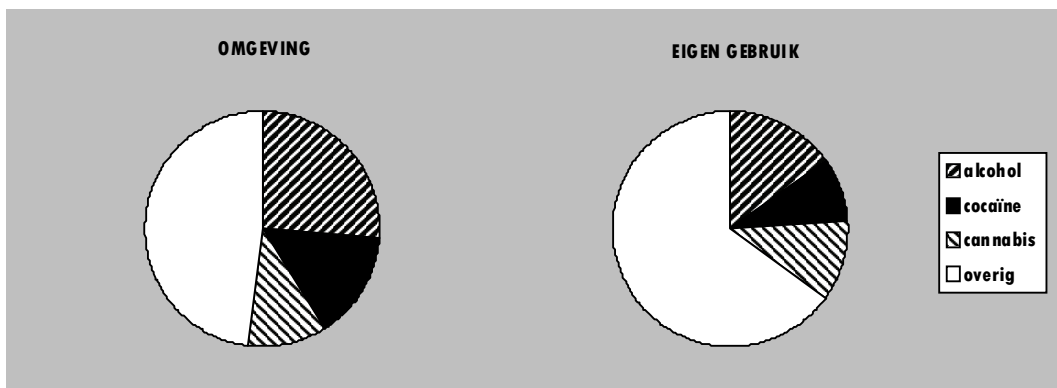
In de top 3 van middelen die het onderwerp zijn van de telefonische vragen is de koppositie al jaren ongewijzigd.

1. Op nummer 1 staat **alcohol**. Dat is al zo vanaf de eerste Antenne. Een kwart van de vragen uit de omgeving gaat over alcohol. Bij gebruikers zelf is het aandeel alcoholvragen gedaald van 22% naar 15%.

De laatste tien jaar wisselen cannabis en cocaine elkaar regelmatig af op de tweede en derde plaats.

2. Bij vragen van gebruikers zelf staat **cocaine** op nummer 3 (9%), bij vragen uit de omgeving staat het middel op nummer 2 (15%). In absolute aantallen scoort cocaine hoger dan cannabis.

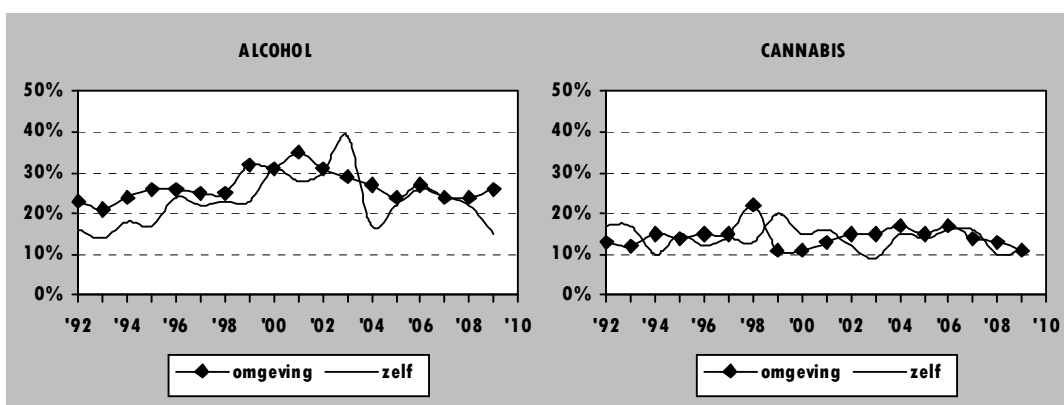
3. Bij zowel de omgeving als gebruikers zelf gaat 11% van de vragen over **cannabis**. Van gebruikers zelf komen dus iets meer vragen binnen over cannabis dan over cocaïne, bij de omgeving is dat andersom. In absolute aantallen staat cannabis in 2009 op nummer 3.

1.3 trends

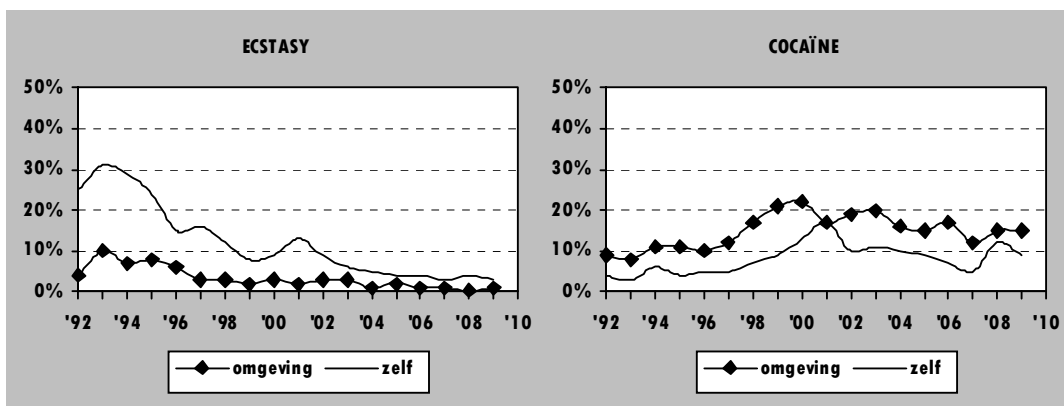
De geregistreerde vragen over **alcohol** uit de omgeving van gebruikers laten de eerste tien jaar een stijgende lijn zien, gevolgd door een lichte daling. De grafiek van alcoholvragen van gebruikers zelf is iets grilliger, maar volgt grotendeels hetzelfde patroon. In 2009 is het aandeel alcoholvragen uit de omgeving iets gestegen, terwijl die bij gebruikers juist is gedaald.

Zowel bij gebruikers zelf als hun omgeving schommelt het aandeel vragen over **cannabis** vanaf het begin tussen de 10% en de 20%. De eerste helft van het nieuwe decennium steeg het aandeel cannabisvragen uit de omgeving, maar de laatste jaren laten weer een daling zien.

In de jaren negentig stonden telefonische vragen van gebruikers en hun omgeving over **ecstasy** nog in de top 3. De laatste vijf jaar zijn er nog amper ecstasy-vragen binnengekomen, en dan voornamelijk van gebruikers en nauwelijks uit de omgeving.

Het aandeel vragen van gebruikers en uit hun omgeving over **cocaïne** verdubbelde in de jaren negentig en daalde vervolgens weer licht. De laatste jaren lijkt er weer een stijging zichtbaar. Cocaïne is het enige middel waarover door de jaren heen duidelijk meer vragen uit de omgeving afkomstig zijn dan van gebruikers zelf.

Het aandeel vragen over **gokken** is al zeker tien jaar klein maar stabiel. In 2009 ging 4% van de vragen uit de omgeving en 3% van de vragen van gebruikers (gokkers) zelf over gokken. Ook het aandeel vragen over **medicijnen** (pijnstillers, slaap- en kalmeringsmiddelen) ligt al jaren op een vergelijkbaar niveau. Medicijnvragen komen over het algemeen vaker van gebruikers zelf dan uit hun omgeving (4% versus 2% in 2009). Ook vragen over **opiaten** (heroïne, methadon, opium) en **amfetamine** laten geen verrassingen zien ten opzichte van voorgaande jaren. Beide categorieën vormen 1% van de vragen uit de omgeving en 2% van de vragen van gebruikers zelf. Er werden in 2009 geen vragen gesteld over **tripmiddelen** (LSD, paddo's).

Naast de afzonderlijke middelen worden ook steeds relatief veel vragen gesteld over **combinaties** van verschillende middelen: 11% van de vragen uit de omgeving en 12% van de gebruikersvragen. Veel van deze vragen gaan over combinaties met alcohol en/of cocaïne.

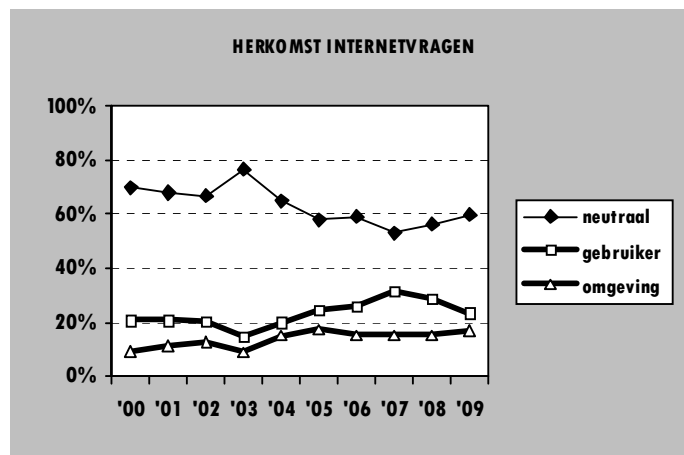

2 vragen via internet

Vooraf jongeren stellen makkelijker vragen via internet dan via de telefoon. Internet is anoniem en 24 uur per dag beschikbaar. Op de website van Jellinek Preventie is veel informatie per middel en per onderwerp (algemeen, beleid, gebruik, omgeving, risico's en verslaving) terug te vinden onder 'Vraag & Antwoord'. Als de gewenste informatie daar niet gevonden kan worden, dan bestaat de mogelijkheid om via een webformulier een vraag te stellen aan medewerkers van Jellinek Preventie. Op basis van dergelijke vragen wordt de website voortdurend aangevuld en geactualiseerd. Dit is een belangrijke reden waarom er steeds minder vragen worden gesteld; de toegevoegde informatie op de site maakt veel vragen overbodig. Daarnaast heeft de website van Jellinek Preventie op het steeds uitdijende internet concurrentie van honderden, zo niet duizenden andere sites, blogs en fora over alcohol- en druggebruik. Het aantal door Jellinek Preventie geregistreerde internetvragen is gedaald van meer dan 1.500 in 2001 naar slechts **312** in 2009.⁷²

2.1 vragenstellers

Bij internetvragen is lang niet altijd duidelijk of de vraagsteller zelf een gebruiker is. Het merendeel van de vragen is namelijk **neutraal** gesteld. Een vraag als "Kun je verslaafd raken aan paddo's?" kan afkomstig zijn van een nieuwsgierige gebruiker, een bezorgde moeder of een scholier die bezig is

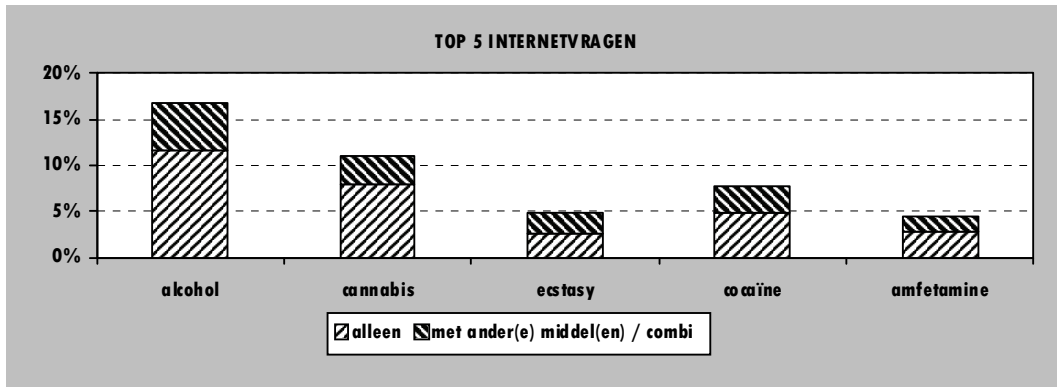

met een werkstuk. Het aandeel neutrale vragen via internet leek te dalen, maar is recent weer gestegen. Dit is ten koste gegaan van vragen over **eigen gebruik**, die ongeveer een kwart uitmaken van de internetvragen. Ongeveer één op de zes vragen is afkomstig uit de **omgeving** van een gebruiker. Internetvragen zijn dus relatief vaak afkomstig van gebruikers, terwijl telefonische vragen relatief vaak uit de omgeving van gebruikers komen.

⁷² Hierbij zijn aperte dubbels van ongeduldige vragenstellers en berichten die geen vragen om informatie of advies inhouden (bijvoorbeeld technische vragen of opmerkingen over de site) als altijd buiten beschouwing gelaten.

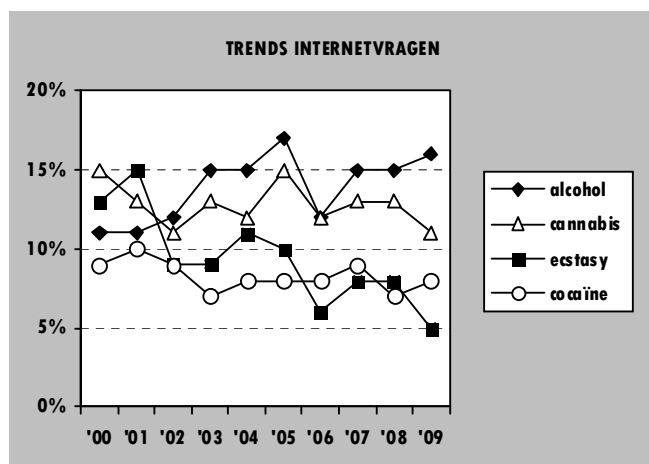
2.2 middelen

Veel internetvragen gaan niet over een specifiek middel, maar over meer algemene onderwerpen als drugs of verslaving. De vragen die wel over een specifiek middel gaan, handelen als altijd meestal over alcohol. De top 5 is iets gewijzigd ten opzichte van vorig jaar.

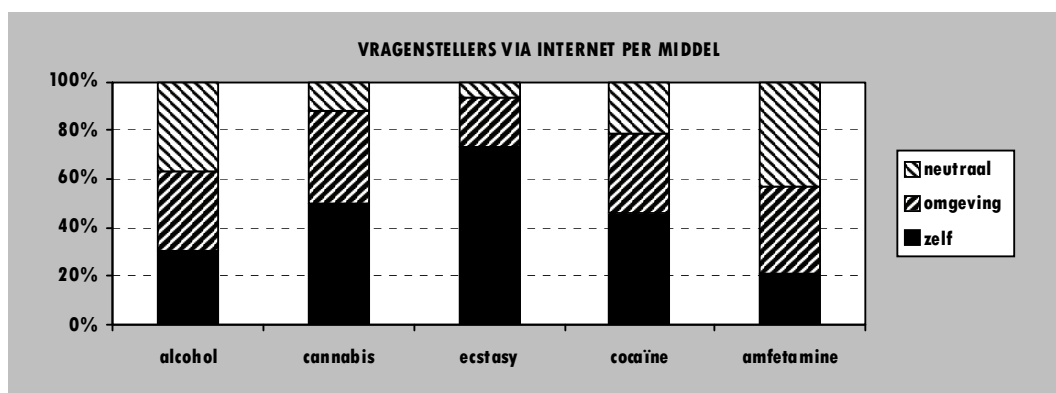
1. Ongeveer één op de zes internetvragen (16%) gaat over **alcohol**.
2. Op de tweede plaats (sinds 2001) staat **cannabis** met 11%.
3. In 2009 is **cocaine** weer nummer drie met 8%, nadat ecstasy vorig jaar even deze plek innam.
4. Tot 2005 stond **ecstasy** in de top 3 van internetvragen, maar kreeg concurrentie van cocaine. In 2009 staat het middel met 5% op de vierde plek.
5. Op de vijfde plaats blijft **amfetamine** met 4% van de internetvragen.

Buiten deze top 5 gaan vragen over medicijnen (meestal slaap- en kalmeringsmiddelen) en de wisselwerking tussen medicatie en drugs of alcohol (4%). Opvallend, maar tegelijkertijd beperkt, is de stijging ten opzichte van voorgaande jaren in het aantal vragen over heroïne en methadon (4%), GHB (3%) en gokken (3%). Voorheen ging amper 1% van de vragen over deze onderwerpen.

2.3 vragenstellers per middel

Zoals gezegd komen via internet relatief veel vragen van gebruikers, maar dat geldt niet voor alle middelen. Vragen over alcohol en amfetamine komen vaker uit de omgeving van gebruikers dan van gebruikers zelf. Dat laatste is verrassend omdat in 2008 gebruikers duidelijk meer vragen stelden. Er werden toen echter nauwelijks neutrale vragen over amfetamine gesteld. Misschien zijn amfetamine-gebruikers hun vragen voorzichtiger gaan formuleren. De overige middelen in de top 5 – vooral ecstasy – leveren wel meer vragen van gebruikers dan vragen uit de omgeving op.

2.4 vragenthema's

De helft (52%) van de vragen die via internet gesteld worden is **informatief**. Dit zijn algemene vragen over een specifiek middel ("Wat is ...?") of vragen over algemene thema's als prevalentie of beleid. Een kwart van de vragen (25%) is **medisch** van aard en gaat over bijvoorbeeld bijwerkingen, hersenschade, urinetesten, vruchtbaarheid en zwangerschap. De meeste medische vragen komen van gebruikers zelf. Vragen over **hulp** of behandeling (18%) komen zowel van gebruikers zelf als uit hun omgeving. Deze categorie internetvragen neemt de laatste jaren toe. Internetvragen over de dosering of wijze van **gebruik** (meestal afkomstig van gebruikers zelf) komen nauwelijks meer voor en ook over de drugsmarkt (beschikbaarheid, prijs en kwaliteit van middelen) komen weinig internetvragen binnen.

---

3 unity

Unity is een vrijwilligersgroep van Jellinek Preventie die bestaat uit jongeren en jongvolwassenen ('peer educators') die bezoekers op party's voorlichting geven over meer verantwoord alcohol- en druggebruik. De methodiek van Unity is ook geïmplementeerd door andere hulpverleningsinstanties elders in het land. In een stand in een rustiger deel van de party liggen folders over alcohol en drugs, flyers over testen, quizjes en vragenlijsten over gebruik, condooms en snoep. In gesprekken worden specifieke vragen van bezoekers beantwoord en worden tips en adviezen gegeven.

Het aantal door Unity bezochte party's groeide van 19 in 2002 naar 111 in 2009. Naast de meer 'klassieke' houseparty's is Unity tegenwoordig ook te vinden op (gratis) openluchtfestivals en bij popconcerten. Van de in totaal 111 party's vonden er 24 plaats in Amsterdam zelf en 12 in de directe omgeving van de hoofdstad. De overige 75 party's waren in andere grote steden in de Randstad, maar ook verspreid over het hele land. In totaal vulden **9.506** bezoekers bij de Unity-stand een vragenlijst over middelengebruik in en reageerden vrijwilligers van Unity op specifieke vragen van **1.334** bezoekers.

representativiteit

Het is belangrijk te beseffen dat de bezoekers van de Unity stand en cijfers over hun middelengebruik niet noodzakelijkerwijs representatief zijn voor het gehele bezoekerspubliek. Unity richt zich op alcohol- en druggebruik en de stand zal daarom toch vooral actuele gebruikers trekken.⁷³ Van huis uit wordt Unity bovendien vooral geassocieerd met pillentesen. Gebruikers van en vragen over ecstasy zullen daarom naar verwachting relatief vaak voorkomen. Beslist niet alle bezoekers van de stand hebben drugs gebruikt, maar deze niet-gebruikers zijn vrijwel zeker ondervertegenwoordigd. Campagnes gericht op een specifiek middel lokken meestal ook vragen over dat middel uit. Grote waarschuwingsposters over bijvoorbeeld de gevaren van GHB zullen juist de gebruikers van dit middel naar de stand lokken. Tot slot zijn de resultaten sterk afhankelijk van het soort party's dat Unity bezoekt. De cijfers kunnen echter wel indicatief zijn voor (veranderingen in) de populariteit van partydrugs.

3.1 bezoekers en middelengebruik

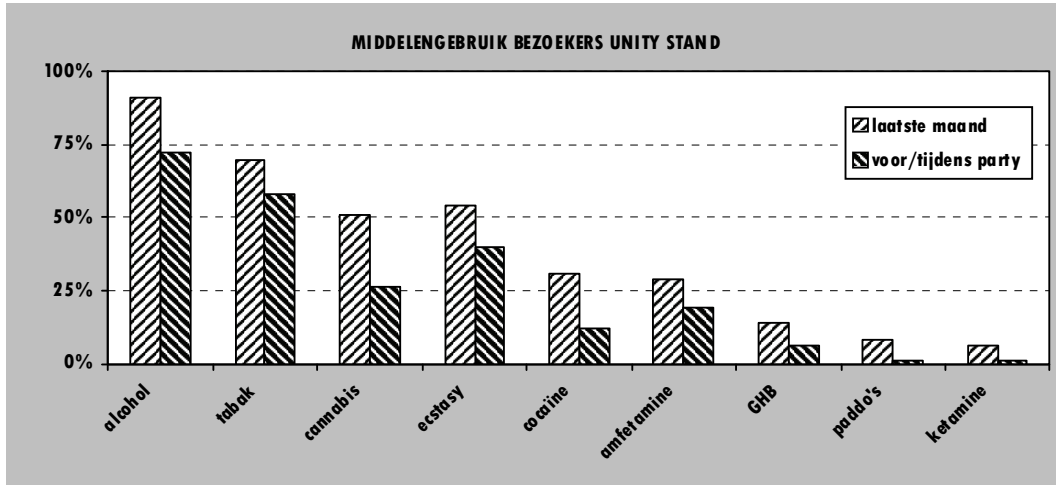
Van de bezoekers die de vragenlijst invulden is 62% man. De gemiddelde leeftijd bedraagt 24 jaar. Een derde (32%) heeft een hbo- of universitaire opleiding afgerond. Afgaande op de cijfers van hun postcode, komen de bezoekers uit alle

---

⁷³ In een intern onderzoek op drie party's bleek het druggebruik bij bezoekers van de Unity-stand inderdaad hoger dan bij overige partybezoekers in de zaal (Van Kemenade, 2006).

hoeken van het land: van Den Helder tot Maastricht en van Terneuzen tot Appingedam. De etniciteit van de bezoekers is niet bekend.

Van elke tien bezoekers van de Unity-stand zijn er negen huidige drinkers (laatste maand alcohol gedronken, 90%), zeven zijn huidige rokers (69%) en vijf huidige blowers (49%). Op het moment dat ze op de party de vragenlijst invulden hadden zeven op de tien alcohol gedronken (70%), ruim de helft gerookt (55%) en bijna een kwart geblowd (23%).⁷⁴ Ander middelengebruik behelst voornamelijk party-drugs, waarbij ecstasy duidelijk hoger scoort dan cocaïne en amfetamine. Bijna de helft van de bezoekers van de stand heeft de laatste maand ecstasy gebruikt (48%) en die avond gebruikte een derde (32%) ecstasy. Het amfetaminegebruik die avond bedraagt ongeveer de helft daarvan (17%). Het cocaïnegebruik tijdens de avond ligt nog lager: op 10%. In de afgelopen maand ligt het gebruik van cocaïne (28%) en amfetamine (28%) echter ongeveer gelijk. De verhouding tussen gebruik tijdens de partyavond en huidig gebruik bedraagt voor ecstasy 1:1,5 en voor amfetamine is dat met 1:1,6 vergelijkbaar. Voor cocaïne is de verhouding echter 1:2,8. Huidige cocaïnegebruikers zijn dus minder geneigd het middel op de partyavond te gebruiken dan huidige ecstasy- en amfetaminegebruikers. Dit fenomeen onder bezoekers van de Unity-stand beschreven we reeds in voorgaande Antennes en ook in de panelstudie komt dit naar voren.

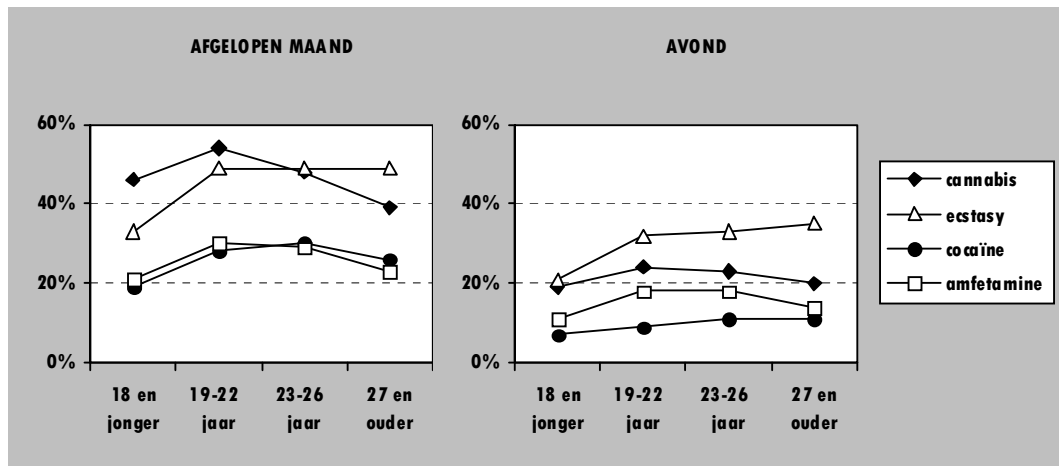
⁷⁴ In de vragenlijst wordt gevraagd welke middelen de respondenten die avond hebben gebruikt. Eventueel middelengebruik kan dus zowel vóór de party als tijdens de party hebben plaatsgevonden. Er kan dus sprake zijn van een overschatting van middelengebruik op de party. Anderzijds kan er ook sprake zijn van een onderschatting omdat bezoekers na het invullen van de vragenlijst alsnog gaan gebruiken.

Eén op de zeven bezoekers van de Unity-stand heeft de laatste maand GHB gebruikt (14%) en die avond gebruikte 5% GHB. Gebruik van ketamine in de laatste maand en op de partyavond is 8% respectievelijk 2%. Paddo's scoren lager op 5% en 1%. Efedra en herbals scoren nauwelijks.

Eén op de tien bezoekers (10%) had op het moment dat de vragenlijst werd ingevuld op de partyavond (nog) geen enkel middel gebruikt, zelfs niet gerookt of alcohol genuttigd. Laten we alcohol en tabak buiten beschouwing, dan had de helft (51%) geen drugs gebruikt (die avond). Het middelengebruik verschilt sterk per party. Op sommige festivals wordt naast tabak en alcohol nauwelijks iets gebruikt; bij andere party's heeft bijna driekwart van de bezoekers van de Unity-stand drugs gebruikt. Er is ook een flinke variatie in het aandeel rokers (16% tot 100%) en drinkers (7% tot 100%) per party.

3.1.1 gebruik naar subgroep

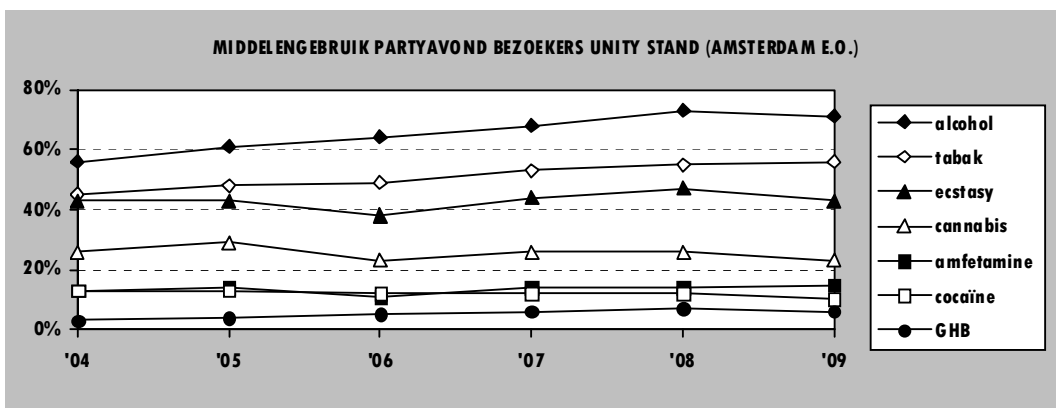
De vrouwelijke bezoekers scoren op alle onderzochte middelen lager dan de mannen. Tijdens de partyavond heeft 15% van de vrouwen helemaal niets gebruikt en hield 64% het hooguit bij tabak en/of alcohol. Bij de mannen is dat 7% respectievelijk 44%. Afgezien van ecstasy, ligt het middelengebruik hoger bij de middelste leeftijdsgroepen dan bij de jongste en oudste groepen. Ook deze verschillen naar geslacht en leeftijd zijn vergelijkbaar met de resultaten van Unity-gegevens in eerdere Antennes.

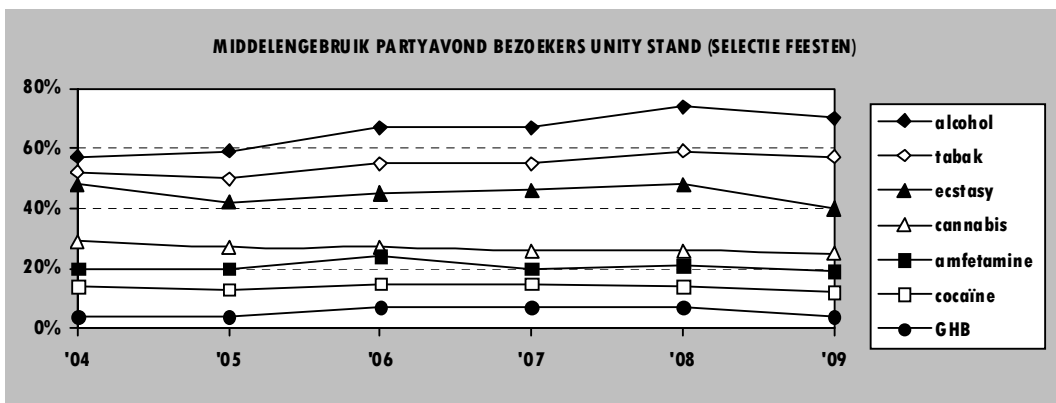
3.1.2 trends

Het gebruik van alcohol en tabak lijkt, na een aanvankelijke stijging, licht afgenomen bij de bezoekers van de Unity stand. En ook gebruikscijfers van cannabis,

ecstasy, cocaïne en amfetamine lijken licht gedaald. We kunnen de cijfers echter niet zomaar vergelijken met voorgaande jaren. In de loop der tijd is het Unity project gegroeid van een beperkt aantal, vrijwel uitsluitend Amsterdamse, 'klassieke' houseparty's naar vele tientallen verschillende party's en festivals in het hele land. Wanneer we alleen de gegevens van de party's in Amsterdam en directe omgeving (Haarlemmermeer en Zaanstreek) vergelijken, dan lijkt ook daar het alcoholgebruik het laatste jaar licht te zijn afgenomen, maar tabak laat geen neerwaartse trend zien. De afname in het ecstasygebruik is bij party's in Amsterdam en omstreken wel aanwezig, maar lijkt daar iets kleiner dan het landelijke beeld.

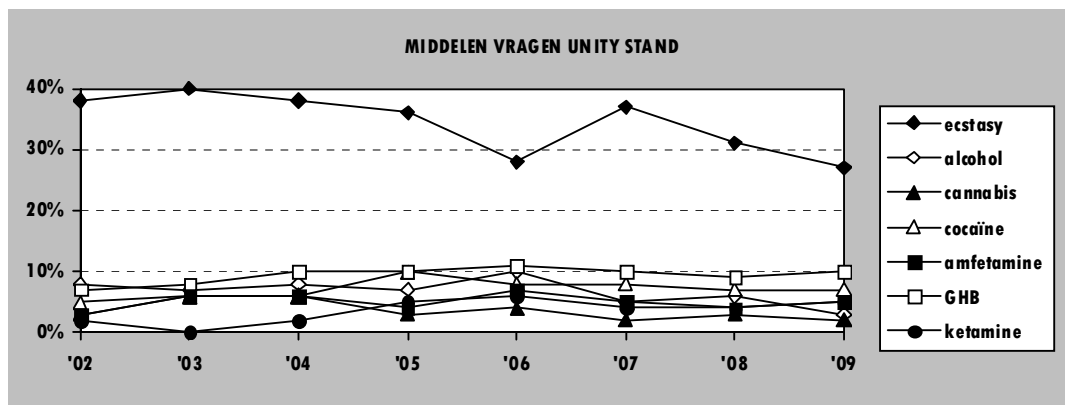
Ook binnen Amsterdam is het soort party's dat Unity bezoekt de laatste jaren veranderd. Daarom vergelijken we ook de bezoekersgegevens van negen verschillende party's (in het hele land) die Unity in de periode 2004-2009 elk jaar opnieuw bezoekt. Bij deze selectie is er eveneens het laatste jaar een afname in het aandeel drinkers en (in mindere mate) rokers te zien. De daling in ecstasygebruik is hier duidelijker aanwezig dan bij Amsterdamse party's. Ook amfetamine, cocaïne en GHB laten een lichte daling zien ten opzichte van vorig jaar, maar de verschillen zijn zeer klein.

3.2 vragenstellers, middelen en thema's

Van de 1.334 bezoekers die met een specifieke vraag bij de Unity-stand kwamen, is driekwart man (73%). Het grootste deel van de vragen (81%) gaat over eigen gebruik. Dat is veel meer dan 2008, toen 44% van de vragen eigen gebruik betrof, maar komt overeen met de jaren daarvoor, toen 70% á 80% hierover ging.⁷⁵ Eén op de zes vragen (17%) was informatief van aard en de overige 3% handelde over gebruik in de omgeving.

Het middel waarover de vragen gaan, is in ruim een kwart van de gevallen ecstasy (27%). Het aandeel ecstasyvragen laat over de afgelopen jaren een dalende trend zien. In 2009 komen echter ook tientallen vragen binnen over mCPP, dat als ecstasy wordt verkocht, en het ecstasy-achtige 2-CB. In totaal ging 6% van de vragen over deze middelen. Het aandeel GHB-vragen is 10% in 2009, hetgeen vergelijkbaar is met voorgaande jaren. Cocaine (7%), amfetamine (5%), ketamine (5%), alcohol (3%), cannabis (2%) scoren een stuk lager. Middelen die elk slechts enkele vragen opleveren zijn: truffels, paddo's, poppers, mephedrone, methylone, mescaline, lachgas, LSD, doornappel, DMT en 4-fluoramfetamine. Hiernaast zijn vragen gesteld over drugs in het algemeen.

In 2009 werd in vergelijking met voorgaande jaren wat vaker om basisinformatie gevraagd (25%) en vergeleken met 2008 ook vaker over de werking en effecten van een middel (13%) en dosering/frequentie (6%). Het aandeel vragen over lange termijn effecten van gebruik (7%) en combigebbruik (4%) nam daarentegen af. Het percentage vragen over testen van drugs (8%) en 'prepair & repair' (6%) zijn vergelijkbaar met vorig jaar.

⁷⁵ Mogelijk is de 'dip' in 2008 het gevolg van een afwijkende registratiewijze.

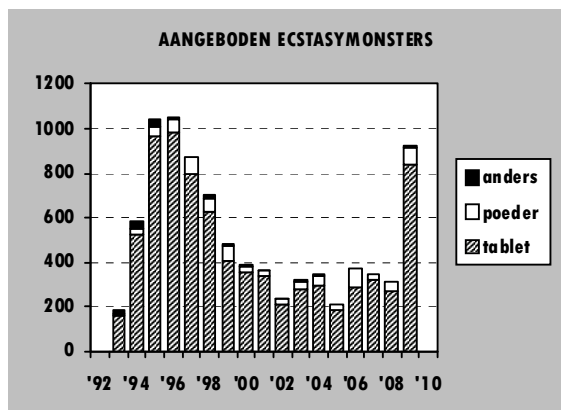

4 testservice

De testservice van Jellinek Preventie is een van de twee testlocaties in Amsterdam (de andere is in het kantoor van Adviesburo Drugs) en sinds 1993 onderdeel van het landelijke Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS). Gebruikers kunnen elke donderdagavond tegen een kleine vergoeding (€ 2,50) de kwaliteit van hun ecstasypillen en andere drugs laten testen. Alleen gebruikers zelf kunnen dit doen. Familie, vrienden, hulpverleners, en zeker dealers en producenten kunnen hier geen gebruik van maken. Omdat het hier gaat om monsters waarvan de gebruikers zelf de moeite namen ze te laten testen, zijn de bij de testservice verzamelde gegevens niet noodzakelijkerwijs representatief voor de totale Amsterdamse drugsmarkt. In 2007 kwamen landelijk de testresultaten van vrijwillig aangeleverde drugs en drugs uit de zogenaamde 'discokluisjes' (waar portiers in beslag genomen drugs in doen) echter goed overeen.⁷⁶ De tijdreeks van zestien jaar testresultaten levert hoe dan ook mooi materiaal voor een trendmonitor.

4.1 geanalyseerde ecstasymonsters

Bij de testservice van Jellinek Preventie zijn in 2009 in totaal **923** monsters aangeboden die zijn gekocht als ecstasy (of MDMA). Dat is een verdrievoudiging ten opzichte van vorig jaar en brengt het aantal aangeboden monsters dicht bij het niveau van halverwege de jaren negentig. Belangrijke reden hiervoor is het nieuws over de verslechterende ecstasymarkt in het voorjaar van 2009.⁷⁷ De meeste ecstasy komt in de vorm van tabletten (91%), maar ook wel als poeder of kristal (8%). Andere verschijningsvormen, zoals vloeistoffen of capsules komen al zo'n tien jaar nauwelijks meer voor.

De meeste ecstasy komt in de vorm van tabletten (91%), maar ook wel als poeder of kristal (8%). Andere verschijningsvormen, zoals vloeistoffen of capsules komen al zo'n tien jaar nauwelijks meer voor.

Bij de testservice wordt een klein beetje van de aangeboden pil of poeder eerst aan een zuurtest onderworpen. Geeft deze niet direct uitslag, dan wordt de mogelijkheid geboden het monster naar het laboratorium door te sturen. Een week later is de uitslag dan bekend. In 2009 was de laboratoriumcapaciteit van het DIMS door de snel stijgende vraag om testen niet toereikend om alle niet herken-

⁷⁶ Van Laar et al. (2008).

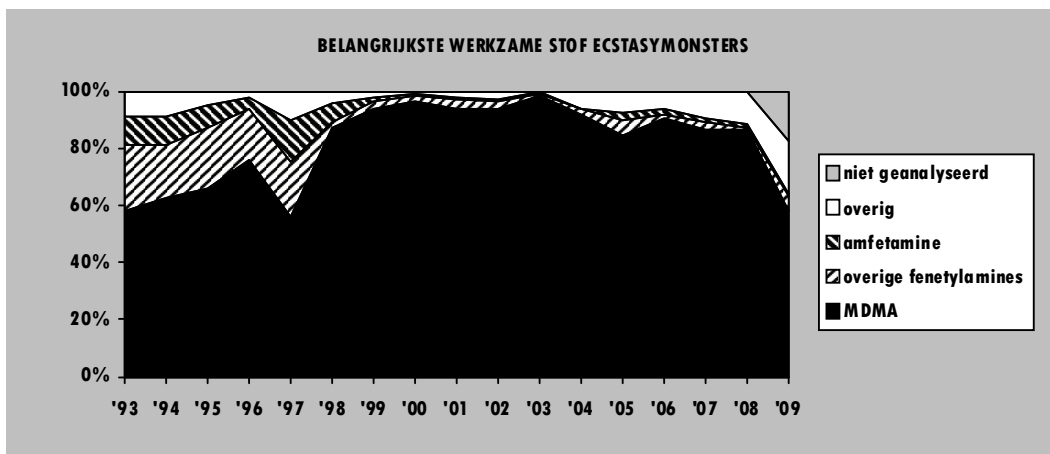
⁷⁷ Het DIMS waarschuwde voor een sterke toename van mCPP-verontreiniging. Zie onder andere: 'Xtc-pillen in Nederland ernstig vervuild', de Volkskrant 8 april 2009.

de monsters te analyseren. Pillen waarbij de zuurtest aangaf dat er geen MDMA in zat, werden daarom gedurende enkele maanden niet doorgestuurd naar het laboratorium. Daardoor is van 18% van de Amsterdamse ecstasymonsters geen testuitslag (anders dan de negatieve uitslag van de zuurtest) bekend.

4.1.1 belangrijkste werkzame stof

Naast het aantal aangeleverde ecstasymonsters, laten ook de testuitslagen een flinke verandering zien ten opzichte van voorgaande jaren. De afgelopen tien jaar bevatte verreweg het grootste deel van de aangeboden ecstasymonsters 'echte' ecstasy (**MDMA**) en in de meeste gevallen was dat ook de enige werkzame stof. In 2009 ziet het beeld er heel anders uit. Slechts **58%** van de ecstasymonsters bevat voornamelijk MDMA; weliswaar nog de meerderheid, maar een stuk minder dan voorheen. Het aandeel ecstasymonsters met MDMA als enige werkzame stof, zonder toevoegingen, is 48%. Andere stoffen die naast MDMA aangetroffen zijn: alpha-MBMA (1x), amfetamine (7x), cafeïne (58x), efedrine (1x), ketamine (8x), mCPP (7x), MDA, MDEA of 2-CB(5x), methamfetamine (9x), paracetamol (1x) en 4-methoxy-N-alfadimethylbenzenethanamine (2x).⁷⁸

De aan MDMA verwante stoffen MDA en MDEA zijn sinds 1998 vrijwel verdwenen uit de ecstasymonsters en ook in 2009 zijn er weinig ecstasymonsters met deze middelen als belangrijkste werkzame stof (4x). Andere stoffen uit dezelfde familie van **fenethylamines** komen vaker voor: 2-CB en mephedrone⁷⁹ (beide 18x). In totaal bevat **5%** van de ecstasymonsters een andere fenethylamine als belangrijkste werkzame stof.

⁷⁸ Alpha-MBMA is een niet-werkzame stof, ook wel 'stinkspeed' genoemd. Het oplosmiddel 4-methoxy-N-alfadimethylbenzenethanamine wordt gebruikt bij de synthese van methamfetamine.

⁷⁹ 4-methylmethcathinon of 4-MMC

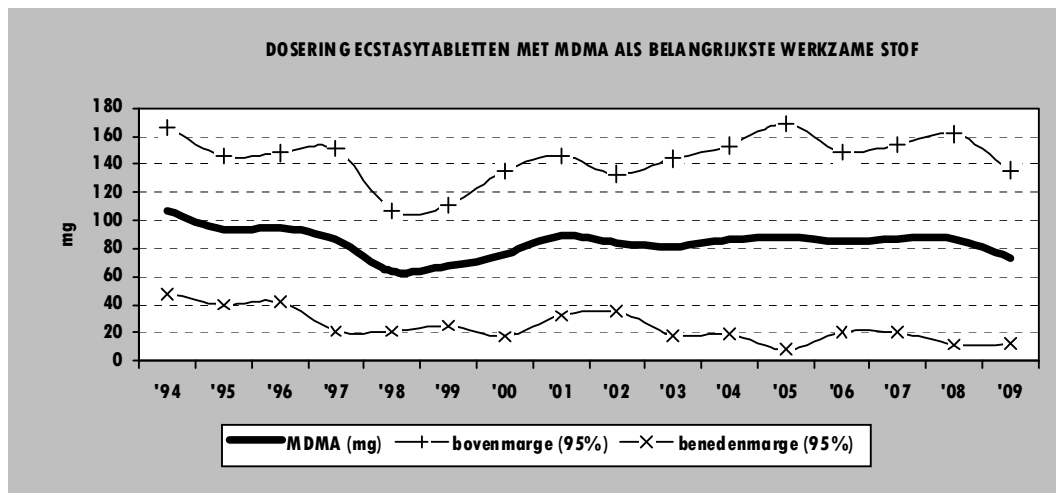
De overige ecstasymonsters zonder MDMA of aanverwante stof als belangrijkste ingrediënt blijken vooral **mCPP** te bevatten (**14%**). Dat is een flinke toename ten opzichte van 2008 toen 6% van de ecstasymonsters dit middel bevatte.

Ecstasymonsters met overige inhoud zijn verder: 4-fluoramfetamine (1x), amfetamine (10x), cocaïne (1x), domperidon (antibraakmiddel: 1x), lidocaine (lokaal verdovingsmiddel: 3x), methamfetamine (1x), methandrostenolone (anabole: 1x) piperonal (precursor voor PMK, grondstof voor ecstasy: 2x), uitsluitend cafeïne (4x), onbekende stoffen (20x) en geen enkele werkzame stof (6x).

Overigens blijkt deze 'dip' in de ecstasymarkt voornamelijk van tijdelijke aard te zijn geweest. Als we kijken naar de ecstasymonsters die de laatste twee maanden van 2009 zijn aangeleverd, dan bevat 82% van de monsters MDMA.

4.1.2 hoeveelheid MDMA in tabletten⁸⁰

Ook wanneer een ecstasytablet 'echt' is, kan de kwaliteit nog wisselen. De dosis varieert in 2009 van 1 mg tot en met 180 mg MDMA per pil. De gemiddelde dosering is **74 mg**. Dat is een stuk lager dan voorgaande jaren. De laatste vijf jaar bedroeg de gemiddelde dosis meer dan 85 mg. De spreiding is echter iets kleiner dan voorheen: 95% van de pillen bevat tussen de 12 en 134 mg MDMA.⁸¹ Vooral het aandeel hooggedoseerde pillen (>140 mg MDMA) daalde van 7% in 2008 naar 3% in 2009. Het aandeel laaggedoseerde pillen (1-35 mg MDMA) bleef vrijwel gelijk op 10% (in 2008 was dat 9%).

⁸⁰ Tabletten (geen poeders) met MDMA als belangrijkste werkzame stof (n = 475).

⁸¹ Deze range wordt geschat op het gemiddelde plus of min 1,96 maal de standaarddeviatie.

prijs van tabletten

Voor zover de prijs waarvoor de ecstasypillen gekocht zijn bekend is (83%), varieert deze tussen de 50 eurocent en 10 euro per tablet. De gemiddelde prijs per pil bedraagt € 3,56. Dat is een 25% prijsstijging ten opzichte van het gemiddelde van vorig jaar (€ 2,84). In tegenstelling tot vorig jaar hangt de prijs van ecstasytabletten niet samen met de hoeveelheid MDMA.⁸²

4.1.3 zuiverheid van poeders en kristallen

In 2009 werden 76 ecstasymonsters in poeder- en kristalvorm aangeleverd bij de testservice. Daarvan werden er 13 niet geanalyseerd. De meeste van de overige 63 poedermonsters bevatten uitsluitend MDMA (84%). Ook ecstasypoeders wijken daarmee af van voorgaande jaren; tot dan toe bevatten alle aangeleverde poeders uitsluitend MDMA. Andere ingrediënten in 2009 waren: MDMA met cafeïne (3x, waarvan 1x tevens paracetamol), MDMA met amfetamine (1x), MDMA met methamfetamine (1x), amfetamine (1x), uitsluitend cafeïne (1x), cocaïne (1x) en mCPP (2x). Poedermonsters met MDMA als belangrijkste werkzame stof hadden een gemiddelde zuiverheid van 74%, vergelijkbaar met die van 2008 (73%).

sterkte van poeders, kristallen en tabletten

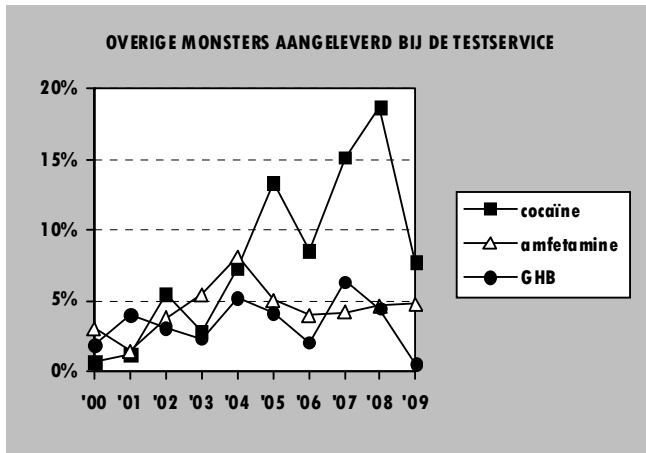
De sterkte van poeders, kristallen en tabletten is moeilijk te vergelijken. Testuitslagen van tabletten worden in milligrammen weergegeven; testuitslagen van poeders en kristallen in percentages. Daarbij komt dat vanwege de chemische samenstelling de maximaal haalbare zuiverheid van poeders en kristallen 84% bedraagt (de overige 16% bestaat uit zouten). Een gram 'pure' MDMA poeder bevat dus 840 mg MDMA; het equivalent van ongeveer 10 ecstasytabletten. Waar het vooral vanuit preventieoogpunt om draait, is de hoeveelheid MDMA die gebruikers per dosis binnenkrijgen. En die dosis is bij poeders en kristallen onbekend. Overigens is een gemiddelde zuiverheid van 74% – gezien de maximaal haalbare 84% – zeer hoog te noemen.

4.2 overige monsters

Naast ecstasy kunnen bij de testservice ook andere monsters worden getest. Er wordt sinds de eeuwwisseling vooral ook veel **cocaïne** aangeleverd. In 2009 zijn **89** cocaïnemonsters aangeleverd. Dat is vergelijkbaar met het aantal van vorig jaar. Twee van deze monsters bleken MDMA te bevatten, één bevatte amfetamine, één cafeïne en twee monsters zijn niet geanalyseerd. De overige 83 cocaïnemonsters bevatten tussen de 8% en 89% cocaïne. De gemiddelde zuiverheid ligt met 56% iets lager dan voorgaande jaren (68% in 2008, 65% in 2007).⁸³ De cocaïnemonsters bestaan zelden uit alléén cocaïne. Vaak worden ook relatief on-

⁸² Pearson correlatiecoëfficiënt .150, p = .074

⁸³ De maximaal haalbare zuiverheid van cocaïne is 89%.

schuldige cocaïnebijproducten (45x) of cafeïne (12x) aangetroffen. Daarnaast is de cocaïne verontreinigd met levamisol (immunostimulerend geneesmiddel en veterinair ontwormingsmiddel, 40x), fenacetine (pijnstillert, 23x), procaine, lidocaïne of benzocaïne (cocaïneachtige lokale verdovingsmiddelen, 7x), diltiazem (bloeddrukver-

lager, 3x) en/of hydroxyzine (antihistamine, 1x). Vooral verontreinigingen met levamisol komen in 2009 vaker voor dan in voorgaande jaren.

In 2007 (32) en 2008 (22) werden opvallend veel **GHB** monsters aangeleverd. In 2009 waren dat er slechts 6. Vanwege de enorme drukte bij de testservice besloot het DIMS de laboratoriumanalyses van GHB tijdelijk op te schorten. GHB-monsters werden daarom tot het einde van 2009 niet geaccepteerd bij de testservice. Van de zes aangeleverde monsters werden er vier niet geanalyseerd en één monster bevatte geen enkele psychoactieve stof. Het laatste monster was gekocht als GBL, maar bleek cocaïne te zijn.

Ook **amfetamine** wordt aangeboden bij de testservice. Het gaat in 2009 om 55 monsters die gekocht zijn als speed. In absolute aantallen is dit een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar (23). De belangrijkste werkzame stof in 41 van deze monsters is weliswaar amfetamine, maar het grootste deel bevat bijna net zoveel of zelfs meer cafeïne. Twaalf monsters bevatten ook methamfetaminebijproducten, één ook 4-fluoramfetamine en één tevens ketamine. De hoeveelheid amfetamine in de monsters ligt tussen 1% en 72%, het gemiddelde bedraagt 33%. Amfetaminemonsters die geen amfetamine bleken te zijn, bevatten uitsluitend cafeïne (3x), een onbekende stof (2x) of geen werkzame stof (1x). De resterende 8 monsters zijn niet geanalyseerd.

Testresultaten van de resterende monsters

aangeleverd als:	testresultaten
2-CB (9x)	2-CB (4x), mCPP (2x), <i>ng</i> (2x)
4-fluoramfetamine (6x)	4-fluoramfetamine (3x), onbekend+cafeïne (2x), <i>ng</i> (1x)
4-mar (1x)	4-methylaminorex (1x)
dextro-amfetamine (2x)	amfetamine (2x)
DMT (1x)	4-2-dimethylaminobenzonitrile (1x)
heroïne (2x)	heroïne+verontreinigingen (2x)
ketamine (9x)	ketamine (9x)
LSD (17x)	LSD (17x)
MDA (1x)	<i>ng</i> (1x)
MDA-fluaan (1x)	onbekend (1x)
MDMA+ketamine (1x)	mCPP (1x)
MDMA (1x)	mCPP (1x)
mephedrone (2x)	amfetamine+mCPP (1x), mephedrone (1x)
methamfetamine (1x)	methamfetamine (1x)
methamfetamine+xtc (1x)	<i>ng</i> (1x)
m-kristal (1x)	MDMA-achtige stof (1x)
truffel (1x)	spoorje LSD (1x)
water (1x)	geen werkzame stof (1x)
onbekend (2x)	2-CB (1x), methamfetamine (1x), MDMA (2x), geen werkzame stof (2x), onbekend+cafeïne (1x), 4-fluoramfetamine+cafeïne (1x), onbekend (1x), <i>ng</i> (1x)

ng = niet geanalyseerd

5 samenvatting en conclusies

Preventie indicatoren zijn niet representatief voor de gehele Amsterdamse gebruikerspopulatie of drugsmarkt. Desondanks kunnen aan de hand van deze gegevens globale trends worden onderscheiden.

Al meer dan vijftien jaar staat alcohol op nummer één als het gaat om vragen die binnenkomen bij de telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie en ook vragen die via de website gesteld worden gaan tegenwoordig meestal over alcohol. De nummers twee en drie zijn afwisselend cannabis en cocaïne. Sinds het midden van de jaren negentig worden vragen over ecstasy nauwelijks meer gesteld, maar helemaal verdwijnen doet het middel niet.

Bij de bezoekers van Unity stands op een party is ecstasy nog steeds de populairste partydrug en ook blijft het het meest bevraagde onderwerp. Vergeleken met vorig jaar is het ecstasygebruik tijdens de party wel wat gedaald.

Door waarschuwingen over een verslechterende ecstasymarkt is het aantal bij de testservice aangeboden ecstasymonsters in 2009 explosief gestegen. De waarschuwingen bleken niet onterecht, want in slechts 58% van de ecstasypillen was

MDMA de belangrijkste werkzame stof en de gemiddelde dosering was met 74 mg een stuk lager dan voorheen. Vooral het aantal ecstasypillen met mCPP nam toe. Aan het eind van het jaar verbeterden de testresultaten van ecstasymonsters. De kwaliteit van de aangeleverde cocaïnemonsters lag, met een gemiddelde zuiverheid van 56%, ook iets lager dan vorig jaar.

Het was in 2009 zeer onrustig op de ecstasymarkt. En met reden: de ecstasy was (tijdelijk) van bedenkelijke kwaliteit. Daardoor werd de testservice overspoeld met ecstasymonsters en het kan tevens de reden zijn van de 'dip' in ecstasygebruik bij bezoekers van de Unity stand op feesten. Het leidde echter niet tot meer vragen over ecstasy bij de informatie- en advieslijn, via internet of bij de Unity stand.

V

SAMENVATTING

Anno 2009, aan het eind van de jaren nul, zijn drie ontwikkelingen in het Amsterdamse uitgaansleven richtinggevend. Ten eerste verschuift door de komst van nieuwe feestorganisatoren binnen het dance segment het muzikale aanbod richting warme en meer dansbare house. Het eerder zo dominante minimal genre is daarmee (voorlopig) op een zijspoor gezet. De cross-over tussen urban en house trekt een meer sophisticated en etnisch gemengd publiek. In het reguliere en undergroundcircuit begint op kleinere schaal dubstep door te breken. Los daarvan blijft er een grote variatie in muziekstijlen met daaraan gekoppeld een bont palet van mellow én meer ruige feestniches. Ten tweede maant de economische crisis clubuitbaters en investeerders tot enige voorzichtigheid. Teruglopende bezoekersaantallen leiden tot minder investeringen en consolidatie van 'play safe' concepten. Ten derde lijken de meer innoverende feestgangers zich langzaam te verplaatsen naar de periferie van de stad. Het rookverbod in de horeca, de uitgebreide regelgeving ten aanzien van clubs en de toegenomen controle hierop in het centrum van de stad leiden, vooral bij de nieuwe subgeneratie trendsetters, tot een verlangen naar meer vrijheid in het uitgaansleven.

de Antenne monitor

Al sinds 1993 beschrijft en analyseert Antenne op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends en middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam. In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van halfjaarlijkse individuele interviews met een panel van fanatieke stappers en professionals uit het uitgaansleven. De focus ligt bij de trendsetters die snuffelen aan nieuwe muziekstijlen, feesten, uitgaanslocaties en genotmiddelen, of oude varianten in een nieuw jasje steken. Ook wanneer iets uit de mode raakt, lopen zij voorop. De panelstudie richt zich daarnaast op buurt- en probleemjongeren. De groep probleemjongeren (vooral dak- en thuislozen) is meer etnisch gemêleerd dan het geval is bij groepen buurtjongeren. De panelstudie rapporteert over trends, signalen en geruchten, maar biedt geen precieze cijfers.

De **survey** levert daarentegen juist wel kwantitatieve gegevens over middelengebruik binnen specifieke groepen (scholieren, jongeren in de jeugdzorg, coffee-

shopbezoekers, cafébezoekers en clubbezoekers). In 2009 richtte de survey zich voor de vierde keer op bezoekers van Amsterdamse coffeeshops. In totaal 266 bezoekers (respons 92%) van ruim vijftig coffeeshops hebben – vaak ter plekke – een uitgebreide vragenlijst ingevuld. Er is niet speciaal gezocht naar meer frequente blowers, maar deze zijn onvermijdelijk oververtegenwoordigd in de steekproef omdat zij nou eenmaal vaker in een coffeeshop komen. Tussen de coffeeshopbezoekers bevinden zich ook trendsetters, maar de respondenten zijn toch grotendeels trendvolgend en mainstream. Zij zijn gemiddeld 28 jaar oud. Vier op de vijf zijn mannen en bijna tweederde is allochtoon. Coffeeshoptoeristen hebben we bewust gemeden; negen op de tien respondenten wonen in Amsterdam. Bijna de helft is werkend, ruim een derde gaat naar school of studeert (vaak in combinatie met een bijbaan) en een vijfde is werkeloos. In vergelijking met de algemene bevolking van Amsterdam ligt het opleidingsniveau laag en is de werkeloosheid hoog. Vergeleken met eerdere coffeeshopsurveys uit 1990, 1994 en 2001 zijn de coffeeshopbezoekers van 2009 vaker student en vaker van niet-westerse etniciteit. En ten opzichte van 1990 en 1994 zijn de bezoekers ook een paar jaar ouder. Driekwart van de respondenten van 2009 is psychisch gezond (gemeten met MHI-5) en bij meer dan 9 op de 10 is geen sprake van depressie (gemeten met PHQ-9). Daarmee scoren de coffeeshopbezoekers nauwelijks slechter dan Nederlands, Duits en Amerikaans onderzoek onder de algemene bevolking.

Cijfers zijn tevens afkomstig uit de **preventie indicatoren**. Het gaat hierbij om informatie over de alcohol- en drugsmarkt in de vorm van kwantitatieve gegevens over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een gedifferentieerd beeld van ontwikkelingen in de hoofdstedelijke wereld van genotmiddelen.

alcohol

Het alcoholaanbod in het uitgaansleven draait allang niet meer om wijn en bier alleen. Toch worden sterke en chique alcoholsoorten vanwege een krappere budget minder besteld. Stappers in het dance circuit drinken nog steeds meer alcohol dan urban liefhebbers, waar een groter deel weinig of geen alcohol drinkt. Bij de coffeeshopbezoekers is meer dan tweederde huidige drinker (= gebruik in de laatste maand). Zij consumeren gemiddeld 5 glazen alcohol per drinkdag, maar de meesten drinken niet dagelijks. Vooral in de laatste acht jaar is er een lichte daling te zien in het alcoholgebruik. Het aandeel riskante drinkers (dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 of 5 glazen) daalde fors.

Bij de buurt- en probleemjongeren is alcohol het meest gebruikte genotmiddel. Het taboe op alcohol bij islamitische jongeren is – buiten de ramadan – aanzienlijk geslonken. Nederlandse en Surinaamse jongeren drinken evenwel nog steeds meer en frequenter. Een fors deel van de probleemjongeren drinkt dagelijks.

In hoeverre er sprake is van problematisch of overmatig alcoholgebruik hangt sterk af van de gehanteerde definitie. Indicatief is wel dat één op de vijf coffeeshopbezoekers uit de survey zelf vindt dat hij/zij weleens te veel of te vaak drinkt. Dat aandeel is overigens half zo veel als bij de clubbezoekers uit de survey van 2008. En bij de informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie komen al jaren meer vragen over alcohol binnen dan over welk ander middel dan ook.

tabak

Het rookverbod in het uitgaansleven wordt heel verschillend geïnterpreteerd: van pragmatisch tot streng. Er is een groeiende groep uitgaanders die maling aan de regels heeft. Naarmate de tijd verstrijkt in de nacht worden de rookregels vaker overtreden. Onder coffeeshopbezoekers is er de laatste jaren een lichte daling te zien in het aandeel rokers. Van de coffeeshopbezoekers uit de survey van 2009 heeft één op de tien nog nooit tabak gerookt. De rest zijn over het algemeen stevige rokers. Driekwart is huidige roker (met gemiddeld 11 sigaretten per dag), waarvan de meesten (bijna) dagelijks roken. Zogenaamde 'gelegenheidsrokers' komen nauwelijks voor.

cannabis

Blowen in Amsterdamse clubs komt minder voor en durfals moeten listen verzinnen om de geur van wiet of hasj te camoufleren. Alleen tijdens reggaeconcerten wordt er nog flink doorgepaft. In alle panelnetwerken uit het uitgaansleven wordt weliswaar cannabis gerookt maar de dalende trend blijft. Ruim driekwart van de buurtjongeren in panelnetwerken gebruikt cannabis. Het roken en delen van joints wordt vaak aangewend ter ontspanning in de groep, maar leidt bij een minderheid ook tot een meer problematische consumptie als vlucht voor of neutralisering van persoonlijke problemen. Probleemjongeren blowen vaak en veel.

Het is weinig verrassend dat vrijwel alle coffeeshopbezoekers uit de survey weleens cannabis hebben gebruikt en dat ook in de vriendenkring van de bezoekers blowen geen uitzondering is. Toch heeft 6% van de bezoekers de laatste maand niet geblowd en hebben vier op de tien coffeeshopbezoekers voornamelijk vrienden die niet blowen. In voorgaande surveys werden echter iets vaker ook niet-blowers in de coffeeshops aangetroffen. Van de huidige blowers blowt driekwart (bijna) dagelijks. Gemiddeld gaat het om een kleine 4 joints per blowdag. Mannelijke en werkeloze coffeeshopbezoekers blowen gemiddeld meer.

Hun eerste joint werd meestal aangeboden door anderen, maar tegenwoordig kopen de meesten hun cannabis zelf. Negen van de tien keer doen ze dat in een coffeeshop, ongeveer om de dag. Eén op de vijf koopt ook weleens cannabis van dealers of andere onbekenden (meestal bij vrienden thuis) en één op de tien teelt zelf (een beetje) wiet. Iets meer dan de helft van de huidige blowers preferert wiet boven hasj en bij ongeveer een derde is dat andersom (de rest is het om het even), maar zo goed als iedereen rookt de cannabis in een joint met tabak. Dat gebeurt dan meestal ofwel thuis, ofwel in (of voor de deur van) een coffeeshop. De avonduren zijn het favoriete tijdstip om te blowen, maar een vijfde steekt ook 's middags wel een joint op en een even groot deel doet dit (ook) 's morgens al. En hoewel de meerderheid blowt in gezelschap van anderen, blowt één op de drie huidige blowers meestal alleen. Door de oververtegenwoordiging van stevige blowers in de steekproef voldoet een groot deel aan de definitie van riskant blowen (dagelijks of meerdere dagen per week meer dan 1 joint). Ruim driekwart van de coffeeshopbezoekers blowt riskant. Dat is meer dan in voorgaande surveys onder deze doelgroep. Mannen en werkelozen scoren hierbij hoger, maar ook onder vrouwelijke en werkende of studerende coffeeshopbezoekers is de meerderheid riskante blower. Leeftijd en etniciteit, maar ook geestelijke gezondheid en depressie hangen niet samen met riskant blowen. Zes op de tien huidige blowers denken zelf weleens dat ze te veel of te vaak blowen. Hoeveel te veel is ("Bij hoeveel joints heeft iemand van jouw leeftijd te veel geblowd?") hangt sterk samen met de eigen gebruikshoeveelheid. In doorsnee vinden huidige blowers 6 joints te veel. Over het algemeen trekken de coffeeshopbezoekers de grens een aantal joints boven hun eigen gebruiksgemiddelde. Terwijl riskant blowen en ook naar eigen mening te veel blowen relatief vaak voorkomt, is het aantal coffeeshopbezoekers dat ooit hulp heeft willen hebben bij cannabisproblematiek relatief beperkt. Bij de telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie staat cannabis de laatste jaren afwisselend op nummer twee of drie (en concurreert dan met cocaïne). Bij vragen die via de website binnenkwamen stond cannabis in 2009 op de tweede plaats.

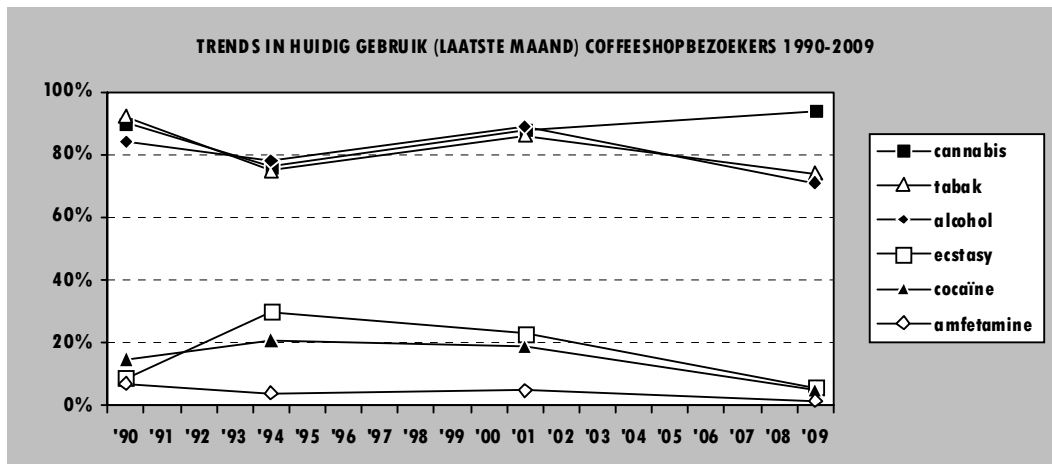
cocaïne en ecstasy

Cocaine is vergeleken met ecstasy minder strikt gebonden aan tijdstip en setting en hangt meer samen met leefstijl dan met muziekvoorkeur. Cocainegebruik vindt behalve in het nachtleven veel in de privésfeer plaats, waar het meestal thuis wordt bezorgd door 'lijnkoeriers' en 'pakjesbezorgers'. Er lijkt voorzichtig sprake van een kentering bij cocaïne waardoor de trend stabiel tot licht dalend is. De gebruikersgroepen, vooral de jonge subgeneraties (20-24 jaar), tonen zich minder ontvankelijk voor cocaïne. Waarom zoveel geld betalen als je van amfetamine langer profijt hebt op feesten? Ecstasy en ecstasy-achtigen beleven een

onrustige periode op de gebruikersmarkt. De stroom aan inferieure pillen heeft voor een deel het partygevoel gedooft en ontlokt gebruikers tot opmerkingen dat het slikken van pillen meer lijkt op 'roulette'. En op een slap 'spacegevoel' zit niemand te wachten. Ecstasy en cocaïne worden door buurtjongeren weinig gebruikt en dan nog voornamelijk door witte jongeren op feesten en soms in buurtcafés. Probleemjongeren hebben meer ervaring met cocaïne en ecstasy dan buurtjongeren.

Bij de coffeeshopbezoekers zijn wat betreft huidige gebruik van genotmiddelen (naast tabak, alcohol en cannabis) ecstasy (6%) en cocaïne (5%) eigenlijk de enige middelen die meetellen. Ecstasy noch cocaïne wordt frequent gebruikt – de meeste gebruikers beperken het tot speciale gelegenheden – maar toch zijn er coffeeshopbezoekers die vinden dat ze te veel of te vaak gebruiken. Opvallend is dat dat bij cocaïne veel vaker het geval is dan bij ecstasy. Ruim de helft van de huidige cocaïnegebruikers vindt zijn/haar eigen gebruik weleens overmatig, tegenover een achtste van de huidige ecstasygebruikers. Gebruikscijfers van ecstasy en cocaïne onder coffeeshopbezoekers zijn tussen 2001 en 2009 flink gedaald. Dat geldt zowel voor het ooit-gebruik als het huidige gebruik. De prijs die coffeeshopbezoekers betalen voor ecstasy en cocaïne vergeleken we met de prijs die clubbezoekers in 2003 en 2008 rapporteerden en cafébezoekers in 2005. Tussen de helft en tweederde van de recente ecstasy- en cocaïnegebruikers kocht de middelen het laatste jaar zelf. De gemiddelde prijs voor een ecstasypil in 2009 is 4 euro; evenveel als in 2003. In tussenliggende jaren was de ecstasy bijna 1 euro goedkoper. De gemiddelde prijs van een gram cocaïne schommelt sinds 2003 rond de 45 á 50 euro.

Bij de telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie staat cocaïne de laatste jaren afwisselend op nummer twee of drie (en concurreert dan met cannabis). In 2009 stond cocaïne bij vragen die via internet werden gesteld op de derde plaats. Sinds het midden van de jaren negentig worden vragen over ecstasy nauwelijks meer gesteld, maar helemaal verdwijnen doet het middel niet. Bij de bezoekers van Unity stands op party's is ecstasy nog de populairste partydrug en ook blijft ecstasy daar het meest bevroegde onderwerp. Vergeleken met vorig jaar is het ecstasygebruik tijdens de party echter wel wat gedaald. Door waarschuwingen over een verslechterende ecstasymarkt is het aantal bij de test-service aangeboden ecstasymonsters in 2009 explosief gestegen. De waarschuwingen bleken niet onterecht, want in slechts 58% van de ecstasypillen was MDMA de belangrijkste werkzame stof en de gemiddelde dosering was met 74 mg een stuk lager dan voorheen. Vooral het aantal ecstasypillen met mCPP nam toe. Aan het eind van het jaar verbeterden de testresultaten van ecstasymonsters. De kwaliteit van de aangeleverde cocainemonsters lag, met een gemiddelde zuiverheid van 56%, ook iets lager dan vorig jaar.

overige middelen

De inschatting (in Antenne 2008) dat actieve gebruikers bij een aanhoudende schaarste en vervuiling uit zullen wijken naar andere roesmiddelen heeft zich inderdaad voorgedaan in menig panelnetwerk. Middelen als **2-CB** en **mephedrone** hebben in korte tijd furore gemaakt doordat deze middelen vaker werden aangeboden door verkopers die niet meer de beschikking hadden over betrouwbare en voldoende gedoseerde ecstasy. Opvallend is dat er bij 2-CB sprake is van popularisering van een 'geforceerde tripper' die voor een doorsnee gebruiker moeilijker te hanteren is. Hoewel mephedrone voor menigeen een goed alternatief is voor ecstasy, wordt toch ook vaak vernomen dat het specifieke rushgevoel van ecstasy niet wordt geëvenaard.

Misschien niet helemaal vreemd vanwege de perikelen op de ecstasymarkt is dat de Amsterdamse **amfetaminemarkt** aan invloed lijkt te winnen, hoewel het product zeker minder makkelijk te krijgen is dan cocaïne. Omdat het gebruik gerelateerd is aan alternatieve subscenes binnen het uitgaansleven sluit amfetamine goed aan bij de gepercipieerde 'nieuwe wildheid'. **Methamfetamine** is voornamelijk in omloop in kleine niches van het homocircuit. Het middel is nog steeds moeilijk verkrijgbaar.

GHB zit net als de twee andere narcosemiddelen (ketamine en lachgas) in de lift. De schaarste op de ecstasymarkt zou hier voor een deel debet aan zijn. Het gebruik van GHB, dat al enige jaren op rij licht stijgt, vindt behalve in privésettings (afterfeesten) ook in clubs en op ad hoc feesten plaats. Productie en aanschaf verlopen vaak via vrienden. Opvallend is dat er in de uitgaansscene een steeds grotere aversie begint te ontstaan tegenover mateloze gebruikers en brokkenpiloten die riskant kickgedrag vertonen. Krachtiger dan in voorafgaande jaren doen gebruikers een groter appèl op elkaars verantwoordelijkheid. De weerstand neemt toe en soms wordt GHB-gebruik zelfs niet meer geduld op feesten omdat

het de sfeer bederft. Het psychedelische narcosemiddel **ketamine** wordt in kleinere en alternatieve kringen gebruikt en is minder breed verspreid dan GHB. Ketamine blijft moeilijk verkrijgbaar. Kleine 'nippies' worden vaker ook in het uitgaansleven genomen. Ook **lachgas** is na een adempauze van ruim tien jaar weer in beeld en wordt meer gebruikt in kringen van thuisgebruikers, na afloop van een feest, of op kleine en illegale feesten.

Psychedelica als LSD, paddo's, DMT en ayahuasca blijven voornamelijk in zwang bij psychonauten en (ervaren) trippers en spelen een marginale rol in het bredere uitgaansleven.

Viagra en **poppers** blijven stabiel en beperken zich voornamelijk tot groepjes sensuualisten. **Slaapmiddelen** worden op kleine schaal voornamelijk aangewend na het gebruik van stimulantia.

Combigebruik komt voor in alle panelnetwerken van uitgaanders, maar is frequenter en gevarieerder in de dance scene dan bij urban. Alcohol met stimulantia (vooral cocaïne en speed) blijft favoriet.

middelengebruik coffeeshopbezoekers 2009

	ooit	laatste maand
cannabis	97%	94%
alcohol	91%	71%
tabak	90%	74%
ecstasy	41%	6%
MDMA-poeder	27%	2%
2-CB	3%	0%
cocaïne	34%	5%
amfetamine	20%	2%
methamfetamine	3%	0%
Ritalin	7%	< 1%
lachgas	19%	2%
GHB	13%	2%
ketamine	6%	< 1%
paddo's	38%	< 1%
LSD	12%	< 1%
crack	6%	0%
heroïne	3%	0%
poppers	16%	< 1%
slaapmiddelen	12%	1%

Uit de survey onder coffeeshopbezoekers blijkt dat ecstasy-achtigen, amfetamine(-achtigen), narcosemiddelen, psychedelica, straatdrugs, poppers en slaapmiddelen de laatste maand niet of nauwelijks zijn gebruikt. Van de meeste van deze middelen zijn de gebruikscijfers tussen 2001 en 2009 flink gedaald. Dat geldt

zowel voor het ooit-gebruik als het huidige gebruik. Enige uitzondering is **GHB**, waarvan het gebruik in die periode stabiel bleef.

Bij de probleemjongeren neemt de nieuwsgierigheid naar **GHB** toe en in een enkel geval wordt met **crack** geëxperimenteerd.

profiel

Afgezien van tabak geldt voor vrijwel alle onderzochte middelen dat westerse coffeeshopbezoekers vaker ooit- en huidige gebruikers zijn dan niet-westerse. Voor een beperkt aantal middelen (waaronder narcosemiddelen en straatdrugs) stijgt het ooit-gebruik met de leeftijd. Hoewel de aantallen beperkt zijn, is het wel opvallend dat duidelijke verschillen in middelengebruik tussen werkenden, studenten en werkelozen en tussen mannelijke en vrouwelijke bezoekers ontbreken. Alleen wat betreft het ooit-gebruik van heroïne scoren werkelozen hoger dan bezoekers met baan of opleiding, hoewel ook verreweg de meeste werkelozen deze drug nog nooit gebruikt hebben. Verschil naar geslacht komt vrijwel alleen tot uitdrukking in de hoeveelheid genuttigde alcohol. Mannen en vrouwen zijn even vaak drinkers, maar mannen drinken meer.

conclusie

De coffeeshopbezoekers mogen dan stevige blowers zijn, in hun harddruggebruik (voornamelijk beperkt tot ecstasy en cocaine) verschillen ze nauwelijks van het cafépubliek in Amsterdam. Ook lijkt er geen sprake van psychische problematiek op grote schaal.

De meest in het oog springende trend in deze monitor van 2009 was de onrustige ecstasymarkt. Dit lijkt, vooral in op dance gerichte uitgaanskringen, te hebben bijgedragen tot een toegenomen populariteit van andere middelen (product-substitutie), in het bijzonder GHB. De status van ecstasy is gedaald ten faveure van andere middelen. Hoewel in grote lijnen sprake is van een bestendiging van minder middelengebruik en een aanhoudende daling in (dagelijks) roken, zien we ook een continuering van hoge alcoholconsumptie, zij het dat de keuze nu vaker dan in voorgaande jaren valt op minder dure drankjes. Onder invloed van strengere controles in het Amsterdamse (reguliere) clubleven is er een verplaatsing naar minder commerciële locaties en zelfgeorganiseerde feesten in de periferie van de stad. Weliswaar blijft in vergelijking met het vorige decennium 'nieuwe nuchterheid' het dominante adagium wat betreft partydrugs, maar er zijn ook tekenen van een 'nieuwe wildheid' bij een volgende generatie van jonge trendsetters.

VI

ENGLISH SUMMARY

In 2009, as the decade of the Noughties drew to a close, three trends were predominant in Amsterdam nightlife. First, a new generation of event organisers in the dance music segment shifted the programming towards warm, more danceable house music. This swept the previously so dominant minimal genre onto the sidelines. The crossover of urban and house attracted more sophisticated, ethnically mixed audiences. Both in mainstream and in underground scenes, dubstep staged a small-scale breakthrough. Yet a rich variety of music styles still remains, linked to a colourful palette of nightlife niches ranging from mellow to raunchy. Secondly, the economic crisis has induced a degree of caution in nightclub owners and investors. Shrinking crowds have led to lower investments and more emphasis on play-safe strategies. In a third development, the more innovative nightlifers seem to be gradually migrating towards the outskirts of the city. The smoking ban in public venues, the more stringent rules applied to clubs and the increasing body searches in the city centre have sparked a desire for more freedom in nightlife, especially in the latest subgeneration of trendsetters.

the Antenna monitoring scheme

Since 1993, Amsterdam Antenna has been documenting and analysing trends in nightlife and substance use among Amsterdam young adults and adolescents. Our **panel study** traces the latest developments by holding individual, semi-annual interviews with a panel of avid nightlifers and professionals from various nightlife scenes. The focus is on trendsetters who try out new types of music, events, nightspots and drugs, or who create new variations on older themes. They also lead the way as particular drugs or styles go out of vogue. The panel study also focuses on neighbourhood and problem youth. Problem youth, who are mainly homeless adolescents, are more ethnically mixed than the street youth that hang out in neighbourhoods. The panel study reports trends, signs and rumours from all these groups, but it provides no exact figures.

Our annual **survey**, by comparison, delivers quantitative data about substance use in specific groups: school-aged adolescents, young clients of youth services, cannabis coffeeshop customers, pubgoers and clubbers. The 2009 survey has focused for the fourth time on the patrons of Amsterdam coffeeshops. A

total of 266 customers (a response rate of 92%), recruited in more than 50 cannabis coffeeshops, completed detailed questionnaires, often on the spot. Although we did not seek out the more frequent cannabis users, they were inevitably over-represented in the sample because they visit coffeeshops more regularly. Some trendsetters were among the sample, but the large majority of respondents were mainstream trend followers. The average age in the sample was 28. Four out of five respondents were male, and almost two thirds had minority ethnic backgrounds. As we purposely steered clear of 'coffeeshop tourists', nine out of ten respondents were Amsterdam residents. Just under half were in paid employment, more than one third were attending college or secondary school (many working on the side) and one fifth were unemployed. Educational levels were low and unemployment high in comparison to the Amsterdam general population. The coffeeshop patrons we questioned in 2009 were more likely to be students and to be of non-Western ethnic origins than those surveyed in our previous samples in 1990, 1994 and 2001. Compared to 1990 and 1994, they averaged a few years older. Three quarters reported good mental health (assessed with the MHI-5) and over 9 in 10 showed no evidence of depression (assessed with the PHQ-9). The mental health ratings of the sample thus differed little from general population statistics as reported in Dutch, German and US studies.

Other statistics we report here derive from sources we call **substance use prevention indicators**. These provide quantitative data on the alcohol and drugs market from several sources: requests for information or advice received via a telephone help line and a website; drug education contacts at dance events; and results from the testing of voluntarily submitted drugs. Altogether, the information reported in the various components of Antenna yields a diversified picture of developments and trends in Amsterdam's world of recreational substances.

alcohol

The consumption of alcohol in Amsterdam nightlife no longer confines itself to beer and wine, but spirits and chic drinks are meanwhile less in demand due to tighter personal budgets. Nightlifers in the dance music scene still drink more alcohol than urban devotees, and the latter also include more complete or near-abstainers. Of the coffeeshop customers we questioned, more than two thirds were current (past-month) drinkers. They averaged five units of alcohol per drinking occasion, although most did not drink alcohol every day. Especially in the last eight years, a slight downturn in alcohol use can be observed. The number of hazardous drinkers (drinking 4 to 5 units daily or several times a week) has sharply declined.

Alcohol is the recreational substance used most by neighbourhood and problem youth. The alcohol taboo among the Muslim youth has slackened substantially, except during Ramadan. Ethnic Dutch and Surinamese neighbourhood youth still drink more frequently and heavily. Among the problem youth, a high proportion drink alcohol every day.

The extent to which excessive or problematic alcohol use occurs depends largely on which definition is chosen. In terms of one indicator, one out of five surveyed coffeeshop customers rated their own alcohol use as sometimes excessive or too frequent. That is only half as many as amongst the clubgoers we surveyed in 2008. The Jellinek Prevention information and advice services have for years been receiving more questions about alcohol than about any other substance.

tobacco

The ban on smoking in Dutch nightlife is interpreted in widely different ways, ranging from pragmatic to strict. A growing group of nightlifers are thumbing their noses at the rules. The later it gets, the more the smoking restrictions are violated. A slight decline has occurred over recent years in the proportion of tobacco smokers among coffeeshop customers. One in ten of our 2009 survey respondents reported having never smoked cigarettes. Most others were heavy smokers. Three quarters of the respondents were current tobacco smokers (averaging 11 cigarettes per day) and most smoked daily or almost daily. 'Occasional smokers' were rarely encountered.

cannabis

Cannabis smoking is now less common in Amsterdam clubs, and daredevils have to devise tricks to camouflage the smell of marijuana or hashish. Reggae concerts are the only large events or venues where cannabis is still heavily smoked. Although cannabis use is reported in all networks represented in our nightlife panel, it remains a diminishing trend. Over three quarters of the neighbourhood youth in the networks smoke cannabis. Joints are often smoked and passed around the group for relaxation, but a minority of the young people develop more problematic cannabis use in trying to escape from or neutralise personal problems. Problem youth smoke frequently and heavily.

It will come as no surprise that virtually all coffeeshop customers we surveyed had smoked cannabis at some time in their lives, and that many of their friends also smoked it. Even so, 6% of respondents reported not having smoked in the past month, and four out of ten said that most of their friends did not smoke cannabis. There were slightly fewer non-smokers of cannabis than encountered in

previous coffeeshop surveys. Of the current smokers, three quarters reported daily or almost daily cannabis use, averaging just under four joints per smoking day. Male and unemployed coffeeshop customers had a higher average consumption. Most respondents reported that their first joint had been offered them by someone else, but the large majority now bought their own cannabis. They did so nine out of ten times in coffeeshops, approximately every other day. One in five customers also reported occasional purchases of cannabis from drug dealers or other strangers (mostly in the homes of friends). One in ten respondents grew their own marijuana, usually in small amounts.

Slightly more than half of the respondents preferred marijuana to hashish, one third favoured hashish and the rest had no preference; virtually all smoked their cannabis in joints with tobacco. Most smoked either at home or inside or outside coffeeshops. Evenings were the preferred smoking times, but one fifth of respondents also smoked in the afternoons and a similar percentage in the morning. Although the majority generally smoked cannabis in the company of others, one out of three current smokers said they usually smoked alone.

Given the overrepresentation of heavy cannabis users in the sample, a large proportion of respondents met the criteria for hazardous cannabis use (more than one joint every day or on several days per week). More than three quarters of the coffeeshop customers were hazardous smokers, a higher rate than in previous studies of this target group. Although the percentages of males and unemployed people were still higher, the majority of female, employed and student respondents were also hazardous cannabis users. Age and ethnicity were not associated with hazardous smoking, nor was mental health status or depression. Six out of ten current smokers rated their own cannabis use as sometimes excessive or too frequent. The amounts they deemed excessive ('How many joints do you consider too much for someone of your age?') were strongly linked to their own level of use. On average, current cannabis users considered 6 joints to be excessive. Respondents generally set the limit a few joints higher than their own average use.

Despite the rather high rates of at-risk cannabis use and self-perceived excessive use found in our study, only limited numbers of coffeeshop customers had ever wanted to seek help for cannabis-related problems. In recent years, cannabis has vied with cocaine for second or third place (after alcohol) in terms of numbers of queries to the Jellinek Prevention telephone advice service. In 2009 cannabis came second in terms of questions submitted via the Jellinek website.

cocaine and ecstasy

In comparison to ecstasy, cocaine is less firmly tied to setting and time of day. It has more to do with lifestyle than with musical tastes. People not only sniff cocaine in nightlife, but also in private settings, where they may have it delivered by what are called 'line couriers' and 'wrap services'. The upward trend in cocaine use in recent years seems to be stalling, and the rate is now steady to slightly lower. Groups inclined to drug use, in particular the young nocturnal subgenerations (aged 20-24), now appear less receptive to cocaine. Why pay so much for coke, when amphetamine gives you a longer high at parties?

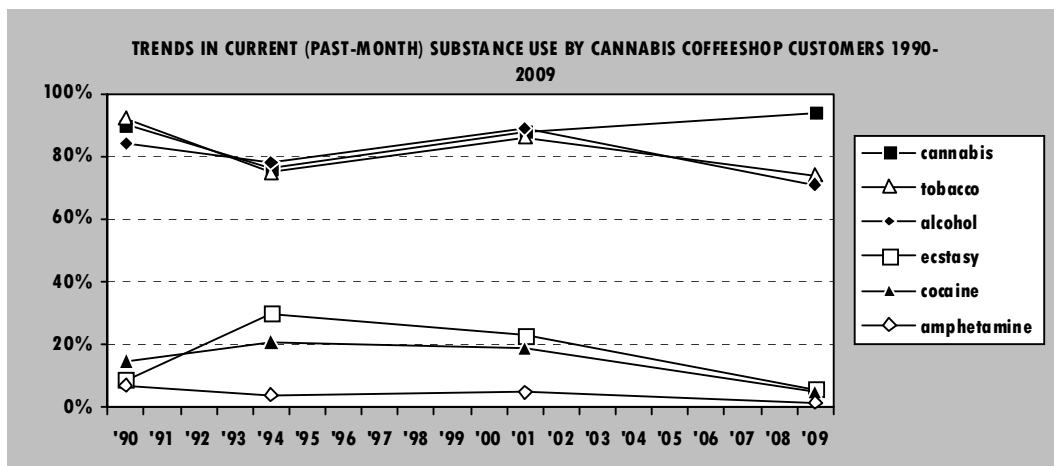
Ecstasy and ecstasy-like drugs are currently experiencing an unstable period on the consumer market. A stream of inferior pills has rather dampened the partying spirit, prompting some users to remark that taking ecstasy is like 'playing roulette'. And no one is keen on a 'lame ecstasy high'. Neither ecstasy nor cocaine is used very much by neighbourhood youth, and any use remains largely confined to white young people at parties or occasionally at neighbourhood bars. Problem youth have more experience with cocaine and ecstasy than do neighbourhood youth.

Amongst coffeeshop customers, ecstasy (6%) and cocaine (5%) were the only substances besides tobacco, alcohol and cannabis that were currently being used by any appreciable numbers. Neither was consumed frequently, and most respondents took the stimulants only on special occasions. Nevertheless, some coffeeshop patrons did feel they were using them too heavily or too often, and that applied far more to cocaine than to ecstasy – over half of the current cocaine users felt they sometimes used the drug excessively, as compared to one eighth of current ecstasy users. The rates of ecstasy and cocaine use among coffeeshop customers dropped sharply from 2001 to 2009, in terms of both lifetime and current use.

We compared the prices that coffeeshop customers reported paying for ecstasy and cocaine to the prices reported by clubgoers in 2003 and 2008, and by pubgoers in 2005. Between half and two thirds of the recent ecstasy or cocaine users had bought the drugs themselves in the preceding year. The average reported price of one ecstasy tablet in 2009 was 4 euros, the same as in 2003; prices in intervening years were nearly 1 euro cheaper. Average prices for one gram of cocaine hovered around 45 to 50 euros in the 2003 to 2009 period.

As noted above, the Jellinek Prevention telephone service reports that cocaine alternated with cannabis between second and third place in recent years. In 2009, cocaine stood at third place in terms of questions submitted to the Jellinek website. Queries about ecstasy have been increasingly rarer since the mid-1990s, but the drug is a long way from disappearing. At dance events,

workers at the stands operated by Unity (a project for drug and alcohol education) report that ecstasy is still the most popular party drug and is still the subject of the most enquiries. Compared with 2008, though, the use of ecstasy at dance events declined somewhat. Public warnings about the deteriorating ecstasy market triggered an explosive rise in the numbers of ecstasy samples submitted to the Jellinek testing service. The warnings proved justified, as only 58% of the ecstasy pills turned out to contain MDMA as their primary active ingredient, and the dosages were considerably lower than before, averaging 74 milligrams per tablet. In particular, the number of pills containing mCPP increased. Towards the end of 2009, test results on ecstasy samples started to improve again. The quality of the cocaine samples submitted to the testing service was also slightly lower than in 2008, with an average purity of 56%.

other drugs

In Antenna 2008, we predicted that active drug users would take recourse to other psychotropic substances if the shortages and contamination in drugs markets persisted. That indeed came to pass in many of our panel networks. Drugs such as **2-CB** and **mephedrone** touched off a furore when they were put on offer by dealers who could no longer secure reliable, sufficiently potent ecstasy pills. 2-CB is a 'crude hallucinogen' that average ecstasy users may find difficult to deal with. Although mephedrone constitutes a good ecstasy alternative for many people, users often find it offers no real match for the distinctive ecstasy rush.

Perhaps not surprising given the vicissitudes of the ecstasy market, the Amsterdam **amphetamine** market seems to be regaining momentum, although the product is still more difficult to find than cocaine. Because the use of amphetamine is linked to alternative nightlife subscenes, it seems highly compatible with

the perceived 'new partying madness'. **Methamphetamine** circulates mainly in small niches of the gay scene, and it is still difficult to obtain.

GHB now seems on rise, just as two other anaesthetics, ketamine and laughing gas. This is said to be attributable in part to the ecstasy shortages. The use of GHB, which has been gradually increasing year after year, takes place both in private settings (such as afterparties) and at clubs or ad hoc events. Both production and procurement often involve friends. Notably, an increasing aversion is observable in nightlife to immoderate substance use and to bunglers who take drugs recklessly. Party drug users now seem more forceful than in previous years about admonishing each other to responsible behaviour. As resistance grows, even the use of GHB may no longer be tolerated at parties, because it ruins the atmosphere. The psychedelic anaesthetic **ketamine** is taken in smaller, alternative scenes and is less widely used than GHB. It is still difficult to obtain. Small 'ketnips' are now also being taken more frequently in nightlife settings. **Laughing gas** is back in the picture after a breathing pause of over 10 years. Its use is increasing in circles of home users after dance parties, or on site at small, unauthorised dance events.

Psychedelics such as LSD, magic mushrooms, DMT and ayahuasca are still mainly popular with psychonauts and with (mostly experienced) trippers. Psychedelics play a marginal role in the wider nightlife scene. The use of **Viagra** and **poppers** remains steady, confining itself largely to groups of sensualists. **Sleeping preparations** are taken on a small scale, mainly after stimulant use.

Simultaneous polydrug use occurs in all the nightlife networks in our panel, but it is more common and more varied in the dance music scene than in the urban scene. The most frequent combinations involve alcohol and stimulants (mostly cocaine or speed)

In our survey of coffeeshop customers, we found little or no past-month use of ecstasy-like drugs, amphetamine and amphetamine-like drugs, anaesthetics, psychedelics, street drugs, poppers or sleeping pills. The use of such drugs declined steeply between 2001 and 2009, in terms of both lifetime and current use. The only exception was **GHB**, the use of which remained stable.

Amongst problem youth, we noted a growing curiosity about **GHB** and a few cases of experimentation with **crack cocaine**.

substance use by Amsterdam coffeeshop customers, 2009

	lifetime	last month
cannabis	97%	94%
alcohol	91%	71%
tobacco	90%	74%
ecstasy	41%	6%
MDMA powder	27%	2%
2-CB	3%	0%
cocaine	34%	5%
amphetamine	20%	2%
methamphetamine	3%	0%
Ritalin	7%	< 1%
laughing gas	19%	2%
GHB	13%	2%
ketamine	6%	< 1%
psychedelic mushrooms	38%	< 1%
LSD	12%	< 1%
crack cocaine	6%	0%
heroin	3%	0%
poppers	16%	< 1%
sleeping preparations	12%	1%

profile

With the exception of tobacco, virtually all the substances we investigated showed higher levels of both current and lifetime use by coffeeshop customers of Western ethnicities by among those from non-Western backgrounds. For a limited number of drugs (including anaesthetics and street drugs), lifetime use increased with increasing age. Few differences in substance use were found between employed, student and unemployed respondents or between males and females (though our sample contained limited numbers). Only in the case of heroin was lifetime use distinctly higher for unemployed respondents than for those in work or study (although the vast majority of the unemployed had never taken it either). The only notable gender differences were in the amounts of alcohol consumed; men and women were equally likely to drink alcohol, but men drank more.

conclusion

Coffeeshop customers may be heavy tokers, but they differ little from Amsterdam pubgoers in terms of hard drug use (which largely stays limited to ecstasy and cocaine). There is also no evidence of mental health problems to any broad extent.

The most salient development in the 2009 Antenna was the unsettled ecstasy market. Especially in nightlife circles oriented to the dance music genre, this appears to have helped spark a growing interest in other drugs (product substitution), in particular GHB. The status of ecstasy weakened in favour of other drugs. Despite the ongoing general trends towards sustained lower levels of drug use and declining tobacco use, the high rate of alcohol consumption continues, albeit in the form of less expensive drinks. As a consequence of the more stringent drug checks, particularly in mainstream Amsterdam club life in the city centre, a move is underway towards less commercial venues and self-organised events at the edge of town. 'New sobriety' may still be a predominant theme in Amsterdam nightlife as compared to the 1990s, but there are now signs of a 'new partying madness' in an emergent generation of young trendsetters.

BIJLAGE A

PANEL

de panelmethode.....	162
geruchten, signalen en trends.....	164
panelnetwerken en panelmutaties	165
tabellen	167
Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit	167
Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit (vervolg).....	168
Tabel 2 top drie drugs: club en partycircuit	169
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit.....	170
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg).....	171
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg).....	172
Tabel 4 panelnetwerken: buurtjongeren en probleemjongeren	173
Tabel 5 top drie drugs: buurtjongeren en probleemjongeren.....	173
Tabel 6 druggebruik: buurtjongeren en probleemjongeren	174

de panelmethode

De panelstudie verzamelt doorlopend informatie over de Amsterdamse drugsmarkt. Dit gebeurt op basis van interviews met insiders in verschillende netwerken en scènes van gebruikers. In tegenstelling tot andere onderdelen van Antenne gaat het in de panelstudie nauwelijks om cijfers, maar om dynamische processen als uitgaanstrends en druggebruik onder jongeren en jongvolwassenen. Hoewel we de bevindingen van de panelstudie niet in cijfers uitdrukken, kunnen we er wel algemene ontwikkelingen mee schetsen.

Die ontwikkelingen behelzen enerzijds de trendsetters en de vroege trendvolgers die meer dan gemiddeld met drugs experimenteren en vaak voortrekkers zijn van nieuwe ontwikkelingen in het uitgaansleven. We onderscheiden drie typen trendsetters: de *maven* (bollebozen), *connectors* en de *salesmen*.⁸⁴ De *maven* hebben veel kennis van het uitgaanscircuit en/of de drugsmarkt en kunnen ons hierover alles vertellen. Ze opereren deels achter de schermen, maar wisselen ook onderling specifieke informatie uit over drugs. Ze weten ons haarfijn te vertellen hoe de vork precies in de steel steekt als het gaat over farmacologische eigenschappen van verschillende typen drugs. Soms zijn ze betrokken als innovators die uit hobbyïsme veel chemische kennis hebben en een buitengewone interesse vertonen voor (nieuwe) drugs. Zij hebben geen behoefte om nieuwe chemische innovaties bij een groot publiek onder de aandacht te brengen. De *connectors* opereren dynamischer en zijn goed op de hoogte van de uitgaans- en drugsmarkt. Soms slijpelt er kennis door van de *maven* waar ze soms contact mee hebben. De *connectors* weten precies waar de belangrijke of invloedrijke spelers op de markt zich bevinden en welke posities ze innemen binnen het hectische uitgaansleven. *Connectors* investeren veel tijd in sociale contacten om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen. De kracht van *salesmen* of *proseliteerders*⁸⁵ (evangelisten) is dat ze veel overtuigingskracht hebben en in staat zijn om een grotere groep, tot zelfs de grootste sceptici, te enthousiasmeren voor een 'nieuwe' drug, een nieuwe clubavond, of een nieuwe mode. Daar waar anderen voorzichtig zijn, wil de evangelist het van de daken schreeuwen. Het is goed mogelijk dat trendsetters meerdere posities en rollen hebben. Aangezien de innoverende, producerende en consumerende segmenten binnen het uitgaansleven vaak in elkaar grijpen, kan iemand zowel de rol van de *connector* als van de *salesmen* spelen.

---

⁸⁴ Gladwell (2000).

⁸⁵ Cohen (1975).

Naast trendsettende uitgaansnetwerken wordt het panel ook vertegenwoordigd door veldwerkers die contact hebben met de buurt- en probleemjongeren. De ontwikkelingen hier gaan eerder over jongeren die vanwege hun riskante en problematische leefstijl sneller in de problemen komen. De laagopgeleide en deels verpauperde zwerfjeugd, buurtjongeren met een strafblad of Oost-Europese hoerenjongens zijn de tegenpool van de doorgaans hoogopgeleide trendsetters. Het leven van alledag speelt zich bij de buurt- en probleemjongeren eerder af in de marge.

We moeten oppassen om de bevindingen niet te generaliseren naar jongeren in het algemeen. De panelstudie gaat niet over de 'doorsneejongeren' in het mainstream uitgaansleven, alhoewel zij dit segment wel beschrijft als nieuwe ontwikkelingen in het uitgaanscircuit een algemeen karakter krijgen en zich via trendsetters en vroege trendvolgers verder verspreiden onder een breder publiek.

De leden van het panel worden sinds 1994 doorlopend twee keer per jaar onafhankelijk van elkaar face-to-face geïnterviewd. Hiermee voorkomen we dat leden elkaar beïnvloeden of napraten. Iedereen die deel uitmaakt van het panel heeft zicht op een bepaald netwerk, een specifieke scene of locatie waar alcohol en drugs worden geconsumeerd. Het is overigens niet uitgesloten dat netwerken elkaar deels overlappen. Zowel op megafeesten als in favoriete clubs of cafés kunnen panelleden tegelijkertijd aanwezig zijn en vanuit hun eigen beleving verslag doen van het feest, de locatie en de sfeer. Het gaat daarbij niet om het eigen druggebruik, maar over wat zij waarnemen in hun netwerk en directe omgeving. De verhalen van clubmedewerkers en stappers kunnen zeer uiteenlopend zijn omdat er vanuit een verschillend perspectief wordt gekeken. Dit maakt de panelmethode juist zo boeiend, omdat we in onze analyse en vertaling van de verhalen over het hedonistische uitgaansleven en het problematische buurt- en straatleven en (nieuwe) patronen, signalen en trends in verschillende dimensies op de voet kunnen blijven volgen.

Om de anonimiteit van zowel panelleden als clubs, cafés, coffeeshops, etcetera te waarborgen noemen we geen namen van horecagelegenheden als deze door panelleden direct in verband worden gebracht met handel- en of druggebruik. We kiezen bewust voor deze voorzichtige benadering om de anonimiteit van panelleden en locaties te waarborgen en ze niet in diskrediet te brengen. Als er een impressie wordt gegeven van een populaire clubavond of party, dan wordt de locatie gewoon vermeld aangezien we dan niet ingaan op het midde-engebruik. Aangezien sommige panelleden twee diverse netwerken beschrijven wordt elk panellid met een nummer én de letter 'a' of 'b' gecodeerd om de verschillende netwerken te typeren.

geruchten, signalen en trends

In de gehanteerde panelmethodiek is een beveiliging ingebouwd om vage en moeilijk traceerbare geruchten te onderscheiden van duidelijk waarneembare verschijnselen die zowel door panelleden als onderzoekers geverifieerd kunnen worden. Deze waarneembare verschijnselen noemen wij signalen omdat ze werkelijk in het oog springen en zodoende ook kunnen worden gevolgd en zo mogelijk zelfs verklaard. Maar signalen zijn nog geen trend. Waar precies een signaal ophoudt en een trend begint, is niet altijd duidelijk aan te wijzen omdat het over illegale middelen gaat waarover geen productiecijfers van fabrikanten bestaan. Dit maakt het des te complexer om *hypes* te onderscheiden van werkelijke trends. We spreken pas van een trend als meerdere panelleden in verschillende netwerken tegelijkertijd en onafhankelijk van elkaar een vergelijkbare en nieuwe ontwikkeling waarnemen in de uitgaans- of drugsmarkt. Bij voorkeur worden deze waarnemingen ook bevestigd door andere, kwantitatieve onderdelen van Antenne.

De panelstudie bevat actuele informatie over spraakmakende *hypes*, nieuwe scenes, muziekgenres en uitgaanslocaties. Maar de betekenis en het belang van het Amsterdamse uitgaansleven wordt ook in een sociaal-culturele en historische context geplaatst die veel verder reikt dan de vluchtigheid van hip en hype, die vaak vergankelijk en tijdsgebonden blijken te zijn.⁸⁶ Wat bij wijze van spreken vandaag in de mode is, kan morgen alweer passé zijn. Onze focus is daarom niet alleen gericht op nieuwe fenomenen binnen een uitgaanssetting. Ook de dynamiek van de verschillende drugsmarkten en prijsontwikkelingen, de verandering van toedieningswijze, riskante en/of favoriete combinaties en de opkomst van nieuwe synthetische of natuurlijke middelen worden gevolgd en beschreven. Het blijft daarom van evident belang om ontwikkelingen in de drugsmarkt, veranderende leefstijlen en gebruik van genotmiddelen onder jonge mensen op empirisch controleerbare wijze te blijven volgen. Deze kennis blijft een belangrijke bron voor beleid, preventie en hulpverlening en leidt tevens tot een beter begrip en duiding van hedendaagse jeugdstijlen.

De panelstudie geeft op de langere termijn meer inzicht in gebruikspatronen, reguleringsmechanismen, de mate van interesse in 'nieuwe' drugs en het verschijnen en verdwijnen van middelen op de gebruikersmarkt. Elke nieuwe generatie ontdekt en gebruikt op haar eigen wijze en onder een ander gesternte de genotmiddelen die in omloop zijn. Dit verklaart waarom het middelengebruik een golvend karakter vertoont met pieken en dalen. De nieuwkomers vormen zichzelf

---

⁸⁶ Leland (2004).

een beeld op grond van hun eigen ervaring, ervaringen van vrienden en de bestaande informatie die op dat moment voorhanden is. Internet is voor jongeren een veilig en rijk medium om specifieke informatie over drugs te zoeken op speciale voorlichtingsites of vragen te stellen aan de eigen feestcommunity. Nieuwe hypes, rages en kicks worden – mede door nieuwe communicatievormen als *MySpace*, *Hyves* en *YouTube* – snel bekend in de scene. We kunnen slechts gissen naar de consequenties hiervan.

panelnetwerken en panelmutaties

Wie hypes en trends van druggebruik binnen jongerenculturen wil duiden, heeft een daarop afgestemde methode nodig die flexibel én voor langere tijd geldend en toepasbaar is. Continuïteit is daarbij van essentieel belang om de golfbewegingen van trends in druggebruik door de tijd te volgen.

Het streven is om alle deelnemende panelleden twee maal per jaar te interviewen. We slagen hier grotendeels in, maar kunnen niet voorkomen dat panelleden om wat voor reden dan ook afhaken. Om nieuwe ontwikkelingen op de voet te blijven volgen, blijft het noodzaak om het panel aan te blijven vullen met leden die een goed begrip hebben van nieuwe fenomenen in het uitgaansleven. Verderop in deze bijlage staat bij elk panellid vermeld aan welke meting hij of zij heeft meegedaan en welke specifieke netwerken worden vertegenwoordigd. Ook wordt een overzicht gegeven van panelmutaties met nieuwe, vervangen en uitgetreden panelleden.

De panelmutaties zijn onderverdeeld in drie categorieën: *nieuwe panelleden*, die een nieuwe locatie of netwerk vertegenwoordigen; *vervangen panelleden* die worden vervangen door anderen afkomstig uit hetzelfde of gelijksoortig netwerk; en *uittreedende panelleden* die niet worden vervangen omdat er geen geschikte opvolger is.

nieuwe panelleden

Er zijn vijf nieuwe personen in het panel vertegenwoordigd. Zij zijn geworven na tips van panelleden of op basis van eigen veldwerk benaderd.

- Gregory (112a): clubganger urban- en housefeesten
- Leonie (109a/b): stapper en werkzaam op boekingskantoor (urban & house)
- Lulu (110a): stapper en organisator alternatieve feesten
- Resi (108a): clubganger urban- en housefeesten
- Zef (107a): dj, organisator en stapper

uittredende panelleden

In totaal zijn er zeven personen uit het panel getreden die niet zijn vervangen.

- Rafi (96a): contact kwijtgeraakt
- Buda (91a): zit niet meer in de feestscene en is thans yogadocent
- Figo (88a): gaat zelden nog naar feesten
- Jesse (48a/b): gestopt als barman en start van dj carrière
- Pieterbas (89a): verhuisd naar Afrika en doet daar vrijwilligerswerk
- Sandy (92a): contact kwijtgeraakt en terug naar Dominicaanse Republiek
- Zina (100a): wegens zwangerschap acuut met uitgaan gestopt

vervangen panelleden

Twee panelleden zijn door een ander vervangen die deel uit maakt van het zelfde netwerk

- Rogier (41a) (psychedelische trancescene) vervangt Sander
- Saskia (95a) (minimal techno) vervangt Anne

toelichting bij tabellen panelnetwerken

- Een panellid dat wordt vervangen door een vergelijkbaar panellid dat zicht heeft op dezelfde scene en/of locatie behoudt hetzelfde panelnummer en wordt aangeduid met een **V** (als een panellid voor de laatste keer deelneemt en zeer waarschijnlijk wordt vervangen dan wordt dit aangeduid met **UV**).
- Een geheel nieuw panellid dat zicht heeft op een nieuw netwerk of locatie en geen ander panellid vervangt, wordt aangeduid met een **N**.
- De kolom T geeft het nummer van de meting aan (29 en/of 30).
- De kolom andere etniciteit: adoptie (ado), allochtoon (all), Antilliaans (ant), Australisch (aus), Aziatisch (azi), Braziliaans (bra), diversen (div), Dominicaans (dom), Europees (eur), halfbloed (half), Hongaars (hon), Latino (lat), Marokkaans (mar), Moluks (mol), Pools (pol), Roemeens (roe), Somalisch (som), Sudaanees (sud), Surinaams (sur), toeristen (toe), Turks (tur), Verenigde Staten (vs), Zuid-Amerikaans (zam).

tabellen

Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit									
naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit
Angel	clubber	65a	30 31	afters	(30)	25	50%	80%	20% mix
Angelina	stapper	118a N	31 32	urban dancehall	17-40 (23)	25-50	25%	20%	80% sur/ant
BB	clubber	79b	31	clubs	23-30 (26)	12	50%	80%	20% sur
Bram	clubber	94a	31 32	hip/vip modeshows	30-35 (33)	150	65%	70%	25% eur 5% all
	vriendengroep	94b	31 32	café feesten	25-30 (27)	25	65%	60%	25% sur 10% eur 5% mar
Clara	dj	99a	31 32	lesbosscene	18-45 (23)	25	30%	70%	20% eur 5% sur 5% mar
	clubber	99b	31 32	techno	20-40 (26)	75	20%	80%	20% eur
David	dj	57b V	31 32	gayscene	21-50 (33)	40-50	0%	50%	15% eur 20% azi 15% mix
Debby	bardame	56a	31 32	mix pop	16-24 (18)		60%	40%	35% all 10% toe
		56b	31 32	urban	16-30 (22)		40%	35%	40% sur 15% mar 5% toe
Ernie	organisator	116a N	32	underground	20-30 (25)	250	50%	90%	10% mix
Gerard	rave clubber	114a N	31	dance	20-27 (24)	40	40%	80%	20% div
Gregory	clubber	112a N	31 32	urban techno	20-30 (25)	10	90%	15%	70% sur 15% mar
Has	raver	75a	31 32	underground feesten	22-30 (25)	125	50%	90%	10% eur
Jamie	gabber	113a N	31 32	hardcore gabber	17-29 (21)	50	40%	90%	10% eur
	gabber	113b N	31 32	mainstream	17-29 (21)	25	40%	90%	10% eur
Jorg	clubber	58a	31 32	hip hetero	23-42 (34)	50	20%	80%	10% tur 10% eur
	clubber	58b	31 32	hip homo	35-40 (37)	40			
Martine	bardame stapper	119a N	31 32	danscafé	20-40 (30)	40-55	30%	90%	10% eur
Pepe	organisator	85a	31	hip	20-30	125-150	25%	75%	20% eur 5% sur/ant
	dj		32	house	(23)				
	stapper			happy					

Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit
(vervolg)

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit
Remo	portier	81a V	32	dance	(24)	300-1200	50%	65%	10% all 25% toe
	portier	81b V	32	mix	(25)	100	40%	75%	25% toe
Resi	stapper	108a	31 32	mix	20-35 (27)	30	40%	40%	60% all
Rogier	stapper	41a	31 32	psytrance	20-38 (29)	100	40%	60%	40% eur
Saskia	stapper	95a	31 32	alternatief	18-30 (25)	50	50%	90%	10% div
Spike	dj promoter	77a	31 32	club chique	20-30 (25)	25	45%	60%	40% all
Toby	booker	105a	31 32	clubs	18-27 (23)	250	40%	100%	
Toto	organiser	117a N	32	Chicago Detroit	20-27 (24)	300	50%	100%	
Travis	organiser	106a	31	urban	17-25 (22)	300	40%	25%	55% sur/ant 10% tur/mar 10% div
Vince	dj stapper	76a	31 32	creatief club	(25)	150	40%	85%	15% eur/all
Zef	stapper	107a	31 32	creatief club	19-40 (26)	200	50%	85%	15% eur/all

Tabel 2 top drie drugs: club en partycircuit

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 31	T 32	T 31	T 32	T 31	T 32
Angel	65a	xtc	xtc	ghb	ghb	ketamine	lachgas
Angelina	118a	alcohol	alcohol	cannabis	cannabis	xtc	xtc
BB	79b	coke		lachgas		ghb	
Bram	94a	coke	coke	xtc	xtc	ketamine	ketamine
Clara	99a	coke	coke	ghb	ghb	speed	speed
Clara	99b	coke	coke	xtc	xtc	speed	speed
David	57b	xtc	xtc	poppers	poppers	ghb	ghb
Debby	56a	alcohol	alcohol	cannabis	cannabis	xtc	coke
Debby	56b	alcohol	alcohol	cannabis	cannabis	coke	xtc
Ernie	112a		xtc		coke		speed
Gerard	114a	xtc		lachgas		ghb	
Gregory	112a	xtc	xtc	2-CB	2-CB	speed	speed
Has	75a	xtc	xtc	speed	speed	coke	coke
Jamie	113a	coke	coke	xtc	xtc	speed	speed
Jorg	58a	coke	coke	xtc	xtc	ghb	ghb
Jorg	58b	coke	coke	xtc	xtc	ghb	ghb
Martine	119a	coke	coke	speed	speed	xtc	xtc
Pepe	85a	coke	ghb	xtc	coke	ketamine	xtc
Remo	81a		coke		xtc		ghb
Remo	81b		coke		xtc		ghb
Resi	108a	coke	xtc	xtc	coke		
Rogier	41a	lsd	lsd	coke	coke	2-CB	2-CB
Saskia	95a	ghb	ghb	coke	coke	xtc	xtc
Spike	77a	xtc	xtc	coke	coke	cannabis	cannabis
Toby	105a	ghb	xtc	speed	speed	ketamine	ghb
Toto	117a		coke		ghb		xtc
Travis	106a	cannabis		cannabis			
Vince	76a	xtc	xtc	ghb	ghb	coke	coke
Zef	107a	coke		xtc		ghb	

Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit

	T	65a Angel	118a Angelina	79a BB	94a Bram	94b Bram	99a Clara	99b Clara	56a Debby	56b Debby	116a Ernie	114a Gerard
alcohol	31	****	****	***	****	****	****	****	****	***	***	
	32	****	****		****	****	****	****	****	***	***	****
amfetamine	31	**	*	*		*	**	**	**			
	32	**	*			*	**	**	**			**
cannabis	31	**	****	****	*	**	**	**	*	*	*	
	32	**	****		*	**	**	**	*	*	*	**
cocaine (poeder)	31	**	*	****	**	****	**	**	**	*	*	
	32	**	*		**	****	**	**	**	*	*	**
crack basecoke	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ⁸⁷	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecstasy	31	****	**	****	**	****	**	**	****	*	*	
ecstasy-achtigen	31	-	-	**	-	**	**	**	*	-	-	-
energydrinks	31	****	**	****	**	****	**	**	****	**	**	
	32	****	**		**	****	**	**	****	**	**	-
erectogenen ⁸⁸	31	**	*	*	*	-	*	*	****	-	-	
	32	**	*		*	-	*	*	****	-	-	-
ghb	31	****	-	****	-	-	*	**	****	*	*	
	32	****	-		-	-	*	**	****	*	*	**
heroïne	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
methadon	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	31	**	-	**	-	*	**	**	**	-	-	-
	32	**	-		-	*	**	**	**	-	-	-
lachgas	31	****	-	****	-	-	*	*	-	-	-	
	32	****	-		-	-	*	*	-	-	-	****
lsd trips	31	-	-	*	-	-	*	*	*	-	-	-
	32	-	-		-	-	*	*	*	-	-	-
methamfetamine	31	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-
	32	-	-		-	-	-	-	*	-	-	-
paddo's	31	-	*	**	-	-	-	-	-	-	-	-
	32	-	*		-	-	-	-	*	-	-	-
poppers	31	*	-	**	**	-	**	**	****	-	-	-
	32	*	-		**	-	**	**	****	-	-	-
slaapmiddelen	31	-	-	*	-	-	-	-	**	-	-	-
	32	-	-		-	-	-	-	**	-	-	-
overig ⁸⁹	31											
	32								***			

(me)
- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

⁸⁷ cactus, salvia, dmt, yage, e.d.

⁸⁸ Viagra, Kamagra, gel sachets.

⁸⁹ Me = mephedrone.

Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit
(vervolg)

	T	112a Gregory	Has 75a	113a Jamie	113b Jamie	58a Joig	58b Joig	119a Martine	85a Pepe	81a Remo	81b Remo	108a Resi
alcohol	31	****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	***	**	*****
	32	****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	***	**	*****
amfetamine	31	-	*	**	*	*	*	*	****	-	-	*
	32	*	**	**	*	-	-	**	****	-	-	**
cannabis	31	****	**	****	*****	*	*	**	*****	*	*	**
	32	****	**	****	*****	*	*	*	*****	*	*	**
cocaine (poeder)	31	-	**	*****	*	**	**	****	****	**	**	****
	32	-	**	*****	*	**	**	****	****	**	**	**
crack	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
basecoke	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ⁸⁷	31	-	*	-	*	-	-	*	-	-	-	-
	32	-	*	-	*	-	-	*	-	-	-	-
ecstasy	31	****	*	****	**	**	**	****	**	*	*	****
	32	****	**	****	**	**	**	****	**	*	*	**
ecstasy-achtigen	31	***	*	*****	*****	**	**	-	-	*	*	*
	32	***	*	*****	*****	**	**	-	-	*	*	*
energydrinks	31	***	****	*****	*****	**	**	****	-	***	***	****
	32	***	****	*****	*****	**	**	****	-	***	***	****
erectogenen ⁸⁸	31	-	-	-	-	-	*	*	-	*	*	*
	32	-	-	-	-	-	*	*	-	*	*	*
ghb	31	*	*	-	*	*	*	**	****	**	*	-
	32	**	*	-	*	*	-	**	****	**	*	-
heroïne	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
methadon	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	31	-	*	*	-	-	*	*	****	-	-	-
	32	-	**	*	-	-	*	**	****	-	-	-
lachgas	31	-	*	**	**	-	-	*	*	-	-	-
	32	-	*	**	**	-	-	*	**	-	-	-
lsd	31	-	*	-	-	-	-	*	*	-	-	-
	32	-	*	-	-	-	-	*	*	-	-	**
trips	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
methamfetamine	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paddo's	31	-	*	-	-	-	-	*	-	-	-	*
	32	*	*	-	-	-	-	*	-	-	-	*
poppers	31	-	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-
	32	-	-	-	*	*	*	-	*	-	-	-
slaapmiddelen	31	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-
	32	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-
overig ⁸⁹	31							*				
	32							(me)				
								*				
								(me)				

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit
(vervolg)

	T	41a Rogier	95a Saskia	105a Toby	117a Toto	106a Travis	76a Vice	107a Zef
alcohol	31	*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****
	32	*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****
amfetamine	31	***	**	***		-	**	
	32		**	***	***		***	**
cannabis	31	****	***	****		***	**	
	32	****	***	***	****		**	****
cocaine (poeder)	31	***	*****	***		*	****	
	32	****	*****	***	****		****	****
crack basecoke	31	-	-	-		-	-	
	32	-	-	-	-		-	-
ecotrip ⁸⁷	31	***	-	-		-	*	
	32	***	-	-	**		*	*
ecstasy	31	****	****	****		*	***	
	32	**	****	****	****		****	****
ecstasy-achtigen	31	**	*	-		-	*	
	32	***	*	-	**		*	-
energydrinks	31	-	*****	*****		-	****	
	32	-	*****	*****	*****		****	
erectogenen ⁸⁸	31	-	-	*		*	*	
	32	-	-	*	-		*	-
ghb	31	***	****	***		-	***	
	32	***	****	***	****		***	**
heroïne methadon	31	-	-	-		-	-	
	32	-	-	-	-		-	-
ketamine	31	****	****	**		-	**	
	32	***	***	**	***		***	*
lachgas	31	****	***	***		-	**	
	32	****	***	***	*		***	*
lsd trips	31	****	-	-		-	-	
	32	****	-	-	*		-	*
methamfetamine	31	-	-	-		-	-	
	32	-	-	-	-		-	
paddo's	31	****	*	*		-	-	
	32	****	*	*	*		-	**
poppers	31	-	-	-		-	-	
	32	-	-	-	*		*	*
slaapmiddelen	31	**	*	*		-	*	
	32	**	*	*	**		*	**
overig ⁸⁹	31	***						
	32	(me)						

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

Tabel 4 panelnetwerken: buurtjongeren en probleemjongeren

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit
Cartier	straathoekwerker	103a	31 32	buurtjeugd noord	15-24 (19)	40	0%	5%	80% mar 10% sur 5% eur
Erik	ambulant jongerenwerker	20a	32	buurtjeugd oost centrum	tot 22	150	20%	10%	30% sur 40% mar 10% tur 10% div
Fared	jongerenwerk	83a	31	buurtjeugd oost	14-23 18-35	45 25	0% 15%	0% 0%	100% mar 100% sur
Lefty	straathoekwerker	104a	31 32	dak- en thuislozen centrum	18-23 (21)	8	50%	0%	25% sur 25% som 30% mar 10% sud 10% bra
Yah	straathoekwerker	82a	31	buurtjeugd zuid	15-23 (19)	?	30%	0%	80% mar 5% sur 10% tur 5% div
Yah	casemanager dak- en thuisloze jongeren	82b	32	thuislozen oost	18-23 (21)	100-150	50%	0%	55% sur 40% mar 5% div

Tabel 5 top drie drugs: buurtjongeren en probleemjongeren

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 31	T 32	T 31	T 32	T 31	T 32
Cartier	103a	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	xtc	xtc
Erik	20a		cannabis		alcohol		coke
Fared	83a	cannabis		alcohol		coke	
Lefty	104a	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	coke	coke
Yah	82a/b	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	xtc	xtc

Tabel 6 druggebruik: buurtjongeren en probleemjongeren

	T	Cartier 130a	Lefty 104a	Erik 20a	Fared 83a	Yah 82a	Yah 82b
alcohol	31	***	****		**	*****	
	32	***	****	****			*****
amfetamine	31	-	-		-	-	
	32	-	-	-			-
cannabis	31	****	****		***	****	
	32	****	****	****			****
cocaine (poeder)	31	-	**		*	****	
	32	-	***	**			****
crack basecoke	31	-	-		-	**	
	32	-	-	*			**
ecotrip ⁸⁷	31	-	-		-	-	
	32	-	-	-			-
ecstasy	31	-	**		*	****	
	32	-	**	*			****
ecstasy-achtigen	31	-	*		-	-	
	32	-	*	-			-
energydrinks	31	*****	***		-	*****	
	32	*****	*****	****			*****
erectogenen ⁸⁸	31	-	-		-	-	
	32	-	-	-			-
ghb	31	-	-		-	-	
	32	-	**	*			-
heroïne methadon	31	-	-		-	*	
	32	-	-	-			*
ketamine	31	-	-		-	-	
	32	-	-	-			-
lachgas	31	-	-		***	-	
	32	-	-	-			-
lsd trips	31	-	-		-	*	
	32	-	-	-			*
paddo's	31	-	*		-	*	
	32	-	*	*			*
poppers	31	-	-		-	-	
	32	-	-	*			-
slaapmiddelen	31	-	-		-	*	
	32	-	-	-			*
overig ⁸⁹	31						
	32						

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

BIJLAGE B

COFFEESHOPBEZOEKERS

1	het onderzoek	177
	Tabel 1.1 representativiteit algemene kenmerken (korte vragenlijst)	177
	Tabel 1.2 representativiteit middelengebruik (korte vragenlijst).....	177
	Tabel 1.3 geboorteland en etniciteit	178
	Tabel 1.4 geslacht, leeftijd en etniciteit	178
	Tabel 1.5 woonsituatie en woonplaats	179
	Tabel 1.6 opleiding, werk, studie en inkomen.....	179
	Tabel 1.7 uitgaan	180
	Tabel 1.8 (geestelijke) gezondheid.....	180
	Tabel 1.9 Mental Health Inventory (MHI-5)	181
	Tabel 1.10 Patient Health Questionnaire (PHQ-9)	182
2	middelengebruik	183
	Tabel 2.1 tabak	183
	Tabel 2.2 frequentie en hoeveelheid (huidige rokers)	183
	Tabel 2.3 tabakgebruik per subgroep.....	184
	Tabel 2.4 alcohol	184
	Tabel 2.5 frequentie en hoeveelheid (huidige drinkers)	184
	Tabel 2.6 met wie (huidige drinkers)	185
	Tabel 2.7 alcoholgebruik per subgroep	185
	Tabel 2.8 riskant drinken en binge drinken	185
	Tabel 2.9 cannabis	186
	Tabel 2.10 frequentie en hoeveelheid (huidige blowers)	186
	Tabel 2.11 cannabisgebruik per subgroep.....	186
	Tabel 2.12 ecstasy	187
	Tabel 2.13 frequentie ecstasygebruik.....	187
	Tabel 2.14 ecstasygebruik per subgroep	187
	Tabel 2.15 cocaïne	188
	Tabel 2.16 frequentie cocaïnegebruik	188
	Tabel 2.17 cocaïnegebruik per subgroep	188
	Tabel 2.18 amfetamine	189
	Tabel 2.19 frequentie amfetaminegebruik.....	189
	Tabel 2.20 amfetaminegebruik per subgroep	189
	Tabel 2.21 ecstasy-achtigen	190
	Tabel 2.22 ecstasy-achtigen per subgroep.....	190
	Tabel 2.23 amfetamine-achtigen	190

Tabel 2.24	amfetamine-achtigen per subgroep	190
Tabel 2.25	narcosemiddelen	191
Tabel 2.26	narcosemiddelen per subgroep	191
Tabel 2.27	psychedelica	191
Tabel 2.28	psychedelica per subgroep	191
Tabel 2.29	'straatdrugs'	192
Tabel 2.30	'straatdrugs' per subgroep	192
Tabel 2.31	overige middelen	192
Tabel 2.32	overige middelen per subgroep	192
3	cannabis nader bekeken	193
Tabel 3.1	kopen en krijgen.....	193
Tabel 3.2	coffeeshop	193
Tabel 3.3	dealers	193
Tabel 3.4	telers	194
Tabel 3.5	hoe, waar, wanneer, met wie	194
Tabel 3.6	rookverbod.....	195
Tabel 3.7	problematisch cannabisgebruik	195
Tabel 3.8	riskant blowen per subgroep (huidige blowers).....	196
Tabel 3.9	hulpverlening	196
4	trends	197
Tabel 4.1	kenmerken coffeeshopbezoekers 1990-1994-2009.....	197
Tabel 4.2	middelengebruik coffeeshopbezoekers 1990-1994-2009	197
Tabel 4.3	kenmerken coffeeshopbezoekers 2001-2009	198
Tabel 4.4	trends tabak.....	199
Tabel 4.5	trends alcohol.....	199
Tabel 4.6	trends cannabis.....	200
Tabel 4.7	trends ecstasy.....	200
Tabel 4.8	trends cocaine	200
Tabel 4.9	trends amfetamine	201
Tabel 4.10	trends overige middelen	201
Tabel 4.10	trends overige middelen (vervolg)	201
Tabel 4.11	trends in prijzen van ecstasy (recente gebruikers)	202
Tabel 4.12	trends in prijzen van cocaine (recente gebruikers).....	202

Verschillen (p-waarden)

*	< .05
**	< .01
***	< .005
****	< .001
<i>n.s.</i>	geen significant verschil

1 het onderzoek

Tabel 1.1 representativiteit algemene kenmerken (korte vragenlijst)

	TOTAAL (n = 289)	non-respons (n = 22)	respons (n = 267)	<i>p</i>
geslacht				
man	79.8%	68.2%	80.8%	<i>n.s.</i>
vrouw	20.2%	31.8%	19.2%	
leeftijd				
jonger dan 20 jaar	12.5%	18.2%	12.1%	
20-24 jaar	28.2%	31.8%	27.9%	
25-29 jaar	28.2%	18.2%	29.1%	
30-34 jaar	9.1%	9.1%	9.1%	
35 jaar en ouder	22.0%	22.7%	21.9%	
gemiddeld (s.d.)	27.9 (8.5)	27.2 (8.3)	28.0 (8.5)	<i>n.s.</i>
etniciteit				
autochtoon Nederlands	38.8%	54.5%	37.5%	<i>n.s.</i>
allochtoon	61.2%	45.5%	62.5%	

Tabel 1.2 representativiteit middelengebruik (korte vragenlijst)

	TOTAAL (n = 289)	non-respons (n = 22)	respons (n = 267)	<i>p</i>
cannabis				
ooit	98.3%	100%	98.1%	<i>n.s.</i>
jaar	95.8%	100%	95.5%	<i>n.s.</i>
maand	94.1%	100%	93.6%	<i>n.s.</i>
dagelijks	54.9%	30.0%	56.8%	*
ecstasy				
ooit	40.7%	54.5%	39.5%	<i>n.s.</i>
jaar	15.1%	22.7%	14.4%	<i>n.s.</i>
maand	6.3%	4.5%	6.5%	<i>n.s.</i>
cocaïne				
ooit	35.8%	54.5%	34.2%	<i>n.s.</i>
jaar	14.0%	22.7%	13.3%	<i>n.s.</i>
maand	5.6%	9.1%	5.3%	<i>n.s.</i>
amfetamine				
ooit	20.4%	27.3%	19.8%	<i>n.s.</i>
jaar	5.6%	9.1%	5.3%	<i>n.s.</i>
maand	1.1%	0%	1.1%	<i>n.s.</i>

Tabel 1.3 geboorteland en etniciteit

	TOTAAL (n = 266)		
geboorteland	vader	moeder	respondent
Nederland	42.5%	45.1%	77.4%
Suriname	17.7%	16.2%	6.8%
Antillen	6.0%	5.3%	3.0%
Turkije	4.1%	2.6%	1.1%
Marokko	15.8%	16.2%	4.5%
overig westers	5.3%	7.1%	3.0%
overig niet-westers	5.6%	4.9%	2.3%
onbekend	3.0%	2.6%	1.9%
eticiteit			
Nederlands			36.8%
Surinaams			19.2%
Antilliaans			6.0%
Turks			4.1%
Marokkaans			16.2%
overig westers			9.4%
overig niet-westers			6.0%
onbekend			2.3%
tot welke groep behoor je, volgens jou?			
Nederlands			54.5%
Surinaams			9.8%
Antilliaans			5.3%
Turks			1.5%
Marokkaans			12.0%
overig westers			2.3%
overig niet-westers			4.5%
onbekend			3.4%
gemengd (Nederlands + anders)			6.8%

Tabel 1.4 geslacht, leeftijd en etniciteit

	TOTAAL (n = 266)	centrum (n = 104)	andere regio's (n = 162)	p
geslacht				
man	79.5%	69.9%	85.6%	**
vrouw	20.5%	30.1%	14.4%	
leeftijd				
jonger dan 20 jaar	12.5%	14.7%	11.2%	n.s.
20-24 jaar	28.1%	33.3%	24.8%	
25-29 jaar	28.5%	25.5%	30.4%	
30-34 jaar	9.9%	12.7%	8.1%	
35 jaar en ouder	20.9%	13.7%	25.5%	
gemiddeld (s.d.)	27.8 (8.5)	26.5 (8.1)	28.7 (8.6)	*
mediaan	26	25	26	
objectieve etniciteit				
westers	47.3%	39.0%	52.5%	*
niet-westers	52.7%	61.0%	47.5%	
subjectieve etniciteit⁹⁰				
westers	63.2%	55.2%	68.5%	*
niet-westers	36.8%	44.8%	31.5%	

⁹⁰ De gemengde groep is hierbij buiten beschouwing gelaten.

Tabel 1.5 woonsituatie en woonplaats

	TOTAAL (n = 266)	centrum (n = 104)	andere regio's (n = 162)	<i>p</i>
woonsituatie				
alleen	52.5%	46.6%	56.2%	<i>n.s.</i>
partner en/of kinderen	20.0%	20.4%	19.8%	
ouders of verzorgers	23.8%	27.2%	21.6%	
anders ⁹¹	3.8%	5.8%	2.5%	
woonplaats				
Amsterdam	87.4%	83.3%	90.0%	<i>n.s.</i>
elders	12.6%	16.7%	10.0%	

Tabel 1.6 opleiding, werk, studie en inkomen

	TOTAAL (n = 266)	centrum (n = 104)	andere regio's (n = 162)	<i>p</i>
opleidingsniveau				
geen of lo	13.5%	10.9%	15.1%	<i>n.s.</i>
vmbo ⁹²	33.8%	42.6%	28.3%	
havo/vwo ⁹³	13.1%	9.9%	15.1%	
mbo	26.5%	24.8%	27.7%	
hbo/universiteit	13.1%	11.9%	13.8%	
werk				
nee	27.5%	27.2%	27.8%	<i>n.s.</i>
< 20 uur p.w.	28.7%	35.9%	24.1%	
≥ 20 uur p.w.	43.8%	36.9%	48.1%	
schoolgaand/studerend				
nee	65.4%	52.9%	73.5%	****
ja	34.6%	47.1%	26.5%	
dagbesteding				
werkend ⁹⁴	46.7%	39.2%	51.6%	***
studerend ⁹⁵	34.6%	47.1%	26.5%	
geen van beide	18.7%	13.7%	21.9%	
inkomen p.m.				
gemiddeld (s.d.)	1058 (916)	976 (1061)	1117 (795)	<i>n.s.</i>
mediaan	1000	900	1166	

⁹¹ Met vrienden, studenten, zus of oma.

⁹² vmbo (beroepsgericht, theoretisch of gemengd), lbo, vbo, i-vbo, lts, mavo of mulo.

⁹³ havo of mms, vwo of hbs.

⁹⁴ Fulltime of parttime baan, zonder opleiding.

⁹⁵ Volgt een opleiding, eventueel in combinatie met (bij)baan.

Tabel 1.7 uitgaan				
	TOTAAL (n = 266)	centrum (n = 104)	andere regio's (n = 162)	<i>p</i>
uitgaan afgelopen maand				
geen enkele keer	24.0%	23.3%	24.4%	
1 keer	20.9%	25.2%	18.1%	<i>n.s.</i>
2-3 keer	32.3%	26.2%	36.3%	
4-9 keer	16.0%	14.6%	16.9%	
10 keer of meer	6.8%	10.7%	4.4%	
uitgaan in Amsterdam⁹⁶				
Amsterdam centrum	72.4%	74.4%	71.2%	<i>n.s.</i>
Amsterdam buiten centrum	17.9%	12.8%	21.2%	
buiten Amsterdam	9.7%	12.8%	7.6%	
uitgaanslocaties⁹⁶				
café/lounge	67.9%	65.8%	69.2%	<i>n.s.</i>
club/discotheek	64.6%	70.9%	60.5%	<i>n.s.</i>
coffeeshop	73.7%	74.7%	73.1%	<i>n.s.</i>
(pop)concert	21.4%	30.4%	15.4%	*
feestjes (bijv. bij vrienden)	58.5%	59.0%	58.1%	<i>n.s.</i>
megaparty (>10.000 bezoekers)	13.8%	13.9%	13.7%	<i>n.s.</i>
kleine party (<10.000 bezoekers)	18.5%	14.1%	21.4%	<i>n.s.</i>
afterparty	17.9%	16.5%	18.8%	<i>n.s.</i>

Tabel 1.8 (geestelijke) gezondheid	
	TOTAAL (n = 266)
Wat vind je van je eigen gezondheid?	
uitstekend	25.2%
goed	42.0%
redelijk	32.1%
slecht	0.8%
Welk rapportcijfer geef je je leven in het algemeen?	
onvoldoende (0-5)	5.0%
(ruim) voldoende (6-7)	40.7%
(zeer) goed (8-10)	54.4%
gemiddeld (s.d.)	7.7 (1.3)
mediaan	8

⁹⁶ Percentages hebben betrekking op respondenten die ten minste 1 keer zijn uitgegaan (n = 200).

Tabel 1.9 Mental Health Inventory (MHI-5)

	TOTAAL (n = 266)
Voelde je je erg zenuwachtig?	
altijd	1.2%
meestal	3.5%
vaak	2.7%
soms	21.5%
zelden	31.2%
nooit	40.0%
Zat je zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken?	
altijd	0%
meestal	3.8%
vaak	4.6%
soms	14.2%
zelden	22.7%
nooit	54.6%
Voelde je je kalm en rustig?	
altijd	16.9%
meestal	28.8%
vaak	28.1%
soms	16.2%
zelden	5.8%
nooit	4.2%
Voelde je je neerslachtig en somber?	
altijd	1.9%
meestal	2.7%
vaak	4.6%
soms	23.5%
zelden	31.9%
nooit	35.4%
Voelde je je gelukkig?	
altijd	23.0%
meestal	32.2%
vaak	20.7%
soms	18.0%
zelden	2.7%
nooit	3.4%
MHI schaalscore	
gemiddeld (s.d.)	74.9 (16.3)
mediaan	76
psychisch ongezond (MHI schaalscore ≤ 60)	22.6%

Tabel 1.10 Patient Health Questionnaire (PHQ-9)

	TOTAAL (n = 266)
Weinig interesse of plezier in activiteiten.	
helemaal niet	57.6%
verscheidene dagen	33.7%
meer dan de helft van de dagen	5.7%
bijna elke dag	3.0%
Je neerslachtig, depressief of hopeloos voelen.	
helemaal niet	75.2%
verscheidene dagen	18.7%
meer dan de helft van de dagen	5.0%
bijna elke dag	1.1%
Moeilijk inslapen, moeilijk door slapen of te veel slapen.	
helemaal niet	52.1%
verscheidene dagen	33.5%
meer dan de helft van de dagen	8.0%
bijna elke dag	6.5%
Je moe voelen of gebrek aan energie hebben.	
helemaal niet	44.1%
verscheidene dagen	46.0%
meer dan de helft van de dagen	8.0%
bijna elke dag	1.9%
Weinig eetlust of overmatig eten.	
helemaal niet	55.4%
verscheidene dagen	32.2%
meer dan de helft van de dagen	10.1%
bijna elke dag	2.3%
Een slecht gevoel hebben over jezelf - of het gevoel hebben dat je een mislukking bent of het gevoel dat je jezelf of jouw familie teleurgesteld hebt.	
helemaal niet	82.6%
verscheidene dagen	12.8%
meer dan de helft van de dagen	3.1%
bijna elke dag	1.6%
Problemen om je te concentreren, bijvoorbeeld om de krant te lezen of om tv te kijken.	
helemaal niet	69.5%
verscheidene dagen	23.7%
meer dan de helft van de dagen	4.2%
bijna elke dag	2.7%
Zo traag bewegen of zo langzaam spreken dat andere mensen dit opgemerkt kunnen hebben? Of het tegenovergestelde, zo zenuwachtig of rusteloos zijn dat je veel meer beweog dan gebruikelijk.	
helemaal niet	79.8%
verscheidene dagen	16.0%
meer dan de helft van de dagen	3.8%
bijna elke dag	0.4%
De gedachte dat je beter dood zou kunnen zijn of de gedachte jezelf op een bepaalde manier pijn te doen.	
helemaal niet	92.4%
verscheidene dagen	3.8%
meer dan de helft van de dagen	3.1%
bijna elke dag	0.8%
PHQ schaalscore	
gemiddeld (s.d.)	3.7 (3.8)
mediaan	3.0
mogelijk depressie (score op minimaal 5 items)	
	5.3%

2 middelengebruik

Tabel 2.1 tabak

	TOTAAL (n = 266)
ooit-gebruik	89.8%
recent gebruik	78.6%
huidig gebruik	74.0%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	15.1 (3.1)
mediaan	15.0

Tabel 2.2 frequentie en hoeveelheid (huidige rokers)

	huidige rokers (n = 194)
frequentie	
dagelijks	79.7%
bijna dagelijks	10.9%
een paar dagen per week	4.7%
alleen in het weekend	1.0%
af en toe / bij gelegenheden	1.6%
zelden / bijna nooit	0%
gestopt	2.1%
hoeveelheid per dag	
minder dan 1 sigaret	0.5%
1-5 sigaretten	24.7%
6-10 sigaretten	33.3%
11-20 sigaretten	37.6%
meer dan 20 sigaretten	3.8%
gemiddeld (s.d.) ⁹⁷	11.3 (6.6)
mediaan	10.0
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak rookt?	
ja	72.6%
nee	27.4%

⁹⁷ Een trekje = 0.1 sigaret.

Tabel 2.3 tabakgebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal sigaretten (huidige rokers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	90.4%	80.0%	76.1%	11.3 (7.0)
vrouw	87.0%	74.1%	70.4%	11.0 (4.9)
leeftijd	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	78.8%	66.7%	66.7%	9.4 (6.6)
20-24 jaar	90.5%	83.8%	77.0%	10.3 (6.0)
25-29 jaar	89.3%	76.0%	69.3%	10.7 (6.7)
30-34 jaar	88.5%	65.4%	65.4%	14.3 (7.1)
35 jaar en ouder	96.4%	88.2%	88.2%	12.8 (6.7)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
westers	89.4%	81.3%	79.7%	12.3 (6.6)
niet-westers	89.8%	75.2%	69.2%	10.3 (6.5)
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	92.5%	79.0%	74.8%	12.1 (6.9)
studerend	84.3%	79.8%	75.3%	10.0 (5.7)
geen van beide	91.7%	73.9%	69.6%	12.2 (7.6)

Tabel 2.4 alcohol

	TOTAAL (n = 266)
ooit-gebruik	91.0%
recent gebruik	82.3%
huidig gebruik	70.9%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	14.8 (2.8)
mediaan	15.0

Tabel 2.5 frequentie en hoeveelheid (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 218)
frequentie	
dagelijks	4.3%
bijna dagelijks	8.6%
een paar dagen per week	23.7%
alleen in het weekend	22.6%
af en toe / bij gelegenheden	32.8%
zelden / bijna nooit	7.5%
gestopt	0.5%
aantal glazen per dag	
minder dan 1 glas	2.2%
1 of 2 glazen	21.8%
3 of 4 glazen	30.2%
5 of 6 glazen	21.2%
7 of 8 glazen	11.7%
9 of 10 glazen	7.8%
meer dan 10 glazen	5.0%
gemiddeld (s.d.) ⁹⁸	5.0 (3.3)
mediaan	4.0

⁹⁸ Een slokje = 0.1 glas.

Tabel 2.6 met wie (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 218)
met wie drink je meestal alcohol?	
alleen	5.4%
met partner	11.4%
met vrienden/kennissen	61.1%
met partner en vrienden/kennissen	22.2%

Tabel 2.7 alcoholgebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal glazen (huidige drinkers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	**
man	91.9%	81.7%	70.2%	5.3 (3.5)
vrouw	88.9%	85.2%	75.9%	4.0 (2.3)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	93.9%	87.9%	78.8%	6.0 (2.7)
20-24 jaar	86.5%	79.5%	67.1%	5.2 (3.4)
25-29 jaar	90.7%	81.3%	69.3%	4.6 (3.3)
30-34 jaar	96.2%	92.3%	76.9%	4.3 (2.8)
35 jaar en ouder	94.5%	80.0%	70.9%	4.6 (3.2)
etniciteit	<i>n.s.</i>	*	*	<i>n.s.</i>
westers	93.5%	88.5%	78.7%	5.0 (3.3)
niet-westers	89.1%	77.4%	64.2%	4.8 (3.1)
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	94.2%	85.8%	71.7%	5.0 (3.4)
studerend	87.6%	83.1%	75.3%	5.1 (3.3)
geen van beide	91.7%	76.6%	63.8%	4.6 (3.0)

Tabel 2.8 riskant drinken en binge drinken

	huidige drinkers (n = 218)	TOTAAL (n = 266)
riskant drinken⁹⁹		
ja	7.1%	5.0%
nee	92.9%	95.0%
frequentie 5 of meer glazen per gelegenheid afgelopen maand		
nooit	18.2%	24.8%
1 keer	21.4%	20.9%
2 keer	18.2%	16.5%
3 of 4 keer	23.0%	20.0%
5 of 6 keer	7.0%	6.5%
7 of 8 keer	2.7%	2.2%
9 keer of vaker	9.6%	9.1%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak drinkt?		
ja	21.9%	19.6%
nee	78.1%	80.4%

⁹⁹ Dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol.

Tabel 2.9 cannabis

	TOTAAL (n = 266)
ooit-gebruik	97.4%
recent gebruik	94.7%
huidig gebruik	94.0%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	16.0 (3.2)
mediaan	16.0

Tabel 2.10 frequentie en hoeveelheid (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 249)
frequentie	
dagelijks	55.0%
bijna dagelijks	20.9%
een paar dagen per week	10.4%
alleen in het weekend	4.4%
af en toe / bij gelegenheden	6.0%
zelden / bijna nooit	2.8%
gestopt	0.4%
aantal joints per dag¹⁰⁰	
minder dan 1 joint	1.6%
1 joint	14.3%
2 joints	18.4%
3 joints	22.1%
4 joints	11.9%
5 joints	11.5%
> 5 joints	20.1%
gemiddeld (s.d.)	3.8 (2.7)
mediaan	3.0

Tabel 2.11 cannabisgebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal joints (huidige blowers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	****
man	96.3%	95.7%	95.2%	4.2 (2.8)
vrouw	97.6%	90.7%	88.9%	2.4 (1.5)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	93.9%	90.9%	90.9%	3.8 (2.5)
20-24 jaar	97.3%	93.2%	91.9%	3.4 (2.3)
25-29 jaar	97.3%	94.7%	93.3%	3.9 (2.9)
30-34 jaar	96.2%	92.3%	92.3%	3.5 (1.9)
35 jaar en ouder	100%	100%	100%	4.3 (2.9)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	96.7%	93.5%	93.5%	3.9 (2.8)
niet-westers	97.8%	95.6%	94.1%	3.8 (2.6)
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	****
werkend	98.3%	96.7%	96.7%	3.9 (2.5)
studerend	95.5%	91.0%	89.9%	2.8 (2.1)
geen van beide	97.9%	95.8%	93.8%	5.5 (2.6)

¹⁰⁰ Twee respondenten roken ½ joint per dag. Twee andere respondenten noteerden 0 joints. We interpretern dit als een gedeelte van een joint en hebben dit ook gecodeerd als ½ joint.

Tabel 2.12 ecstasy

	TOTAAL (n = 266)
ooit-gebruik	41.1%
recent gebruik	17.3%
huidig gebruik	6.0%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	19.5 (4.7)
mediaan	18.0

Tabel 2.13 frequentie ecstasygebruik

	ooit-gebruikers (n = 109)	huidige gebruikers (n = 15)
frequentie		
dagelijks	0%	0%
bijna dagelijks	0%	0%
een paar dagen per week	0%	0%
alleen in het weekend	4.6%	26.7%
af en toe / bij gelegenheden	27.8%	60.0%
zelden / bijna nooit	30.6%	6.7%
gestopt	37.0%	6.7%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak ecstasy gebruikt?		
ja	10.1%	13.3%
nee	89.9%	86.7%

Tabel 2.14 ecstasygebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	41.1%	17.3%	7.1%
vrouw	41.5%	16.3%	0%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	27.3%	16.1%	6.5%
20-24 jaar	35.6%	15.9%	1.4%
25-29 jaar	41.3%	23.2%	7.2%
30-34 jaar	50.0%	4.0%	4.0%
35 jaar en ouder	52.7%	17.3%	9.6%
etniciteit	****	****	***
westers	59.0%	28.8%	10.8%
niet-westers	26.3%	7.6%	1.5%
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	41.7%	21.4%	6.8%
studerend	35.2%	16.5%	5.1%
geen van beide	47.9%	8.9%	4.4%

Tabel 2.15 cocaïne

	TOTAAL (n = 266)
ooit-gebruik	33.6%
recent gebruik	14.4%
huidig gebruik	5.4%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	20.9 (4.6)
mediaan	20.0

Tabel 2.16 frequentie cocaïnegebruik

	ooit-gebruikers (n = 89)	huidige gebruikers (n = 14)
frequentie		
dagelijks	1.1%	7.1%
bijna dagelijks	0%	0%
een paar dagen per week	0%	0%
alleen in het weekend	4.6%	7.1%
af en toe / bij gelegenheden	23.0%	71.4%
zelden / bijna nooit	28.7%	7.1%
gestopt	42.5%	7.1%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak cocaïne gebruikt?		
ja	27.8%	53.8%
nee	72.2%	46.2%

Tabel 2.17 cocaïnegebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	36.1%	16.3%	6.4%
vrouw	24.1%	5.8%	1.9%
leeftijd	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	15.2%	6.3%	0%
20-24 jaar	21.6%	10.8%	1.4%
25-29 jaar	34.7%	20.8%	9.7%
30-34 jaar	42.3%	12.0%	4.0%
35 jaar en ouder	55.6%	17.6%	9.8%
etniciteit	****	****	***
westers	50.4%	24.1%	9.5%
niet-westers	19.1%	5.9%	1.5%
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	37.5%	19.7%	6.8%
studerend	27.0%	12.6%	4.6%
geen van beide	31.9%	6.5%	4.3%

Tabel 2.18 amfetamine

	TOTAAL (n = 266)
ooit-gebruik	19.6%
recent gebruik	5.0%
huidig gebruik	1.5%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	20.3(4.7)
mediaan	19.5

Tabel 2.19 frequentie amfetaminegebruik

	ooit-gebruikers (n = 52)	huidige gebruikers (n = 4)
frequentie		
dagelijks	0%	0%
bijna dagelijks	0%	0%
een paar dagen per week	0%	0%
alleen in het weekend	2.0%	0%
af en toe / bij gelegenheden	9.8%	0%
zelden / bijna nooit	35.3%	75.0%
gestopt	52.9%	25.0%

Tabel 2.20 amfetaminegebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	20.2%	5.4%	2.0%
vrouw	16.7%	1.9%	0%
leeftijd	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	6.1%	3.1%	0%
20-24 jaar	12.2%	1.4%	0%
25-29 jaar	18.7%	8.1%	4.1%
30-34 jaar	30.8%	4.2%	4.2%
35 jaar en ouder	33.3%	5.7%	0%
etniciteit	****	****	<i>n.s.</i>
westers	33.6%	9.2%	2.5%
niet-westers	7.3%	1.5%	0.7%
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	24.2%	5.9%	2.5%
studerend	12.4%	2.3%	0%
geen van beide	19.1%	8.5%	2.1%

Tabel 2.21 ecstasy-achtigen		
	MDMA poeder	2-CB
ooit-gebruik	26.6%	3.4%
recent gebruik	10.6%	1.5%
huidig gebruik	1.5%	0%

Tabel 2.22 ecstasy-achtigen per subgroep		
	MDMA poeder	2-CB
	ooit	ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	27.7%	3.4%
vrouw	22.2%	3.7%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	18.2%	0%
20-24 jaar	24.7%	2.7%
25-29 jaar	22.7%	4.0%
30-34 jaar	28.0%	0%
35 jaar en ouder	40.7%	7.4%
etniciteit	****	<i>n.s.</i>
westers	42.3%	4.1%
niet-westers	12.7%	3.0%
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	27.5%	2.5%
studerend	25.0%	2.3%
geen van beide	23.4%	6.4%

Tabel 2.23 amfetamine-achtigen		
	methamfetamine	Ritalin
ooit-gebruik	3.4%	7.3%
recent gebruik	1.5%	1.9%
huidig gebruik	0%	0.4%

Tabel 2.24 amfetamine-achtigen per subgroep		
	methamfetamine	Ritalin
	ooit	ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	3.4%	7.4%
vrouw	1.9%	5.6%
leeftijd	*	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	3.0%	15.6%
20-24 jaar	0%	5.5%
25-29 jaar	2.7%	4.0%
30-34 jaar	0%	4.0%
35 jaar en ouder	11.1%	11.3%
etniciteit	*	****
westers	6.5%	13.0%
niet-westers	0.8%	2.3%
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	2.5%	3.3%
studerend	1.1%	9.2%
geen van beide	6.4%	10.9%

	GHB	ketamine	lachgas
ooit-gebruik	12.9%	6.1%	19.4%
recent gebruik	3.4%	1.1%	5.3%
huidig gebruik	1.5%	0.4%	1.9%

	GHB	ketamine	lachgas
	ooit	ooit	ooit
geslacht	n.s.	n.s.	n.s.
man	13.1%	7.3%	19.9%
vrouw	13.0%	1.9%	18.5%
leeftijd	*	n.s.	*
jonger dan 20 jaar	0%	0%	9.1%
20-24 jaar	9.6%	4.1%	21.9%
25-29 jaar	14.7%	8.0%	12.0%
30-34 jaar	16.0%	4.0%	24.0%
35 jaar en ouder	20.4%	11.1%	31.5%
etniciteit	***	***	***
westers	19.5%	12.2%	26.8%
niet-westers	7.5%	0.7%	12.7%
dagbesteding	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	15.0%	6.7%	17.5%
studerend	9.1%	2.3%	22.7%
geen van beide	10.6%	8.5%	12.8%

	paddo's	LSD
ooit-gebruik	37.5%	11.9%
recent gebruik	7.6%	1.9%
huidig gebruik	0.4%	0.4%

	paddo's	LSD
	ooit	ooit
geslacht	n.s.	*
man	38.2%	14.2%
vrouw	35.2%	3.7%
leeftijd	n.s.	***
jonger dan 20 jaar	36.4%	6.1%
20-24 jaar	32.4%	8.2%
25-29 jaar	33.3%	5.4%
30-34 jaar	44.0%	16.0%
35 jaar en ouder	48.1%	28.3%
etniciteit	***	***
westers	54.5%	18.2%
niet-westers	23.0%	6.7%
dagbesteding	n.s.	*
werkend	40.8%	11.8%
studerend	34.8%	4.5%
geen van beide	31.9%	19.6%

Tabel 2.29 'straatdrugs'

	heroïne	crack
ooit-gebruik	3.4%	5.7%
recent gebruik	0.8%	0%
huidig gebruik	0%	0%

Tabel 2.30 'straatdrugs' per subgroep

	heroïne	crack
	ooit	ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	3.9%	5.8%
vrouw	1.9%	5.7%
leeftijd	***	***
jonger dan 20 jaar	0%	0%
20-24 jaar	0%	0%
25-29 jaar	0%	5.3%
30-34 jaar	0%	4.0%
35 jaar en ouder	17.0%	16.7%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	4.9%	8.2%
niet-westers	2.2%	3.7%
dagbesteding	***	<i>n.s.</i>
werkend	1.7%	5.8%
studerend	0%	2.3%
geen van beide	12.8%	10.6%

Tabel 2.31 overige middelen

	poppers	slaap- en kalmeringsmiddelen
ooit-gebruik	15.7%	11.9%
recent gebruik	1.5%	5.4%
huidig gebruik	0.8%	1.2%

Tabel 2.32 overige middelen per subgroep

	poppers	slaap- en kalmeringsmiddelen
	ooit	ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	16.0%	12.8%
vrouw	15.4%	9.3%
leeftijd	***	**
jonger dan 20 jaar	0%	3.2%
20-24 jaar	12.3%	6.8%
25-29 jaar	10.8%	9.3%
30-34 jaar	20.0%	16.0%
35 jaar en ouder	35.8%	26.4%
etniciteit	***	*
westers	23.8%	16.5%
niet-westers	8.3%	7.5%
dagbesteding	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
werkend	17.5%	10.8%
studerend	10.3%	7.0%
geen van beide	19.1%	19.6%

3 cannabis nader bekeken

Tabel 3.1 kopen en krijgen

	ooit-blowers (n = 259)
hoe ben je aan je eerste hasj/wiet gekomen	
gekocht	42.2%
gekregen	57.8%
heb je zelf wel eens hasj/wiet gekocht	
ja	96.1%
nee	3.9%

Tabel 3.2 coffeeshop

	TOTAAL (n = 266)
vaste coffeeshop	
ik kom alleen in deze coffeeshop	18.0%
ik kom vooral in deze coffeeshop; soms ook in andere	57.4%
ik kom meestal in andere coffeeshops in Amsterdam	19.5%
ik kom meestal in andere coffeeshops buiten Amsterdam	5.1%
bezoekfrequentie coffeeshops (afgelopen 30 dagen)	
gemiddeld aantal dagen (s.d.)	16.6 (10.6)
mediaan	16.0
verblijfsduur coffeeshops	
korter dan 5 minuten	22.1%
5 tot 15 minuten	19.8%
15 minuten tot ½ uur	15.2%
½ uur tot 1 uur	14.8%
1 tot 2 uur	17.5%
langer dan 2 uur	10.6%

Tabel 3.3 dealers

	ooit-kopers (n = 246)
hasj/wiet kopen van dealers of andere onbekenden	
ja	20.0%
nee	80.0%
waar kopen van dealers/onbekenden¹⁰¹	
06-dealer	26.5%
vrienden/kennissen	55.1%
dealer/teler thuis	26.5%
café/club/disco	4.1%
straat/plein/park	10.2%
op of rond school	2.0%
'onder de toonbank'	2.0%
elders	20.4%

¹⁰¹ Percentages hebben betrekking op respondenten die wel eens van dealers/onbekenden kopen (n = 49). Meerdere antwoorden mogelijk.

Tabel 3.4 telers

	TOTAAL (n = 266)
wel eens zelf wiet geteeld	
nee, nooit	71.0%
vroeger wel, nu niet meer	19.8%
ja, nog steeds	9.1%
kent anderen die zelf wiet telen	
nee, kent niemand	50.8%
ja, alleen voor eigen gebruik	20.0%
ja, voor eigen gebruik en directe vrienden	19.2%
ja, vooral voor de verkoop	10.0%

Tabel 3.5 hoe, waar, wanneer, met wie

	huidige blowers (n = 249)
gebruikswijze	
joint	98.8%
pijpje	0.8%
waterpijp	0%
chillum	0%
vaporizer	0.4%
eten/drinken (spacecake, thee e.d.)	0%
met of zonder tabak	
meestal met tabak	97.6%
meestal zonder tabak	2.4%
hasj of wiet	
liever hasj	30.6%
liever wiet	53.2%
maakt niet uit	16.1%
waar meestal	
thuis	42.0%
bij vrienden/kennissen	12.4%
coffeeshop (binnen of buiten)	35.8%
café/club (binnen of buiten)	0%
straat/plein/park	4.0%
feestjes	2.2%
op of rond school	0%
ergens anders	3.5%
doordeweeks of in het weekend	
vooral in het weekend (vr-zo)	24.7%
vooral doordeweeks (ma-do)	5.8%
de hele week	69.5%
overdag of 's avond	
's morgens	21.4%
's middags	47.6%
's avond	88.0%
hele dag (alle drie)	18.5%
blowdagen afgelopen 30 dagen	
gemiddeld (s.d.)	22.4 (9.6)
mediaan	28.0
met wie meestal	
alleen	31.3%
met partner/vriend(in)	10.4%
met vrienden/kennissen	43.8%
met partner en vrienden/kennissen	14.6%

Tabel 3.6 rookverbod

	huidige blowers (n = 249)
sinds het rookverbod meer of minder blowen	
veel meer	8.1%
meer	7.3%
gelijk gebleven	73.7%
minder	7.7%
veel minder	3.2%
sinds rookverbod vaker zonder tabak blowen	
nee, niet vaker zonder tabak	92.3%
ja, vaker pure joint	4.1%
ja, vaker pijp/waterpijp/chillum/vaporizer	0.4%
ja, vaker met tabaksvervanger	3.3%
sinds rookverbod vaker buiten coffeeshop blowen	
nee, niet vaker buiten de coffeeshop	62.6%
ja, vaker voor de deur van de coffeeshop	10.5%
ja, vaker op straat of in het park	7.1%
ja, vaker ergens anders	19.7%

Tabel 3.7 problematisch cannabisgebruik

	huidige blowers (n = 249)
slechte ervaringen met blowen	
ja	41.5%
nee	58.5%
hoesten	14.5%
hoofdpijn	12.4%
futloos	8.4%
misselijk	17.7%
duizelig	16.1%
zweten	12.0%
hartkloppingen	10.8%
black-out	7.6%
flauwvallen	2.8%
verward	5.6%
paniek	5.2%
paranoia	10.4%
riskant blowen¹⁰²	
ja	82.1%
nee	17.9%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak blowl?	
ja	61.7%
nee	38.3%
bij hoeveel joints heeft iemand van jouw leeftijd te veel geblowl?	
gemiddeld (s.d.)	8.3 (7.5)
mediaan	6.0

¹⁰² Dagelijks blowen of een paar dagen per week meer dan 1 joint blowen.

Tabel 3.8 riskant blowen per subgroep (huidige blowers)

	vaak ¹⁰³ blowen	<i>p</i>	veel ¹⁰⁴ blowen	<i>p</i>	riskant blowen	<i>p</i>
geslacht						
man	59.1%	***	47.2%	*	87.7%	****
vrouw	35.4%		27.1%		58.3%	
leeftijd						
jonger dan 20 jaar	50.0%	<i>n.s.</i>	48.3%	<i>n.s.</i>	80.0%	<i>n.s.</i>
20-24 jaar	55.9%		39.4%		77.6%	
25-29 jaar	48.6%		40.6%		81.2%	
30-34 jaar	58.3%		34.8%		82.6%	
35 jaar en ouder	61.1%		51.9%		88.9%	
etniciteit						
westers	60.0%	<i>n.s.</i>	43.0%	<i>n.s.</i>	84.2%	<i>n.s.</i>
niet-westers	50.0%		43.5%		79.4%	
dagbesteding						
werkend	57.8%	****	42.9%	****	85.8%	****
studerend	37.5%		25.3%		70.0%	
geen van beide	80.0%		80.0%		95.6%	
MHI						
psychisch gezond (MHI > 60)	53.7%	<i>n.s.</i>	41.7%	<i>n.s.</i>	80.9%	<i>n.s.</i>
psychisch ongezond (MHI ≤ 60)	56.4%		47.2%		85.2%	
PHQ						
geen depressie (< 5 items positief)	54.1%	<i>n.s.</i>	41.7%	<i>n.s.</i>	81.3%	<i>n.s.</i>
mogelijk depressie (≥ 5 items positief)	64.3%		57.1%		92.9%	

Tabel 3.9 hulpverlening

	huidige blowers (n = 249)
ooit hulp willen hebben voor problemen met blowen	
ja	15.6%
nee	84.4%
afgelopen jaar hulp gehad voor problemen met blowen	
nee, nooit	91.2%
vroeger wel, niet laatste jaar	5.0%
ja, afgelopen jaar hulp gehad	3.8%
familie/vrienden	3.2%
kerk/moskee	1.2%
internet	2.4%
(huis)arts	1.6%
maatschappelijk werk	3.2%
verslavingszorg	2.8%
geestelijke gezondheidszorg (ggz)	2.0%

¹⁰³ Dagelijks blowen.

¹⁰⁴ Meer dan het gemiddelde van de huidige blowers (= 3.8 joints per blowdag).

4 trends

Tabel 4.1 kenmerken coffeeshopbezoekers 1990-1994-2009¹⁰⁵

	1990 (n = 332)	2009 (n = 266)	<i>p</i>	1994 (n = 142)	2009 t/m 25 jaar (n = 130)	<i>p</i>
geslacht						
man	77%	79.5%	<i>n.s.</i>	63%	73.6%	*
vrouw	23%	20.5%		37%	26.4%	
leeftijd						
jonger dan 20 jaar				35%	25.4%	*
20-25 jaar				65%	74.6%	
gemiddeld	23.3	27.8	****			
etniciteit						
westers	78%	52.5%	****	62%	48.4%	***
niet-westers	22%	47.5%		38%	51.6%	
dagbesteding						
werkend	48%	46.7%	****			
studerend	23%	34.6%				
geen van beide	29%	18.7%				
school/studie				45%	53.8%	*
anders				55%	46.2%	

Tabel 4.2 middelengebruik coffeeshopbezoekers 1990-1994-2009¹⁰⁵

	1990 (n = 332)	2009 (n = 266)	<i>p</i>	1994 (n = 142)	2009 t/m 25 jaar (n = 130)	<i>p</i>
tabak						
ooit	97%	89.8%	****	87%	88.5%	<i>n.s.</i>
huidig	92%	74.0%	****	75%	71.5%	<i>n.s.</i>
alcohol						
ooit	98%	91.0%	****	88%	90.0%	<i>n.s.</i>
huidig	84%	70.9%	****	78%	72.1%	<i>n.s.</i>
cannabis						
ooit	97%	97.4%	<i>n.s.</i>	90%	96.9%	**
huidig	90%	94.0%	*	76%	91.5%	****
ecstasy						
ooit	18%	41.1%	****	56%	34.9%	****
huidig	9%	6.0%	<i>n.s.</i>	30%	2.5%	****
cocaïne						
ooit	48%	33.6%	****	45%	21.5%	****
huidig	15%	5.4%	****	21%	1.6%	****
amfetamine						
ooit	34%	19.6%	****	18%	11.5%	<i>n.s.</i>
huidig	7%	1.5%	****	4%	0.8%	<i>n.s.</i>

¹⁰⁵ Enkelzijdige t-test en non-parametrische chi-kwadraat toetsen.

In 1994 werd een leeftijdsgrens van 25 jaar gehanteerd. Ter vergelijking worden ook voor 2009 percentages van respondenten t/m 25 jaar weergegeven.

Tabel 4.3 kenmerken coffeeshopbezoekers 2001-2009

	2001 (n = 230)	2009 (n = 266)	<i>p</i>
geslacht			
man	64.5%	79.5%	****
vrouw	35.5%	20.5%	
leeftijd			
jonger dan 20 jaar	7.5%	12.5%	<i>n.s.</i>
20-24 jaar	34.5%	28.1%	
25-29 jaar	34.5%	28.5%	
30-34 jaar	9.3%	9.9%	
35 jaar en ouder	14.2%	20.9%	
gemiddeld (s.d.)	26.9 (6.9)	27.8 (8.5)	<i>n.s.</i>
mediaan	25	26	
etniciteit			
westers	74.4%	52.5%	****
niet-westers	25.6%	47.5%	
dagbesteding¹⁰⁶			
werkend	65.9%	46.7%	****
studerend	21.1%	34.6%	
geen van beide	13.0%	18.7%	

regressie analyse

Via een stapsgewijze methode wordt in regressie analyses een model berekend op basis waarvan het gebruik kan worden voorspeld. De invloed op gebruik van de variabelen die opgenomen worden in het regressiemodel, wordt uitgedrukt in de zogenoemde regressiecoëfficiënt. In de volgende tabellen zijn alleen regressiecoëfficiënten (B) weergegeven van statistisch significante ($p \leq .05$) variabelen. Negatieve coëfficiënten duiden op minder gebruik ten opzichte van de referentiecategorie; bij positieve coëfficiënten ligt het gebruik hoger dan bij de referentiecategorie.

Bij regressie analyses wordt de invloed van de ene variabele gecorrigeerd voor de invloed van de andere variabelen. Wanneer bijvoorbeeld zowel geslacht als leeftijd in het model zijn opgenomen, dan betekent dit dat geslacht van invloed is, ook al zouden alle coffeeshopbezoekers even oud zijn. Andersom is dan ook leeftijd van invloed, ook al zouden alle coffeeshopbezoekers van hetzelfde geslacht zijn. De variabelen die niet worden opgenomen in het model hebben niet per definitie geen enkele samenhang met gebruik. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat etniciteit samenhangt met gebruik en geslacht samenhangt met gebruik, maar geslacht ook samenhangt met etniciteit. Wanneer dat het geval is, wordt één van de twee in het model opgenomen; degene die het beste voorspelt. De andere variabele hangt dan weliswaar samen met gebruik, maar voegt niets toe aan de voorspelling.

Hoe goed het model overeenkomt met de werkelijkheid wordt uitgedrukt in de verklaarde variantie (R^2). Wij noemen dit de voorspellende waarde van het model. Wanneer geen regressiemodel kon worden gemaakt (geen enkele variabele heeft een significante invloed op de uitkomstmaat), dan is dat weergegeven door een '-' in de rij R^2 .

¹⁰⁶ In 2001 werd gevraagd naar de belangrijkste dagbesteding, in 2009 is een combinatie gemaakt van gegevens over werk en school/studie. Studerenden volgen een opleiding al dan niet met bijbaan, werkenden hebben betaald werk en volgen daarnaast géén opleiding.

Gemiddelde hoeveelheden per dag hebben betrekking op huidige rokers (sigaretten/shaggies), huidige drinkers (glazen alcohol) en blowers (joints).

Voor binaire variabelen (wel of geen gebruik) hanteerden we een *logistische* regressie analyse; voor continue variabelen (hoeveelheden) een *lineaire* regressie analyse (GLM).

Tabel 4.4 trends tabak

	jaar	gebruik			hoeveelheid	dagelijkse roker
		ooit	jaar	maand	per dag	
	2001	96.4%	90.5%	86.2%	14.2 (10.8)	71.1%
	2009	89.8%	78.6%	74.0%	11.3 (6.6)	58.4%
regressie	jaar					
	2009 t.o.v. 2001	-1.137	-.983	-.695	-2.391	-.485
	geslacht					
	mannen t.o.v. vrouwen					
	leeftijd					
	ouder t.o.v. jonger					
	etniciteit					
westers t.o.v. niet-westers			.513		.410	
dagbesteding						
school/studie t.o.v. anders						
	R ²	.045	.049	.055	.029	.039

Tabel 4.5 trends alcohol

	jaar	gebruik			hoeveelheid	riskante drinker
		ooit	jaar	maand	per dag	¹⁰⁷
	2001	95.6%	93.6%	88.7%	5.7 (3.9)	29.9%
	2009	91.0%	82.3%	70.9%	4.9 (3.3)	5.0%
regressie	jaar					
	2009 t.o.v. 2001		-.685	-.808	-.935	-2.109
	geslacht					
	mannen t.o.v. vrouwen				1.570	
	leeftijd					
	ouder t.o.v. jonger				-.099	
	etniciteit					
westers t.o.v. niet-westers	1.379	1.181	1.167		.948	
dagbesteding						
school/studie t.o.v. anders						
	R ²	.070	.104	.139	.080	.239

¹⁰⁷ Dagelijks drinken of een paar keer per week ten minste 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol nuttigen.

Tabel 4.6 trends cannabis

	gebruik			hoeveelheid	riskante blower
	ooit	jaar	maand	per dag	¹⁰⁸
jaar					
2001	97.4%	93.3%	87.9%	3.9 (3.8)	66.2%
2009	97.4%	94.7%	94.0%	3.8 (2.7)	76.8%
regressie					
jaar					
2009 t.o.v. 2001					.609
geslacht					
mannen t.o.v. vrouwen				1.851	1.230
leeftijd					
ouder t.o.v. jonger					
ethniciteit					
westers t.o.v. niet-westers					
dagbesteding					
school/studie t.o.v. anders				-1.260	-1.330
R ²	-	-	-	.100	.222

Tabel 4.7 trends ecstasy

	ooit	jaar	maand
	jaar		
2001	62.6%	40.0%	23.1%
2009	41.1%	17.3%	6.0%
regressie			
jaar			
2009 t.o.v. 2001	-.661	-.992	-1.625
geslacht			
mannen t.o.v. vrouwen			
leeftijd			
ouder t.o.v. jonger			
ethniciteit			
westers t.o.v. niet-westers	1.234	1.085	.813
dagbesteding			
school/studie t.o.v. anders			
R ²	.166	.158	.160

Tabel 4.8 trends cocaïne

	ooit	jaar	maand
	jaar		
2001	52.0%	32.7%	19.1%
2009	33.6%	14.4%	5.4%
regressie			
jaar			
2009 t.o.v. 2001	-.605	-.774	-1.241
geslacht			
mannen t.o.v. vrouwen			
leeftijd			
ouder t.o.v. jonger	.065		.038
ethniciteit			
westers t.o.v. niet-westers	1.342	1.429	1.333
dagbesteding			
school/studie t.o.v. anders			
R ²	.213	.159	.159

¹⁰⁸ Dagelijks blowen of meerdere dagen per week meer dan 1 joint roken.

Tabel 4.9 trends amfetamine

		ooit	jaar	maand
jaar	2001	39.0%	9.8%	4.7%
	2009	19.6%	5.0%	1.5%
regressie	jaar 2009 t.o.v. 2001	-.704		
	geslacht mannen t.o.v. vrouwen			
	leeftijd ouder t.o.v. jonger			
	ethniciteit westers t.o.v. niet-westers	1.273	1.346	
	dagbesteding school/studie t.o.v. anders	-.662		
	R ²	.165	.052	-

Tabel 4.10 trends overige middelen

		2-CB		GHB		paddo		LSD	
		ooit	mnd	ooit	mnd	ooit	mnd	ooit	mnd
jaar	2001	7.9%	0.9%	12.0%	2.8%	60.0%	6.3%	29.3%	1.8%
	2009	3.4%	0%	12.9%	1.5%	37.5%	0.4%	11.9%	0.4%
regressie	jaar 2009 t.o.v. 2001	-.993				-.628	-2.847	-1.200	
	geslacht mannen t.o.v. vrouwen							.629	
	leeftijd ouder t.o.v. jonger							.059	
	ethniciteit westers t.o.v. niet-westers					1.489		1.092	
	dagbesteding school/studie t.o.v. anders								
	R ²	.035	-	-	-	.203	.139	.186	-

Tabel 4.10 trends overige middelen (vervolg)

		heroïne		crack		poppers		slaap- en kalmerings middelen	
		ooit	mnd	ooit	mnd	ooit	mnd	ooit	mnd
jaar	2001	8.8%	0.9%	19.1%	1.8%	37.3%	6.5%	20.4%	3.2%
	2009	3.4%	0%	5.7%	0%	15.7%	0.8%	11.9%	1.2%
regressie	jaar 2009 t.o.v. 2001	-1.242		-1.640	-17.266	-1.156	-2.110	-864	
	geslacht mannen t.o.v. vrouwen								
	leeftijd ouder t.o.v. jonger	.078		.059		.048		.057	
	ethniciteit westers t.o.v. niet-westers					.752			
	dagbesteding school/studie t.o.v. anders							-17.750	
	R ²	.106	-	.139	.143	.159	.099	.079	.077

Tabel 4.11 trends in prijzen van ecstasy (recente gebruikers)

	2003 club (n = 144)	2005 café (n = 70)	2008 club (n = 238)	2009 coffeeshop (n = 43)	<i>p</i>
ecstasy gekocht in het afgelopen jaar					
06-dealer	16.7%		22.2%		
dealer thuis	44.4%		18.9%		
uitgaansleven	18.8%		17.6%		
totaal	55.6%	64.7%	47.0%	58.1%	*
gemiddelde prijs per pil					
06-dealer	€ 4.24		€ 3.32		
dealer thuis	€ 3.51		€ 2.70		
uitgaansleven	€ 5.52		€ 3.62		
gemiddeld ¹⁰⁹	€ 4.01	€ 3.19	€ 3.21	€ 4.04	***

Tabel 4.12 trends in prijzen van cocaïne (recente gebruikers)

	2003 club (n = 101)	2005 café (n = 66)	2008 club (n = 156)	2009 coffeeshop (n = 37)	<i>p</i>
cocaïne gekocht in het afgelopen jaar					
06-dealer	28.7%		40.9%		
dealer thuis	44.6%		14.2%		
uitgaansleven	18.8%		4.8%		
totaal	58.4%	63.6%	54.4%	65.7%	<i>n.s.</i>
gemiddelde prijs per gram					
06-dealer	€ 48.79		€ 47.58		
dealer thuis	€ 46.00		€ 43.10		
uitgaansleven	€ 52.89		€ 40.57		
gemiddeld ¹⁰⁹	€ 47.74	€ 48.81	€ 46.14	€ 45.78	<i>n.s.</i>

¹⁰⁹ Rekenkundig gemiddelde voor 2003 en 2008. Hierbij is geen rekening gehouden met het marktaandeel van de verschillende soorten dealers. Wanneer iemand bijvoorbeeld 1 maal een ecstasypil in het uitgaansleven koopt voor €5,00 en 1 maal bij een thuisdealer voor €2,50, dan is de gemiddelde prijs voor een pil €3,75. Wanneer iemand 10 maal in het uitgaansleven koopt en 1 maal bij een thuisdealer, dan komt het gemiddelde op €4,77.

BIJLAGE C

PREVENTIE INDICATOREN

Tabel 1	vragenstellers telefonische vragen	204
Tabel 2	middelen telefonische vragen omgeving	204
Tabel 3	middelen telefonische vragen eigen problematiek.....	205
Tabel 4	vragenstellers internetvragen	206
Tabel 5	top vijf van middelen bij internetvragen.....	206
Tabel 6	vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen	206
Tabel 7	thema's internetvragen.....	206
Tabel 8	bezoekers en vragenstellers Unity-stand	207
Tabel 9	middelengebruik bezoekers Unity-stand.....	207
Tabel 10	middelengebruik tijdens party-avond	208
Tabel 11	middelen bij vragen Unity-stand	208
Tabel 12	ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie.....	209
Tabel 13	belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters.....	209
Tabel 14	dosering MDMA tabletten in milligrammen.....	210
Tabel 15	dosering cocaine poeders in volumepercentage	210

Tabel 1 vragenstellers telefonische vragen

	EIGEN PROBLEMATIEK			OMGEVING			INFORMATIE	excl. info	TOTAAL
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal	¹¹⁰ totaal		incl. info
1992	59%	41%	140	27%	73%	241	-	381	-
1993	62%	38%	169	29%	71%	313	-	482	-
1994	62%	38%	259	30%	70%	432	-	691	-
1995	55%	45%	287	26%	74%	498	-	785	-
1996	58%	42%	639	28%	72%	655	465	1294	1759
1997	54%	46%	408	26%	72%	375	286	783	1069
1998	50%	50%	379	32%	68%	279	166	658	824
1999	46%	54%	339	27%	73%	292	180	631	811
2000	55%	45%	286	27%	73%	406	202	692	894
2001	53%	47%	234	33%	67%	456	196	690	886
2002	56%	44%	171	32%	68%	317	143	488	631
2003	63%	37%	179	26%	74%	352	156	531	687
2004	56%	44%	266	25%	75%	348	149	614	763
2005	55%	45%	293	29%	71%	343	208	636	844
2006	58%	42%	278	29%	71%	353	181	631	812
2007	62%	38%	249	28%	72%	339	157	657	814
2008	67%	33%	251	40%	60%	399	117	700	817
2009	64%	36%	178	34%	66%	209	96	389	548

Tabel 2 middelen telefonische vragen omgeving

	alcohol	amfetamine	cannabis	cocaine	ecstasy	gokken	medicijnen	opiaten	paddo/LSD	combinaties	GHB ¹¹¹	anders
1992	23%	2%	13%	11%	4%	15%	1%	9%	2%	21%	-	2%
1993	21%	1%	12%	9%	10%	13%	2%	7%	2%	19%	-	5%
1994	24%	1%	15%	12%	7%	8%	1%	12%	1%	15%	-	5%
1995	26%	3%	14%	14%	8%	7%	1%	12%	1%	12%	-	5%
1996	26%	4%	15%	10%	6%	5%	2%	9%	2%	14%	-	1%
1997	25%	4%	15%	12%	3%	5%	1%	12%	2%	14%	-	7%
1998	25%	1%	22%	17%	3%	5%	< 0.5%	9%	1%	9%	-	8%
1999	32%	1%	11%	21%	2%	5%	< 0.5%	8%	0%	13%	-	8%
2000	31%	< 0.5%	11%	22%	3%	6%	1%	7%	< 0.5%	10%	-	6%
2001	35%	< 0.5%	13%	17%	2%	6%	< 0.5%	6%	< 0.5%	8%	-	11%
2002	31%	1%	15%	19%	3%	3%	1%	7%	0%	10%	-	10%
2003	29%	1%	15%	20%	3%	4%	1%	6%	< 0.5%	14%	-	11%
2004	27%	1%	17%	16%	1%	4%	3%	3%	< 0.5%	11%	1%	15%
2005	24%	2%	15%	15%	2%	4%	1%	4%	< 0.5%	11%	2%	18%
2006	27%	1%	17%	17%	1%	1%	2%	3%	0%	10%	1%	20%
2007	24%	< 0.5%	14%	12%	1%	4%	3%	4%	1%	13%	3%	21%
2008	24%	1%	13%	15%	< 0.5%	6%	1%	2%	< 0.5%	10%	1%	27%
2009	26%	1%	11%	15%	1%	4%	2%	1%	0%	11%	< 0.5%	¹¹² 28%

¹¹⁰ Inclusief telefoongesprekken met onbekende vragensteller (50 in 2008).

¹¹¹ Percentages onbekend tot 2004.

¹¹² Waaronder 3% andere specifieke middelen (crack, crystal, nootmuskaat) en 2% niet middelgerelateerd (games, internet, eetstoornis). Overige vragen gaan grotendeels over algemene informatie of hulpverlening.

Tabel 3 middelen telefonische vragen eigen problematiek

	alcohol	amfetamine	cannabis	cocaine	ecstasy	gokken	medicijnen	opiaten	paddo/LSD	combinaties	GHB ¹¹³	anders
1992	16%	1%	17%	4%	25%	4%	9%	4%	6%	11%	~	1%
1993	14%	6%	17%	3%	31%	5%	5%	4%	5%	12%	~	4%
1994	18%	3%	10%	6%	29%	5%	4%	3%	3%	13%	~	7%
1995	17%	4%	15%	4%	24%	5%	5%	5%	5%	10%	~	7%
1996	24%	3%	12%	5%	15%	6%	2%	4%	5%	8%	~	17%
1997	22%	2%	14%	5%	16%	4%	5%	6%	4%	9%	~	13%
1998	23%	2%	13%	7%	12%	4%	9%	8%	4%	8%	~	11%
1999	23%	3%	20%	9%	8%	4%	6%	2%	4%	6%	~	15%
2000	31%	< 0.5%	15%	13%	9%	5%	4%	6%	1%	6%	~	7%
2001	28%	< 0.5%	16%	17%	13%	1%	3%	3%	< 0.5%	6%	~	12%
2002	30%	1%	12%	10%	9%	5%	6%	5%	1%	10%	~	12%
2003	39%	-	9%	11%	6%	6%	3%	3%	1%	8%	~	10%
2004	17%	< 0.5%	15%	10%	5%	2%	6%	3%	6%	6%	< 0.5%	29%
2005	22%	1%	14%	9%	4%	1%	6%	3%	1%	9%	2%	28%
2006	26%	2%	16%	7%	4%	4%	3%	2%	1%	9%	1%	25%
2007	24%	1%	16%	5%	3%	4%	3%	4%	< 0.5%	8%	2%	32%
2008	22%	2%	10%	12%	4%	4%	4%	2%	< 0.5%	9%	1%	30%
2009	15%	2%	11%	9%	3%	3%	4%	2%	0%	12%	4%	¹¹⁴ 35%

¹¹³ Percentages onbekend tot 2004.

¹¹⁴ Waaronder 5% specifieke andere middelen (lachgas, poppers, tabak, viagra). De meeste van deze vragen betreffen (aanmelding voor) hulpverlening en algemene informatie.

Tabel 4 vragenstellers internetvragen

	zelf	omgeving	neutraal	TOTAAL
2000	204	92	690	986
2001	324	178	1061	1563
2002	283	181	935	1397
2003	152	93	801	1046
2004	181	136	590	907
2005	133	93	314	540
2006	164	96	376	636
2007	146	70	245	461
2008	101	53	197	350
2009	73	52	187	312

Tabel 5 top vijf van middelen bij internetvragen

	cannabis	ecstasy	alcohol	cocaine	¹¹⁵ Amfetamine
2000	15%	13%	11%	9%	4%
2001	13%	15%	11%	10%	-
2002	11%	9%	12%	9%	-
2003	13%	9%	15%	7%	3%
2004	12%	11%	15%	8%	5%
2005	15%	10%	17%	8%	5%
2006	12%	6%	12%	8%	5%
2007	13%	8%	15%	9%	4%
2008	13%	8%	15%	7%	4%
2009	11%	5%	16%	8%	4%

Tabel 6 vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen

	N	zelf	omgeving	neutraal
alcohol	52	31%	33%	37%
cannabis	34	50%	38%	12%
ecstasy	15	73%	20%	7%
cocaine	24	46%	33%	21%
amfetamine	14	21%	36%	43%

Tabel 7 thema's internetvragen

	info	gebruik	medisch	hulp	markt
2000	51%	18%	15%	12%	4%
2001	48%	18%	16%	15%	3%
2002	47%	16%	18%	17%	3%
2003	64%	2%	17%	14%	2%
2004	52%	6%	21%	19%	2%
2005	47%	1%	35%	15%	2%
2006	52%	3%	32%	10%	3%
2007	45%	1%	38%	13%	3%
2008	49%	2%	31%	16%	2%
2009	52%	2%	25%	18%	4%

¹¹⁵ In 2001 en 2002 was amfetamine van de 5^e plaats verdrongen door internetvragen over GHB (2%).

Tabel 8 bezoekers en vragenstellers Unity-stand

	BEZOEKERS DIE EEN VRAGENLIJST INVULDEN			VRAGENSTELLERS	
	N	gemiddelde leeftijd	percentage vrouw	N	percentage vrouw
2002	-	-	-	789	29%
2003	2857	22.7	28%	839	27%
2004	3446	22.8	27%	535	25%
2005	6358	23.3	29%	902	26%
2006	6227	22.7	32%	749	22%
2007	7469	24.3	35%	788	30%
2008	8968	23.6	36%	740	26%
2009	9506	23.6	38%	1334	27%

Tabel 9 middelengebruik bezoekers Unity-stand

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaine	amfetamine	GHB	paddo's	efedra	herbal's	ketamine	NIETS
laatste maand												
man	92%	72%	56%	53%	34%	32%	17%	7%	2%	3%	10%	3%
vrouw	88%	63%	36%	38%	17%	20%	11%	3%	1%	2%	5%	5%
t/m 18 jaar	87%	69%	46%	33%	19%	21%	7%	4%	1%	2%	6%	12%
19-22 jaar	93%	73%	54%	49%	28%	30%	14%	6%	1%	2%	8%	2%
23-26 jaar	93%	69%	48%	49%	30%	29%	17%	5%	2%	3%	10%	2%
27 jaar en ouder	85%	60%	39%	49%	26%	23%	16%	4%	2%	2%	7%	4%
TOTAAL	90%	69%	49%	48%	28%	28%	14%	5%	2%	2%	8%	3%
vanavond												
man	74%	58%	28%	37%	13%	19%	6%	1%	1%	1%	3%	7%
vrouw	61%	49%	13%	23%	5%	12%	4%	1%	< 1%	1%	1%	15%
t/m 18 jaar	69%	58%	19%	21%	7%	11%	2%	1%	< 1%	1%	1%	21%
19-22 jaar	70%	59%	24%	32%	9%	18%	5%	1%	< 1%	1%	2%	8%
23-26 jaar	73%	54%	23%	33%	11%	18%	7%	1%	1%	1%	2%	8%
27 jaar en ouder	64%	45%	20%	35%	11%	14%	7%	1%	1%	1%	2%	10%
TOTAAL	70%	55%	23%	32%	10%	17%	5%	1%	< 1%	1%	2%	10%

Tabel 10 middelengebruik tijdens party-avond ¹¹⁶

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaine	amfetamine	GHB	paddo's	efedra	herbals	ketamine	NIETS
TOTAAL												
2003	66%	55%	37%	50%	20%	19%	4%	2%	~	~	~	6%
2004	66%	55%	30%	44%	13%	16%	4%	1%	3%	~	~	8%
2005	59%	47%	26%	39%	12%	17%	4%	1%	2%	~	~	5%
2006	65%	52%	24%	34%	11%	17%	5%	1%	1%	1%	~	9%
2007	67%	54%	24%	38%	12%	17%	5%	1%	1%	1%	2%	9%
2008	72%	58%	26%	40%	12%	19%	6%	1%	1%	1%	1%	8%
2009	70%	55%	23%	32%	10%	17%	5%	1%	< 1%	1%	2%	10%
AMSTERDAM E.O.												
2004	56%	45%	26%	43%	13%	13%	3%	1%	3%	~	~	6%
2005	61%	48%	29%	43%	13%	14%	4%	0%	2%	~	~	5%
2006	64%	49%	23%	38%	12%	11%	5%	1%	1%	1%	~	8%
2007	68%	53%	26%	44%	12%	14%	6%	1%	1%	1%	2%	6%
2008	73%	55%	26%	47%	12%	14%	7%	1%	1%	1%	1%	6%
2009	71%	56%	23%	43%	10%	15%	6%	1%	< 1%	1%	2%	7%
SELECTIE FEESTEN ¹¹⁷												
2004	57%	52%	29%	48%	14%	20%	4%	1%	3%	~	~	6%
2005	59%	50%	27%	42%	13%	20%	4%	1%	2%	~	~	5%
2006	67%	55%	27%	45%	15%	24%	7%	1%	2%	1%	~	6%
2007	67%	55%	26%	46%	15%	20%	7%	2%	1%	1%	2%	7%
2008	74%	59%	26%	48%	14%	21%	7%	1%	1%	< 1%	2%	5%
2009	70%	57%	25%	40%	12%	19%	4%	1%	< 1%	1%	2%	6%

Tabel 11 middelen bij vragen Unity-stand

	ecstasy	alcohol	cannabis	cocaine	amfetamine	GHB	ketamine
2002	38%	8%	3%	5%	3%	7%	2%
2003	40%	7%	6%	6%	6%	8%	0%
2004	38%	8%	6%	6%	6%	10%	2%
2005	36%	7%	3%	10%	4%	10%	5%
2006	28%	10%	4%	8%	7%	11%	6%
2007	37%	5%	2%	8%	5%	10%	4%
2008	31%	6%	3%	7%	4%	9%	4%
2009	27%	3%	2%	7%	5%	10%	5%

¹¹⁶ In de vragenlijst wordt gevraagd welke middelen de respondenten die avond hebben gebruikt. Eventueel middelengebruik kan dus zowel vóór de party als tijdens de party hebben plaatsgevonden. Overigens werd in vorige versies van de vragenlijst gevraagd naar gebruik in de afgelopen 24 uur. Hoewel feitelijk een andere tijdsperiode (namelijk inclusief een deel van de vorige avond), verwachten we weinig problemen met de vergelijkbaarheid.

¹¹⁷ Negen grote party's (landelijk) die Unity van 2004 t/m 2009 elk jaar heeft bezocht.

Tabel 12 ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie

	N	tablet	poeder/kristal	capsule
1993 (2 ^e halfjaar)	184	88%	3%	8%
1994	584	90%	4%	4%
1995	1038	93%	4%	3%
1996	1049	94%	5%	2%
1997	868	92%	9%	2%
1998	703	89%	9%	3%
1999	481	85%	13%	1%
2000	389	92%	5%	3%
2001	367	93%	6%	1%
2002	239	89%	10%	1%
2003	321	88%	9%	2%
2004	343	86%	13%	< 0.5%
2005	211	88%	12%	0%
2006	375	77%	23%	1%
2007	342	94%	6%	< 0.5%
2008	309	87%	13%	1%
2009	923	91%	8%	1%

Tabel 13 belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters

	MDMA	¹¹⁸ overige fenethylamines	amfetamine	overig
1993 (2 ^e halfjaar)	58%	23%	10%	9%
1994	63%	19%	10%	9%
1995	66%	21%	8%	5%
1996	76%	18%	4%	2%
1997	56%	19%	15%	10%
1998	87%	2%	6%	4%
1999	95%	3%	1%	1%
2000	97%	2%	< 0.5%	3%
2001	94%	4%	1%	2%
2002	94%	3%	1%	2%
2003	98%	1%	1%	1%
2004	92%	2%	< 0.5%	6%
2005	85%	5%	2%	7%
2006	90%	2%	2%	6%
2007	87%	2%	1%	5%
2008	86%	1%	1%	12%
2009	58%	5%	1%	¹¹⁹ 36%

¹¹⁸ MDEA, MDA, 2-CB.

¹¹⁹ Waaronder 14% mCPP en 18% negatieve uitslag zuurtest, maar niet in het laboratorium geanalyseerd vanwege grote toestroom aangeleverde ecstasymonsters.

Tabel 14 dosering MDMA-tabletten in milligrammen ¹²⁰

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
1994	328	3	222	107	30
1995	638	6	173	93	27
1996	731	9	199	95	27
1997	439	1	181	86	33
1998	540	3	136	64	22
1999	384	5	195	68	22
2000	346	8	212	76	30
2001	317	8	193	89	29
2002	199	8	209	84	25
2003	275	4	212	81	32
2004	294	27	188	86	34
2005	186	5	180	88	41
2006	252	2	172	85	33
2007	276	3	157	87	34
2008	225	1	182	87	38
2009	475	1	180	74	32

Tabel 15 dosering cocaïnepoeders in volumepercentage

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
2000	3	28	62	43	17
2001	5	38	84	64	19
2002	15	10	89	65	23
2003	10	52	90	73	?
2004	35	18	89	51	22
2005	36	22	88	61	17
2006	35	20	82	57	20
2007	69	12	89	65	18
2008	89	25	89	68	18
2009	83	8	89	56	18

¹²⁰ Ecstasytabletten (geen poeders) met MDMA als belangrijkste werkzame stof.

MUZIEKLEXICON

Acid house 118-130 bpm	Acid house is ontstaan in de jaren tachtig in Chicago, toen houseproducers de nieuwe <i>Roland TB-303 Bassline</i> gingen gebruiken in hun producties. Dit maakte het mogelijk dance tracks te maken die voornamelijk bestaan uit een telkens herhaalde baslijn en een drumritme. Het metronoomstrakke samenspel tussen de drumcomputer en de bascomputer zorgt voor een hypnotiserend effect.
Dance 118-135 bpm	Hoewel veel popmuziek betiteld kan worden als dansmuziek, heeft dance als genre sinds de jaren tachtig specifiek betrekking op grotendeels elektronische muziek die speciaal bedoeld is om de dansvloer vol te krijgen en zich richt op de clubcultuur. De meeste dancestijlen kenmerken zich door eenvoudige, repeterende melodieën met een prominente bassdrum, in een vierkwartsmaat gespeeld.
Dancehall 70-126 bpm	Dancehall varieert van romantische songteksten tot rauwe protestliederen en songs over vrouwelijk schoon, seks en geweld. Kenmerkend voor deze stijl is de prominent stuwende elektronische reggaebeat (' <i>riddim</i> '), waarbij de bas ettelijke keren loos gaat in een hoger octaaf.
Dubstep 70-140 bpm	Kenmerkend voor dubstep (nauw verwant aan grime) zijn de baslijnen (140 bpm) en het lage tempo van de drums (70 bpm), waardoor het heel langzaam klinkt en de sound de overhand krijgt boven het tempo. De baslijnen (<i>wobble bass</i>) zijn vaak geïnspireerd door drum 'n bass.
Drum 'n bass 165-185 bpm	Drum 'n bass kenmerkt zich door haar ritmisch slagwerk (drum) en het gebruik van lage tonen (bass) als belangrijkste onderdeel van de melodie in de muziekstijl. Typerend voor drum 'n bass is de breakbeat, een gebroken vierkwartsmaat op een hoge snelheid.

Electro 120-138 bpm	De prominente aanwezigheid van oude drumcomputers (<i>Roland TR-808</i> en <i>Roland TR-909</i>) typeren electro, waarbij ook vaak een door de <i>vocoder</i> vervormd robotachtig stemgeluid klinkt. Electro clash is een mix van new wave en synthpop. De huidige electro – soms verward met techno of house – is schatplichtig aan de electrostroming uit de jaren tachtig.
Hardcore tot 260 bpm	De hardste, snelste en meest duistere van alle house stijlen. Vroeger bekend als gabber, nu ook als hardstyle.
Hiphop 70-90 bpm	Levensstijl én muziekstijl ontstaan in de jaren zeventig in The Bronx. De vier elementen die het fundament van de hiphop vormen: mc'ing, dj'ing, breakdance en graffiti. Schokkerige, funky muziekstijl die geconcentreerd is rond het rappen en waarin vaak gebruik wordt gemaakt van samples.
House 120+ bpm	Verzamelnaam voor elektronische dansmuziek. Tegenwoordig ook: een specifieke stroming die het meeste lijkt op de originele housemuziek uit Chicago, waarbij de nadruk minder op de elektronische instrumenten ligt en meer op de 'groove' en de vocalen.
Latin house 120-132 bpm	Latin House is een <i>sophisticated</i> vorm van elektronische dance muziek, die house mengt met Latijns-Amerikaanse ritmes uit o.a. Brazilië, Cuba en Colombia.
Minimal 120-135 bpm	Subgenre van techno dat zich onderscheidt door lage basmelodieën, subtiele veranderingen, klikgeluiden en complexe vierkwarts beats. De kick is minder belangrijk dan bij techno. Opvallend is de gelijkwaardigheid van samples en geluidsfragmenten, waarbij alle componenten onmisbaar zijn voor de algehele 'groove'.
Psytrance 133-148 bpm	De psytrance sound bestaat uit zware beats, felle ritmes en psychedelische geluidseffecten. Een klassieke (Goa) track duurt 8-12 minuten, waarbij de energie geleidelijk aan wordt opgebouwd door veranderingen in de percussie patronen en het toevoegen van meer gecompliceerde en gelaagde synthesizergeluiden, om zo een hypnotische climax te creëren.
R&B 70-110 bpm	Dit muziekgenre bevat invloeden uit de hiphop en Motown en wordt vooral gemaakt door commercieel georiënteerde zwarte producers.

Reggaeton 90-140 bpm	Reggaeton kenmerkt zich door een dwingend en zich herhalend ritme dat <i>Dem Bow</i> wordt genoemd. Het ritme vindt zijn oorsprong in een nummer van reggae artiest Shabba Ranks uit begin jaren negentig. Er wordt veel gebruikgemaakt van samplers, synthesizer en drum machines, maar ook van <i>Bomba y Plena</i> (Puertoricaanse muziek) en salsa ritmes. De Caribische en voornamelijk Spaanse <i>gansta rap</i> gaat vaak over criminaliteit, seks en liefde.
Techno 128+ bpm	Monotone ritmes, abstracte melodieën en het ontbreken van vocalen zijn de kenmerken van deze gecomputeriseerde muziek.
Tekno 160-210 bpm	Keiharde, compromisloze en psychedelische variant van hardcore, populair op illegale feesten.
Trance 125-150 bpm	Pompeuze house met dwingende vierkwartsmaat die wordt begeleid met dromerige melodieën en psychedelische effecten, afgewisseld met drumclimaxen.
Urban 90-130 bpm	Letterlijk: stedelijk. In Nederland containerbegrip en (nieuwe) verzamelnaam voor een commerciële, melodieuze en dansbare mix van R&B, rap en hiphop, mode, straatcultuur en glamour. Populair onder allochtone jongeren.

bpm = *beats per minute* (muziektempo)

LITERATUUR

- Abraham MD, Kaal HL & Cohen PDA (2003)** *Licit and illicit drug use in Amsterdam, 1987 to 2001*. Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Amsterdam JGC van, Opperhuizen A, Koeter MWJ, Aerts LAGJM van & Brink W van den (2009)** *Ranking van drugs. Een vergelijking van de schadelijkheid van drugs*. Bilthoven: RIVM.
- Benschop A, Nabben T & Korf DJ (2009)** *Antenne 2008. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 20).
- Berwick DM, Murphy JM, Goldman PA, Ware Jr. JE, Barsky AJ, Weinstein MC (1991)** Performance of a five-item mental health screening test. *Medical Care*, 29(2) :169-176.
- Bieleman B, Beelen A, Nijkamp R & Bie E de (2008)** *Coffeeshops in Nederland 2007*. Groningen: Stichting IntraVal.
- Booi H, Jong I de, Oirschot L & Slot J (2009)** *De Staat van de Jeugd. Jeugdmonitor Amsterdam 2009*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.
- Brussel GHA van & Buster MCA (2005)** *OGGZ Monitor Amsterdam '02'03'04*. Amsterdam: GGD.
- CBS (2009)** *Gezondheid en zorg in cijfers 2009*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dijkshoorn H (2002)** *Amsterdamse gezondheidsmonitor 1999-2000. Ongezonde leefgewoonten in Amsterdam*. Amsterdam: Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst Amsterdam.
- Dijkshoorn H (2006)** *De gezondheid van Surinamers in Amsterdam*. Amsterdam: GGD, cluster EDG.
- Dijkshoorn H, Dijk TK van & Janssen AP (red.) (2009)** *Zo gezond is Amsterdam! Eindrapport Amsterdamse Gezondheidsmonitor 2008*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).
- Doekhie J, Nabben T & Korf DJ (2010)** *NL. Trendwatch. Gebruikersmarkt uitgaansdrugs in Nederland 2008-2009*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Emmett I & Boers R (2008)** *Het groene goud*. Zoetermeer: KLPD.
- GGD Amsterdam (2008)** *Factsheet Voortgezet Onderwijs 2e klas Gezondheidsonderzoek*. Amsterdam: GGD, afdeling Epidemiologie, Documentatie & Gezondheidsbevordering.
- Kemenade OE van (2006)** *Onderzoeksverslag Unity Amsterdam*. Scriptie Vrijtijdsmanagement NHTV internationaal hoger onderwijs Breda.

- Korf DJ, Blanken P & Nabben T (1991)** *Een nieuwe wonderpil? Verspreiding, effecten en risico's van ecstasygebruik in Amsterdam*. Amsterdam: Jellinek Centrum (Jellinekreeks nr. 1).
- Korf DJ & Steenhoven P van der (1994)** *Antenne 1993. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 2).
- Korf DJ, Nabben T & Schreuders M (1995)** *Antenne 1994. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 3).
- Korf DJ, Nabben T & Schreuders M (1996)** *Antenne 1995. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 5).
- Korf DJ, Nabben T, Lettink D & Bouma H (1998)** *Antenne 1997. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 7).
- Korf DJ, Nabben T, Lettink D & Bouma H (1999)** *Antenne 1998. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 8).
- Korf DJ, Nabben T, Diemel S & Bouma H (2000)** *Antenne 1999. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 9).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2001)** *Antenne 2000. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 10).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2002)** *Antenne 2001. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 11).
- Korf DJ, Nabben T, Leenders F & Benschop A (2002)** *GHB: tussen extase en narcose*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2003)** *Antenne 2002. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 12).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2004)** *Antenne 2003. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 14).
- Korf DJ, Wouters M, Benschop A & Ginkel P van (2004)** *Sterke Wiet. Blowgedrag, schadelijkheid en afhankelijkheid van cannabis*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Kroenke K, Strine TW, Spitzer RL, Williams JB, Berry JT & Mokdad AH (2009)** The PHQ-8 as a measure of current depression in the general population. *Journal of Affective Disorders*, 114(1-3):163-173.
- Laar MW van, Cruts AAN, Verdurmen JEE, Ooyen-Houben MMJ van & Meijer RF (red.) (2008)** *Nationale drug monitor. Jaarbericht 2007*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Martin A, Rief W, Klaiberg A & Braehler E (2006)** Validity of the Brief Patient Health Questionnaire Mood Scale (PHQ-9) in the general population. *General Hospital Psychiatry*, 28(1):71-77.

- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2006)** *Antenne 2005. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 17).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2007)** *Antenne 2006. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 18).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2008)** *Antenne 2007. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 19).
- Németh Z, Kun B & Demetrovics Z (2010)** The involvement of GHB (Gamma-hydroxybutyrate) in reported sexual assaults: a systematic review. *Journal of Psychopharmacology* (te verschijnen).
- O+S (2009)** *Amsterdam in cijfers 2009*. Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek (Gemeente Amsterdam). [via www.os.amsterdam.nl]
- Perenboom R, Oudshoorn K, Herten L van, Hoeymans N, Bijl R (2000)** *Levensverwachting in goede geestelijke gezondheid: bepaling afkappunten en wegingsfactoren voor de MHI-5 en GHQ-12*. Leiden: TNO.
- Spitzer RL, Kroenke K & Williams JB (1999)** Validation and utility of a self-report version of PRIME-MD. The PHQ primary care study. *JAMA*, 282:1737-1744.
- Stolte IG, Schilthuis W & Wal MF van der (2005)** *Genotmiddelengebruik onder 1e-jaars MBO leerlingen in Amsterdam*. Amsterdam: GGD Amsterdam, cluster EDG.
- Uitenbroek DG, Ujcic-Voortman JK, Janssen AP, Tichelman PJ & Verhoeff AP (red.) (2006)** *Gezond Zijn en Gezond Leven in Amsterdam*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).
- Vogels N & Croes E (2010)** *Monitor drugsincidenten. Factsheet 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Vuuren CL van & Nijman MCE (2006)** *Monitor jeugdgezondheidszorg (JGZ) Amsterdam 2005: een monitor in ontwikkeling*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Zee KI van der, Sanderma R (1993)** *Het meten van de algemene gezondheidstoestand met de RAND-36. Een handleiding*. Groningen: Noordelijk Centrum voor Gezondheidsvraagstukken (RUG).

ISBN 90 51705 48 4

ISBN 90 51705 642 1

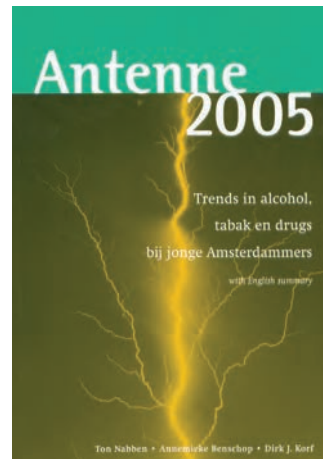
ISBN 90 5170 733 9

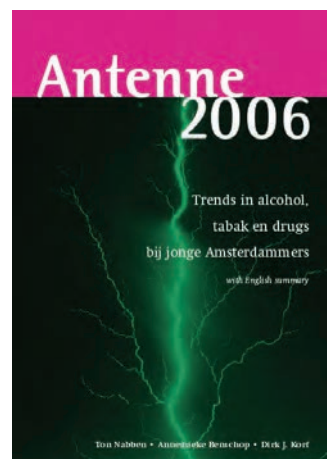
ISBN 90 5170 810 6

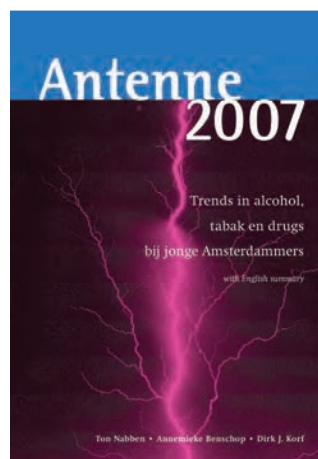
ISBN 90 5170 493 3

ISBN 90 361 0045 3

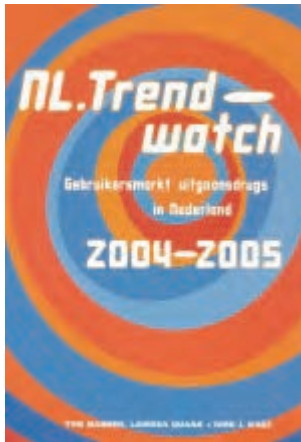
ISBN 978 90 5170 856 1

ISBN 978 90 5170 892 9

ISBN 978 90 3610 182 0

NL.Trendwatch 2004-2005

Ton Nabben, Larissa Quaak & Dirk J Korf

Gebruikersmarkt uitgaansdrugs in Nederland NL.Trendwatch is een kwalitatieve monitor die trends in alcohol en druggebruik binnen de culturele context van het gedifferentieerde Nederlandse uitgaanscircuit plaatst. Behalve voor de popularisering van contrasterende muziektrends als hardcore en urban is er ook veel aandacht voor drugtrends en (cyber)hypes, zoals de snelle opkomst en verspreiding van Explosion, dat in 2005 kortstondig furore maakte.

ISBN 90 5170 460 7

NL.Trendwatch 2006-2007

Ton Nabben, Sanna Koet & Dirk J Korf

De belangrijkste informatiebron voor NL.Trendwatch is een panel van experts die door hun contacten met jongeren en jongvolwassenen veel weten over leefstijl, uitgaan en middelengebruik. In deze editie worden de belangrijkste ontwikkelingen in 2006/2007 beschreven en geduid. Extra aandacht is er voor overeenkomsten en verschillen tussen stad en platteland: en tussen middelengebruik in verschillende uitgaanscircuits en scenes.

ISBN 978 90 5170 986 5

NL.Trendwatch 2008-2009

Jeniffer Doekhie, Ton Nabben & Dirk J Korf

De Nederlandse drugmarkt bevindt zich in onrustig vaarwater. Coffeeshops worden geconfronteerd met het rookverbod. De zuiverheid van ecstasy laat vaak te wensen over. De populariteit van GHB is gegroeid. In de vierde editie van de NL.Trendwatch worden de belangrijkste ontwikkelingen in de stad en op het platteland in 2008/2009 beschreven en geduid. Ook wordt het zero tolerance beleid op dancefeesten onder de loep genomen.

ISBN 978 90 3610 167 7